1

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ ॥ *ਅੰਗ - ੨੫੬*
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ ॥ *ਅੰਗ - ੨੮੯*
ਸਰਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ॥
ਆਪਨ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਜਾਪਿ॥ *ਅੰਗ - ੨੯੦*
ਧਾਰਨਾ - ਖੇਲ੍ਹੇ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ, ਨਿਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ, ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ - ੨, ੨.
ਨਿਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ, ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ,
ਖੇਲ੍ਹੇ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ,.................-੨
ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥
ਈਘੈ ਨਿਰਗੁਨ ਊਘੈ ਸਰਗੁਨ
ਕੇਲ ਕਰਤ ਬਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਗਰ ਮਹਿ ਆਪਿ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ ਆਪਨ
ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਬਸੇਰਾ ॥
ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਨੁ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਇਆ
ਕਹ ਕਹ ਠਾਕੁਰੁ ਕਹ ਕਹ ਚੇਰਾ ॥੧॥
ਕਾ ਕਉ ਦੁਰਾਉ ਕਾ ਸਿਉ ਬਲਬੰਚਾ
ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਤਹ ਨੇਰਾ ॥
ਸਾਧ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਓ ਨਾਨਕ
ਮਿਲਿ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦ ਨਹੀ ਅਨ ਹੇਰਾ ॥ *ਅੰਗ - ੮੨੭*
ਅਪਨੀ ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਪਸਾਰੀ
ਆਪਹਿ ਦੇਖਨਹਾਰਾ ॥
ਨਾਨਾ ਰੂਪੁ ਧਰੇ ਬਹੁ ਰੰਗੀ
ਸਭ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ ॥ *ਅੰਗ - ੫੩੭*

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਜੀ ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਆਪ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ। ਜਿੰਨੇ ਕਦਮ ਕੋਈ ਚਲ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਓਨੇ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਾੜੇ ਲੇਖ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਦਬੇ ਹੋਏ ਲੇਖ ਉਘੜ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਜਸ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ -

ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਜਗ ਫਲਾ ਸੁਣਿ ਗਾਵਨਹਾਰੇ ਰਾਮ ॥ *ਅੰਗ - ੫੪੬*

ਕਈ ਕ੍ਰੋੜ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ, ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੈ, ਜੋ ਚਿਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ, ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ

ਨੇ। ਇਹ ਕੋਈ ਮਨ-ਪਰਚਾਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਜੋ ਸਤਸੰਗਤਿ ਹੈ, ਇਹ ਚਾਟਸਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ, ਜੋ ਕ੍ਰੋੜਾਂ-ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਖ ਦੇਖ ਲਓ, ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਨੇ। ਪੈਸਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਿਹਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਦੁੱਖ, ਸਿਹਤ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਹੋਰ ਅਲਸੇਟੇ ਹੋਣ, ਫੇਰ ਵੀ ਆਦਮੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ -

ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ॥

ਅੰਗ - ੭੦੭

ਸੇਜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਹੋਣ, ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨ ਹੋਵੇ, ਪੂਰੇ ਰਸ ਭੋਗ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ -

ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨੁ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ॥

ਅੰਗ - ੭੦੭

ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਦਨ ਦੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੋਣ, Decorated (ਸਜਾਏ ਹੋਏ) ਹੋਣ ਕਮਰੇ - ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਲਾ ਕੇ, ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਲਾ ਕੇ -

ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੂਰੇ॥

ਅੰਗ - ੭੦੭

ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਈ, ਉਹੀ ਸੁਖ ਮਾਣ ਲਿਆ, ਕੋਈ ਕਮੀ ਨ ਆਵੇ -

ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ॥

ਅੰਗ - ੭੦੭

ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕਹਿੰਦੇ, ਵਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਕੀੜੇ ਵਰਗਾ ਹੈ -

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ
ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦੭***

ਸੋ ਕਲਹ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਹੈ, ਦੁਖ ਦਾ ਇਲਾਜ ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਤੱਤ, ਪਰਮ-ਤੱਤ ਦੇ ਨਾਲ weld (ਪੱਕੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜ) ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਹੈ, ਨਿਰਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਬਦਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਉਹ ਚੇਤਨ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਜਾਗ ਹੈ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ, ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਹੈ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ - ਐਨਾ ਅਨੰਦ ਹੈ। ਸੋ, ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ contact (ਮੇਲ) ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ - ਉਹਦੇ ਨਾਲ, ਫੇਰ ਉਹਦੀਆਂ qualities (ਗੁਣ) ਜਿਹੜੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਨੇ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਦਾਸ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ, ਰੋਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਾਂ, ਰੋਣਾ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, frustrated (ਨਿਰਾਸ) ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸੰਗਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ frustrate ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਹਸਮੁਖ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀਆਂ ਝੁਰੜੀਆਂ ਹਟਣੀਆਂ ਸ਼ੂਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਮੱਥੇ ਦੇ ਵਲ ਖੁਲ੍ਹਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਕਰੂਰਤਾ ਮਿਠਾਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਏਗੀ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਆ ਜਾਏਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗਤ ਐਸੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸਾਨੂੰ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਹਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀ ਹੈ? ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰੀ

ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜਾਣਾ। ਲਗਾਤਾਰੀ ਯਾਦ, ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਦੇ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਫਿਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਫਿਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ –

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਾਉ ਬਿਨਾ ਪਤਿ ਸਿਉ ਕਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮਾਪਤਿ ਪਾਏ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੱਯੇ – ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

Continous love ਦੇ ਨਾਲ, ਲਗਾਤਾਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਫੇਰ ਕਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ frustration (ਝੁੰਜਲਾਹਟ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸੋ ਸਦਾ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਕਲਹ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਲੇਸ਼ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ। ਅਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ Ignorance ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਹੈ ਪਰ ਲੱਗਦੀ ਹੋਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਰੱਸੀ ਪਈ ਹੈ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸੱਪ ਹੀ ਲੱਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਡਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਪ ਪਿਆ ਹੈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਮੂਹਰੇ। ਫੇਰ ਝਰੋਖਿਆਂ ਥਾਂਈਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਪਰਦਾ ਪਰੇ ਹਟਾ ਦੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਪ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਹੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਾ ਬਾਹਰ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦ ਡੰਗ ਮਾਰ ਜਾਵੇ – ਕਿੱਡਾ ਕਲੇਸ਼ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਬੈਡ ਰੂਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਸੀ ਪਈ ਹੈ, ਮਟਕ ਚਾਨਣੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਲਈ। ਡਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਲਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸੱਪ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਓਥੇ ਕਿਉਂਕਿ ignorance ਹੈ, ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼। ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਰ੍ਹਮ-ਵਰ੍ਹਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਕੋਠੀਆਂ ਕਿਧਰੇ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ, ਕਾਰਾਂ ਕਿਧਰੇ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ, ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੈ – ਮੌਤ ਚਾਹੀਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਕਲੇਸ਼ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਹਾਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੈਂ! ਇਹਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਜੇ ਚਲੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ।

ਤੀਸਰਾ ਕਲੇਸ਼ ਅਸਮਿਤਾ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਏ, ਕਦੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ, ਕਦੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਕਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ, ਕਦੇ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ, ਕਦੇ ਤੱਤੇ ਹੋ ਗਏ ਯਾਨੀ ਸਮਬਿਰਤੀ ਨ ਰਹਿਣੀ, ਦੇ ਧਨ ਸੰਬੰਧੀ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੰਤਾ, ਇਸ ਕਲੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਰਾਗ (Attachment) ਦਾ – ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਅਟੈਚਮੈਂਟ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦੀ ਅਟੈਚਮੈਂਟ, ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੀ ਅਟੈਚਮੈਂਟ, ਆਪਣੇ ਜੋਬਨ ਦੀ ਅਟੈਚਮੈਂਟ। ਇਹ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਪੂਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਲੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਦਵੈਸ਼ ਭਾਵ। ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੋਣੀ, ਵੈਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਗਿਆ।

ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਨਾ ਬਹੁਤੀ ਮਾਇਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਇਹਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ, ਨਾ ਪਿਕਨਿਕਾਂ ਵਿੱਚ। ਘੁੰਮ ਆਓ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਆਓ, ਕਨੇਡਾ ਜਾ ਆਓ, ਨਹੀਂ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦਾ ਇਹਦਾ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਨੇ, ਥਾਂ ਬਦਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਣਾ। ਮਹਾਰਾਜ! ਫੇਰ ਕੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇੱਕੋ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਹੈ –

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥

ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ ਨ ਘਾਟਿ ਬਾਢਿ ਹੋਤ ਹੈ॥ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਤੇਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ, ਤੇਰੇ ਬਾਹਰ, ਇੱਕ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਰੂਪ 'ਚ ਹੈ। ਤੂੰ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਦਿਖਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਅੱਖ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੀ। ਨਿਗਾਹ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਿਗਾਹ ਨੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੋ ਪਰ ਅਸੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ - ਸਰੀਰ ਨੂੰ 'ਮੈਂ' ਕਹਿ ਕੇ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਬਿਰਤੀ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 'ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ' ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਹੀ ਅਸਰ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਿੰਨਾ-ਜਿੰਨਾ ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਉਸ ਸਤਿ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗੁਣ ਅਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਪਾਲਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਇਹਦਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਇਲਾਜ - ਜਿੰਨੀ ਆਪਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਸਿਮਰਿ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ,
ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖ ਪਾਵਉ-੨, ੨.
ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ-੨, ੨.
ਸਿਮਰਿ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ.............. -੨

ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ ॥
ਸਿਮਰਉ ਜਾਸੁ ਬਿਸੁੰਭਰ ਏਕੈ ॥
ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਅਗਨਤ ਅਨੇਕੈ ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਧਾਖੵਰ ॥
ਕੀਨੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਇਕ ਆਖੵਰ ॥
ਕਿਨਕਾ ਏਕ ਜਿਸੁ ਜੀਅ ਬਸਾਵੈ ॥
ਤਾ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਗਨੀ ਨ ਆਵੈ ॥
ਕਾਂਖੀ ਏਕੈ ਦਰਸ ਤੁਹਾਰੋ ॥
ਨਾਨਕ ਉਨ ਸੰਗਿ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰੋ ॥ ਅੰਗ - ੨੬੨

ਯਾਦ ਕਰੋ, ਯਾਦ ਕਰੋ, ਯਾਦ ਕਰੋ - ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤੈ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ। ਕੀ ਹੋਏਗਾ - ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਨਾਲ? ਕਹਿੰਦੇ, ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਏਗੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਫਰ ਜਾਲਦਾ ਹੈਂ, ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ 'ਚ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਖ ਆਇਆ ਵੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ? ਇੱਕ ਸੁਖ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰ ਦੁੱਖ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਰਾਈ ਜਿੰਨਾਂ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਣ ਜਿੰਨਾਂ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੁਖ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਐਸਾ ਜਗੁ ਦੇਖਿਆ ਜੁਆਰੀ॥
ਸਭਿ ਸੁਖ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੀ॥ ***ਅੰਗ - ੨੨੨***

ਨਾਮ ਦੀ ਬਾਤ, ਜੋ ਨਾਮ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜੁਏਬਾਜ਼ ਬਾਜ਼ੀ ਦਾਉ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਸੁਖ ਨਾ ਇਹਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸੁਖ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ - *ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖ ਪਾਵਉ॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ॥'* ਕਲਹ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੜਦੁੰਮ ਮਚਾਈ ਰੱਖਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ।

ਸਿਮਰਉ ਜਾਸੁ ਬਿਸੁੰਭਰ ਏਕੈ ॥
ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਅਗਨਤ ਅਨੇਕੈ ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਧਾਖ੍ਹਰ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੨***

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸ਼ੁੱਧ ਅੱਖਰ ਨੇ - ਬੇਦ, ਪੁਰਾਨ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਤੌਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ ਤੇ ਬਾਈਬਲ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ - ਸਭ ਸ਼ੁੱਧ ਅੱਖਰ ਨੇ। ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਤੱਤ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੧੪੩● ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ, ਚਾਰੇ ਕਤੇਬਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ, 'ਰਾਮ' ਕਹਿ ਦੇ, 'ਅਲਹ' ਕਹਿ ਦੇ, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿ ਦੇ - ਇੱਕੋ ਅੱਖਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ! ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਲਕਸ਼ਣ ਹੈ - 'ਰਾਮ' ਦਾ, 'ਅਲਹ' ਦਾ, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ (ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਹੈ); ਫੇਰ ਇਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਫੋਰਸ ਹੈ। ਉਸ ਫੋਰਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਫੋਰਸ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨੇ - ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਸ਼ਕਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ denote ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ।

ਏਕ ਅਖਰੁ ਹਰਿ ਮਨਿ ਬਸਤ
ਨਾਨਕ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੧***

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵਸ ਜਾਵੇ - 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ', 'ਰਾਮ', 'ਅਲਹ', ਫਿਰ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਕਿੱਥੇ ਨੂੰ ਲੈ ਗਈ ਸਾਨੂੰ ਬਾਣੀ? ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਨਿਚੋੜ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਹੈ। ਦਸ ਪਾਠ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੈ -

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
॥ ਜਪੁ ॥
ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੧***

ਹੁਣ ਇਹਦਾ ਤੱਤ ਕੀ ਹੈ? ਇਹਦਾ ਤੱਤ ਹੈ, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਅੱਖਰ। ਹੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਖਰ ਦਾ ਵੀ ਤੱਤ ਅਗਾਹਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਥੇ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਅੱਖਰ denote ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਪਰਮ ਜੋਤੀ ਹੈ -

ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥

ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ - 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਧਾਖਰੁ॥ ਕੀਨੇ ਰਾਮ ਨਾਮ

ਇਕ ਆਖ੍ਰ॥ ਕਿਨਕਾ ਏਕ ਜਿਸੁ ਜੀਅ ਬਸਾਵੈ॥' ਜੇ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕਿਨਕਾ ਵੀ ਵਸ ਜਾਵੇ, ਪੂਰਾ ਤਾਂ impossible (ਅਸੰਭਵ) ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੂਰਾ ਵਸਦੈ, ਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਧੂਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ; ਜੇ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵੀ, ਇਕ ਕਿਣਕੇ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਅੰਦਰ ਵਸ ਜਾਵੇ - 'ਤਾ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਗਨੀ ਨ ਆਵੈ', ਫਿਰ ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ -

ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ॥
ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੨***

ਫੇਰ ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ - 'ਕਾਂਖੀ ਏਕੈ ਦਰਸ ਤੁਹਾਰੋ॥' ਲੋਚਾ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ - ਲੋਚਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ, ਫਿਰ ਉਹ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ - 'ਨਾਨਕ ਉਨ ਸੰਗਿ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰੋ॥' ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੈ ਮੇਰਾ, ਸਾਡਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਵਕਤ ਇੱਕੋ ਲਗਨ ਹੈ -

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ,
ਉਹ ਕਰ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ,
ਉਹ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ,
ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨਹਾਂ ਦੀ।
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ
ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦੇ॥

ਚਸ਼ਮਾ ਇੱਛਾਬਲ ਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ
(ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਐਸਿਆਂ ਦੀ ਜੇ ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਨਿਚੋੜ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ - 'ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ।'

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਸਨ - ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਪੂਰੇ ਆਏ ਸੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਸੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਨੂੰ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਚਿੜੀਆਂ ਲੈ ਗਈਆਂ ਇਕ-ਇਕ ਕਤਰਾ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ-ਲੜ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹੈ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਕਿਹਾ ਵੀ ਕਿਹਨੇ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿਲਕ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਔਲਾਦ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਜੀ। ਆਪ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੀ, ਜਾਣ ਗਏ ਕਿ ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤਾਂ ਸਾਂਭ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਜਰ ਨੂੰ ਜਰਨਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭੀ ਜਾਂਦੀ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਹਿਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭ ਹੁੰਦੀ। ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਇਹਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇਂ ਸਹੀ ਜਾਊ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵਾਟ ਦਾ ਬਲਬ ਹੋਵੇ, ਓਨੇ ਵਾਟ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਸਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। 240 ਵਾਟ ਵਾਲਾ 240 ਦੀ, 220 ਵਾਲਾ 220 ਦੀ, 440 ਵਾਟ ਵਾਲਾ, 440 ਦੀ। ਪਰ ਜੇ 11000 ਵਾਟ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਲਾ ਦੇਈਏ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਲਬ ਜਲ ਜਾਣਗੇ, ਟਿਊਬਾਂ ਫਟ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਸੜ ਜਾਣਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਹਿਣ ਦੀ, ਜਰ ਜਾਣ ਦੀ।

ਮਾਤਾ ਜੀ! ਕੁਝ ਕਰੋ। ਐਨਾ ਤੇਜ ਨਹੀਂ ਸਹਿਆ ਜਾਣਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ, ਐਨਾ ਕਰਾਰਾ ਤੇਜ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਗਏ, ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪਤਾਸ਼ੇ ਦੇਖੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਕੀ?" ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਚਾਹੀਦੈ, ਪਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ - ਮੈਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੈਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕਰਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬੀਰ ਰਸ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਚੰਗਾ ਕਰਿਆ, ਤੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪਤਾਸ਼ੇ ਲੈ ਆਈ।

ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਇੱਕ ਪਰੀਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸੁਨਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਆਗਾਸ ਪਾਤਾਲ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲ ਆਕਾਰ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਪੁਰੀਆ ਸਭ ਭਵਨ ॥
ਨਾਮ ਕੈ ਸੰਗਿ ਉਧਰੇ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਆਪਨੈ ਨਾਮਿ ਲਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਚਉਥੇ ਪਦ ਮਹਿ ਸੋ ਜਨੁ ਗਤਿ ਪਾਏ॥ ***ਅੰਗ - ੨੮੪***

ਨਾਮ ਦੇ ਹੀ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਸਾਰੇ, ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ - ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ। ਉਸ ਨਾਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ, ਕੋਈ ਵਿਧੀ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਿੰਨੇ ਮਾਰਗ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਚੋਮਪਲਚਿਓਟਦ (ਗੁੰਝਲਦਾਰ) ਨੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਹਠ-ਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਨੇਤੀ ਧੋਤੀ, ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਵਗੈਰਾ ਕਪਾਲੀ ਆਦਿ, ਇਹ ਬੜੇ ਔਖੇ ਸਾਧਨ ਨੇ - ਕਰਨੇ ਹੀ ਔਖੇ ਨੇ। ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਬੰਦਾ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉ ਅੱਜਕਲ੍ਹ। ਦੱਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤਾਂ ਲੰਘ ਜਾਊਗਾ ਪਰ 9999 ਬੰਦੇ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਝੱਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨ ਕੋਈ ਫਾਲਤੂ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਨਾ proper guidance (ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ) ਹੈ। ਗਰਮੀ ਖੁਸ਼ਕੀ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਐਨੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਅੱਗਾ-ਪਿੱਛਾ ਸੁੱਝਣ ਤੋਂ ਹੀ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਯੋਗ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਨੇ - ਗਿਆਨ ਆਦਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕੱਲਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਖੁਸਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਸਤਕ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ। ਇੱਕ ਜਾਨਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਪਰ ਜਾਨਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਬਣਦੀ। ਜੇ ਅੰਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਲੰਗੜੇ ਬਨਾਰਸੀ ਅੰਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਨੀਆਂ calories (ਗਿਜ਼ਾ) ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਐਨੀ ਸ਼ੂਗਰ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਐਨਾ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਏਸਿਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਜੇ ਉਹਦਾ analyse (ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ) ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਬ ਚੂਪ ਲਿਆ। ਗਿਆਨ ਤੇ practical (ਅਭਿਆਸ) ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਜਿਹੜੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸੀ, ਉਹ ਨਿਰੇ ਗਿਆਨੀ ਬਣ ਗਏ - ਫੋਕੇ ਗਿਆਨੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਜਗਿਆਸੂ ਪਰਮ ਸੁੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਣ ਕੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਦੇਖੋ! ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇੱਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਜੇ ਆਦਮੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਤੁਰ ਪੈਂਦੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਦੈ

ਹੇਠਾਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਹੇਠਾਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸ ਕਦਮ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਗਿਆ, ਪ● ਕਦਮ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ। ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉੱਥੇ ਦਾ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਵਲ ਲੱਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਅੱਧ-ਸੁੱਤਾ ਜਿਹਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, purpose (ਮੰਤਵ) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤੇ ਲਗਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ।

ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੇ ਨਾਲ, ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਲਾਈਨ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਥੇ ਵੀ ਜੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਐਸੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬੀਜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਭਾਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ higher planets (ਉਚਿਆਂ ਖੰਡਾਂ) ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਪਾਤਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਵਾਂਗੇ - lower planets ਵਿੱਚ (ਹੇਠਲੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿੱਚ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਰਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਹੋਵੇ, ਲਗਨ ਹੋਵੇ, ਸੋਝੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕਦਮ-ਬ-ਕਦਮ ਤੁਰੇ, ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ! ਮੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਅੰਦਰ ਐਨਾ ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ਼ਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਭਾਂਡੇ 'ਚ ਰੱਖ ਦਿਉ, ਗਲੀਆਂ ਕਰ ਦਊ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ 'ਚ ਰੱਖ ਦਿਉ, ਗਲੀ ਕਰ ਦਊ। ਉਹਦਾ ਪਾਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸੋਨੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ 'ਚ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਂਡੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿ ਭਾਂਡੇ 'ਚ ਨਾਮ ਨੇ ਟਿਕਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਜ਼ਰਾ ਸਮਝੋ -

ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਬੈਸਿ ਧੂਪੁ ਦੇਵਹੁ
ਤਉ ਦੂਧੈ ਕਉ ਜਾਵਹੁ॥ ***ਅੰਗ - ੭੨੮***

ਜੇ ਦੁੱਧ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਤੇ ਖੱਟਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਟ ਨਾ ਜਾਵੇ - ਭਾਂਡਾ ਪਹਿਲਾਂ ਧੋ ਲਓ। ਸਿਆਣੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆ ਬੀਬੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸੀ ਉਹ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਜਿਹੜੀ ਗੰਧ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਾਂਡੇ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫੇਰ ਧੂਪ ਦਿਉ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ, ਫਿਰ ਦੁੱਧ ਲੈਣ ਜਾਉ।

ਦੂਧੁ ਕਰਮ ਫੁਨਿ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇਣੁ
ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ ਜਮਾਵਹੁ॥ ***ਅੰਗ - ੭੨੮***

ਹੁਣ ਦੁੱਧ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਬਣਾ ਲਉ - ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਜਾਗ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਦੁੱਧ ਨੂੰ, ਉਹਨੂੰ ਸੁਰਤਿ ਬਣਾ ਲਉ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਜਮਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਸਾ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ desire (ਵਾਸ਼ਨਾ) ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਲਗਨ ਹੋਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਭਾਂਡਾ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਿਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ, ਨਾਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ।

ਪਹਿਲੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਦੱਸਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਬੱਸ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ quotations (ਉਦਾਹਰਣਾਂ) ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਰਹਿਤ ਨਾਮਿਆਂ 'ਚੋਂ -

ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ॥
ਓਹ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਉਸਕਾ ਚੇਰਾ॥ ***ਰਹਿਤਨਾਮਾ - ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ***

ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਲਾਈਏ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਇਹਨੂੰ ਤੋਲੀਏ, ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ–

ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ ਜਗਤ ਕੌ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਸ ਕੀਨ॥
ਅੰਤਕਾਲ ਕਾਤੀ ਕਟਯੋ ਬਾਸ ਨਰਕ ਮੋ ਲੀਨ॥ ***ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ***

ਕਹਿੰਦੇ, ਇਕੱਲੇ ਭੇਖ ਨਾਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲੰਘਣਾ। ਐਨਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦੀ ਏਨਟਰੇ (ਦਾਖਲਾ) ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਸ ਹਾਂ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ – ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਚੌਥੀ, ਮਿਡਲ ਹੈ, ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੈ, ਫਿਰ ਐਫ.ਏ. ਹੈ, ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਹੈ, ਪੇਰ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਪਾ ਕੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, insignia (ਛਾਪ) ਹੈ ਸਕੂਲ ਦਾ, ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਸਕੂਲ ਦਾ student (ਵਿਦਿਆਰਥੀ) ਹੈ। ਉਹ ਸਟੂਡੈਂਟ ਜੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਡਰ ਉਸਨੂੰ ਠੀਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ, ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹੋ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਰਹਿਤਾਂ ਵਿੱਚ plus (ਜਮ੍ਹਾਂ) ਕਰੋ, ਏਥੇ ਹੀ ਨਾ ਅਟਕ ਜਾਇਓ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜੋ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਮੇਰਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ? ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਕਿਉਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ? ਇਹ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਰਮ ਨੇ, ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਚਲ ਰਹੇ ਨੇ।

Target (ਨਿਸ਼ਾਨਾ) ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ, ਰਾਇਫਲ ਵੀ ਹੈ ਹੱਥ ਵਿੱਚ, ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਵੀ ਰਾਇਫਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਟ੍ਰਾਇਗਰ (ਘੋੜੇ) ਤੇ ਵੀ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੂਹਣੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪਕੜਿਆ ਭੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੇਖਦਾ ਵੀ ਹੈ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਰਿਹਾ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਉ? ਚਾਹੇ 100 ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਲਵੇ, Target (ਗੁਲਜ਼ਰੀ) ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਕੇ ਲਗਦੀਆਂ। ਜੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੈ, ਸਾਹ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ Target ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਰਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਹ ਰੋਕ ਲਿਆ, ਹਰਕਤ ਖਤਮ ਕਰ ਲਈ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ trigger (ਘੋੜਾ) ਦਬਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਗੋਲੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਗੋਲੀ ਇੱਕ ਹੀ ਚਲਾਈ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਸੋ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ target (ਨਿਸ਼ਾਨੇ) ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਿਹੜਾ ਟਰੱਸਟ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ? ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਕੋਠੀਆਂ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਿਹਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਿਸ ਦੀ ਅਸਲੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸ ਵਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰਨਾ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝਣਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ – ਸੱਤਵੇਂ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਮਨੁੱਖ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ? ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਰੀ ਹੀ light (ਰੋਸ਼ਨੀ) ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਨੇ। ਮੂਸਾ ਨੂੰ light (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਹੋ ਕੇ ਦਿਸਿਆ, ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚਤੁਰਭੁਜ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸਿਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਦਿਸਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੇ – ਆਦਮੀ confuse ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭੰਬਲ ਭੂਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਦ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਰੱਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਤਵੇਂ

ਅਰਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਸੋ ਹੁਣ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਲਿਵ ਕੀ ਲੱਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਦੇਖੋ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਭੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਭੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਐਧਰ ਓਧਰ ਸੁਰਤਾਂ ਨਾ ਘੁੰਮਾਓ, ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਨਾ ਜਾਓ, ਥਕੇਵਾਂ ਪੱਲੇ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਤੁਹਾਡੇ।

ਕਬੀਰ ਹਜ ਕਾਬੇ ਹਉ ਜਾਇ ਥਾ
ਆਗੈ ਮਿਲਿਆ ਖੁਦਾਇ ॥
ਸਾਂਈ ਮੁਝ ਸਿਉ ਲਰਿ ਪਰਿਆ
ਤੁਝੈ ਕਿਨ੍ਹਿ ਫੁਰਮਾਈ ਗਾਇ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੫***

ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਕਾਹਬੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੱਜ ਕਰਕੇ ਆਈਏ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਨੂੰ ਰੱਬ ਮਿਲ ਪਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਝਿੜਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਓ ਕਬੀਰਾ! ਤੂੰ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਜਾਨੈ, ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਚਲਿਐਂ? ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਚਲਿਆਂ।" ਰੱਬ ਕਹਿੰਦਾ, "ਐਨਾ ਅਨਜਾਣ।" ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਰੱਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ - 'ਸਾਂਈ ਮੁਝ ਸਿਉ ਲਰਿ ਪਰਿਆ' - ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜ ਪਿਆ। ਲੜੇ ਹੋਏ ਬੰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਬੋਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। 'ਤੁਝੈ ਕਿਨਿ ਫੁਰਮਾਈ ਗਾਇ॥' ਰੱਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੀਹਨੇ ਦਸਿਐ ਕਿ ਮੈਂ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ? ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੈ ਮੇਰਾ? ਮੈਨੂੰ ਲਾ-ਮੁਕਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹਾਂ -

ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ॥
ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗਿ ਸਮਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੬੮੪***

ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਹਰ ਵਕਤ, ਐਵੇਂ ਨ ਦੌੜਦਾ ਫਿਰ, ਏਥੇ ਜਾਂਦੈ, ਓਐ ਜਾਂਦੈ; ਓਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਏਥੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਅਨਜਾਣ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਅਨਜਾਣ ਨਿਹਚੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇਂਗਾ। ਇਹ ਚਾਨਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਜੇ ਰੌਲਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਨੱਠ ਕੇ ਚਾਨਣੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਉ, ਪੁੱਛ ਲਓ ਬਾਪੂ ਤੋਂ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਐਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਦੇ ਹੀ ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਉਂ ਹੈ। ਗਾਈਡ ਕਰਦੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ -

ਪੁਹਪ ਮਧਿ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ
ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੬੮੪***

ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਪਰਛਾਵਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਐਂ ਤੇਰੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਮੈਂ, ਜਿਵੇਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ - ਇਉਂ ਹਾਂ।

ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਨਹੁ
ਇਹੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਬਤਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੬੮੪***

ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ। ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਪਓਚਣ (ਆਕਾਸ਼) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਹਵਾ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਰਿ (ਹਵਾ) ਕੁਛ ਉਚਾਈ ਤੱਕ ਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੀਹ ਕੁ ਮੀਲ ਲੰਘ ਜਾਉ, ਉਪਰ ਕੋਈ ਹਵਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ - ਹਵਾ ਸਾਰੇ ਨਹੀ ਹੈ; ਨਾ ਉਥੇ ਆਕਸੀਜਨ, ਨਾ ਹਾਈਡਰੋਜਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਰਬਨ - ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਓਥੇ ਪੁਲਾੜ ਹੈ ਸਾਰੇ ਤੇ ਪੁਲਾੜ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਖਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੱਕ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਰੇ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਸਾਰੇ।" ਜਿਥੇ ਆਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਭੀ ਹੈ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਥੇ ਆਪੇ ਆਪ ਹਨ -

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ
ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ॥ *ਅੰਗ - ੬੮੪*

ਤੂੰ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਉਨਉਲੇਸਿਜ਼ (ਛਾਣ ਬੀਣ) ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਭਰਮ ਦਾ ਪੜਦਾ ਲਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਭਾਈ।" ਫਿਰ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭਾਉ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਆਕਾਸ਼ ਤਾਂ ਸੁੰਨਮੁੰਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੁੰਨਮੁੰਨ ਨਹੀਂ ਹਾਂ - ਮੈਂ ਨਿਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹਾਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ॥ *ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਪਾ: ੧੦*

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਪਰ ਹੇਠਾਂ, ਏਧਰ, ਉਧਰ ਜਿਥੇ ਤਾਈਂ ਤੂੰ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ - ਨਿਰਾ ਹੀ ਪਿਆਰ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ limit (ਹੱਦ) ਵਿੱਚ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਲਮਿਟਿ 'ਚ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ unlimited (ਹੱਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ) ਹੈ, ਉਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ, qppreciation (ਸ਼ਲਾਘਾ) ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ। ਮੰਨੋ, ਚਾਹੇ ਨਾ ਮੰਨੋ, ਆਸਤਕ ਰਹੋ, ਚਾਹੇ ਨਾਸਤਕ ਰਹੋ, ਉਹਦਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਕਰੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਬੰਦਾ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿਰਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਟ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨੇ, peace (ਸ਼ਾਂਤੀ) ਹੈ, prime peace (ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ) ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਅੱਗੇ peace ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਆਖਰੀ ਹੱਦ ਹੈ peace ਦੀ, ਜਿਹਨੂੰ 'ਅਨੰਦੁ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, full capacity (ਲਬਾਲਬ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ)

ਫੇਰ ਉਹ 'ਚਿਤ' ਹੈ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਵਕਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸਾਡਾ ਨੁਕਤਾ ਨਹੀਂ ਰਲਦਾ, ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਐਡੀ ਜਿਹੜੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਿਲੀਏ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ, ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਚੋਲਾ, ਜਿਹਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤ ਜੀ,
ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਭਾਈ -2, 2.
ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਭਾਈ,
ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਭਾਈ -2
ਗੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਜੀ................-2

ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤ॥
ਤਿਸੁ ਜਨ ਆਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ॥ *ਅੰਗ - ੨੮੩*

condition (ਸ਼ਰਤ) ਲਾ ਦਿਤੀ - ਜੇ ਆਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ condition ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਤੀਤ ਹੋਵੇ - ਪਰਤੀਤ, ਭਰੋਸਾ, ਯਕੀਨ, Faith, ਸ਼ਰਧਾ - ਇਹ ਸਭ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨੇ। ਜੇ ਪਰਤੀਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਸਾਡਾ ਪਰਤੀਤ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਹਦਾ ਮਨ ਪਰਤੀਤ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹਰਾ ਹੋਣਾ ਹੈ - ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਪਰਤੀਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਰੋਸਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇ, ਗਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ

ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪਰਤੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਐਸੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹਨ।

ਇੱਕ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜ ਕਰ ਲਿਆ। ਮੇਰੀ ਉਮਰ ੫੦ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰਾਂ। ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ - ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਕੌਣ ਕਹੇਗਾ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ, ਪਰ ਹੈ ਕੀ - ਪਸ਼ੂ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਆਵਣ ਨੂੰ ਜੱਗ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਨੇ -੨
ਬਿਨ ਬੂਝੇ ਪਸ਼ੂ ਢੋਰ,
ਆਵਣ ਨੂੰ ਜੱਗ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਨੇ -੨
ਆਵਨ ਆਏ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਪਸੁ ਢੋਰ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋ ਬੁਝੈ ਜਾ ਕੈ ਭਾਗ ਮਥੋਰ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੫੧***

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਗਿਆ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਬੜੀ ਕਰ ਲਈ, ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਕਰ ਲਈ, ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੈਸਾ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਕਮਾ ਲਿਆ। ਪੂਰੇ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਵੀ ਹੋ ਗਏ, ਸਭ ਕੁਛ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਉਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝੀ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈਂ? ਤੇ ਤੂੰ ਅਜੇ ਮਨੁੱਖ ਲੈਵਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਪ੍ਰੇਤ ਲੈਵਲ ਤੇ ਹੈਂ ਜਾਂ ਭੂਤ, ਪਸ਼ੂ ਲੈਵਲ ਤੇ ਹੈਂ - 'ਆਵਨ ਆਏ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਪਸੁ ਢੋਰ॥' ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈਂ? ਕਹਿੰਦੇ, ਯਾਦ ਰੱਖ -

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥
ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨***

ਪਿਆਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾ ਕੇ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਰੋਜ਼ ਲੰਘਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਹਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੈਨੂੰ ਮਾਣਸ ਦੇਹੀ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ? ਤੇਰੇ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ? ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ। ਤੂੰ ਕਪੜੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਕਿੰਨੇ ਸੋਹਣੇ ਨੇ - ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਕਦੇ ਮੱਧਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੰਛੀ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਨੱਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਾਰਾਂ ਭਾਲੇਂਗਾ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਟਿਕਟ ਲਵੇਂਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਨੇ -

ਨਰੂ ਮਰੈ ਨਰੁ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ॥
ਪਸੂ ਮਰੈ ਦਸ ਕਾਜ ਸਵਾਰੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੮੭੦***

ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਕੁਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਹੱਡ ਵੀ ਵਿਕਦੇ ਨੇ। ਤੇਰੀ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ-ਧੁਨਿ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ। ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵਾਧੂ ਅੰਗ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, tool (ਆਲਾ ਮਸ਼ੀਨ) ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈਂ

ਪਰ ਤੂੰ ਉਹਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਜਿਸਨੂੰ third eye ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੀਜੀ ਅੱਖ, ਤੀਸਰਾ ਤਿਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਬਿਅੰਨ ਅੱਖੜੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਤੂੰ ਜੇ ਉਹਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੈਂ ਜਿਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਬੱਚੇ ਨੇ, ਤੇਰੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਜੇ ਚੰਗੇ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਪਾਲ ਪਲੋਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਾਹ, ਆਪਣਾ ਕਮਾ ਤੇ ਖਾਹ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚਿੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ - ਫਿਰ ਚਿੰਬੜਦਾ ਵੀ ਐਨਾ ਹੈਂ ਕਿ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਆਲ੍ਹਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਔਹ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਉਸ ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਿੱਚ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਘਰ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ, ਤੇ ਫੜ ਵੀ ਐਨਾ ਲਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਏਂਗਾ, ਤੇਰੀ ਯਾਦ 'ਚੋਂ ਇਹ ਕੋਠੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣੀ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣੀ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ -

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ
ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੫੨੬***

ਪ੍ਰੇਤ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਂਗਾ ਇੱਥੇ ਹੀ। ਜੇ 'ਮਾਇਆ ਮਾਇਆ' ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਦਾ ਤੇਰਾ ਅੰਤਲਾ ਸੁਆਸ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਨੇ ਪਤਾ ਹੈ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ?

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ
ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੫੨੬***

ਸੱਪ ਬਣਾ ਦਊਗੀ ਮਾਇਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਪਸ਼ੂ ਚੰਗੇ ਨੇ, ਪੰਛੀ ਚੰਗੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ 'ਤੇ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਲੁਕੋਂਦਾ ਹੈਂ। ਐਨਾ ਅਨਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾ ਕਰਕੇ ਵੇਚਾਂਗੇ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਆਦਤਾਂ ਨਹੀਂ - ਉਹ ਆਪਣਾ ਖਾਂਦੇ ਨੇ, ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੇਖ ਕੇ appreciate ਕਰਿਆ, ਸਲਾਹਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ appreciate ਕਰਿਆ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੁਲਣਾ ਦੇ ਕੇ। ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਭਾਈ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋੜਨ ਦੀ, ਤੁਸੀਂ free (ਆਜ਼ਾਦ) ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੇਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਖਾ ਕੇ ਗਏ ਹੋ, ਕੱਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਰਿਜ਼ਕ ਪਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਜ਼ਕ ਹੈ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਕੰਕਰ ਚੁਗਦੇ,
ਥਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ, ਕੰਕਰ ਚੁਗਦੇ,
ਕੰਕਰ ਚੁਗਦੇ, ਥਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ,
ਰੱਬ ਦੀ ਨ ਆਸ ਛੱਡਦੇ, ਪੰਛੀ ਪੰਛੀ,
ਰੱਬ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡਦੇ, ਕੰਕਰ ਚੁਗਦੇ-੨
ਕੰਕਰ ਚੁਗਦੇ ਥਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ,
ਕੰਕਰ ਚੁਗਦੇ - ੨, ੨.

ਫਰੀਦਾ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ੍
ਪੰਖੀਆ ਜੰਗਲਿ ਜਿੰਨ੍ਾ ਵਾਸੁ ॥
ਕਕਰੁ ਚੁਗਨਿ ਥਲਿ ਵਸਨਿ
ਰਬ ਨ ਛੋਡਨਿ ਪਾਸੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੮੩***

'ਬਲਿਹਾਰ-ਬਲਿਹਾਰ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ, ਜੋ ਜੰਗਲਾਂ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਕੀ ਚੁਗਦੇ ਨੇ? ਕਹਿੰਦੇ, ਕੰਕਰ ਵਗੈਰਾ ਚੁਗ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਨੇ ਤੇ ਰੱਬ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੱਬ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਇਹ ਭੀ ਜੋੜ ਲਵਾਂ, ਉਹ ਭੀ ਜੋੜ ਲਵਾਂ। ਜੇ ਬੈਂਕ 'ਚ ਹੋ ਗਿਆ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਹੈ, ਲੱਖ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੱਖ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਦਸ ਲੱਖ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਲੱਖ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਰੋੜ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਉਡ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਸਵਾਲ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ? ਕਹਿੰਦੇ, ਆਪੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰਨ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਾਤ ਹੈ -

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ॥ ***ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ***

ਵੰਡ ਲਿਆ ਇਹਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਐਹ ਕਬੂਤਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੰਡਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਮੋਹਾਲੀ ਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ, ਉਹ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ, ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ, ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ। ਫੇਰ ਓਦੂੰ ਵੀ ਆਗਾਹਾਂ ਵੰਡ ਲੈਂਦੇ ਨੇ - ਜੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਈਸਾਈ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਵੇਂ ਕਿਉਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ - ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ, ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ॥ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਹੋਕਾ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇੱਕੋ ਹੈ ਸਾਰੇ, ਦੋ ਕਿਉਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਨੇ ਭਾਈ, ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਰੱਬ ਤੇ, ਤੇਰੇ ਮਨ 'ਚ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ!

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ॥
ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੫੯***

ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਹੈ, ਬੜੀ ਬਾਰੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਮੈਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਯਾਦ ਤਾਂ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਹੀ ਯਾਦ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਇਉਂ ਕਹੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਹਵੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਦੇਵਤੇ,
ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ,
ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਦੇਵਤੇ,
ਉਹ ਦੇਹੀ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਬੰਦਿਆ,
ਉਹ ਦੇਹੀ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ,
ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ.......-੨
ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਦੇਵਤੇ, ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ......੨

ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥
ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੫੯***

ਦੇਵਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਚੰਗੇ ਨੇ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ, ਕ੍ਰੋੜ-ਕ੍ਰੋੜ ਗੁਣਾਂ ਯਾਨੀ ਖਰਬਾਂ

ਗੁਣਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ, ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਨੇ? ਕਿੰਨਾ ਸੁਖ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ! ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ।

ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਡੇ nearest (ਨੇੜੇ) ਜਿਹੜਾ upper sphere (ਉਪਰਲਾ ਮੰਡਲ) ਹੈ, ਉਹਦਾ ਨਾਉਂ ਗੰਧਰਬ ਲੋਕ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਓਥੇ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਉਹਨੂੰ ਸੌ ਗੁਣਾਂ, ਏਥੇ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁੱਖ ਨੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਰੱਬ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੀ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬੁੱਢਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਾਰੇ ਵਫਾਦਾਰ ਹੀ ਵਫਾਦਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਹਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਸੁਖ ਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਸੁਖ ਗੰਧਰਬ ਲੋਕ 'ਚ ਹੈ।

ਗੰਧਰਬ ਲੋਕ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਦੇਵ ਗੰਧਰਬ ਲੋਕ 'ਚ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਏਥੇ ਨਾਲੋਂ।

ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਸੁਖ ਪਿਤਰ ਲੋਕ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਦਸ ਲੱਖ ਗੁਣਾਂ ਏਥੇ ਨਾਲੋਂ।

ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਏਥੇ ਨਾਲੋਂ ਦਸ ਕ੍ਰੋੜ ਗੁਣਾਂ ਸੁਖ ਸਵਰਗ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਸੁਖ ਇੰਦਰ ਲੋਕ 'ਚ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇੰਦਰ ਲੋਕ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਦਸ ਅਰਬ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖੀ ਨੇ ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਭਟਕਦੇ ਨੇ।

ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਸੁਖ ਕਰਮ ਦੇਵ ਲੋਕ 'ਚ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜਾਨ ਦੇਵ ਲੋਕ ਹੈ, ਪਰਜਾਪੱਤ ਲੋਕ ਹੈ, ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਹੈ, ਫੇਰ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਹੈ, ਫੇਰ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਹੈ। ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋੜ ਖਰਬ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਦ ਸਾਡਾ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਸਵਰਗ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣੀਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਟੱਪੇ ਹੀ ਜੋੜੇ ਨੇ - ਇਹ 'ਸਤਿ' ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ! ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ challenge (ਚਣੌਤੀ) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ 'ਚ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ 'ਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ -

ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ
ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥
ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ
ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੨੨***

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਮੈਂ ਉਹੀ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਉਪਰੋਂ ਦਰਗਾਹ 'ਚੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਣੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ - 'ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ॥ ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ॥' ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ - 'ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ॥ ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ॥' ਇਸਨੂੰ ਤਾਂ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਜਨ ਵਿੱਚ ਲਾ ਇਸਨੂੰ -

ਭਜਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਭੂਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੫੯***

ਏਹੀ ਲਾਹਾ ਹੈ ਤੇਰਾ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀਆ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ -

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨***

ਉਹ ਤੇਰੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ -

ਜਬ ਲਗੁ ਬਿਕਲ ਭਈ ਨਹੀ ਬਾਨੀ ॥
ਭਜਿ ਲੇਹਿ ਰੇ ਮਨ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੫੯

ਭਜਿ ਲੈ ਜਿਵੇਂ ਬਬੀਹਾ 'ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ' ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਵੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ', 'ਅਲਹ ਅਲਹ', 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਕਰੀ ਜਾਹ, ਹਟ ਨਾ, ਉਹਦਾ ਭਜਨ ਕਰ।

ਅਬ ਨ ਭਜਸਿ ਭਜਸਿ ਕਬ ਭਾਈ ॥
ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੫੯

ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਜੀ ਮੈਂ ਜਪੂੰਗਾ ਨਾਮ। ਕਦ ਜਪੇਂਗਾ? ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਮੈਂ ਜੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ, ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਜਪੂੰ। ਭਾਈ! ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਫੇਰ, ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਵੇ ਜਿਹਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਤੀਰ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਲਗ ਗਿਆ, ਲਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਲਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਅਜੇ ਬਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਜਦ ਬਾਣ ਲਗ ਜਾਣੈ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਦੇਰ ਲਗਿਆ ਕਰਦੀ।

ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ ॥
ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਅਬ ਸਾਰੁ ॥
ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਹੁ ਨ ਪਾਵਹੁ ਪਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੫੯
ਕਰਣੋ ਹੁਤੋ ਸੁ ਨਾ ਕੀਓ ਪਰਿਓ ਲੋਭ ਕੈ ਫੰਧ ॥
ਨਾਨਕ ਸਮਿਓ ਰਮਿ ਗਇਓ
ਅਬ ਕਿਉ ਰੋਵਤ ਅੰਧ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨੮

ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਾਲ ਨੇ ਆ ਕੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਪਾ ਲਈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਰੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਾਲ ਅਜਿਹਾ ਲੁਕਵਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਨੀ ਪਤਾ -

ਨਹ ਬਾਰਿਕ ਨਹ ਜੋਬਨੈ ਨਹ ਬਿਰਧੀ ਕਛੁ ਬੰਧੁ ॥
ਓਹ ਬੇਰਾ ਨਹ ਬੂਝੀਐ ਜਉ ਆਇ ਪਰੈ ਜਮ ਫੰਧੁ॥ ਅੰਗ - ੨੫੪

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਫੰਧਾ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਸੀ - ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਐਡਾ ਸੁਖ ਛੱਡ ਕੇ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ-ਰੂਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਆਇਆ ਜੰਗਲ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਮਹਾਤਮਾ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ। ਸਾਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਐਨਾ ਫਲ ਫਰੂਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੋਰ ਕਾਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕੰਦ ਮੂਲ ਹੀ ਐਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ - ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਉਪਰਲੇ ਫਲ।

ਸੋ ਰਾਜਾ ਉੱਥੇ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਕਿਤੇ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਐ - ਤਿੰਨ ਲਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ। ਇੱਕ ਚੋਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜੋ ਪਾਖੰਡੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲਾਲ ਲਈਏ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਜੰਗਲ 'ਚ, ਲੇਕਿਨ ਉਹਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦ ਤਾਈਂ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ ਤੇ ਨਿਗੁਰੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀਪ ਅੱਜ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜਦ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੜਕੇ-ਤੜਕੇ ਦੋ ਵਜੇ

ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਮੁੜੂੰਗਾ ਦਰਿਆ 'ਚੋਂ, ਜਿਹੜਾ ਅੱਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਮਗਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਖੰਡੀ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੱਪੜੇ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖੇ ਤੇ ਮੈਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂ, ਲਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨੇ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਹ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅੱਗੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਹ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਦੀਖਸ਼ਤ ਕਰੋ।" ਸੁਣਿਆ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ, ਕਹਿੰਦਾ, "ਦੇਖੋ ਬੇਟਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦਖਸ਼ਣਾ ਦਿਉ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ।" ਉਹ ਚੋਰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਲਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਉਹ ਦਖਸ਼ਣਾ ਦੇਹ।" ਰਾਜਾ ਜਾਣ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਨੇ। ਭਰੋਸਾ ਬੱਝ ਗਿਆ ਉਹਦਾ ਪੂਰਾ। ਚੋਰ ਨੇ ਲਾਲ ਲੈ ਲਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਏਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੀਂ, ਜਦ ਤਾਂਈਂ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦਾ ਸੀ, ਉੱਤੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਗਏ, ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਗਏ। ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਅਧੂਰਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਏਥੇ ਖੜ੍ਹਾਂ ਹੈਂ?" ਕਹਿੰਦਾ, " ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿ ਗਏ।" ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਉਹ ਤਾਂ ਠੱਗ ਸੀ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, " ਨਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰ, ਉਹ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਨੇ।" ਬਥੇਰਾ ਬਹਿਕਾਇਆ, ਪਰ ਬਹਿਕਾਵੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਦੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਦਿਓ, ਔਹ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਛੱਡ ਕੇ।

ਸੋ ਜਦ ਐਨਾ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਇਹਦਾ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।" ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, "ਓ ਪਖੰਡੀ! ਓਥੇ ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਆਇਆ ਹੈਂ ਲਾਲ ਲੈ ਕੇ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਡਰ?" ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਹ ਨਰਕ ਨੇ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ। "ਜਾਹ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ'॥ ਉਹ ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਤੂੰ ਹੁਣ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਭਜਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ।" ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਹਾਂ, ਠੱਗ ਹਾਂ।" ਬਥੇਰਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਅਖੀਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਠੱਗ ਹੈ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਨਾ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹੀ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੋਈ ਘਾਟ ਤੁਸੀਂ ਦਸਦੇ ਹੋ - ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ, ਇਹ ਜਾਣੇ।"

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਜਦ ਤਾਂਈਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਬਣਦੀ।

ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥
ਤਿਸੁ ਜਨ ਆਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ ॥ **ਅੰਗ - ੨੮੩**

ਪਰ ਜੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਕਿੰਨਾ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਚਾਰ ਭਰੋਸੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਚੌਥਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਆਹ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਨੇ। ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, "ਕਿਉਂ ਭਾਈ ਬਾਲਾ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਨੌਂ ਖੰਡਾਂ, ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਸਨ।" ਮਹਾਰਾਜ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੌਲੀ ਦੇ ਕੇ, "ਅੱਛਾ ਭਾਈ, ਤੂੰ ਸੰਤ ਹੋਇਆ।" ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਆ ਗਏ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ

ਵਿੱਚ। ਬੜੇ ਕੌਤਕ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੇਖੇ ਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜਦੋਂ ਆਪ ਰਹੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀ, ੨੦ ਸਾਲ ਰਹੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਿਆ?" "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਰਖ-ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸਨ।" ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਅਕੀਦਾ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੀਰ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆਂ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦੱਸੋ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ?" ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਆ ਗਿਆ, ਕੋਏ ਕੋਲੋਂ ਦੋ ਹੰਝੂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰੇ, ਭਾਵ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ - ਰਸ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਨ -

ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ
ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੯੫***

ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰਹੀ ਆਏ ਸੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ।" ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਨ ਹੋਈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਅਸੀਂ ਤਲਵੰਡੀ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਅਸੀਂ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਅਸੀਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲਾ ਮਹਾਤਮਾ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣ ਗਏ। ਸੋ ਬਾਣੀ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਐ? ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੋਤੀ ਜੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਐ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ, ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ - ੨, ੨.
ਨਾਨਕ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ,
ਨਾਨਕ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ - ੨, ੨.
ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ, ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਹੈ,.....-੨

ਬੀਸ ਬਿਸਵੇ ਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥
ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਗਤਿ ਜਾਨੈ ॥
ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥
ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥
ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿ ਜਨੁ ਜਨ ਮਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥
ਏਕਹਿ ਆਪਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਭਰਮੁ ॥
ਸਹਸ ਸਿਆਨਪ ਲਇਆ ਨ ਜਾਈਐ ॥
ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਗੁਰੁ ਬਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੮੭***

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ
ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ

ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੪੪੨
ਨਾਨਕ ਸੋਧੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀ ਭੇਦ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੪੨
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਅਨੂਪੁ ॥
ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰੁ ਤਿਸ ਕਾ ਰੂਪੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੫੨
ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥
ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੭੧

ਸੋ ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਜਿਹਦਾ ਘੱਟ ਹੈ, ਉਹ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ ....॥ ਅੰਗ - ੧੨੬੪

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਾਲਾ ਜੀ - ੨, ੨.
ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਅਗੰਮ ਹੈ - ੨, ੨

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਾਲਾ॥
ਜਾਣਹੁ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕੀ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ॥
ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੁ ਲੁਣੈ ਫਲ ਕਰਮ ਸਮ੍ਹਾਲਾ॥
ਜਿਉ ਕਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਆਰਸੀ ਜਗੁ ਵੇਖਣਿ ਵਾਲਾ॥
ਜੇਹਾ ਮੁਹੁ ਕਰਿ ਭਾਲੀਐ ਤੇਹੋ ਵੇਖਾਲਾ॥
ਸੇਵਕ ਦਰਗਹ ਸੁਰਖਰੂ ਵੇਮੁਖੁ ਮੁਹ ਕਾਲਾ॥ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੪/੧

ਨਿਰਵੈਰ ਤੇ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ। ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵੈ ॥
ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਕਉ ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ
ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸਤਿ ਕਰਿ
ਮੁਖਿ ਸੰਚਹੁ ਤਿਸੁ ਪੁੰਨ ਕੀ
ਫਿਰਿ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੪ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਉ ਪਰਤਖਿ
ਹਰਿ ਮੂਰਤਿ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੬੪

ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਨਿਹਚਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਦੋਇ ਇਕਮਿਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਨਿਰਗੁਨ ਹੈ, ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦਾ, ਦੂਸਰਾ ਡੰਡਾ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ - ਨਾਮ ਦਾ। ਸੋ ਪਹਿਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ, ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ। ਤੀਸਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ-ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ? ਯਾਨਿ ਨਾਮ ਦੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਨਾਮ'

ਹੈ। ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾਮ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਈਸਾਈਅਤ ਅੰਦਰ ਵੀ 'ਸ਼ਬਦ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਵਾਜ਼ ਸੀ, ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਸਾਇੰਸ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ, ਜਿੰਨਾ ਕੁਛ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਭਗਿ-ਭਉਨਗ (ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਧਮਾਕਾ) ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਭਗਿ-ਭਉਨਗ ਦੀ ਸਟੇਜ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ 'ਏਕੰਕਾਰ ਸੀ - ਇਕ'। ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਓਅੰਕਾਰ', ਤੋਂ ਜਦ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ; ੧ਓ ਫਿਰ ਉਹ 'ਸਤਿ' ਹੈ, ਫੇਰ 'ਨਾਮ' ਹੈ। ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦਾ, ਇਹ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕਦਾ।

ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ? ਪੈਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੌਂਡ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੀਮਤ ਹੈ, ਡਾਲਰ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੀਮਤ ਹੈ, ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੀਮਤ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਦੌੜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸ ਗਈ - ਹਰੇਕ ਦੇ। ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਧੋਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦੇ ਲੇਖੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ ਪਰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਲਈਏ। ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਧੂਪਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਆ ਜਾਵੇ, ਹੋਰ ਆ ਜਾਵੇ, ਕਿਵੇਂ ਆ ਜਾਵੇ - ਚਾਹੇ ਬਲੈਕ ਕਰਕੇ ਆਵੇ। ਦਵਾਈ ਕੋਈ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਏਥੇ, ਸਾਰੇ ਦੁਖੀ ਨੇ ਕਿ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ attitude of mind (ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) totally (ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ) ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਉਹਦੇ ਪੱਲੇ, ਬਾਕੀ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਖੁੱਸ ਜਾਵੇ - ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਾਂ -

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ
ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦੭***
ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਝੁੰਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ ॥
ਅੰਗ - ੭੦੭

ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਝੋਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਕੱਪੜੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹੋਣ -

ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੋ
ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦੭***

Adverse circumstances (ਘਟੀਆ ਹਾਲਾਤ) ਹੋ ਜਾਣ ਸਾਰੇ, ਪਰ ਜੇ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਮਨ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? 'ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥' ਭਿੱਜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਮਨ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਉਹ -

ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਇਠ ਧਨ ਰੂਪਹੀਣ
ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ ॥
ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਧੂੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨਾ॥
ਅੰਗ - ੭੦੭

ਪਰ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਇਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਾਂਈਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿੰਨਾ ਕੀਮਤੀ ਹੈ -

ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਢਢੋਲਿ ॥
ਪੂਜਸਿ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਮੋਲ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੫***

ਧਾਰਨਾ - ਨਾਮ ਅਮੋਲਾ ਜੀ,
ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ - ੨,੨.

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ ॥ ***ਅੰਗ - ੮੧***

ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੱਸ ਦੇਵੇ।

ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਦੋ॥ ਅੰਗ - ੮੧

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਭਾਗ ਬਣ ਗਏ, ਉਹ ਇਸ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਇਹ ਸੰਸ਼ਾਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ, ਸਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ; ਨਾਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋ ਐਨਾ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਓਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਕਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।" ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ-

ਨਾਨਕ ਕੈ ਘਰਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ॥ ਅੰਗ - ੧੧੩੬

ਨਾਮ ਦੀ ਬਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਜਪ ਰਹੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਧੱਕੋ-ਧੱਕੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰ ਵੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਅੰਦਰ apprecition (ਪੂਰੀ ਕਦਰ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਜਦ ਤਾਂਈ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ attitude (ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਿਤੇ ਭੁੱਲ ਨ ਜਾਈਂ ਓ ਮਨਾ ਨਾਮ ਨੂੰ,
ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦੇਖ ਕੇ - ੨, ੨.

Impossible (ਅਸੰਭਵ) ਹਨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ। ਇੱਟਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ, ਜਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਚਿਣਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਰਤਨ ਜਿਹੜੇ ਏਦੂੰ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਣ, ਕਸਤੂਰੀ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰ ਚੰਦਨ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਲੇਪਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਪਲਸਤਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਸੀਮਿੰਟ ਦਾ ਹੁੰਦੈ,..........ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ॥' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਦੋਂ ਸੁਗੰਧੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਚਾਉ ਆਵੇ, ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕੀ? ਮਨ ਦਾ ਰੁਖ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖੇ, ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ! ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਐਨੀ ਸਪੀਡ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਰੰਟ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਫੁਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇੱਕ ਮੀਲ ਤੇ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਤਾਰੇ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ, ਇਕ ਦਮ ਦੇਖ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਕੇ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਉ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਗੱਡੀ ਹੈ, ਕਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਪ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਜਦੋਂ ਦੇਖੇਗਾ, ਉਹਦਾ ਫੇਰ analysis (ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ) ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਐਨੇ ਮੋਤੀ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਏ, ਕਿੱਥੋਂ ਕਮਾਈ ਕਰ ਲਈ - ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਨੇ ਇਹ ਤਾਂ - ਕੋਈ ਚੋਰ ਨਾ ਸੰਨ੍ਹ ਮਾਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹੂਗਾ। ਫੇਰ ਬੁਲਾਏਗਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਦੇਖੋ, ਮੇਰਾ ਮਹੱਲ ਦੇਖੋ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ। ਫੇਰ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸਨੇ -

ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਦੂਸਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਧਰਤੀ ਤ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਤੀ ਪਲਘਿ ਲਾਲ ਜੜਾਉ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਕੋਠੀ ਦਾ ਪਾਰਕ ਹੀਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲਾਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਕਿਤੇ ਮਾਰਬਲ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ - ਝਿਲਮਿਲ-ਝਿਲਮਿਲ ਕਰੇ, ਅਨੇਲਾਂ ਰੰਗ ਝਿਲਮਿਲ-ਝਿਲਮਿਲ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ, ਅੱਡ-ਅੱਡ, ਤੇ ਪਲੰਘ

ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣ - decorated (ਸਜਾਏ ਹੋਏ) -

ਮੋਹਣੀ ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੈ ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ॥ *ਅੰਗ - ੧੪*

ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਪਦਮਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮਣੀਆਂ ਲਟਕਣ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ, ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਜਾਵੇ, 'ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ॥' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਰਚਿਆ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ 'ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ......॥' ਕਹਿੰਦੇ, ਹੋਵੇਗਾ ਕੀ? ਭੁੱਲ ਜਾਏਗੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼। ਬਿਰਤੀ ਉਸੇ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਅਟਕ ਜਾਏਗੀ, ਨਾਮ ਦੀ ਰੌ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ - 'ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥' ਫੇਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਐ 'ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ' - ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆ ਨੇ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਆਦਮੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਬਾਹਰਲੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਕੀ ਨੇ - ਗੰਦਮੂਲ ਦੇ ਥੈਲੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ-

ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਰਕਤੁ ਪਰੇਟੇ ਚਾਮ ॥
ਇਸੁ ਊਪਰਿ ਲੇ ਰਾਖਿਓ ਗੁਮਾਨ ॥ *ਅੰਗ - ੩੭੪*

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਵਿਸ਼ਟਾ ਵਲੇਟਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ, ਮੈਲ ਵਲੇਟੀ ਪਈ ਹੈ। ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੋਮ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਵਕਤ ਮੈਲ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ -

ਏਕ ਵਸਤੁ ਬੂਝਹਿ ਤਾ ਹੋਵਹਿ ਪਾਕ ॥
ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਾਪਾਕ ॥ *ਅੰਗ - ੩੭੪*

ਨਾਪਾਕ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਗੰਦਮੂਲ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਨੂੰ beautiful (ਸੁੰਦਰ) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਇਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੰਦਰਲੀ ਜੋ ਬਇਉਟੇ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਜਦੋਂ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ (ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ) ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ, ਫਿਰ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਾਅ ਲਵੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਏਥੇ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦੱਸ ਦਊਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਖ ਲਿਓ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਬੰਦਾ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ Vision (ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਦੇ ਦਊਂ, ਜਿਵੇਂ ਏਥੇ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਉਂ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਕੋਈ ਕਹੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਂ, ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਅਕਤੀ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਜੀਅ ਚਾਹੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗੀ। ਕੋਈ ਕਹੇ ਮੈਂ ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਹਾਂ, ਹਰੇਕ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਬੁੱਝ ਲਓਗੇ, ਗੁੱਝੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਜਾਓਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੀ ਹੋਰ ਸੀ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸੀ, ਉਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਹ ਦੀ ਅਟਕ ਸੀ। ਵੈਰਾਗ ਸੀ ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦਾ, ਉਹਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਛਲ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ ॥
ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ ॥ *ਅੰਗ - ੧੪*

ਲੋਕ ਫੇਰ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਬੜੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ - ਗਰਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ। ਫੇਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕੀ? ਜਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲੇਂਗਾ, ਓਨਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਭੁੱਲੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣਗੇ। ਜਿੰਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਹਦੇ ਵਲ ਝੁਕਾਉ ਹੋਏਗਾ, ਓਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੁਖ ਸੁਖ

ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ। ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਨੇ -

ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਊ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥
ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੪੩੩

ਜੇ ਕਹੇ ਕਿ ਇਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਜੈਸਾ ਬਿਤੁ ਤੈਸਾ ਹੋਇ ਵਰਤੈ
ਅਪੁਨਾ ਬਲੁ ਨਹੀ ਹਾਰੈ ॥ ਅੰਗ - ੬੭੯

ਜੇ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਭ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ, ਫੇਰ ਤਾ ਕਰ ਦੇ ਲੇਕਿਨ ਫਸ ਨਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਉਕੇ ਨਾ ਲੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਏਂਗਾ ਤੂੰ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਲੱਦੇ ਹੋਏ, ਭਰੇ ਹੋਏ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ - ਦੁੱਖ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ, ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂ? ਹੋਰਾਂ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਓਥੇ ਨਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਨਵਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਊ?

ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਚੌਥੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ - ਰਾਜਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ -

ਸੁਲਤਾਨੁ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ
ਤਖਤਿ ਰਾਖਾ ਪਾਉ ॥
ਹੁਕਮੁ ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕਾ ਸਭ ਵਾਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਸਾਰੇ ਹੁਕਮ ਨੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਹੁਕਮ ਬਣ ਗਿਆ, ਪ੍ਰੈਸੀਡੈਂਟ (president) ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਘੜਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਅਭਿਮਾਨ ਆ ਵੜੇਗਾ, ਉਹਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ -

ਫੇਰ 'ਨਾਮ' ਕਿੱਡੀ ਬੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੈਂ, ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਲੋਥ ਹੈਂ -

ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਫੇਰ 'ਨਾਮ' ਕਿੱਡੀ ਬੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੈਂ, ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਲੋਥ ਹੈਂ -

ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥
ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਥੀ ਜਾਇ ॥
ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨

ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜਿੰਨਾ ਤੂੰ ਖਾਂਦਾ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈਂ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਿਰਤਕ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ, ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ

ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਾ ਰਿਹੈਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੌਂ ਨਹੀਂ ਰੁਮਕੀ, ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ। ਇਹ ਤਾਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ ਜਾਹ ਜਿੰਨਾ ਤੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਅੰਦਰਲਾ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਜਲਿਆ ਪਿਐ, ਰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, frustration (ਝੁੰਜਲਾਹਟ) ਹੈ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ; ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ 'ਨਾਮ' ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਲ ਬਲ ਜਾਵੇ,
ਜਿਉੜਾ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ - ੨, ੨.

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅੰਦਰ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਲ ਗਿਆ। ਕੋਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ, ਹੋਰ ਐਨੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ frustration (ਝੁੰਜਲਾਹਟ) ਕਿੰਨੀ ਆ ਗਈ, ਕਿੰਨਾ damage (ਨੁਕਸਾਨ) ਹੋ ਗਿਆ brain (ਦਿਮਾਗ), nervous system (ਨਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ) ਸਾਰਾ ਹੀ upset (ਉਲਟ ਪੁਲਟ) ਕਰ ਲਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ ਸੁਖ; ਕੀ ਫਿਰ ਨਰਵਸ ਸਿਸਟਮ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ? ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ -

ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੂਛਿ ਦੇਖਿਆ
ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।" ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਐਨਾ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੈ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ 'ਚ ਇਹ ਚੀਜ਼। ਬਿਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ 'ਨਾਮ' ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਹੂਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਐਨਾ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਐਨੇ discourses (ਬਚਨ) ਕਰਦੇ ਹੋ, ਐਨਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਉੱਥੇ ਦੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਕਰਦਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਧਰ, ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਪੈ ਗਈ। ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ।" ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰ। ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਵਾਂਗੇ practically (ਪਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ), ਫੇਰ ਤੇਰੀ ਸਮਝ 'ਚ ਆਊ।"

ਅੱਗੇ ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਦੇਖ ਔਹ ਕੀ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਮਮਟੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਨੇ ਉਪਰਲੀਆਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਬੁਰਜ ਜਿਹੇ ਦਿਸਦੇ ਨੇ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਸ਼ਹਿਰ ਆ ਗਿਆ ਬਿਸ਼ੰਭਰਪੁਰ, ਪਟਨਾ ਜਿਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪਾਟਲੀ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਏਥੇ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਆ।" ਮਰਦਾਨਾ ਹੱਸਣ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਆਵਾਂ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੱਸਦਾ ਕਿਉਂ ਹੈਂ?" ਬਾਲਸਖਾਈ ਸੀਗਾ - ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਡਰਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸੀ, humorous (ਹਸਮੁਖ) ਸੀਗੇ, ਡਰਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ, ਕਿ ਭੁਵਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਤੇ ਮੱਥੇ 'ਚ ਝੁਰੜੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂੰ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਦੇਖਦਾ - ਚਾਹੇ ਪਸ਼ੂ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਪੰਛੀ, ਉਹਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਈਏ; ਖਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਹਰੇਕ ਨੂੰ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ ਖਿੱਚ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਸੋ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਮਰਦਾਨਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੱਸਿਆਂ ਕਿਉਂ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਕੋਈ ਵਾਕਫ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਤਜਰਬੇ ਹੋ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ

ਜਾਂਚ ਆ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੱਥਾ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਦਾ। ਕੋਈ ਕੋਈ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੀਹਦਾ Smiling face (ਹਸਮੁਖ ਚਿਹਰਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਤਾਂ smiling face ਲੱਭਣਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਚਲੇ ਜਾਉ, ਓਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘੁਟੀਆਂ ਵਾਲਾ ਲੱਭਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਊ। ਖਿੜੇ ਖਿੜੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਲ ਦੇਖਦੇ ਨੇ, ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ - 'ਹਾਈ' - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਮਿੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, friend ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਘੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ - ਖੁਸ਼ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਮੱਥਿਆਂ ਤੇ ਘੁਟੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਘਿਰ ਗਏ। ਸੁਭਾਉ ਹੀ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, "ਜੀ ਮੇਰੀ ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਤੇਰੀ ਦੁਕਾਨ ਕਿੱਥੋਂ ਚਲਣੀ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਜੀ ਕਿਉਂ, ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਘਾਟ ਹੈ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਤੇਰਾ ਮੱਥਾ ਤਾਂ ਜਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਗਾਹਕ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਨੱਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਦੇਖ ਤੇਰੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਨੇ; ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਵੀ ਡਰਾ ਡਰਾ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ। ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਤਾਂ ਸਹੀ ਮੱਥੇ ਨੂੰ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਿਆ ਮੁਸਕਰਾਹਟ।" ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਉਹਦੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ। ਮੈਂ ਦਸ ਵਾਰ ਕਿਹਾ, "ਤੈਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਤਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੱਠ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿੱਥੇ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਤੇਰਾ ਵਾਹ ਬੀਬੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ - ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, frustration (ਝੁੰਜਲਾਹਟ) ਹੈ ਅੰਦਰ, ਜਲੇ ਪਏ ਹਾਂ ਅੰਦਰੋਂ।

ਸੋ ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਉਂਦਾ। Smiling face (ਹੱਸਮੁਖ ਚਿਹਰਾ) ਕੋਈ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਫੇਰ ਮੈਂ 'ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ ਆਦਿ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪੇ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਦੱਸੋ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਹਾਂ, ਚਾਰ ਜਣੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ! ਨਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਥੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ?"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਭਲਾ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲੇ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਮੂਹਰੇ ਕੀ ਚਾਰਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਭੁੱਖ ਤਾਂ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਹੱਟਾ-ਕੱਟਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਹੁੰਦਾ ਤੈਥੋਂ? ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚੋਰ ਹੋਣੈ - ਅੰਦਰ ਤਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ! ਜਿਹੜੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਵੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀਂਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜਲਾਲ 'ਚ ਆ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋਈਏ ਚਾਕਰੀ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਅੱਡੀਏ?" ਚਰਨ ਕੱਢ ਲਿਆ ਖੜਾਂਵ 'ਚੋਂ, ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟੀ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਆਹ ਚੁੱਕ ਲੈ ਲਾਲ; ਇਹ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਲਾਲ ਹੈ। ਜਾਹ, ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛ ਆ, ਨਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਆ, ਵੇਚੀਂ ਨਾ ਇਹਨੂੰ।"

ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਬਜ਼ੀ ਫਰੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਿਹਾ, ਭਾਈ! ਮੈਨੂੰ ਸਵਾ ਸੇਰ ਫਲ ਦੇ ਦੇ, ਨਾਲੇ ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਦੱਸ ਦਿਓ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੜੀ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਮਰਦਾਨੇ ਵੱਲ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦਾ ਦਿਮਾਗ ਫਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪੱਥਰ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਭਾਈ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਲਗਦਾ ਹੈਂ। ਦੋ ਮੂਲੀਆਂ ਲੈ ਜਾ, ਇਹ ਛੱਡ ਦੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੱਟੀ ਜਿਹੀ। ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਊਈਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਚੱਕ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਹੈਂ, ਜ਼ਰਾ ਸੋਹਣੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ। ਅੱਗੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਹਲਵਾਈ ਕੋਲ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਧ ਸੇਰ ਮਠਿਆਈ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ। ਬਥੇਰਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਗਾਹਕ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਇੱਕ ਨੇ ਉਹਦੇ ਪੁੜਪੁੜੀ ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਦਾ ਦਿਮਾਗ ਫਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਲਵਾਈ ਫੇਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਅੱਧ ਸੇਰ ਮਠਿਆਈ ਲੈ ਲੈ, ਇਹ ਪਾਸਕੂ ਹੈ ਮੇਰੀ ਤੱਕੜੀ 'ਚ ਤੇ ਐਹੋ

ਜਿਹੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਗੰਗਾ ਗਏ ਬੇਅੰਤ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ।

ਮਰਦਾਨਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਓਥੋਂ। ਅੱਗੇ ਬਜਾਜ ਕੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਦੋ ਗਜ਼ ਕਪੜਾ ਦੇਵੇ। ਉਸਨੇ ਵੀ ਉਵੇਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਅੱਗੇ ਜੌਹਰੀ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਦਸ ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਪਾ ਦਿਤਾ ਉਹਨੇ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਦਸ ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਪਿਆ।" ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਦਾ-ਪੁੱਛਦਾ ਸਾਲਸਰਾਏ ਜੌਹਰੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ bell (ਘੰਟੀ) ਦਿੱਤੀ, ਰੱਸੀ ਲਟਕਦੀ ਸੀ, ਖਿੱਚੀ ਤੇ ਅੰਦਰ ਬਲਲ ਹੋਈ। ਨੌਕਰ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਧਰੱਕਾ ਸੀ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਕਹਿੰਦਾ, ਸ਼ਾਹ ਜੀ! 'ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ'। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਭਾਈ! ਮੈਂ ਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਹਾਂ। ਕੀ ਨਾਉਂ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ?

"ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਮਰਦਾਨਾ ਹੈ।"

"ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਹੋ?"

"ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼, ਮਦਰ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਹਾਂ।"

"ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ?"

"ਆਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਪੁਛਣੈ।"

ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਟੇ-ਸਟੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮੁੱਲ ਹੈ ਇਹਦਾ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ। ਸਾਲਸਰਾਏ ਕਹਿੰਦਾ, "ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?" ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਆਏ ਨੇ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ, ਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਮੈਂ ਅੱਜ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਕਦੇ ਦੇਖੀ - ਕਿਉਂਕਿ ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਉਥੇ। ਸਾਲਸਰਾਏ ਕਹਿੰਦਾ, "ਬੇਟਾ, ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮੁੱਲ ਹੈ?"

ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਹਜ਼ਾਰ ਕੁ ਰੁਪਏ ਲਗਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ? ਓਦੋਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੁਣ ਦੋ ਲੱਖ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੇ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਕਿ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ, ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸਾਲਸ ਰਾਏ ਕਹਿੰਦਾ, "ਦਿਖਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ।" ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਫੜਿਆਂ, ਮੂੰਹ ਅੱਡਿਆ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ; ਕਮੀਜ਼ ਦੇ ਬਟਣ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਜੌਰੀ ਵੱਲ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਬੋਲਿਆ, "ਬੇਟਾ! ਕਿਸਮਤ ਜਾਗ ਪਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਯਾਬ ਲਾਲ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦਾ ਨਸੀਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਾਯਾਬ ਹੈ! ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਸੁਣਦੇ ਸੀ ਇਹਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਰ ਅੱਜ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਬੇਟਾ! ਸੌ ਰੁਪਇਆ ਲਿਆ ਤਜੌਰੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ।" ਲਾਲ ਨੂੰ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਇਹਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਭਾਂਪਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਉਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ! ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਯਾਬ ਲਾਲ ਹੈ, ਇਹਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟਾ ਹੀ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹਦਾ।"

"ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ?"

"ਨਾ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੈ।"

"ਕੀ ਨਾਉਂ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਲਕ ਦਾ?"

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ 'ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।"

"ਉਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾਨਕ, ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਨੇ?"

"ਹਾਂ, ਉਹ ਹੀ ਨੇ।"

ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੱਜ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ! ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ?"

"ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਤਾਂਈਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਣਿਆਂ।"

"ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹੋ?"

"ਕਦੇ ਕਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਹੀ ਹਾਂ - ਮੈਂ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਨੇ।"

"ਚਲੋ ਤੁਸੀਂ; ਇਹ ਲੈ ਲਓ ਸੌ ਰੁਪਏ, ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਛੇਤੀ ਆਏ। ਹੋਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਮੰਨਿਓ।"

ਮਰਦਾਨਾ ਵਾਪਸ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਐਧਰ ਸਾਲਸ ਰਾਏ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਬੇਟਾ ਅਧਰੱਕਾ! ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਤਾਜ਼ੇ ਫਲ ਤੋੜ ਕੇ ਲਿਆ ਤੇ ਸੁਹਣੀ ਦੇਸੀ ਘੀ ਦੀ ਤੇ ਖੋਪੇ ਦੀ ਮਠਿਆਈ ਲਿਥਾ ਚੰਗੀ ਚੰਗੀ; ਪਵਿੱਤਰ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਲਿਆਈਂ। ਘਰ ਕਹਿ ਜਾ ਕਿ ਅੱਠ ਦਸ ਬੰਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦੇਣ। ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ।

ਓਧਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਾਸ ਮਰਦਾਨਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ, ਤੇ ਲਾਲ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੇਰੀਆਂ ਤੂੰ ਜਾਣ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸਿਰ ਚੱਕਰ ਖਾਈ ਜਾਂਦੈ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ?" "ਮਹਾਰਾਜ! ਐਨੇ ਅਣਜਾਣ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹ! ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਦੋ ਮੂਲੀਆਂ ਲੈ ਜਾ। ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਅੱਧ ਸੇਰ ਮਠਿਆਈ ਲੈ ਜਾ। ਤੀਸਰਾ ਦੋ ਗਜ਼ ਕੱਪੜਾ ਮੁੱਲ ਪਾਵੇ ਤੇ ਜੌਹਰੀ ਕਹਿੰਦਾ, ਦਸ ਰੁਪਏ ਲੈ ਜਾ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ, ਤੈਂ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ। ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬਚਨ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ?" "ਯਕੀਨ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ; ਪਰ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ? ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨੁਕਸ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਗਏ ਕਿ ਦਿਮਾਗ ਫਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਬੰਦੇ ਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ! ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਾਲਸ ਰਾਏ ਜੌਹਰੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਮੁੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਵੇਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਠਹਿਰੋ। ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜੌਹਰੀ ਪਾਰਖੂ ਮੰਗਾਊਂਗਾ, ਪਰ ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ! ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਅਣਜਾਣ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਦਰਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਰਦੀ। ਕੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਸਬਜ਼ੀ ਫਰੋਸ਼ - ਲਾਲਾਂ ਬਾਰੇ? ਹਲਵਾਈ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ, ਲਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਬਜਾਜ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ? ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਜੌਹਰੀ, ਲਾਲਾਂ ਦਾ ਕਦਰਦਾਨ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਕਦਰ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੱਝਾਂ ਗਾਈਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀਆਂ, ਪਲਾਟਾਂ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਇੰਡਸਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਫਾਰਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਕਦਰ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਕੀ ਕਦਰ-ਕੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿਓ, ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ। ਉਥੇ ਦੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹਦੀ ਕਦਰ ਦਾ ਜੇ ਪਤਾ ਹੈ ਮਰਦਾਨਿਆਂ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਹਿਮਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ,
ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਸਦੀ -੨, ੨.

ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸੰਤ ਰਿਦ ਵਸੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੫***

ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ -

ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭ ਨਸੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੫***

ਸਾਰੀ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਅਤੇ ਦਵੈਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਸਾਲਸ ਰਾਏ ਭੀ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਲਾਲ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਸਾਲਸ ਰਾਏ! ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕੱਚ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਕੀਮਤ ਕੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸੁਆਸ ਕੀਮਤੀ ਨੇ, ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਕੀਮਤੀ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੀਮਤੀ ਨੇ।" ਸੋ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾਮ ਦੀ ਕਦਰ-ਕੀਮਤ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਛ ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ, ਪੁੱਛ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ, ਪੁੱਛ ਰਵਿਦਾਸ ਹੀ ਨੂੰ, ਪੁੱਛ ਲੈ ਸੈਣ ਨੂੰ, ਪੁੱਛ ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ, ਹੋਰ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛ। ਕਿੱਡੀ ਕਿੱਡੀ ਹਸਤੀ ਸੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਨੇ - ਨਾਮਦੇਵ ਦੇ ਨਾਲ ਕੌਣ ਸੀ ਦੱਖਣ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਕਿਹੜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ; ਕੋਈ ਜਾਣਦੈ? ਦੱਸ ਸਕੂਗਾ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਹੜਾ ਸੀ, ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਸੀ, ਇਰਾਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਹੜਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ? ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਸੇਂਟ ਪਾਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਲਓ, ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸੀ। Jesus (ਯਸੂ ਮਸੀਹ) ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਲਓ, ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੋ ਜਿਹਨੇ ਸੂਲੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਸੋ ਨਾਮ ਦੇ ਬਾਰੇ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ। ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਐ -

ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ॥ ***ਅੰਗ - ੫***

ਧਾਰਨਾ - ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ,
ਨਾਮਾ ਅੱਧੀ ਦਮੜੀ ਦਾ - ੨, ੨.

ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗਿ ਨਾਮਦੇਉ ਮਨੁ ਲੀਣਾ॥
ਆਢ ਦਾਮ ਕੋ ਛੀਪਰੋ ਹੋਇਓ ਲਾਖੀਣਾ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੮੭***

ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ? ਕ੍ਰੋੜਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਦੇ ਛੱਪਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆ ਕੇ, ਕਦੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਗਊ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ, ਕਦੇ ਦੇਹੁਰਾ ਫੇਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਹੀ ਆ ਜਾਦਾ ਹੈ। 72 ਵਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ - ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।

ਪੁੱਛ ਲਓ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਬੀਰ ਨੂੰ - ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ। ਗਰੀਬ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਐਸੀ financial (ਆਰਥਕ) ਹਾਲਤ ਲਿਖੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਛੋਲੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਖੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਮਾਤਾ -

ਸੁਨਹੁ ਜਿਠਾਨੀ ਸੁਨਹੁ ਦਿਰਾਨੀ
ਅਚਰਜੁ ਏਕੁ ਭਇਓ ॥
ਸਾਤ ਸੂਤ ਇਨਿ ਮੁਡੀਂਏ ਖੋਏ
ਇਹੁ ਮੁਡੀਆ ਕਿਉ ਨ ਮੁਇਓ ॥ ***ਅੰਗ - ੮੫੬***

ਇਹ ਘਰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਪਿਆ ਹੈ -

ਜਬ ਕੀ ਮਾਲਾ ਲਈ ਨਿਪੂਤੇ
ਤਬ ਤੇ ਸੁਖੁ ਨ ਭਇਓ ॥ ***ਅੰਗ - ੮੫੬***

ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਨਿਪੁੱਤੇ ਨੇ - ਆਪਣਾ ਤਾਂ ਪੁੱਤ ਧੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ - ਆ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮਾਲਾ ਹੀ ਘੁਮਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ',

'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ, ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਮੰਜੇ ਵੀ ਵਾਧੂ ਨਹੀਂ ਸੀਗੇ ਪੈਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਉਹ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਸਾਧੂ, ਫਿਰ ਮੰਜੇ ਕਢਾ ਕੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਹੀ ਮੰਜੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਵੱਧ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ) ਹਾਲਤ ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ - ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰਿਆ ਤੇ ਅਮਰ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੇ। ਕਿੱਡੀਆਂ-ਕਿੱਡੀਆਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ - ਪੱਥਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਸੰਗਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ -

ਗੰਗਾ ਕੀ ਲਹਰਿ ਮੇਰੀ ਟੁਟੀ ਜੰਜੀਰ॥
ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਪਰ ਬੈਠੇ ਕਬੀਰ॥ *ਅੰਗ - ੧੧੬੨*

ਹਾਥੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਾਥੀ ਪੋਟ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੁਛ। ਜਾ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਨੱਠ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਅੱਗ 'ਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ - ਲੱਕੜੀਆਂ ਜਲ ਗਈਆਂ, ਸਭ ਕੁਛ ਜਲ ਗਿਆ; ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਕੁਛ ਵੀ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਹੋਇਆ ਨਿਕਲ ਆਇਆ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਕਰਦਾ। ਧਰਤੀ 'ਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ, ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ -

ਜਲ ਅਗਨੀ ਵਿਚਿ ਘਤਿਆ
ਜਲੈ ਨ ਡੁਬੈ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ॥ *ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੨*

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਿਮੋਟ ਕੰਟਰੋਲ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਜੱਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕੁਛ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਭਇਓ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ਜੀ,
ਭਇਓ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ਜੀ -੨. ੨
ਨੀਚ ਕੁਲਾ ਜੁਲਾਹਰੋ,
ਨੀਚ ਕੁਲਾ ਜੁਲਾਹਰੋ - ੨
ਬੁਨਨਾ ਤਨਨਾ ਤਿਆਗਿ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਬੀਰਾ॥
ਨੀਚ ਕੁਲਾ ਜੋਲਾਹਰਾ ਭਇਓ ਗੁਨੀਯ ਗਹੀਰਾ ॥ *ਅੰਗ - ੪੮੭*

ਬੁਣਨਾ ਤਣਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਪ੍ਰੀਤ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਗਈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ। ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਦੇ ਵੀ। ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦੀ, ਏਵੇਂ ਨਾਮ ਕਬੀਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣ ਗਿਆ - 'ਨੀਚ ਕੁਲਾ ਜੋਲਾਹਰਾ ਭਇਓ ਗੁਨੀਯ ਗਹੀਰਾ।' ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੋ ਗਏ।

ਅੱਜ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ ਤੇ ਇੱਕ ਦੁਖੀ ਬੰਦਾ - ਕੋਈ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪੀੜਤ ਸੀ ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਦਬੂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਦਰਵਾਜੇ ਅੱਗੇ, ਭੀਖ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਕਾਹਦੀ ਭੀਖ ਮੰਗਦਾ ਹੈ? ਜਿਹੜੀ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।" ਅੰਦਰੋਂ ਬੀਬੀ ਨਿਕਲੀ - ਮਾਤਾ ਲੋਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਉਹ ਤਾਂ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਂ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹਾਂ, ਦੂਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪੀੜ; ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਦਿਓ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿੱਥੇ ਨੇ?" ਕਹਿੰਦੀ, "ਉਹ ਤਾਂ ਦੂਰ ਨੇ। ਪਰ ਤੂੰ ਦੁਖੀ ਹੈਂ, ਚੱਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ।" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਬੀਬੀ! ਦਵਾਈਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦਾ। ਦਵਾਈਆਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ, ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੋ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ।"

ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰਾ, ਕਹਿੰਦੇ - ੩੨ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਇੱਕੋ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਤ ੇਰੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਦਾਰੂ,
ਇਕੋ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ - ੨, ੨

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਰਾਜਨ! ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾ। ਜੋ ਦਾਰੂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਭਾਂਡਾ ਉਹਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ। ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਬੀਬੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੀ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ।"

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ - ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿੱਚ ਟੀ.ਵੀ ਤੇ ਆਉਂਦੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਚੈਨਲ ੨੯ ਤੇ। ਉਥੇ ਬਿਮਾਰ ਬੰਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਜੋ ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਸੋਹਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਐਨਾ ਜੀਸਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ। ਤੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੀ ਸੰਗਤ audience (ਦਰਸ਼ਕ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੇਤਰਾਂ 'ਚ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਭ ਦੇ ਹੀ, ਭਾਵਪੂਰਤ ਮਾਹੌਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਮਾਹੌਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰੂਹਾਨੀ waves (ਲਹਿਰਾਂ) ਦੇ ਨਾਲ। ਉਹ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਿਮਾਰ ਬੰਦੇ ਆਓ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਆਓ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਟ੍ਰੈਚਰਾਂ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਉਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, "ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ?" "ਹੈ।" "100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ?" "ਹਾਂ।" "ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ।" ਫੇਰ ਬਿਠਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਚੱਲ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚਲਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ, ਫੇਰ ਨੱਠ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਚੱਕਰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸਟ੍ਰੈਚਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਚੁੱਕ ਕੇ। ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਬੰਦੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਨ! ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਵਾਈ ਦਾ 100% ਅਸਰ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਂਡਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਕੈਪਸੂਲ ਹੈ ਉਪਰਲਾ ਖੋਲ, ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਵਾਈ ਨੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ 'ਚ ਵਸਦੇ ਸਾਰ ਤੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ।"

ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਪੀਰ ॥
ਭੁਖ ਤਿਖ ਤਿਸੁ ਨ ਵਿਆਪਈ
ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੀਰ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੦੨***

ਜਮਦੂਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਲਾਜ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਈਰਖਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ, ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ, ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇੱਕੋ -

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦਾਰੂ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਮਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੫੬***

ਬਹੁਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਅਪਨੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਭਗਤ ਭਾਈ! ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੈਂ? ਨਾਮ ਜਪ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਾਂ ਕੋੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

Problem (ਮਸਲਾ) ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਓਦੋਂ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਪਾਠ ਹੁਣ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਆਂ? ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਪਾਠ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸ ਤੇ ਲਾ ਦੇਵਾਂ ਪਰ ਤੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ। ਇਹ ਨੁਕਸ ਹੈ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ।

ਅਵਰਿ ਉਪਾਵ ਸਭਿ ਤਿਆਗਿਆ
ਦਾਰੂ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥
ਤਾਪ ਪਾਪ ਸਭਿ ਮਿਟੇ ਰੋਗ
ਸੀਤਲ ਮਨੁ ਭਇਆ ॥ ***ਅੰਗ - ੮੧੭***

ਮਨ ਵੀ ਸੀਤਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਿੰਨੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਗਿਆਂ, ਪਾਪਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਦਵਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ - ਮਾਤਾ ਲੋਈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਬਹਿ ਜਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।" ਆਪ ਵੀ ਬੈਠ ਗਈ। ਪੂਰੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ, ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਨੇਤਰਾਂ ਦਾ ਜਲਾਲ ਝੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕਹਿੰਦੀ, "ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ।" ਨੇਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਟਿਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਐਨਾ ਜਲਾਲ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੀ, "ਕਹਿ ਰਾਮ।" ਰਾਮ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰ ਸਾਰੇ ਝਰਨਾਹਟ ਅੰਦਰ ਝਿਰਨ ਝਿਰਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਕਹਿੰਦੀ, "ਫੇਰ ਕਹਿ ਰਾਮ।" ਫੇਰ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਤਕਲੀਫ ਹਟ ਗਈ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ 'ਰਾਮ' ਕਹਿਣ ਸਾਰ ਦਰਦ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੀ, "ਫੇਰ ਕਹਿ ਰਾਮ।" ਤੀਸਰੀ ਵਾਰੀ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ। "ਜਾਹ, ਹੁਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਕਹੀ ਜਾਈਂ। ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ। ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਨੱਚਦਾ ਟੱਪਦਾ। ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਭੇਤੀ ਬੰਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੋਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਕਸੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?" ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਅਕਸੀਰ ਨਹੀਂ, ਦਵਾਈ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੋਰ ਹੈ" -

ਧਾਰਨਾ - ਦਿਤੀ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ,
ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ -੨, ੨
ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ ਮੋ ਕਉ ਸਾਧੂ ਦੀਆ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੧***

ਦਵਾਈ ਮਿਲ ਗਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਮਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਵੀ ਖਤਮ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਵੀ ਖਤਮ -

ਕਿਲਬਿਖ ਕਾਟੇ ਨਿਰਮਲੁ ਥੀਆ॥ ਅੰਗ - ੧੦੧

ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ -

ਕੋਟਿ ਅਘਾ ਸਭਿ ਨਾਸ ਹੋਹਿ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਨਾਉ॥ ***ਅੰਗ - ੨੦੨***

ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਇਸ ਦਵਾਈ ਨੇ -

ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਨਿਕਸੀ ਸਭ ਪੀਰਾ.............॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੧***

ਹੁਣ ਮਨ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਭ ਪੀੜਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆ -

................ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਦਰਦਾ ਜੀਉ॥

ਅੰਗ - ੨੫੯

ਹੁਣ ਕੋਈ ਦਰਦ ਨਹੀਂ - ਨ ਮਾਨਸਿਕ ਦਰਦ, ਨਾ ਸਰੀਰਕ ਦਰਦ, ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਰਦ। ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਦਾਰੂ ਜੇ ਲਗ ਜਾਵੇ -

ਲਲਾ ਲਾਵਉ ਅਉਖਧ ਜਾਹੂ॥
ਦੂਖ ਦਰਦ ਤਿਹ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨਾਹੂ॥ ***ਅੰਗ - ੨੫੯***

ਇਕ ਖਿਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜੇ ਇਹ ਦਵਾਈ ਲਾ ਲਵੇ -

ਨਾਮੁ ਅਉਖਧ ਜਿਹ ਰਿਦੈ ਹਿਤਾਵੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੫੯***

ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹਿਤ ਕਰ ਜਾਵੇ, ਪਿਆਰ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਨਾ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਰੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ -

ਤਾਹਿ ਰੋਗੁ ਸੁਪਨੈ ਨਹੀ ਆਵੈ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕਦੇ ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ -

ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਸਭ ਘਟ ਹੈ ਭਾਈ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਵਾਈ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੩

ਐਸੀ ਦਾਰੂ ਅਸੀਂ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਅੰਦਰੋਂ। ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਿ ਬਿਮਾਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ -

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਬਹੁਤੇ ਜੁਗ ਹਾਰਿਓ
ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਲਹੀ ॥
ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ
ਸਿਮਰਤ ਕਹਾ ਨਹੀ ॥ ਅੰਗ - ੬੩੧

ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਕਿਤੇ ਰੋਗੀ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਨਾਮ ਜਪ ਲੈ, ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਸਭ ਘਟ ਹੈ ਭਾਈ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਪਰ ਬਣ ਕਿਸੇ ਦਾ? ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ, ਫੇਰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ -

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਬਿਨੁ ਬਿਧਿ ਨ ਬਨਾਈ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸੰਜਮੁ ਕਰਿ ਦੀਆ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਉਹਨੇ ਸੰਜਮ, ਨਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ, ਖੱਟਾ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ, ਇਉਂ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਚੁਗਲੀ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਈਰਖਾ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਦ੍ਵੈਤ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਇਹ ਅਉਖਧ ਦੇ ਉਹਨੇ ਸੰਜਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ -

ਨਾਨਕ ਤਉ ਫਿਰਿ ਦੂਖ ਨ ਥੀਆ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਜਦੋਂ ਦਵਾਈ ਖਾ ਲਈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫਿਰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੋ ਰਾਜਾ ਖਾ ਲਈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫਿਰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੋ ਰਾਜਾ ਸਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀ - ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੀ ਕਹਾਇਆ 'ਰਾਮ'।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 'ਧੰਨ ਕਬੀਰ, ਧੰਨ ਕਬੀਰ', 'ਧੰਨ ਮਾਤਾ ਲੋਈ, ਧੰਨ ਮਾਤਾ ਲੋਈ।' ਕਹਿੰਦੇ 'ਕਬੀਰ ਕਬੀਰ' ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਸੀ, ਆਹ ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ? ਕੋਈ ਭੇਤੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, "ਆਹ ਮਾਤਾ ਦਾ ਕੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ? ਕੁਛ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ? ਕੋਈ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਹੜੀ ਆਇਆ ਸੀ, ਰਾਜਾ ਸੀ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਦਾ। ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਬਾਰ 'ਰਾਮ' ਕਹਾਇਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰੋਗ ਹਟ ਗਿਆ।" ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ, ਤਿਊੜੀ ਪੈ ਗਈ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੈਂ! ਨਾਮ! ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ? ਐਨੀ ਇਹਨੇ ਸੰਗਤ ਕਰੀ, ਇਹਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਇਹ

ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ 'ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ॥' ਐਨਾ ਸਸਤਾ ਲੁਟਾ ਦਿਤਾ?''

ਘਰ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਬੋਲੇ ਨਹੀਂ। ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਅੱਗੇ ਵਧੀ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ। ਵਲ ਪਾ ਕੇ ਲੰਘ ਗਏ। ਫੇਰ ਆਈ, ਆ ਕੇ ਪਰਨਾ ਗਲ ਦਾ, ਚਿੱਪੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੋਟੀ ਬਗੈਰਾ ਫੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪੇ ਈ ਟੰਗ ਦਿੱਤੀ, ਆਪੇ ਚਿੱਪੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪਿੱਠ ਕਰਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਓਧਰ ਗਈ, ਓਧਰੋਂ ਵੀ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਅੱਜ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਸੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਨਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ, ਬਥੇਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਨਾ ਮਾਂ ਦੀ, ਨਾ ਪਿਉ ਦੀ, ਨਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ -

ਹਮ ਅਪਤਹ ਅਪੁਨੀ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥
ਹਮਰੈ ਖੋਜਿ ਪਰਹੁ ਮਤਿ ਕੋਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਮ ਮੰਦੇ ਮੰਦੇ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥
ਸਾਝ ਪਾਤਿ ਕਾਹੂ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ॥ ***ਅੰਗ - ੩੨੪***

ਇਉਂ ਕਹਿ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਪਰ ਗੁੱਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ। ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਜੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਧੂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਜਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ - ਮਾਤਾ ਦੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ''ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰ ਦਿਓ, ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਓ; ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਰੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਚੀਰ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਜਰਾ ਭੀ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ, ਪਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪਿੱਠ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਸਹਿ ਸਕਦੀ।'' ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰ ਦਉ,
ਕਰਵਟ ਨ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰੋ - ੨, ੨.

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮਹਾਰਾਜ -

ਕਰਵਤੁ ਭਲਾ ਨ ਕਰਵਟ ਤੇਰੀ॥ ***ਅੰਗ - ੪੮੪***

'ਕਰਵਤ' ਆਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, 'ਕਰਵਟ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਨਾ, ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਜਾਣਾ -

ਲਾਗੁ ਗਲੇ ਸੁਨੁ ਬਿਨਤੀ ਮੇਰੀ॥ ***ਅੰਗ - ੪੮੪***

''ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਤਾਂ ਸੁਣੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਐਡਾ ਕਰੂਰ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ -

ਹਉ ਵਾਰੀ ਮੁਖੁ ਫੇਰਿ ਪਿਆਰੇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੮੪***

ਐਧਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤਾਂ ਕਰ ਲਓ।'' ਫੇਰ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ-

ਧਾਰਨਾ - ਮੁੱਖ ਫੇਰ ਪਿਆਰੇ,
ਹਉ ਵਾਰੀ, ਹਉ ਵਾਰੀ - ੨, ੩

'ਹਉ ਵਾਰੀ ਮੁਖੁ ਫੇਰਿ ਪਿਆਰੇ।' ਗੁੱਸੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਖਾਣੈ ਖਾਹ, ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਮੌਜ ਕਰ। ਨਾਲੇ ਬਾਹਰੋਂ ਫਿਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਤੇ ਗੁੱਸੇ.......। ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਸੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ! ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ।

ਕਰਵਟੁ ਦੇ ਮੋ ਕਉ ਕਾਹੇ ਕਉ ਮਾਰੇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੮੪***

ਮੈਨੂੰ ਮਾਰੋ ਨਾ -

ਜਉ ਤਨੁ ਚੀਰਹਿ ਅੰਗੁ ਨ ਮੋਰਉ॥ ***ਅੰਗ - ੪੮੪***

ਤੁਸੀਂ ਆਰਾ ਚਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਜੇ 'ਸੀ' ਕਹਿ ਜਾਵਾਂ ਜਾਂ ਹੱਥ ਵੀ ਚੁੱਕ

ਜਾਵਾਂ -

ਪਿੰਡੁ ਪਰੈ ਤਉ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਤੋਰਉ॥ ਅੰਗ - ੪੮੪

ਸਰੀਰ ਮੇਰਾ ਗਿਰ ਜਾਏਗਾ ਪਰ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਤੁਹਾਥੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗੀ - ਮਰਦੀ ਮਰਦੀ, ਜਾਨ ਦਿੰਦੀ ਦਿੰਦੀ।

ਹਮ ਤੁਮ ਬੀਚੁ ਭਇਓ ਨਹੀ ਕੋਈ॥
ਤੁਮਹਿ ਸੁ ਕੰਤੁ ਨਾਰਿ ਹਮ ਸੋਈ॥ ਅੰਗ - ੪੮੪

ਐਹ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ? ਕੋਈ ਚੁਗਲ ਆ ਗਿਆ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਲੇ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਹੋ। ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਕੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੱਥਰ ਦੀ ਲਕੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੇ, ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੂਲ ਭੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ - ਇਸ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਨਰਾਜ਼ ਸੀ। ਆਪ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੁਣਨਾ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਉ -

ਧਾਰਨਾ - ਲੋਈਏ ਰਾਮ ਪਿਆਰੀਏ,
ਤੈਂ ਰਾਮ ਸਵੱਲੜਾ ਲਾਇਆ -੨, ੨.
ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਰਾਮ ਕਹਾ ਕੇ,
ਰੋਗੀ ਦਾ ਰੋਗ ਹਟਾਇਆ - ੨, ੨.

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੇਰੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਕਾਰਨ; ਐਨੀ ਤੂੰ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ, ਨਾਮ ਬਾਰੇ ਤੂੰ ਐਨੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤੇ, ਤੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਨਾਮ ਤੇ, ਕਿ 'ਨਾਮ' ਐਨਾ ਬੇ-ਮੁੱਲਾ ਹੈ? ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੀ ਜੇ ਤੂੰ 'ਰਾਮ' ਕਹਾਉਂਦੀ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੋਗ ਹਟ ਜਾਣਾ ਸੀ।"

ਕਹਤੁ ਕਬੀਰ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਲੋਈ॥
ਅਬ ਤੁਮਰੀ ਪਰਤੀਤਿ ਨ ਹੋਈ॥ ਅੰਗ - ੪੮੪

"ਮੇਰੇ ਦਿਲ 'ਚ ਤੇਰਾ ਬੜਾ regard (ਸਤਿਕਾਰ) ਸੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਅਜੇ ਅਨਜਾਨ ਹੀ ਬੈਠੀ ਹੈਂ - ਐਨਾ ਨਾਮ ਸਸਤਾ ਖਰਚ ਦੇਵੇਂਗੀ।" ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਕਿਉਂਕਿ - 'ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ।' ਐਡੀ ਬੇ-ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼, ਐਨੀ ਸਸਤੀ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤੀ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋਇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਸਸਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੁਟਾਇਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕਹਾਇਆ 'ਰਾਮ', ਕਿ ਇਹਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲੇ ਇਹਨੂੰ ਕੋਹੜ ਹੋਇਆ, ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ। ਜੜ੍ਹ ਵੱਢੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਸੋ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ 'ਰਾਮ' ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੀ ਵਾਰ - ਇਹਦਾ ਸਰੀਰ ਦੁਖੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ 'ਨਾਮ' ਵੱਲ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਤੀਜੀ ਵਾਰ 'ਰਾਮ' ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਮ 'ਗੁਰ ਮੰਤਰ' ਦੇ ਦਿਤਾ।" ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਠੀਕ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਦੇਖੋ! ਜਦ ਤਾਂਈਂ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਹੀ problem (ਮੁਸ਼ਕਿਲ) ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਤਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਲਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ base (ਆਧਾਰ) ਤੇ ਨਾਮ ਨੇ ਚੱਲਣੈ। ਸੋ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਆ ਜਾਣਾ' ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੈ -

ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਹੈ ਸੰਗੇ ਮੈ ਮੂਰਖ ਜਾਨਿਆ ਦੂਰੀ ਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੬੧੨

ਹੈਗਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ। ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੋ ਮੇਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਕੇ। ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਤੀਸਰਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਹੇ, ਉਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਹਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਾਂ, ਹੁਣ ਸੁਸਤ ਨਾ ਬੈਠਾਂ; ਤੁਰਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ, ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾ ਭੁੱਲੇ।

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੧੯

ਸਾਧੂ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੇ। ਸੋ ਉਸ ਨਾਮ ਦੇ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਵੀ ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ, ਇੱਕ ਦੋ ਚਾਰ ਨਹੀਂ, ਦਰਜਨਾਂ ਹੀ ਨੇ।

ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ, ਜੋ ਰਹਿਤਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੁੰਦਾ। ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਭਾਈ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨੋਟ ਕਰ ਲਓ, ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਾ ਲਓ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਨਾਮ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਫੁਹਾਰੇ ਵਾਂਗ ਫੁੱਟ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਉੱਭਲ ਲੱਗ ਜਾਣੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ। ਫੇਰ ਚਾਹੇ ਸੁੱਤਾ ਰਹੇ, ਜਾਗਦਾ ਰਹੇ, ਨਾਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚੱਲਣਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਟ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ 'ਚ ਬੋਲੋ - ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਬੋਲੋ।

2

ਸ਼ਾਨ – ....

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥ *ਅੰਗ – ੨੫੬*
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥
ਅੰਗ – ੨੮੯
ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥੧॥ ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ॥
ਅੰਗ – ੧੨
ਧਾਰਨਾ – ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ਮਾਰਗ,
ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ – ੨, ੨.
ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ,
ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ – ੨, ੨.
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ਮਾਰਗ...–੨
ਮੇਰੋ ਸੁੰਦਰੁ ਕਹਹੁ ਮਿਲੈ ਕਿਤੁ ਗਲੀ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ਮਾਰਗੁ
ਹਮ ਪੀਛੈ ਲਾਗਿ ਚਲੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪ੍ਰਿਅ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਖਾਨੇ ਹੀਅਰੈ
ਇਹ ਚਾਲ ਬਨੀ ਹੈ ਭਲੀ ॥
ਲਟੁਰੀ ਮਧੁਰੀ ਠਾਕੁਰ ਭਾਈ
ਓਹ ਸੁੰਦਰਿ ਹਰਿ ਢੁਲਿ ਮਿਲੀ ॥੧॥
ਏਕੋ ਪ੍ਰਿਉ ਸਖੀਆ ਸਭ ਪ੍ਰਿਅ ਕੀ
ਜੋ ਭਾਵੈ ਪਿਰ ਸਾ ਭਲੀ ॥
ਨਾਨਕੁ ਗਰੀਬੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ਬਿਚਾਰਾ
ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ ਚਲੀ ॥ *ਅੰਗ – ੫੨੭*

'ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ਮਾਰਗੁ' – ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਕੋਈ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੇ; ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ 'ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥' ਵਾਰੀ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿਤੇ ਵਾਰੀ ਨ ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਕੋਈ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸ ਦੇਵੇ?

ਸੋ ਇਹ, ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਉ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਿਤੇ ਲੰਘ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਹੀ ਸੋਚ ਚਲਦੀ ਹੈ - ਫਜ਼ੂਲ ਸੋਚ ਚਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਧਨ ਕਮਾ ਲਵਾਂ, ਕੋਠੀਆਂ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?

ਸਭ ਕੁਝ ਏਥੇ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਉਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜਾ ਕੇ ਸੁਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ। ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦਾ ਭੋਰਾ ਕੁ ਵੀ ਦਿਮਾਗ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਕੁ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਜੋ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 'ਸੁਆਹ' ਆਖਿਐ 'ਸੁਆਹ', ਕਿ ਬੰਦਾ ਸੁਆਹ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਿਹੁ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ
ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ
ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਜਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ
ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਖੁਆਇਆ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੪***

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਬਿਹੁ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਬਨੇ। ਸਿਆਣੇ-ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਉਹ ਵੀ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ - ਇਕ ਅਧਿਆਤਮਕ, ਇਕ ਸੰਸਾਰਕ। ਸੰਸਾਰ ਵਾਲਾ ਜੋ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਉਹ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੋ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਾਧੇ ਨੂੰ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ! ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾ ਜਿਹੜੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੇ - ਟੋਟਲ ਗਿਣਨਾ, ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਕੱਢਣਾ, ਜ਼ਰ੍ਹਬਾਂ ਦੇਣੀਆਂ, ਤਕਸਮਿਾਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ, ਨਫੀ ਕਰਨੀ, ਸਵਾਏ, ਡੇਢੇ, ਊਂਰੇ, ਢੌਂਚਿਆਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪਹਾੜੇ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਣਗੇ? ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਕਾ-ਬੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ''ਨਾਨਕ! ਐਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹਦਾ ਟੀਚਰ ਵੀ ਹੋਰ ਐ, ਸਕੂਲ ਵੀ ਹੋਰ ਐ, ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਹੋਰ, ਕਲਮ ਵੀ ਹੋਰ, ਫੱਟੀ ਵੀ ਹੋਰ ਐ।'' ਸੋ ਉਥੇ ਸਮਝਾਇਆ -

ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ
ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੬***

ਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਿਹੜੀ ਨਾਲ ਜਾਵੇ, ਬਿਹੁ ਨ ਇਕੱਠੀ ਕਰ। ਸੰਸਾਰ ਬਿਹੁ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਗੁਲੇਲਾ ਵੱਜ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਗੁਲੇਲਾ ਵੱਜ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਐਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤਾਂਈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਨ ਬੈਂਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦੇਵਾਂ, ਨਾ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ, ਨਾ ਕੋਠੀਆਂ ਦਾ, ਨਾ ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂ। ਮੈਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਊਂਗਾ। ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। Complications (ਉਲਝਣਾਂ) ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਹ ਪੈ ਗਿਆ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ - ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਬਿਹੁ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾ ਲਿਆ - posion ਦੇ ਨਾਲ, ਬਿਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ। ਹੁਣ ਇਹਨੂੰ ਸਮਝਾਵੇ ਕਿਹੜਾ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਿਹੁ ਹੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰੀ ਜਾਨੈਂ। ਨਾਮ ਦੀ ਇਹਨੂੰ ਸੋਝੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇੱਕੋ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਹੁੜਨਾ, ਉਥੇ ਜੇ ਬਹੁੜਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਨੇ ਬਹੁੜਨਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਹੁੜਨਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੀ ਨਾਮ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ,
ਔਖੀ ਵੇਲਾ, ਔਖੀ ਵੇਲਾ - ੨, ੩.

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲੁ ਅਤਿ ਬਣੈ
ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ ॥
ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਦੁਸਮਨਾ ਸਾਕ ਭਿ ਭਜਿ ਖਲੇ ॥
ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ ਚੁਕੈ ਸਭੁ ਅਸਰਾਉ ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦***

ਜੇ ਉਹਦੇ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਆ ਜਾਵੇ, ਤੱਤੀ ਵਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦੀ। ਅੱਗ ਜਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਪਾਣੀ ਡੋਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤਲਵਾਰ ਕੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿਣਗੇ, ਇਹ ਤਾਂ_ਨਸਚਇਨਟਡਿਚਿ (ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਉਲਟ) ਬਾਤ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ, ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਉਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੈ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ - ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾਲ ਦਿੱਤਾ, ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਨਾਗ - ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰਦੇ, ਜਲੇ ਹੋਏ ਦਿਮਾਗ ਕਿ ਜ਼ਹਿਰ ਕੱਢੀਏ - ਬੱਚੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਅਸਰ, ਨਾਮ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਮ ਠੰਢਾ-ਠਾਰ ਘੜਾ ਹੈ। ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਫੁਹਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਈ - ਜਲਦੇ ਹੋਏ ਸੱਪਾਂ ਤੇ - ਜ਼ਹਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ, ਖੇਲ੍ਹਣ ਲੱਗ ਗਏ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਨਾਲ। ਅਖੀਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਉਹਦੀ ਲਾਸ਼ ਕੱਢ ਲਿਆਉ। ਅੱਗੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸੱਪ ਖੇਲ੍ਹਦੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸੱਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੱਟ ਰਹੇ, ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਗਏ। ਇਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਝ ਸਕਦਾ।

ਦੂਸਰਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਇੱਕ ਸਟੇਟ ਦੀ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿੱਚ ਘਿਰ ਗਈ, ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਿਰ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਪਤੀ, ਬਚਨ ਦੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਦੇਖ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੁਰਯੋਧਨ' ਹੈ - ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਗਨ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਐਸਾ ਕਰਮ ਸੀ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਐਥੋਂ ਤੱਕ ਮਾੜੇ ਇਰਾਦੇ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਪਤੀਆਂ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਨੀਵੀਆਂ ਪਾਈ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਵਲ ਤੱਕਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਬਲ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾ

ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਕੀ ਕਰਿਆ? ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ, ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਪਲੈਨੇਟਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ -

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੮੪***

ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਰਸ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਵੱਲ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ ਨਾਮ ਦੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀ ਹੋਇਆ -

ਪੰਚਾਲੀ ਕਉ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿ
ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥
ਤਾ ਕੋ ਦੂਖੁ ਹਰਿਓ ਕਰੁਣਾ ਮੈ
ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੦੮***

ਪੂਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਪੂਰੇ faith (ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼) ਨਾਲ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ -

ਤਾ ਕੋ ਦੂਖੁ ਹਰਿਓ ਕਰੁਣਾ ਮੈ
ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੦੮***

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਦਾ ਦੁਖ ਹਰ ਦਿੱਤਾ -

ਕਪੜ ਕੋਟੁ ਉਸਾਰਿਓਨੁ ਥਕੇ ਦੂਤ ਨ ਪਾਰ ਵਸਾਂਦੀ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੮***

ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਉਸਰ ਗਿਆ, ਦੂਤ ਲਾਹੁੰਦੇ ਲਾਹੁੰਦੇ ਥੱਕ ਗਏ -

ਹਥ ਮਰੋੜਨਿ ਸਿਰੁ ਧੁਣਨਿ...............॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ, ੧੦/੮

ਲਾਹੁੰਣ ਵਾਲੇ, ਹੱਥ ਮਰੋੜਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ, ਤੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਨੇ -

....................ਪਛੋਤਾਨਿ ਕਰਨਿ ਜਾਹਿ ਜਾਂਦੀ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੮***

ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਇਆ ਜਿਹਨੂੰ 'ਨਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ। ਉਹਨੂੰ ਹਾਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਸੋ ਉਹ 'ਨਾਮ' ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੩***

ਐਸ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਸੀ - ਇੱਕ ਲਾਲ ਦੇ ਕੇ। ਇਕ ਸਾਲਸਰਾਏ ਜੌਹਰੀ ਸੀਗਾ ਜਿਹਨੇ ਉਸ ਲਾਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਲਾਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੋ ਮੂਲੀਆਂ ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਦੋ ਗਜ਼ ਕੱਪੜਾ, ਕੋਈ ਅੱਧ ਸੇਰ ਮਠਿਆਈ ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਾਪ-ਤੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਖੇਤ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਏਕੜ ਦਾ ਵੱਧ ਦੇ ਦਊ, ੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਦਊ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਤ ਆ ਗਿਆ ਉਥੇ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ 'ਚ ਹਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਵਿਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ

ਨਾਮ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਉਥੇ -

ਜੇ ਕੋ ਹੋਵੈ ਦੁਬਲਾ ਨੰਗ ਭੁਖ ਕੀ ਪੀਰ ॥
ਦਮੜਾ ਪਲੈ ਨਾ ਪਵੈ ਨਾ ਕੋ ਦੇਵੈ ਧੀਰ ॥
ਸੁਆਰਥੁ ਸੁਆਉ ਨ ਕੋ ਕਰੇ ਨਾ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਕਾਜੁ ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਵੈ ਰਾਜੁ ॥ **ਅੰਗ - ੭੦**

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਬੜੇ ਔਖੇ ਹਾਂ, ਬੜੇ ਤੰਗ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਨੁਸਖੇ ਲਿਖੇ ਪਏ ਨੇ; ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਵਿਚਿ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ - 'ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਵੈ ਰਾਜੁ॥' ਕਹਿੰਦੇ ਅਜਿਹਾ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ, ਇੱਕ ਪੈਸਾ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਾਉ ਉਹਦਾ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਸਕਾਰਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਵੇ। ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਹੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ; ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਐਸੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ। ਸੋ, ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ, ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਵੀ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਹੁ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਬੱਸ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'eat drink and be merry for we shall have to die.' ਖਾਓ ਪੀਓ ਐਸ਼ ਕਰੋ, 'ਬਾਬਰ ਆਲਮ ਦੁਬਾਰਾ ਨੇਸਤ'। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ - ਅੰਨ੍ਹੇ। ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਧੇ ਨੇ ਇਹ-

ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ॥
ਅੰਧੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੇ ਜਾਹਿ॥ **ਅੰਗ - ੯੫੪**

ਜਿਹਨੂੰ ਖਸਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਭ ਬਲਨਿਦ (ਅੰਧੇ) ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਨਾ ਉਹਦਾ ਸਾਥ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਉਹਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਹੁ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? -

ਓਥੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੇਲੀ ਹੋਵੈ ਕਢਿ ਲਏ ਅੰਤੀ ਵਾਰ॥ **ਅੰਗ - ੧੨੮੧**

ਉਥੇ ਫੇਰ ਜਿੰਦੜੀ ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਡਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ avoid (ਟਾਲ) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮੌਤ ਦਾ ਫਲ ਸਭ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਲਗਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ। ਸੋ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਹ ਰਸਤਾ ਸਵਾਰ ਲਿਆ ਆਪਣਾ, ਓਥੇ ਵਾਸਤੇ ਤੋਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਹ ਤਾਂ ਹੈ ਬੰਦਾ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੇਅਕਲ ਨੇ - ਅੰਧੇ ਨੇ, ਮੂਰਖ ਲਿਖਿਆ -

ਆਵਨ ਆਏ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਪਸੁ ਢੋਰ ॥ **ਅੰਗ - ੨੫੧**

ਕਹਿੰਦੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਆ ਗਏ, ਪਰ ਪਸ਼ੂ ਨੇ - ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਢੋਰ। ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਰਖ ਗਧੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਹੋਏ ਡੱਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਬੁੱਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬੁੱਝਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਨਾਮ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੈ - ਦੋਇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨੇ; ਇਹਨੂੰ ਦੋਇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਦੀਆ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪਏਗਾ, ਬਹੁਤ ਰੋਣਾ ਪਏਗਾ; ਫੇਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇਰੇ ਯਾਦ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਤੇਰਾ ਲੰਘ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸੀ -

ਅਬ ਨ ਭਜਸਿ ਭਜਸਿ ਕਬ ਭਾਈ ॥
ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ ॥
ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਅਬ ਸਾਰੁ ॥
ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਹੁ ਨ ਪਾਵਹੁ ਪਾਰੁ ॥ *ਅੰਗ - ੧੧੫੯*
ਕਰਣੋ ਹੁਤੋ ਸੁ ਨਾ ਕੀਓ ਪਰਿਓ ਲੋਭ ਕੈ ਫੰਧ ॥
ਨਾਨਕ ਸਮਿਓ ਰਮਿ ਗਇਓ
ਅਬ ਕਿਉ ਰੋਵਤ ਅੰਧ॥ *ਅੰਗ - ੧੪੨੮*

Blind (ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ)! ਹੁਣ ਤੂੰ ਰੋਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਸਖਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਸੀਂ ਅਕਲਮੰਦ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਬੜੇ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਅਹੁਦੇ ਖੱਟੇ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ। ਪਰ ਜਿਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਕਮਲਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਉਹ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਹੈ -

ਕਲਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰੇਤ ਜਿਨੀ ਰਾਮੁ ਨ ਪਛਾਤਾ॥ *ਅੰਗ - ੧੧੩੧*

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਤ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਰਾਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਕੁਛ ਬਣਨਾ ਨਹੀਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਰੋਵੇਂਗੀ ਜਿੰਦੇ,
ਵੇਲਾ ਹੱਥ ਨਹੀਓਂ ਆਉਣਾ - ੨, ੨
ਹੱਥ ਨਹੀਓਂ ਆਉਣਾ,
ਵੇਲਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂਓਂ ਆਉਣਾ -੨ ,੨.
ਰੋਵੇਂਗੀ ਜਿੰਦੇ, ਵੇਲਾ................-੨

ਆਪੀਨ੍ਹੈ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੈ
ਹੋਇ ਭਸਮੜਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ ॥
ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ
ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ ॥
ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ
ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ ॥
ਥਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ
ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੂਆਇਆ ॥
ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ *ਅੰਗ - ੪੬੪*
ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ
ਛਡਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜਾਵਣਾ॥
ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ ॥ ਹੁਕਮ ਕੀਏ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ
ਰਾਹਿ ਭੀੜੈ ਅਗੈ ਜਾਵਣਾ ॥
ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ॥ ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥
ਅੰਗ - ੪੭੦-੭੧

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਤੋਸਾ ॥
ਜਿਹ ਪੈਡੈ ਮਹਾ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਉਜੀਆਰਾ ॥
ਜਹਾ ਪੰਥਿ ਤੇਰਾ ਕੋ ਨ ਸਿਵਾਨੂ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਹ ਨਾਲਿ ਪਛਾਨੂ ॥
ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਤਪਤਿ ਬਹੁ ਘਾਮ ॥
ਤਹ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੁਮ ਊਪਰਿ ਛਾਮ ॥
ਜਹਾ ਤ੍ਰਿਖਾ ਮਨ ਤੁਝੁ ਆਕਰਖੈ ॥
ਤਹ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਰਖੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੪***

ਉਹ ਜੋ ਨਾਮ ਸਾਥੀ ਹੈ - ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦਾ, ਉਹਦੇ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਚੁੱਲ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ poison (ਜ਼ਹਿਰ) ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜਿਹਨੇ ਦੁੱਖ ਦਿਵਾਉਣੇ ਨੇ ਤੇ ਲੇਖੇ ਪੱਤੇ ਦਿਵਾਉਣੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਮਲਾ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ - ਸਿਆਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਮਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸੀ ਉਹ ਕਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਜਿਦ ਦੀ ਬਾਬਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਨਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ, ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਾਹਬਾ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਨਾਨਕ! ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ, ਜਿਹੜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਨਸ਼ੇ ਪੀਂਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਜਾਏਗਾ ਓਥੇ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮਣ ਸਿੱਕਾ ਰੋਜ਼ ਘੋਲ ਕੇ, ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਇਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚੀਂ ਲੰਘਾਉਣਗੇ, ਫੇਰ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ -

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ
ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ ॥
ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ
ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ ॥
ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ***ਅੰਗ - ੫੫੪***

ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ। ਹੁਣ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਬੁਰਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਬਣ ਜਾਵੇ,
ਚੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਆਲਸ ਕਰੇ - ੨, ੨.
ਚੰਗਿਆਈ ਆਲਕੁ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ਹੋਇ ਸੇਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਅਜੁ ਕਲਿ ਆਵਸੀ
ਗਾਫਲ ਫਾਹੀ ਪੇਰੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੫੧੮***

ਬਾਵਜੂਦ ਐਨਾ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ, ਜੇ ਫੇਰ ਭੀ ਬੰਦਾ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ ਸਿੱਧੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕੋਈ ਕਿ ਇਹ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੇ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਇੰਸ ਵਾਲਾ ਕਹੇ, ਕੋਈ ਮੈਡੀਕਲ ਵਾਲਾ ਕਹੇ; ਮੈਡੀਕਲ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਓ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੇ ਤਮਾਕੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਂਗਾ - ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜੇ ਮਗਰ ਪਏ ਨੇ ਤਮਾਕੂ ਦੇ, ਪੀਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ - No smoking, No smoking, (ਸਿਗਰਟ ਪੀਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ) ਹੋਟਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, Warning! you are entering 'No Smoking Zone', ਜੇ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣੀ ਹੈ, ਔਧਰ ਜਾਓ, ਐਧਰ ਨਾ ਜਾਓ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ੁੱਧ ਰਹੇ, ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਵਾ ਖਰਾਬ

ਨਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ - ਪੁਰਣ (ਸ਼ੁੱਧ) ਹਵਾ, ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੇ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਧੂੰਏਂ ਨੇ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇੰਡੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹਾਲ ਹੀ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਹੈ, ਏਥੇ ਹੋਰ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਨੇ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਕੀ ੨੦% ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ੧੦% ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਨਦਾਨੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੈਸੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਨਾ ਵਰਤੋ ਇਹਨੂੰ। ਧਰਮ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਲਿਵ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣੀ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਨਾ ਤੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਹ। ਤੂੰ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਹ - 'ਜੈਸਾ ਅੰਨ ਤੈਸਾ ਮਨ।' ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਛਲਾਂਗਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ਬਣਨਾ ਹੈ ਦੋ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ - ਤਮੋ ਗੁਣ ਤੇ ਰਜੋ ਗੁਣ ਨਾਲ। ਉਹਨੇ ਭਜਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ, ਗੁਟਕਾ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਜਾਊਗਾ, ਛੜੱਪੇ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰੇਗਾ, ਕਦੇ ਐਧਰ, ਕਦੇ ਓਧਰ - ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ, ਪੁਸ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ, ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ।

ਸੋ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਔਖਾ ਵੇਲਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸੁਖੀ ਹੈ? ਪੈਸਾ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਨੇ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈਗੇ, ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਖੇੜਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ; ਇਹ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਆ ਜਾਵੇ - ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਛਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਮਸਤ ਨਾ ਰਹਿ, ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਧਨ ਜੋਬਨ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾੜੀਆਂ,
ਖਿੜੀਆਂ ਨ ਸਦਾ ਰਹਿਣੀਆਂ - ੨, ੨.
ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਅਰੁ ਫੁਲੜਾ ਨਾਠੀਅੜੇ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥
ਪਬਣਿ ਕੇਰੇ ਪਤ ਜਿਉ ਢਲਿ ਢੁਲਿ ਜੁੰਮਣਹਾਰ ॥
ਰੰਗੁ ਮਾਣਿ ਲੈ ਪਿਆਰਿਆ ਜਾ ਜੋਬਨੁ ਨਉ ਹੁਲਾ॥
ਦਿਨ ਥੋੜੜੇ ਥਕੇ ਭਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਚੋਲਾ ॥ ਅੰਗ - ੨੩

ਸਦਾ ਇੱਕ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਦਮੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹੇ, ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹੇ। ਕੋਈ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ - ਕੋਈ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਹੈ; ਝਪਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ੧੯੮੪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰਾਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕਿੱਡਾ ਝਪਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ -

ਫਰੀਦਾ ਦਰੀਆਵੈ ਕੰਨ੍ਹੈ ਬਗੁਲਾ ਬੈਠਾ ਕੇਲ ਕਰੇ ॥
ਕੇਲ ਕਰੇਦੇ ਹੰਝ ਨੋ ਅਚਿੰਤੇ ਬਾਜ ਪਏ ॥
ਬਾਜ ਪਏ ਤਿਸੁ ਰਬ ਦੇ ਕੇਲਾਂ ਵਿਸਰੀਆਂ ॥
ਜੋ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਨ ਚੇਤੇ ਸਨਿ ਸੋ ਗਾਲੀ ਰਬ ਕੀਆਂ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੮੩

ਜੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਫੇਰ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਮਨੁੱਖ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀਆਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਮਨੁੱਖ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਿਹੁ ਇਕੱਠੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਾਲ ਕੀ ਜਾਏਗਾ। ਸਰੀਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ, ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਕੋਠੀਆਂ ਵੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਬੈਂਕ ਦਾ ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ। ਫੇਰ ਕਾਹਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੈ ਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਆਂ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਨਾਲ

ਤਾ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -ਤੇਰੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ - ਭਾਰੀ ਪੱਥਰ, ਤੇਰੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਇਹ ਦੋਇ ਭਾਰ ਨੇ। ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਉੱਤੇ ਚਾਹੇ ਮਣ ਰੂੰ ਚੁੱਕ ਲਓ, ਚਾਹੇ ਮਣ ਦਾ ਪੱਥਰ ਚੁੱਕ ਲਓ - ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼! ਉਹ ਨਾਮ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ -

ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ ॥
ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੪***

ਓਥੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇਰੀ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋਵੇਂਗਾ, ਓਥੇ ਇਹ ਧਨ ਖੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਆਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਐਥੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਓ, ਡਾਲਟਾਂ ਵਿੱਚ convert ਕਰ ਲਓ - ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁਖਾਲੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ - ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਥੇ ਕਿਸ ਤੋਂ ਮੰਗੇ ਜਾ ਕੇ। ਇਹ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਭਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾਓ ਬੈਗ, ਓਥੇ ਪੁੱਛਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਕਾ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਥੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਕਾ ਹੈ - ਭਾਰੀ ਸਿੱਕਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਧਨ ਖੱਟ ਲੈ ਪ੍ਰੇਮੀਆ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਜੀ,
ਦਰਗਹ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਪਾਵੇਂਗਾ- ੨, ੨.
ਸਾਥੀ ਦਰਗਹ ਦਾ ਨਾਮ ਧਨ ਖੱਟ ਲੈ - ੨, ੨.
ਸਾਥਿ ਨ ਚਾਲੈ ਬਿਨੁ ਭਜਨ ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕਮਾਵਨਾ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਧਨੁ ਸਾਰੁ॥ ***ਅੰਗ - ੨੮੮***

ਤੱਤ ਜਿਹੜਾ ਪੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ - ਜਿਸਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਚੋਰ ਖੋਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਮਦੂਤ ਲੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਧਰਮਰਾਜਾ ਇਹਦੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਡੰਨ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਐਸਾ ਧਨ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਖੱਟ ਕੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਰੇ ਰੇ ਦਰਗਹ ਕਹੈ ਨ ਕੋਊ ॥
ਆਉ ਬੈਠੁ ਆਦਰੁ ਸੁਭ ਦੇਊ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੫੨***

ਸਭ ਆਦਰ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਜੋ ਖੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹਨੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਖੱਟ ਲਿਆ, ਉਹ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦਾ ਗਜ਼ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹੈ, ਪੈਸੇ-ਟਕੇ, ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਾਪਦੇ ਨੇ। ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ - ਕਿੰਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ? ਟਰੱਕ ਚਲਦੇ ਨੇ ਜੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਐਨੀ ਹੈ, ਟਰੈਕਟਰ ਚਲਦੇ ਨੇ, ਘਰ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਅਗਾਹਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਕਿ ਚਾਲ ਚਲਣ ਵੀ ਹੈ ਉਹਦਾ? ਸ਼ਰਾਬੀ ਕਬਾਬੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ - ਲੰਪਟ ਹੈ, ਝੂਠਾ ਹੈ, ਜੂਏਬਾਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਤ ਓਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਨਾਪ ਹੇ, ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਜ਼ ਨਾਲ ਨਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਹਰੇਕ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੂੰ - ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਨਾਪਦਾ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਪ - ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਨਾਪ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪੱਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪੈਣੀ ਹੈ -

ਜਿਨ ਕੀ ਲੇਖੈ ਪਤਿ ਪਵੈ ਚੰਗੇ ਸੇਈ ਕੇਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੬੯***

ਉਥੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪਤਿ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪੈਣੀ ਹੈ - ਵੱਟੇ ਹੋਰ ਨੇ, ਓਥੇ ਹੋ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜੋ ਨਾਮ ਧਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਚਿੱਤ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ,

ਰਾਜਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ - ੨, ੨

ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਝੁੰਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ ॥
ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੋ ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥
ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਇਠ ਧਨ ਰੂਪਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ॥
ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥
ਤਿਸ ਕੀ ਧੂੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੭੦੭

ਐਸੇ adverse (ਭੈੜੇ) ਹਾਲਾਤ; ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ; ਕੋਈ ਜਾਤ ਅੱਛੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪੱਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ - ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ - ਬੈਠਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕੋਲ ਕੋਈ, ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਫਾਲਤੂ ਆਦਮੀ - ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਉਹਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਜਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ, ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ। ਉਹਦਾ ਹੁਕਮ ਏਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ -

ਜਾ ਕਾ ਕਹਿਆ ਦਰਗਹ ਚਲੈ ॥
ਸੋ ਕਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਲੈ ਆਵੈ ਤਲੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੬

ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ।

ਜਹਾਂਗੀਰ - ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਆਪ ਦੇ ਬੜੀ ਉਮਰ ਤਕ ਔਲਾਦ ਨ ਹੋਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ? ਬੇਅੰਤ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੇਕਿਨ ਦੱਸ ਪਈ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ, ਜੋ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ 'ਜਗਰਾਵਾਂ' ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਓਥੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਹਾਥੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ। ਖੜਕਾ ਸੁਣਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਆਪ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਬੀਬੀ ਡਿਊਟੀ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਾਨੋ ਸੀ। ਅੰਦਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ -

"ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਐਨਾ ਰੌਲਾ ਹੈ?"

"ਹਜ਼ੂਰ! ਆਪ ਦੀ ਜ਼ਿਆਰਤ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ-ਏ-ਹਿੰਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

"ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।"

"ਨਹੀਂ ਹਜ਼ੂਰ! ਆ ਰਹੇ ਨੇ - ਵਧਦੇ ਆ ਰਹੇ ਨੇ।"

"ਜਾਉ! ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਰੋਕੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।"

ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਜਦੋਂ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਖੜਕਾ ਸੁਣਿਆ - ਆਪ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਸਨ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਕਾਹਦਾ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਹੈ, ਘੰਗਰਾਲਾਂ ਖੜਕਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਜੰਗ ਖੜਕਦੇ ਨੇ ਰਥਾਂ ਦੇ - ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਐਨਾ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਕਿਉਂ ਹੈ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਆ ਰਹੇ ਨੇ'।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਆ ਰਹੇ ਨੇ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜ ਕਿਧਰੋਂ ਪੈ ਗਈ?" ਵਰ ਲੈਣ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਬਚਨ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟਾਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ like (ਪਸੰਦ) ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਮਹਾਤਮਾ।

ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰੋਕੋ ਇਸਨੂੰ, ਕਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਛੋ ਇਸਨੂੰ।" ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਬੀਬੀ, ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਰੋਕਿਆ। ਰੋਕੇ ਸਾਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਗਤਾ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ

ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ, ਉਹ ਪੈਸੇ ਟਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ, ਸੇਵਾ 'ਚ ਲੱਗੇ, ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਜੇ ਤੈਂ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਲੈਣੇ,
ਸੇਵਾ ਕਰ ਲੈ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ - ੨, ੨

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ॥
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ॥ ਅੰਗ - ੨੬੬

ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ, ਡਾਕਟਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ; ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ, ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆ ਨੇ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਮੰਗਤਾ ਹੋ ਕੇ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਹਮਾਯੂੰ - ਬਾਬਰ ਦਾ ਲੜਕਾ। ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਅਫਗਾਨ - ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ - ਉਹਤੋਂ ਹਮਾਯੂੰ ਹਾਰ ਖਾ ਗਿਆ, ਦੌੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਕਿਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਦਮ ਏਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਮੇ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਇਕ ਵਾਅਦਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਇਕ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿਤੀ ਸੀ - ਕੌਣ ਸੀ? ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ ਦੇ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਦੇਖਾਂਗੇ, ਦੋ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾਂਗੇ। ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗੇ, ਜ਼ੁਲਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਉਹਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ -

ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ
ਹੋਰੁ ਭੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ॥ ਅੰਗ - ੭੨੩

ਕੀ ਸੰਨ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ੯੮ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਉਥੇ ਹੀ ਚੱਲੋ - ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ। ਉਥੇ ਹੀ ਆ ਗਏ - ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ। ਅੱਗੇ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਵ ਸਨ, ਸਵੈ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮਹਵ ਸਨ। ਨੇਤਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਨੇ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰੰਗ ਕੁਛ ਹੋਰ ਦੇਖਦੇ ਨੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਫੇਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੰਗਤਾ ਬਣ ਕੇ ਮੰਗਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ - ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਹਉਮੈ ਜਾਗ ਪਈ ਕਿ ਜੇ ਹਾਰ ਵੀ ਗਿਆ - ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਤੋਂ, ਐਨਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਗਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੀ ਨਾ ਕਰਨ। ego (ਹਉਮੈ) ਉਠ ਖੜ੍ਹੀ, ਫਤੂਰ ਉਠ ਖੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕ ਲਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੀ। ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ, ਬਾਂਹ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂਆਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਮਾਯੂੰ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਹਾਦਰੀ ਓਦੋਂ ਕਿਥੇ ਗਈ ਸੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ, ਉਥੇ ਨ ਚੱਲ ਸਕੀ ਤੇਰੀ ਤਲਵਾਰ! ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚੁਕਦਾ ਹੈ।" ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ; ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਪ੍ਰਭੂ! ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਥੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ, ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹਉਮੈਂ ਆ ਗਈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਜਾਹ! ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ - ੧੪ ਸਾਲ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਾ ਕੇ - ਚੌਧੀਂ ਸਾਲੀਂ ਆਈਂ, ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰੀਂ, ਰਾਜ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ ਤੈਨੂੰ। ਰਾਜ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ।"

ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਿਉਂ ਦਿਤਾ? ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਣਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਬਿਭੌਰ ਵਿਖੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਐਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਬਹੁਤ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਰਾਜ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ

ਹੈ, ਉਹਦਾ ਰਗਿਹਟ (ਹੱਕ) ਹੈ ਗੱਦੀ ਦੇ ਉਤੇ, ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਰਾਜ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦੇ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਸਾਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ। ਜੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਾਂ ਗੱਦੀ ਲੈਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਤੇਰੀ ਸੁਹਬਤ ਹੈ ਉਸਨੂੰ।" ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਜਾਹ, ਪੁੱਛ ਕੇ ਆ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ।" ਦੁਬਾਰਾ ਫੇਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣਗੇ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗੇ। "ਜਾਹ, ਫਿਰ ਇਹ ਜ਼ਾਮਨੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਰਾਜ ਅਸੀਂ ਲੈ ਦਿਆਂਗੇ। ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੇ।"

ਓਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਾਜ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦਿਵਾ ਦਿਤਾ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਕੌਣ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਪਿਆ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਦਿਨ ਦੇਖਣੇ ਪਏ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖ - ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ, ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਕੀਹਨੇ ਕਰਾਏ? ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਤਿ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਸਹਿਣਾ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦਾ ਦਿਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਤੈਨੂੰ ਭਟਕਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਆਇਆ। ਸੋ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ, ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਰੁਕ ਜਾ.............। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਬਰ ਆਈ ਜਮਰੌਦ ਤੋਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀਂ ਤੋਂ ਛੇਤੀਂ ਕੁਮਕ ਲੈ ਕੇ ਉੱਥੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਤੋਪਖਾਨੇ ਨਾ ਲਿਆਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਾਹ ਸੁਜਾਅ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ - ਕਾਬੁਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ; ਐਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ, ਐਨਾ ਮੁਲਖਈਆ ਹੈ, ਦੋ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਇਹਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਆ ਜਾਉ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਫਰ ਆਪ ਨੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਕਰਿਆ। ਦਰਿਆ ਸਿੰਧ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਟਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਸਭ ਨੂੰ ਅਟਕਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅਟਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਅਟਕਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘਬਰਾ ਗਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ? ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ - 'ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ'। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ ਬਹੁਤ ਸੰਕਟ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ।" ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕੋਈ ਨਹੀਂ -

ਭੈ ਵਿਚਿ ਪਵਣੁ ਵਹੈ ਸਦਵਾਉ ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਚਲਹਿ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਅਗਨਿ ਕਢੈ ਵੇਗਾਰਿ ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਦਬੀ ਭਾਰਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੬੪***

ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਚਲਦੇ ਨੇ; ਕੋਈ ਨਾ, ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।" ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਲੈ ਬਈ, ਅਸੀਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਵਾਸਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ - ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ, ਤੇ ਤੂੰ ਰਾਹ ਦੇ ਦੇ।" ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਿਆ, ਉਛਲਦਾ ਕੰਢਿਆਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦੀ - ਗਿੱਟੇ-ਗਿੱਟੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਸੀਂ ਹਾਥੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਲੰਘ ਜਾਉ।" ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੰਘ ਗਈ; ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਹ ਕੰਪਨੀ ਨਾਸਤਕ ਸੀ - ਸਾਰੀ ਹੀ। ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਕਿ ਦਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਉਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਰਿਆ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਉਤਰ ਜਾਵੇ? ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਆਖਰੀ ਅਸਟਪਦੀ ਆਈ, ਝੰਡੀ ਹਿਲਾਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਆ ਜਾਉ ਛੇਤੀ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਰੇਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਕੰਢੇ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ,

ਇਹ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਛੱਲ ਆਈ, 80 ਦੇ 80 ਬੰਦੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਬੰਦੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੋਈ ਨਾ, ਐਨੇ ਕੁ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਸੀਗਾ। ਇਹ ਨਾਸਤਕ ਸੀਗੇ।" ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੀਆ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ -

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥ ਅੰਗ - ੨੦੨

ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹਦਾ ਮਨ ਭਿੱਜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਮੰਗਤੇ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ॥
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ॥ ਅੰਗ - ੨੬੬

ਭਾਈ ਆਦਮ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਉਸਨੇ, ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਚੰਗਾ ਭਾਈ ਆਦਮ! ਤੇਰੀ ਕਿਸਮਤ 'ਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣਾ ਚੌਥਾ ਪੁੱਤਰ ਤੇਰੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਦਾ ਨਾਉਂ 'ਭਾਈ ਭਗਤੂ' ਰੱਖੀਂ - ਜਮਾਂਦਰੂ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।" ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਆਪ ਕਲਪਾਣੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠੇ ਨੇ - ਫਰੰਟੀਅਰ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਉਥੇ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅੱਜ ਆਪ ਬੈਠੇ ਨੇ ਤੇ - ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ ਹੈ - ਦੂਰੋਂ ਇਕ ਲਾਲਟੈਣ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ - ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਬਾਇਲੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਖਦਿਨਤਪ (ਅਗਵਾ) ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਫੇਰ, ਕਿ ਐਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜਾਉ, ਅਸੀਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਦੇਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਧਦੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, ਮਹਾਰਾਜ! ਆਹ ਰੌਸ਼ਨੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਦੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।" ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਬੋਲੇ, "ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾ, ਇਹ ਮਿਤਰਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦੁਰਗੰਧ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ; ਆਉਣ ਦੇ।" ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਕ 90 ਸਾਲ ਦਾ ਬੰਦਾ - ਸਰੀਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਲਾਲਟੈਣ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ - ਇਕੱਲਾ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆ ਕੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਪੀਰ ਜੀ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਮੰਗਤਾ ਬਣ ਕੇ, ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰੇ ਆਇਆ ਹਾਂ - ਖੈਰ ਪਾਓ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਪੰਜ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕਰਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾਂ, ਬੜੀ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕੋਈ ਭੀ। ਦੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਨੇ, 90 ਸਾਲ ਦੀ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਹੈ, ਤੀਜੀ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਚੌਥੀ 60 ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਵੀਂ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ।" ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਦੇਖਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ! ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰੋਂ ਤੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਅੱਲਾ ਦਿਤਾ ਰਖੀਂ - ਅੱਲਾ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ।" ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਪੀਰ ਜੀ! ਜੇ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਖੈਰ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਸ਼ਰੀਅਤ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਲਾਹ ਕੇ, ਢੋਲ ਵਜਾਉਂਦਾ, ਨਾਚ ਕਰਦਾ, ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਆਊਂਗਾ।" ਦੂਸੇਰ ਸਾਲ ਬੱਚਾ ਕੁੱਛੜ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬੇਗਮਾਂ ਨਾਲ ਨੇ, ਵਾਜੇ ਢੋਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਲੈ ਕੇ ਬੱਚਾ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, "ਲਓ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਦਾਤ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ।" ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਦੇ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ, ਆਸੀਸ ਦਿੱਤੀ। ਸੋ ਇਹ ਦਾਤੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭ ਮਾਨਹਿ
ਓਇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ॥ ਅੰਗ - ੭੪੮

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ ਦੇ, ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ।

ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੀ, "ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ - ਤੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦਾ।" ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਰੋਕ ਦੇਵੇ ਕਿ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ? ਝੋਲੀ ਅੱਡੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ? ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹੋ? ਝੋਲੀ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਅੱਡੀ ਹੋਈ ਹੈ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖੈਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।" ਕਿਉਂਕਿ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖੈਰ ਬੜੇ ਕੰਮ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ - ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਤਾ - ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ। ਆਪ ਦੇ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਔਲਾਦ ਨਾ ਹੋਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਖਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਧੌਛੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਬੀਰਮ ਦਾਸ, ਮਸਤਾਨੀ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਨੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਖੈਰ ਮੰਗੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਝੋਲੀ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਾਲੇ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਡੰਡਾ ਪਿੱਠ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਨੇੜੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਹਿ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਅੱਜ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਜਾਣ ਗਏ ਕਿ ਵੱਡਾ ਮੰਗਤਾ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਇੱਕ ਵਾਹੇ ਹੋਏ ਖੇਤ ਵਿੱਚ - ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਵੱਢ ਹੈ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਡਲੇ ਪਏ ਨੇ, ਕੈੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਧੁੱਪੇ ਹੀ, ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਦੂਰ ਆ ਕੇ ਕਾਰ ਰੋਕੀ ਆਪਣੀ, ਜੁੱਤੀ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, ਡਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਕਦੇ ਤੁਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਦੇ ਤੁਰਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਤਾਂ ਪੈਰ ਤੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ-ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਗਰਜ਼ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਵੱਡਾ ਮੰਗਤਾ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਸੋਟੀ ਨਾ ਲਿਆਉ, ਬਾਂਸ ਲੈ ਕੇ ਆਉ। ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੱਬ ਕੇ ਮਾਰਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੂਰ ਰਹਿ ਸਾਥੋਂ, ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆਈਂ।" ਇਹਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਂਸ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ। ਇਕ ਖਾ ਲਿਆ, ਦੂਜਾ ਫੇਰ, ਤੀਜਾ ਫੇਰ, ਚੌਥਾ ਫੇਰ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, "ਓਇ ਸਬਰ ਵੀ ਕਰ, ਬੱਸ ਵੀ ਕਰ। ਜਾਹ ਨੱਠ ਜਾ ਏਥੋਂ।" ਕਿੰਨੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ; ਦਾਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ।

ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਝੋਲੀ ਅੱਡੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ-ਏ-ਹਿੰਦ ਇਕ ਫਰਜ਼ੰਦ ਦੀ ਅਰਜ਼ਦਾਸਤ ਆਪ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਜਾਉ, ਕਹਿ ਦਿਉ, ਇਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।" ਬੀਬੀ ਕਹਿੰਦੀ, "ਜਾਉ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।" ਵਾਪਿਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਤੇ ਅਜੀਬ ਭੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੀਵੇ ਬਣਾਏ ਸੋਨੇ ਦੇ - ਚਰਾਗ ਬਣਾਏ। ਛੋਟੇ ਬਣਾਏ, ਵੱਡੇ ਬਣਾਏ, ਚਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਬਣਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਣ-ਮਣ ਤੇਲ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਦੁਬਾਰਾ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਨਾਲ ਬੈਂਡ-ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਇਹ ਰੌਲਾ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹੈ?" ਬੀਬੀ ਬਾਨੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ-ਏ-ਹਿੰਦ ਆਪ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਦੁਆ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਫਰਜ਼ੰਦ ਇਹਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਲੜਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਰੁਕ ਜਾਵੇ ਬਾਹਰ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਓ।" ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਫੜਿਆ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਲਿਟਾ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੇਖ ਦੇਖੇ, ਖੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ, ਬੱਚਾ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੀਬੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ -

"ਮਹਾਰਾਜ! ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

"ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ?"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਸੋਨੇ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

"ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ।"

ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੋਈ ਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ 'ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਮੇਲਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥ **ਅੰਗ - ੭੦੭**

ਓਹ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਧਨ ਖੱਟ ਲਓ ਜਿਹੜੇ ਧਨ ਦੀ ਕਦੇ ਤੋਟ ਨਾ ਆ ਸਕੇ -

ਸਾਥਿ ਨ ਚਾਲੈ ਬਿਨੁ ਭਜਨ ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕਮਾਵਨਾ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਧਨੁ ਸਾਰੁ॥ **ਅੰਗ - ੨੮੮**

ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 'ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਉ।' ਭਾਈ, ਨਾਮ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਦਾਸ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੰਗਤਾ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਖੜ੍ਹਾ ਮੰਗਤਾ ਦੁਆਰੇ ਆ ਕੇ ਤੇਰੇ,
ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਦੇ ਮਾਲਕਾ - ੨, ੨.

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣੇ ਜਾਉ, ਹੁਣੇ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਧਾਉਣੀਆਂ ਨੇ? ਨਾਮ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ -

ਜਿਸੁ ਵਖਰ ਕਉ ਲੈਨਿ ਤੂ ਆਇਆ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਘਰਿ ਪਾਇਆ॥ **ਅੰਗ - ੨੮੩**

ਮੁੱਲ ਕੀ ਦੇਣਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ -

ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮੋਲਿ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਤੋਲਿ ॥
ਲਾਦਿ ਖੇਪ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਚਾਲੁ ॥
ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ ॥
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਮੁਖ ਊਜਲ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਇ ॥
ਇਹੁ ਵਾਪਾਰੁ ਵਿਰਲਾ ਵਾਪਾਰੈ ॥
ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ॥ **ਅੰਗ - ੨੮੩**

ਮੰਗਤੇ ਬਣ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਫੇਰ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਮੰਗਤ ਜਨ ਦੀਨ ਖਰੇ ਦਰਿ ਠਾਢੇ
ਅਤਿ ਤਰਸਨ ਕਉ ਦਾਨੁ ਦੀਜੈ ॥ **ਅੰਗ - ੧੩੨੫**

ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸੀਂ ਮੰਗਤੇ ਬਣ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ, ਤਰਸ ਕਰੋ - ਅਤੀ ਤਰਸ ਕਰੋ ਸਾਡੇ ਤੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਤਰਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚੱਲਣਾ; ਅਤੀ ਤਰਸ ਕਰੋ ਤੇ ਦਾਨ ਦੇ ਦਿਉ -

ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਆਏ
ਮੋ ਕਉ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜੀਜੈ॥ **ਅੰਗ - ੧੩੨੫**

ਰੱਖ ਲਓ, ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਰੱਖ ਲਓ, ਸਾਨੂੰ, ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਾਂ - 'ਮੋ ਕਉ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜੀਜੈ॥' ਮੈਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਦਿਓ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ -

ਕਾਮ ਕਰੋਧੁ ਨਗਰ ਮਹਿ ਸਬਲਾ...............] **ਅੰਗ - ੧੩੨੫**

ਕਹਿੰਦੇ, ਏਥੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤਕੜੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਕਾਮ ਦੀਆਂ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੀਆਂ, ਲੋਭ ਦੀਆਂ, ਮੋਹ ਦੀਆਂ, ਹੰਕਾਰ ਦੀਆਂ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ ਦੀਆਂ; ਬਹੁਤ ਸਬਲ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਤਕੜੀਆਂ ਨੇ -

....................ਨਿਤ ਉਠਿ ਉਠਿ ਜੂਝੁ ਕਰੀਜੈ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੨੬***

ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਰਾਖੀ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਰੱਖ ਲਓ -

...........................ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਕਾਢਿ ਕਢੀਜੈ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੨੬***

ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹ ਦੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਣੇ -

ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਸਬਲ ਅਤਿ ਬਿਖਿਆ..........॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੨੬***

ਕਹਿੰਦੇ, ਪੋਸੌਨ (ਜ਼ਹਿਰ) ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤੇ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਪਈ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ -

.................ਹਿਵ ਸੀਤਲੁ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਦੀਜੈ॥

ਅੰਗ - ੧੩੨੬

ਮੈਨੂੰ ਠੰਢਾ-ਠਾਰ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਉ, ਅੱਗ ਬੁਝ ਜਾਵੇ -

ਤਨਿ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ਅਧਿਕਾਈ
ਰੋਗੁ ਕਾਟੈ ਸੂਖਿ ਸਵੀਜੈ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੨੬***

ਮੇਰਾ ਰੋਗ - ਨਿੰਦਿਆ, ਈਰਖਾ, ਚੁਗਲੀ, ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਤੇ ਮੇਰਾ ਤਨ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗਾਂਗੇ, ਫੇਰ -

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਉ ਨ ਪਾਈਐ
ਬੁਝਹੁ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੯***

ਬਗੈਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਓ -

ਨਾਨਕ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੈ............॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੯***

ਲੇਕਿਨ ਭਾਗ ਪੂਰੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ।

ਚਾਰ ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - 'ਕੱਚਾ'; ਐਵੇਂ ਮਗਰ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - 'ਅੰਨ੍ਹਾ; ਰਾਹ ਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - 'ਵਿਦਵਾਨ' - ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ। ਜਾਣਦਾ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ। ਡਰਾਮਾ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਲਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਗੂੰ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਅਖਤਿਆਰ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਇੱਕ ਡਰਾਮਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ 'ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰੂ' ਹੈ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ - ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਦਾ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਦਾ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਸ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਤੇ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਨੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਘਰ ਕਿਉਂ ਛੱਡਣਾ ਹੈ ਆਪਣਾ? ਬਿਗਾਨੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਉ, ਉਥੇ ਮੰਗਤਾ ਬਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਲਾਡ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਬਾਪ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਦਾਦੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ - ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਪਣਾ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੰਗੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ। ਐਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾਮ ਮਿਲਣਾ, ਕਿ ਗਏ ਤੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਦਾਤ 'ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ' ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦਾ ਨੇ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਫੇਰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ। ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉ, ਆਪ ਗੁਰੂ ਬਣੇ। ਉਹ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਕਿਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ? ਜੇ ਗੁਰੂ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ? ਫਿਰ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਸਾਡੀ ਐਵੇਂ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਤਾਂ ਦੂਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਖਾਹ–

ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸਮ੍ਾਲੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੩੯੪***

ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਨਾ ਸਹੀ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ; ਤੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਆ। ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿ। ਫੇਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਅੰਦਰ - ਕਦੇ ਪੁੱਛ ਲਓ। ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦੂਸਰਾ ਹੈ, ਦਸ ਲੱਖ ਉਹਦਾ follower (ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ) ਹੋਵੇ; ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਟਾਇਮ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਮੁੜ ਕੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਟਾਇਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਦਾ। ਫੇਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਾਡੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹੋ। ਫਿਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ - ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, ਇਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂ ਘਰ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ–

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਉ ਨ ਪਾਈਐ
ਬੁਝਹੁ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ
ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੯***

ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਨਹੀਂ ਭਾਈ, ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ, ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪੜਦਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਹੀ, ਕਦੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਕਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰੋਂ ਗੁਮਰੱਠ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਰ ਤੋੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਾਰ ਜੋੜ ਲਓ, ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਏਗੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਕਰੰਟ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਕਰੰਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ - ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅੰਦਰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਰੰਟ ਖਾਧੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ -ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਓ, ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ - ੨.
ਮੇਰੇ ਪੈ ਗਿਆ ਕਲੇਜੇ ਛੇਕ - ੨, ੨

ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੁ ਏਕੁ॥
ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੪***

ਇੱਕੋ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ - 'ਉਠ ਰਾਮ ਕੇ, ਕਹੁ ਰਾਮ'; ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਜਗਿਆਸੂ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਗਿਆਸੂ ਬਣਦੇ। ੧੪੩● ਪੰਨੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣ ਲਗਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ - ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਇਹ ਫਰਕ ਹੈ ਸਾਡਾ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਨੱਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ - ਜਦ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਿਲ ਲਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ–

ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੋਇ ਬਹੈਂਗੇ ਰਾਮਾ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਸਰੈ ਨ ਕਛੂਐ ਕਾਮਾ॥

ਸੌ ਸਾਖੀ - ਲਿਖਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ, ਬੇਅੰਤ ਚੇਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼

ਪਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਸਾਡੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ 'ਨਾਮ' ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੇ ਬਾਰੇ, ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਜੁਗਤ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ, ਫੁਰਮਾਓ ਆਪ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਠੀਕ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।" ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਪਾਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਸੀ।

ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਛਾਣ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਉਹਦੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦਾ ਹਿਤਦਾਰ ਹੈ – ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹਿਤ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਿਤ, ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਊਂਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ। ਕਦੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਕੰਮ? ਕੋਈ ਹੀ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈ – ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼, ਜਿਹਨੂੰ ਬੱਚੇ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਕੋਨੇ ਬਿਠਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਇਕ ਏਥੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿ। ਨਾ ਦਵਾਈ, ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ, ਨਾ ਪੈਸੇ ਟਕੇ ਨੂੰ ਹੱਥ – ਸਭ ਕੁਛ ਖੁੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਜਵਾਰਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲ ਦੇਵੇ ਬੱਚਾ, ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਹਿਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝੋ।

ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ 100% ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ–

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣ॥ ***ਅੰਗ – ੮੬੪***
ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ
ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥ ***ਅੰਗ – ੪੪੨***

ਸੋ ਤੀਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੇ – ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼। ਸੋ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਲਸਰਾਇ ਜੌਹਰੀ ਤੋਂ ਲਾਲ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਦੇਖ, ਤੂੰ ਲਾਲ ਸਬਜ਼ੀ ਫਰੋਸ਼ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਉਹਨੇ ਦੋ ਮੂਲੀਆਂ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ; ਹਲਵਾਈ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਧ ਸੇਰ ਮਠਿਆਈ ਲੈ ਜਾ; ਬਜਾਜ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਦੋ ਗਜ਼ ਕੱਪੜਾ ਲੈ ਜਾ; ਅਣਜਾਣ ਜੌਹਰੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਦਸ ਰੁਪਏ ਲੈ ਜਾ; ਦੂਸਰੇ ਓਦੂੰ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਲੈ ਜਾ; ਤੇ ਜਦ ਪੂਰਾ ਕਦਰਦਾਨ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਮੁੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ – ਇਹ ਤਾਂ ਅਮੁੱਲ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸ਼ਾਰ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਨਾਮ ਦੀ – ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ –

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ ॥
ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਦੋ॥ ***ਅੰਗ – ੮੧***

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਤੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕਿ ਤੈਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਰਾਮ' ਕਿਉਂ ਕਹਾਇਆ। ਰੋਗ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹਟ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?

ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਲੋਈ॥

ਅਬ ਤੁਮਰੀ ਪਰਤੀਤਿ ਨ ਹੋਈ॥ *ਅੰਗ - ੪੮੪*

ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚੋਂ ਤੇਰੀ ਕਦਰ-ਕੀਮਤ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ; ਤੈਨੂੰ ਰਾਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ। ਐਨਾ ਸਸਤਾ ਰਾਮ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, ''ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਪਹਿਲਾਂ 'ਰਾਮ' ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਾਇਆ ਸੀ ਜਿਹੜਿਆਂ ਦਾ ਫਲ, ਇਹਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਲੱਗੀ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥ *ਅੰਗ - ੧੨੫੬*

ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਇਹਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 'ਰਾਮ' ਕਹਾਇਆ। ਤੀਸਰੀ ਵਾਰੀ 'ਰਾਮ' ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਗੁਰਮੰਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ।'' ਸੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਵੀ ਰਾਮ ਕਹਿਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨ ਲਗਿਆ। ਐਡੀ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਨਾਮ। ਸੋ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾ ਐ -

ਧਾਰਨਾ - ਸਭੇ ਇੱਛਾਂ ਹੋਣ ਤੇਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ,
ਸਤਿਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ- ੨, ੨.
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਪੂਰਨ ਆਸਾ॥ *ਅੰਗ - ੨੬੩*

ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਜੇ ਇਹਦੀ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ, ਮਹਿਮਾ ਉੱਤੇ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲੇਗੀ। ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪੁੱਛੋ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ -

ਨਾਮ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਸੰਤ ਰਿਦ ਵਸੈ॥ *ਅੰਗ - ੨੬੫*

ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਹੈ ਮੰਤਰ। ਜੋ ਮੰਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ - ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਨੇ, ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ, 'ਓਮ' ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ 'ਹਰੇ ਰਾਮ' ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ 'ਹਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ 'ਗੋਬਿੰਦ' ਜਾਂ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ 'ਸੋਹੰ' ਕਹਿਣਾ; ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਜਾਪ ਕਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਾਮ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨੇ - ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਾਮ ਨੇ -

ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ॥
ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਥਾਉ॥ *ਅੰਗ - ੪*

ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੇ। ਜੋ ਮੰਤਰ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਮੰਤਰ ਤੈਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਵੀ ਬੇੜੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬੈਠ ਗਿਆ - ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬੇੜੀ ਦਾ ਜੋ ਮਲਾਹ ਹੈ, ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਪੂਰੇ ਸਾਬਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ; ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ; ਤੀਸਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੱਥ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਬਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਚੱਪੂ ਚਲਾ ਕੇ ਕੰਢੇ ਲਾ ਦੇਵੇ। ਅਨੁਭਵ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੰਵਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਐਥੋਂ ਮੈਂ ਬੇੜੀ ਬਚਾ

ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਘਾਵਾਂ; ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆ ਨੇ, ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਰੁਖ ਪਾਵੇ ਕਿ ਬੇੜੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਉਹਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਐਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਢਾ ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੱਥਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਆਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਕੰਢੇ ਲਾ ਦੇਵਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬੇੜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਵਾਂ, ਜੇਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੇ।

ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਉਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਨਾਮ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਨੇ -

ਅਚੁਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥
ਮਧੁਸੂਦਨ ਦਾਮੋਦਰ ਸੁਆਮੀ ॥
ਰਿਖੀਕੇਸ ਗੋਵਰਧਨ ਧਾਰੀ
ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥੧॥
ਮੋਹਨ ਮਾਧਵ ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਮੁਰਾਰੇ ॥
ਜਗਦੀਸਰੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੇ ॥
ਜਗਜੀਵਨ ਅਬਿਨਾਸੀ ਠਾਕੁਰ
ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ ਹੈ ਸੰਗਾ ॥੨॥
ਧਰਣੀਧਰ ਈਸ ਨਰਸਿੰਘ ਨਾਰਾਇਣ ॥
ਦਾੜਾ ਅਗ੍ਰੇ ਪ੍ਰਿਥਮਿ ਧਰਾਇਣ ॥
ਬਾਵਨ ਰੂਪੁ ਕੀਆ ਤੁਧੁ ਕਰਤੇ
ਸਭ ਹੀ ਸੇਤੀ ਹੈ ਚੰਗਾ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੮੨***

ਸੋ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਾਮ ਨੇ - ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰੱਖੋ ਭਾਈ। ਬੰਦੇ ਡੋਲਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਰ ਜਾਵਾਂ। ਜੋ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਤਾਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਹੈ - ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ confusion (ਉਲਝਣ) ਹੈ ਅੱਜ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲਈਏ ਤਾਂ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਔਹ ਨਾਮ ਲੈ ਲਈਏ; ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਸੋਹੰ' ਨਾਮ ਲੈ ਲਈਏ............। ਠੀਕ ਹੈ, 'ਸੋਹੰ' ਨਾਮ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਿਸੈ ਸਮਾਹਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੯੩***

ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਟਿਕੋ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਅੱਲਾ' ਮਿਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਖੁਦਾ' ਮਿਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਹਰੇ ਰਾਮ' ਮਿਲਿਆ - ਜੋ ਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਨਾਮ ਠੀਕ ਹੈ - ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਨੇ। ਸੋ ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੋ।

ਐਸੀ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਇਆ - ਸਿੱਧਾ, ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਧਾਰਣ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਰਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਚੰਚਲਤਾਈ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੁਤਰਕਾਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਐਸਾ ਬੰਦਾ ਛੇਤੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਭਗਤ 'ਧੰਨੇ' ਵਰਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਚਲਾਕ ਹੈ, ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਮਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਦਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਟਿੱਬੇ ਟੋਏ ਢਾਹੁੰਣ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਲੱਗੇਗਾ - ਟਿੱਬੇ ਟੋਏ ਭਰਨ ਨੂੰ। ਟਿੱਬੇ ਢਾਹੁੰਣੇ ਨੇ, ਟੋਏ ਭਰਨੇ ਨੇ; ਕਿੰਨੀਆ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨੌਤਾਂ ਨੇ, ਕਿੰਨੀਆ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟਿੱਲੇ ਉਸਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਉਹਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਹੀ ਨਹੀ ਬੱਝਦੀ। ਸੋ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੜਾ ਸਿੱਧਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਆਮ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ

ਦੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਉ।

ਪਹਿਲਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀਖਿਆ ਐਨੀ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ; ਪਹਿਲਾਂ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਉਹ qualities (ਖੂਬੀਆਂ) ਵੀ ਹਨ, ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਰਿਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗਲੀਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਨਾਮ ਜਿਹੜੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉਣਾ ਹੈ, ਮਹਾਤਮਾ ਉਹਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਇਹ ਡੋਲਦਾ ਫਿਰੇ। ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕੋਲ ਗਏ, ਹੁਣੇ ਨਾਮ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰ ਵੀ ਲਿਆ ਹੁਣ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਛਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ; ਤਕੜੇ ਹੋਇਆ ਕਰੋ। ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਨਾ ਵਧਾਓ, ਪਰਖੋ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਹੋ ਅਗਲੇ ਨੂੰ। ਕਕਾਰ ਵੇਚਣੇ ਨੇ? ਅਸੀਂ ਕੋਈ profit (ਨਫਾ) ਲੈਣਾ ਹੈ? ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਇਹ ਗੱਲਾਂ। ਪਰਖੋ ਉਹਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਜੇ ਤੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਤੇਰੀ ਰੁਚੀ ਅਜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ, ਤੇਰੀ ਅਜੇ ਰੁਚੀ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ, ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ 'ਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਉਂ ਕਰ, ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰੈਕਟਸ ਕਰ, ਫੇਰ ਆ ਜਾਈਂ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰ ਦਸ ਰੋਜ਼ - ਦੱਸ ਦਿਓ ਉਹਨੂੰ। ਕਰ ਲਏਗਾ, ਠੀਕ ਹੈ; ਗਾਹਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਐਸਾ ਸਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬੜੀ ਮਹਿੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ - ਨਾਮ।

ਸੋ ਕਦਰਦਾਨ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਏਥੇ ਨਾਮ ਲੈ ਲਿਆ, ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ, ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਬਣ ਗਿਆ - ਕਿਉਂਕਿ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਕੱਚਾ ਸੀਗਾ। ਕੱਚੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਵਰਗੀ ਦਾਤ ਉਹਦੇ ਪੱਲੇ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਪੱਕੇ ਹੋਣ, ਨਿਹਚੇ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਜਿਹੜਾ ਰੰਗ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਕੱਟ ਦੇਵੇ। ਸੋ ਪਰਖੋ ਪਹਿਲਾਂ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਐਸੇ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਬੜੀ-ਬੜੀ ਦੇਰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ) ਕੋਲ ਆਉਣਾ - ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਉਂ ਕਰ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠ ਕਰ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ, ਫੇਰ ਆਈਂ। ਆਹੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਤ। ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠ ਕਰ ਲਿਆ, ਮਹਰਾਜ! ਮੈਂ ੩੩ ਮਾਲਾ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਕਰ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਲਾ ਦੇਣਾ, ਫੇਰ ਸਾਲ ਤੇ ਲਾ ਦੇਣਾ, ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ। ਫੇਰ ਜਿਹਨੇ ਛਕ ਲਿਆ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਡੋਲਦਾ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਡੋਲਦਾ ਹੈ, ਜੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨੱਠਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਜੋ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾ ਨੇ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਗੈਰਾ ਵਿੱਚ ਬਿਰਤੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਹ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਨਾਮ ਅਗਾਹਾਂ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆ ਗਿਆ, ਆ ਕੇ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਇਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ਹੈਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ?"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦਿਉ।"

"ਐਨਾ ਸਸਤਾ ਨਾਮ? ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰ।"

''ਦੱਸੋ ਮਹਾਰਾਜ।''

ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ, ''ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਰ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਨਾ ਲਿਬੜਣ ਦੇਈਂ, ਗੋਹੇ 'ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਬੈਠੇ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਤੂੰ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਪੱਠੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਬੁਲਾ ਲਵਾਂਗੇ।'' ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ, ਦਿ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨੇ ਕਿ ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਇਆ ਹੈ; ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੋਹਾ ਫਸਿਆ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਨੇ, ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਨ 'ਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੁੱਲ ਨਾ ਗਏ ਹੋਣ, ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਨੁ ਮਾਂਜੀਐ ਭਾਈ
ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੩੯***

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਂਜਦਾ ਹਾਂ - ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਿੰਨੇ ਜਿੰਨੇ ਬਰਤਨ ਲਿਸ਼ਕਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਓਨਾਂ ਹੀ ਮਨ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ''ਪੁਰਖਾ! ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜਿਆ ਕਰ। ਜਿੰਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਤਨ ਚਮਕਾਏਂਗਾ, ਓਨੀ ਹੀ ਤੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੇਗੀ।'' ਫੇਰ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਆਪ, ਕਿੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਏ ਨੇ।

ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਰਮ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ, ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ' ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਹ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਪਾ ਕੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਨਾਮ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀ, ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜੋ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖਾ ਕੇ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਰੱਖਦੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ ਤੇ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਰਾਈਏ। ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ''ਦੱਸੋ, ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ?'' ਕਹਿੰਦਾ, ''ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰ, ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਦੇਵਾਂਗੇ।'' ਕਹਿੰਦੇ, ''ਇਉਂ ਕਰ, ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅੱਠ ਵਜੇ ਵਿਹਲੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਆਪਣੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ, ਤੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆ ਜਾਵੀਂ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ।'' ਬਹੁਤ ਮਹਾਤਮਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ - ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣਾ ਹੈ - ਆਪ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਓ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ, ''ਠੀਕ ਹੈ, ਅੱਠ ਵਜੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਆ ਜਾਵੇ, ਨੌਂ ਵਜੇ ਆ ਜਾਵੇ।'' ਸੋ ਹੁਕਮ ਲੈ ਲਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਅਗਰ ਆਪ ਆਗਿਆ ਦਿਓ ਤੇ ਗੁਸਤਾਖੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਓਥੇ ਗਲੀਚੇ ਵਿਛਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕਿ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਵੀ ਬੈਠ ਜਾਵੇ, ਰਾਣੀਆ ਵੀ ਨਾਲ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਬੈਠ ਜਾਣ। ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਬੜੇ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਆਪ ਤਾਂ ਸਫ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਭੁੰਜੇ ਹੀ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਬਜਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ - ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ, ''ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।'' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲੀਚੇ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੇ।

ਐਧਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜਦ ਅੱਠ ਕੁ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ, ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ - ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਦੇਖ

ਕੇ, ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ - ਅੱਠ ਵਜੇ। ਇਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਦੌੜ ਕੇ ਜਾਣ ਲਗਿਆ, ਤੇ ਓਧਰੋਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵੀ ਆਉਣ ਦਾ ਟਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਆਪਣੀ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ Carpet (ਗਲੀਚਾ) ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਵੀ ਗਲੀਚਾ ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੌੜਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕ ਦੌੜਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹਦੇ ਤਾਂ ਪੈਰ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਹਨੇ ਆ ਕੇ ਕਾਰਪੈਟ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ।' ਉਥੇ ਹੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤਾ - 'ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ' ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ -

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ ਬਾਢ ਘਾਟ ਹੋਤ ਹੈ॥ ***ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ***

ਹਰ ਵਕਤ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਇਆ। ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤਰ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਨੇ - ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ-

ਏ ਅਖਰ ਖਿਰਿ ਜਾਹਿਗੇ.................॥ ***ਅੰਗ - ੩੪੦***

ਇਹ ਤਾਂ ਖਿਰ ਜਾਣਗੇ ਅੱਖਰ। ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਖਿਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਨਿਹਚੇ ਵਿੱਚ ਵਸ ਜਾਏਗਾ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸੋ ਅੱਜ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! 40 ਮੀਲ ਦੇ ਉਤੇ ਇੱਕ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਥੇ ਜਾਹ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਲੈ ਕੇ ਆ।" ਜਵਾਬ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ 'ਚ ਫੁਰਨਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਜੇ ਲਿਵ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਐਸੀ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ ॥
ਬੂੰਦ ਵਿਹੂਣਾ ਚਾਤ੍ਰਿਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੇਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ
ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ
ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦੮***

ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥ ***ਅੰਗ - ੯***

ਖਿਆਲ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਤੇ ਲਿਵ ਨਾ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ। ਇਕਾਂਤ-ਪਸੰਦ ਸੀ, ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਅੰਦਰ ਫੁਰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰ ਵਕਤ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹਰ ਵਕਤ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਤੇ ਮੌਕਾ

ਮਿਲੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ -

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥
ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ
ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥੧॥
ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ
ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੦੩***

'ਤਤਕਾਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ Immediately; ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਪ੍ਰਭੂ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੇਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਨਾ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਲਿਆ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਲਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।" ਜਵਾਬ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਪੰਜਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ, ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਲੈ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਆ।" ਓਥੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਮਹਾਤਮਾ ਕੋਲ ਦੁਬਾਰਾ ਆਇਆ, ਕਹਿੰਦਾ -

"ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਲੈ ਆਇਆ ਹਾਂ।"

ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਉਹ ਤਾਂ 40 ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ?"

"ਹਾਂ ਜੀ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।"

"ਤੂੰ ਗਿਆ ਸੀ?"

"ਨਾ।"

"ਕੌਣ ਲਿਆਇਆ ਹੈ?"

"ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ।"

ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਇਹ ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਚਿੱਠੀ ਫੜ ਲਈ, ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਕੋਈ ਕੌਤਕ ਵਰਤ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਅਰਾਧਨਾ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਗਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ, ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ -

"ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਕੀ ਕੌਤਕ ਹੈ?"

"ਇਹ ਮੈਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।"

"ਇਹ ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।"

"ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛ ਲੈ।"

ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਇਹ ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ ਕੀ ਹੈ?"

"ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।"

"ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ ਅਸੀਂ ਦਿਤਾ ਸੀ?"

"ਹਾਂ ਜੀ।"

ਖਿਆਲ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ 'ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ, ਪਰ੍ਹੇ-ਪਰ੍ਹੇ' ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੀ, "ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਕਿਹੜਾ ਨਾਮ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ?" ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ 'ਅਪਰੰਪਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਾਂ - ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਾਇਆ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ, ਤਿੰਨਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ, ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ, ਪੰਜਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ, ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੋਂ, ਪੰਜੇ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੋਂ, ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਚਿੱਤ, ਅਹੰਭਾਵ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਮੁਕਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ! ਉਸ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਥੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ - ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਹਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ 'ਅਪਰੰਪਰ' ਜਪਿਆ ਹੈ।"

ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ
ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥ ਅੰਗ - ੫੯੯

ਸੋ ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ - ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਇਹ ਆਦਮੀ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮ ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ - ਇਹ ਨਾਮ ਠੀਕ ਹੈ, ਔਹ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋਊ। ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਲਗਨ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਨਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਗਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਸਾਂਭਣ ਵਾਸਤੇ। ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਨਾਮ ਤੇ, ਮੰਤਰ ਤੇ - ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਵੇ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਫਿਲੌਸਫੀਆਂ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ - ਪੜ੍ਹ ਲਓ ਜਿੰਨੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਨੇ; ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਨੇ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਲਓ; ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਰ ਲਓ - ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਦੇਸ, ਕੈਸੇ,
ਬਾਤਨ ਸੇ ਜਾਈਏ - ੨
ਪੂਛਤ ਪਥਿਕ, ਤਿਹ ਮਾਰਗਿ ਨ ਧਾਰੈ ਪਗਿ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੈ ਦੇਸ ਕੈਸੇ ਬਾਤਨ ਸੇ ਜਾਈਐ॥
ਪੂਛਤ ਹੈ ਬੈਦ, ਖਾਤ ਔਖਧਿ ਨ ਸੰਜਮ ਸੈ,
ਕੈਸੇ ਮਿਟੈ ਰੋਗ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈਐ॥
ਪੂਛਤਿ ਸੁਹਾਗਨਿ ਹੈ, ਕਰਮਿ ਦੁਹਾਗਨਿ ਕੈ,
ਰਿਦੈ ਬਿਭਚਾਰ, ਕਤ ਸਿਹਜਾ ਬੁਲਾਈਐ॥
ਗਾਇ ਸੁਨੈ ਆਂਖੇ ਮੀਚੈ ਪਾਈਐ ਨ ਪਰਮ ਪਦੁ,
ਗੁਰੁ ਉਪਦੇਸ ਗਹਿ ਜੌ ਲੌ ਨ ਕਮਾਈਐ॥ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਕਬਿੱਤ - ੪੩੯

ਸੁਣਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗੀਤ। ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਚੁਗਲੀ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਈਰਖਾ ਨਾ ਕਰੀਂ - ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਤੈਥੋਂ ਜਪ ਹੋਣਾ। ਪਰ ਇਹ ਕਮਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਸੁਣਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਉਂ ਹੀ ਕੁਛ ਬਣਨਾ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ -

ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਪੂਜਣ ਸਭਿ ਆਵਹਿ
ਸਭਿ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਊਤਮ ਬਾਨੀ ॥
ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ
ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ
ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ਅੰਗ - ੬੬੯

ਗਾਉਂਦੇ ਸੁਣਦੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਾਂ ਆਪਾਂ, ਪਰ ***'ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ।'*** ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੀ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਗੱਲ ਅਗਾਹਾਂ ਚੱਲਦੀ ਨਹੀਂ - ਏਥੇ ਹੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਮਨਮੁਖ' ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੋਈਏ ਤਾਂ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਕਹਾਈਏ। ਫੇਰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਕਿਉਂ ਪੀਈਏ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਈਏ। ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਨਾਓਂ 'ਸਿੰਘ' ਧਰਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਿਆ? ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਧਰੈ ਕੇਸ ਪਾਹੁਲ ਬਿਨਾ ਭੇਖੀ ਮੂਰਖ ਸਿੱਖ॥
ਮੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਤਿਸ ਪਾਪੀ ਤਯਾਗੇ ਭਿਖ॥ ਪੰਨਾ - ੨੮੩ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਉਹ ਤਾਂ ਭੇਖੀ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਸਿੱਖ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰੀਸ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਉ। ਗੁਰੂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮੋਲਿ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਤੋਲਿ॥ ਅੰਗ - ੨੮੩

ਪਹਿਲਾਂ ਅਭਿਮਾਨ ਛੱਡ ਦੇ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਫਲੀਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਅਭਿਮਾਨ ਕਾਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਛੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨੇ ਮੋਟੇ-ਮੋਟੇ, ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 'ਠੱਗ ਕਿਹਾ ਹੈ - 'ਠੱਗ' ਤੇ ਸਾਨੂੰ warning (ਚਿਤਾਵਨੀ) ਦਿੰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਫਿਰਦੇ ਠਗਵਾੜੇ ਓਇ,
ਵੇਖੀਂ ਨ ਠੱਗਿਆ ਜਾਵੀਂ - ੨, ੨.

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪੰਜ ਠੱਗ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ -

ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗ ॥
ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਜਗੁ ਠਗਿਆ ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੮੮

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਦਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਇਕ-ਇਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ-ਕਿੰਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਇੱਕ ਚੀਕ ਸੁਣੀ - ਆਪ ਨੇ। ਆਪ ਦਾ ਇੱਕ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਨਾ ਉਠ ਸਕਿਆ; ਬੜੀ ਦਰਦਨਾਕ ਚੀਕ ਸੁਣਾਈ ਦਿਤੀ। ਆਪ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ - ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਅੰਦਰੋਂ ਬੰਦ ਹੈ। ਦਸਤਕ ਦਿੱਤੀ, ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ। ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਕ ਬੀਬੀ; ਨੇਤਰ ਲਾਲ ਹੋਏ ਪਏ ਨੇ, ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੰਟਰ ਹੈ। "ਬੇਟੀ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਏਥੇ ਕੌਣ ਹੈ ਐਨੇ ਦਰਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਥੋਂ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਦਰਵੇਸ਼ ਸਾਈਂ! ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ 'ਅੱਲਾ-ਅੱਲਾ' ਕਰੋ, ਤਸਬੀ ਫੇਰੋ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੇਟਾ! ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿਵਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ?"

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੂੰ ਇੱਕ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈਂ। ਏਥੇ ਹੁਸਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਸਾਧ ਸੰਤ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਏਥੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕਲੰਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।" "ਬੇਟੀ! ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀਂ, ਗੱਲ ਕੀ ਐ?"

ਕਹਿੰਦੀ, "ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਐਂ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਕੱਜਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੀਏ ਤੇ ਗਾਹਕ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕੇ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਗੋਲੀ ਨੇ ਕੱਜਲਾ ਰਗੜਿਆ ਹੈ, ਸੁਰਮਾ ਰਗੜਿਆ ਹੈ; ਮੋਟਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਥੋੜ੍ਹਾ। ਇਹ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਧਾਰ ਬਣਾਈ ਸੀ - ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਬਹਿ ਕੇ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਗਈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੱਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੰਟਰ ਨਾਲ ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਕੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ।"

ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਬੇਟੀ! ਇਹ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਨੇ -

ਬਾਲ ਜੁਆਨੀ ਅਰੁ ਬਿਰਧਿ
ਫੁਨਿ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਜਾਨਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪੨੮***

ਪਹਿਲੀ ਬਚਪਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਜੁਆਨੀ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਂ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਬਚਪਨ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ; ਜੁਆਨੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਬੁਢੇਪਾ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇ ਜੁਆਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਹੜੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਖਾਂਵਾਂ, ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਚੋਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ, ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਸਿਰ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ - ਧੌਲੇ ਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ। ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜੁਆਨੀ ਮੁੜ ਕੇ - ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੁਆਨੀ ਤੇ ਮਾਪੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ। ਲੰਘ ਗਈ ਸੋ ਲੰਘ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦਾ ਕਾਹਦਾ ਮਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਤਾਂ - 'ਇਤਨਾ ਕੁ ਲਾਗੈ ਠਨਕਾ' - ਐਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕੀ? ਕਿਹੜੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਈ ਬੀਬੀ ਤੂੰ?

ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਰਕਤੁ ਪਰੇਟੇ ਚਾਮ ॥
ਇਸੁ ਊਪਰਿ ਲੇ ਰਾਖਿਓ ਗੁਮਾਨ ॥ ***ਅੰਗ - ੩੭੪***

ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪਤਲੇ ਜਿਹੇ ਪਲਾਸਟਕ ਦੀ ਤਹਿ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਟਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੂਤਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੈਲ ਪਈ ਐ। ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੋਮ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਵਕਤ ਮੈਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਸੁਹੱਪਣ ਕਾਹਦੀ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਹੀ ਠੱਗ ਲਿਆ ਤੈਨੂੰ - ਠੱਗ ਨੇ। ਜੋਬਨ ਵਾਲੇ ਠੱਗ ਨੇ ਠੱਗ ਲਿਆ ਤੈਨੂੰ। ਇਹ ਜੋਬਨ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ - ਇਹ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵੇਸਵਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਬਾਬਾ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈ। ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਨੂੰ ਦੇਈਂ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਥਾਂ ਹੈ - ਪੈਸੇ ਲੈਣੇ ਨੇ ਮੈਂ, ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣੇ ਨੇ, ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਮੇਰਾ, ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਾਓ ਤੁਸੀਂ, ਆਪਣੀ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਦਿਖਾਓ।"

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਤੁਰ ਗਏ। ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਝਾੜ ਨੇ - ਕਬਰਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ; ਇਕ ਸੰਘਣਾ ਝਾੜ ਹੈ - ਥੋੜ੍ਹਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ - ਉਹਦੇ ਉਪਰ ਇਕ ਖੋਪੜੀ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਚੁੰਝਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਨੇ - ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਵਿਚ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬਈਏ ਚਿੜੀ ਦਾ ਆਲ੍ਹਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾਂ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਏ, ਵਾਚਿਆ ਭੂਤਕਾਲ ਕਿ ਕੌਣ ਹੈ? ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੰਟਰ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਹੁਸਨ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਜਦ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਜਦ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੱਜਲ ਰੇਖ ਨ ਸੀ ਸਹਿੰਦੀਆਂ,
ਪੰਛੀਆਂ ਨੇ ਪਾ ਲਏ ਆਲ੍ਹਣੇ।

ਫਰੀਦਾ ਜਿਨ੍ ਲੋਇਣ ਜਗੁ ਮੋਹਿਆ
ਸੇ ਲੋਇਣ ਮੈ ਡਿਠੁ ॥
ਕਜਲ ਰੇਖ ਨ ਸਹਦਿਆ ਸੇ ਪੰਖੀ ਸੂਇ ਬਹਿਠੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੮***

ਮੁਰੀਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੁਰਸ਼ਦ! ਇਹ ਸਿਜਦਾ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤਾ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਆ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਹ ਬੀਬੀ, ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਨੌਕਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬੇ-ਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੱਜਲ ਦੀ ਰੇਖ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ, ਪਾਣੀ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ - ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਧਾਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਦੀ, ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹੇ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ! ਉਹੀ ਖੋਪੜੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਕੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀਆਂ ਨੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ; ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁੰਝਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਝਾਕ ਰਹੇ ਨੇ।"

ਇਹ ਜੋਬਨ ਦਾ ਅਖੀਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਜੋਬਨ ਜਾਂਦੇ ਨਾ ਡਰਾਂ ਜੇ ਸਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਇ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੯***

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ, ਜੇ ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਜੋਬਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਣ ਦੇ -

ਫਰੀਦਾ ਕਿਤੀ ਜੋਬਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਨੁ
ਸੁਕਿ ਗਏ ਕੁਮਲਾਇ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੯***

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜੋਬਨ ਸੁੱਕ ਗਏ। ਪ੍ਰੀਤ ਤਾਂ ਸੁੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਪ੍ਰੀਤ ਸਦਾ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ, 'ਠੱਗ' ਹੈ - ਇਹ ਵੀ।

ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੮੮***

ਜਾਤ ਵੀ ਠੱਗ ਹੈ, ਪੈਸਾ-ਟਕਾ ਵੀ ਠੱਗ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੋਲੂਟਣ (ਮਲੀਨ) ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਪੈਸਾ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਧਨੀ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੈਸਾ ਜੋੜਨਾ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ-

"ਇਹ ਕਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ?"

ਕਾਰੂੰ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ - ਕਾਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ।"

"ਐਨੂ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਕਿਉਂ ਹੈ?"

ਇਹ ਫਾਰਸ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ - ਇਰਾਨ ਦੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਕਾ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਐਨੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬੇ-ਰਹਿਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਇਹਦੇ ਅਮੀਰਾਂ ਵਜੀਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਕਾ ਸਾਰਾ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ ਪਬਲਿਕ ਤੋਂ, ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਨਹੀਂ ਹੈਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵੇਰਵਾ ਇਕ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੇਚਣੀ ਕਰਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਢੰਡੋਰਾ ਫਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਨੌ-ਜਵਾਨ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ -

"ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਇੱਕ ਔਰਤ ਖਰੀਦਣੀ ਹੈ।"

"ਬੇਟਾ! ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ।"

"ਇੱਕ ਰੁਪਿਆ ਦੇਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਊਂਗਾ।"

"ਬੇਟਾ! ਉਹ ਗੱਲ ਤੂੰ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਦਰਵੇਸ਼ ਸਾਂਈਂ! ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲੀ ਜਾਏਗੀ, ਜਦ ਸਰੀਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ?"

"ਕਾਰੂੰ! ਜਿਥੇ ੪● ਗੰਜ ਤੇਰੇ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਜਾਣਗੇ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਰੱਖ ਲਈਂ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਊ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼?"

ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਕੀਚੈ ਨੇਕਨਾਮੀ ਜੋ ਦੇਵੈ ਖੁਦਾਇ॥
ਜੋ ਦੀਸੈ ਜਿਮੀਂ ਪਰ ਸੁ ਹੋਸੀ ਫਨਾਇ॥
ਦਾਯਮ ਨ ਦੌਲਤ ਕਸੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਨ ਰਹਿੰਗੇ ਕਰੋੜੀ ਨ ਰਹਿੰਗੇ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਦਮੜਾ ਤਿਸੀ ਕਾ ਜੋ ਖਰਚੈ ਅਰ ਖਾਇ॥
ਦੇਵੈ ਦਿਲਾਵੈ ਰਜਾਵੈ ਖੁਦਾਇ॥
ਹੋਤਾ ਨ ਰਾਖੈ ਅਕੇਲਾ ਨ ਖਾਇ॥
ਤਹਕੀਕ ਦਿਲ ਦਾਨੀ ਵਹੀ ਭਿਸਤ ਜਾਇ॥ ***ਨਸੀਹਤਨਾਮਾ***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਉਲਟ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੀ ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰਜਾ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਚੋਰ, ਡਾਕੂ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਨੇ; ਕੱਪੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਸੋ, ਧਨ ਹੋ ਜੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਦਮੀ - ਕੀ ਛੋਟਾ, ਕੀ ਵੱਡਾ - ਧਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਇਗਾ ਸਕਹੁ ਤ ਲੇਹੁ ਬਹੋਰਿ॥
ਨਾਂਗੇ ਪਾਵਹੁ ਤੇ ਗਏ ਜਿਨ ਕੇ ਲਾਖ ਕਰੋਰਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੬੫***

ਲੱਖ ਕ੍ਰੋੜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - 100 ਖਰਬ ਰੁਪਿਆ। ਐਨੇ ਵਾਲੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਕਿੱਡਾ ਠੱਗ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿੰਦਾ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿੰਨੀ ਮਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਲੱਖ ਬੰਦਾ ਮਾਰਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ - ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ - ਕੁਰਸੀ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋੜ ਮਾਰਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਕਿੱਡਾ ਹੀ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਵੇ, ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਓ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ। ਕਿੱਥੇ ਪਿਆ ਹੈ ਪਿਉ? ਪਿਆ ਹੈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ। ਪਿਆ ਹੈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕਰੇ ਨੇ ਤੇ ਰਿਆਇਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪਿਆਸਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖੂਹ ਲਵਾਏ ਤੇ ਅੱਜ ਉਹ ਇਕ ਘੁੱਟ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਤੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪਿਆਲਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੋਰ ਦੇ ਦੇ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਐ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਜਿਹੜੀ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਸਦੇ ਸੂਫ ਨੂੰ ਚੂਸ ਲੈ ਤਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝ ਜਾਵੇ।" ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ - ਇਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾ ਦਿਤਾ, ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਢਾ ਦਿਤੀਆਂ, ਕਿੰਨੇ ਪੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਕਿੰਨੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਢਾ ਦਿਤੀਆਂ, ਕਿੰਨੇ ਪੀਰ ਮਾਰ ਦਿਤੇ, ਕਿੰਨੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਖੀਰ ਜਦ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਇਆ, ਡਰ ਰਿਹਾ; ਪੰਧਨਾਮਾ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐ ਪੁਤਰੋ! ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਪ ਹੀ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਨੇ ਤੇ ਮੈਂ ਇਬਾਦਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਬੜਾ ਭੁਲੇਖਾ ਮੈਂ ਖਾਧਾ, ਮੈਂ ਛਲ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨੇਕ ਬੰਦਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾਵਾਂਗਾ? ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਲਾਹਨਤਾਂ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿੱਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਦਿਤਾ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ - ਖਾਲੀ ਹੱਥੀਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਹਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਮਾਣ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ

ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ - ਭਜਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ। ਜਿਸ ਸੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਮਾਣ ਹੈ, ਉਹ ਭਜਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰਾ ਮਾਣ, ਤੇਰਾ ਮਾਣ, ਤੇਰਾ ਮਾਣ ਓ,
ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭਾਵੇ ਭਾਈ, ਤੇਰਾ ਮਾਣ ਓ -੨, ੩.

ਰੱਬ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ -

ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਾਵਈ
ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ॥ ਅੰਗ - ੧੦੮੯

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿੰਨੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੇ, ਜਿੰਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੇ, ਉਹ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਰੱਬ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ - ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਮਾਣ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਮਾਣ ਛੱਡ ਕੇ ਹੀ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ -

ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮੋਲਿ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਤੋਲਿ ॥ ਅੰਗ - ੨੮੩

ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੈ ਤਾਂ। ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਕਲ 'ਹਉਮੈ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਗੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ 'ਅਹੰਭਾਵ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਅਭਿਮਾਨ' ਨੇ -

ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਤੋਰੀ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਮਿਲੇ ਬਨਵਾਰੀ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੬੩
ਹਉ ਹਉ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੋ
ਸੁਨਤ ਦੇਸਿ ਨਿਕਟਾਇਓ ॥
ਭਾਂਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੋ
ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੂਰਾਇਓ ॥ ਅੰਗ - ੬੨੪

ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ। ਮੋਟਾ ਅਭਿਮਾਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਤਲੇ ਤੋਂ ਪਤਲਾ ਅਭਿਮਾਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰੋ।

3

ਸ਼ਾਨ..।

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ।
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥
ਅੰਗ - ੨੫੬
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥ ਅੰਗ - ੨੮੯
ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਨ ਵਿਸਾਰੋ ਜੀ,
ਮੈਂ ਜਨ ਤੇਰਾ, ਮੈਂ ਜਨ ਤੇਰਾ - ੨, ੨.
ਮੇਰੀ ਸੰਗਤਿ ਪੋਚ ਸੋਚ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥
ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ ਕੁਟਿਲਤਾ ਜਨਮੁ ਕੁਭਾਂਤੀ ॥ ੧ ॥
ਰਾਮ ਗੁਸਈਆ ਜੀਅ ਕੇ ਜੀਵਨਾ ॥
ਮੋਹਿ ਨ ਬਿਸਾਰਹੁ ਮੈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੇਰੀ ਹਰਹੁ ਬਿਪਤਿ ਜਨ ਕਰਹੁ ਸੁਭਾਈ ॥
ਚਰਣ ਨ ਛਾਡਉ ਸਰੀਰ ਕਲ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥
ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਰਉ ਤੇਰੀ ਸਾਭਾ ॥ ਬੇਗਿ ਮਿਲਹੁ ਜਨ ਕਰਿ ਨ ਬਿਲਾਂਬਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੪੫
ਧਾਰਨਾ - ਲੁੱਟ ਲੁੱਟ ਲਓ ਨਸੀਬਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਓ,
ਲੁੱਟ ਪੈ ਗਈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ -੨, ੨.
ਕਬੀਰ ਲੂਟਨਾ ਹੈ ਤ ਲੂਟਿ ਲੈ
ਰਾਮ ਨਾਮ ਹੈ ਲੂਟਿ ॥ ਫਿਰਿ ਪਾਛੈ ਪਛੁਤਾਹੁਗੇ ਪ੍ਰਾਨ ਜਾਹਿੰਗੇ ਛੂਟਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੬੬
ਕਬੀਰ ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ ਹੋਇ ਨ ਬਾਰੈ ਬਾਰ ॥ ਜਿਉ ਬਨ ਫਲ ਪਾਕੇ ਭੁਇ ਗਿਰਹਿ ਬਹੁਰਿ ਨ ਲਾਗਹਿ ਡਾਰ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੬੬

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ, ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹਿਜ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਾਰਥਕ ਤਪ ਹੋਇਆ ਤਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪ ਲੈਣੀਆਂ, ਉਤੋਂ ਸੂਰਜ ਤਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਵਾ ਅੱਗ ਵਰਗੀ ਝੁੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਧੂਣੀਆਂ ਲਾ ਲੈਣੀਆਂ - ਚਾਰ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਖੂਨ ਸੁਕਾ ਦੇਣਾ - ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਸਹਿਜ ਤਪ ਆਪਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ - ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਹਦਾ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਫੁਰਮਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਲੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰੁਚੀਆਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੀਆਂ ਪਈਆਂ ਨੇ; ਸੰਸਾਰ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦੌਲਤ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣੀ ਹੈਂ ਤੇ ਜੋ ਨਾਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਧਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸੀਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮਸਲਾ ਹੈ - ਆਸਤਿਕ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਏਥੇ, ਜਿਹਦੇ ਉੱਤੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਇਆ

ਕਰਦਾ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਬੰਦਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਫਲਾਣਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ -

ਫਰੀਦਾ ਕਿਥੈ ਤੈਡੇ ਮਾਪਿਆ ਜਿਨ੍ਹੀ ਤੂ ਜਣਿਓਹਿ ॥
ਤੈ ਪਾਸਹੁ ਓਇ ਲਦਿ ਗਏ ਤੂੰ ਅਜੈ ਨ ਪਤੀਣੋਹਿ॥ ਅੰਗ - ੧੩੮੧

ਹੈ ਕੋਈ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਿਓ, ਵੱਡੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਛੋਟੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਵਾਲੇ - ਦਾਦੇ, ਦਾਦੀਆਂ, ਪੜਦਾਦੇ, ਪੜਦਾਦੀਆਂ? ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ - 'ਤੈ ਪਾਸਹੁ ਓਇ ਲਦਿ ਗਏ ਤੂੰ ਅਜੈ ਨ ਪਤੀਣੋਹਿ॥' ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਤੇਰਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਪਤੀਜਿਆ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪਿੜ ਬੰਨ੍ਹਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਗਹਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਨੀਵ ਖੁਦਾਈ
ਊਪਰਿ ਮੰਡਪ ਛਾਏ ॥ ਅੰਗ - ੬੯੨

ਗਹਰੀਆਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਨਿਹੁੰਆਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਕੋਠੀਆਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਾਪ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕਰ ਕੇ, ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਕਮਾ-ਕਮਾ ਕੇ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਏਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬੁਢੇਪੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਊਈਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ; ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਉਹ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰ, ਖੱਟ ਲੈ, ਜਿਹੜਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲਿਆ ਜਾਊ-

ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ॥
ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ॥ ਅੰਗ - ੨੬੪

ਓਥੇ ਨਾਮ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਓਥੇ ਨਾਮ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ,
ਔਖੀ ਵੇਲਾ, ਔਖੀ ਵੇਲਾ - ੨, ੩

ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ ॥
ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥
ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਦੂਤ ਜਮ ਦਲੈ ॥
ਤਹਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ॥ ਅੰਗ - ੨੬੪

ਜਿਥੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਦੇ ਦਲ, ਦਲ ਰਹੇ ਨੇ, ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸੰਸਾਰ ਦੀ - ਨ ਕੋਠੀ, ਨਾ ਅਹੁਦੇ, ਨਾ ਪੈਸਾ, ਕੋਈ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ - 'ਤਹ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ।' ਓਥੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਨੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ -

ਜਹ ਮੁਸਕਲੁ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੀ॥ ਅੰਗ - ੨੬੪

ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪੰਦਰਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਜਿੰਨੇ ਥੋੜੇ ਟਾਇਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ - ਐਸਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਲੂਸੌਨ (ਛਲ) ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਗਿਨੋਰਉਨਚਏ (ਭੁੱਲ) ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਅਨਜਾਣ ਬਣ ਗਿਆ - ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੋ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ; ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਵੀ ਅਨਜਾਣ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਹੀਓਂ ਮਰਨ ਪਛਾਣਦਾ,
ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਲਗ ਕੇ ਬੰਦਾ -੨, ੨.

ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਤਉ ਚੇਤ ਲੈ ਨਿਸਿ ਦਿਨਿ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥
ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ ਬਿਹਾਤੁ ਹੈ

ਫੂਟੈ ਘਟ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ ॥
ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਿ ਕੈ ਨਹਿ ਮਰਨੁ ਪਛਾਨਾ ॥
ਅਜਹੂ ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਹੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜਨ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਵੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੨੬***

ਕਾਰਨ! ਕਿਉਂ ਆਦਮੀ ਭੁੱਲਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਸੱਚੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਲਾਲਚ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਓਥੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਲਾਲਚ ਹੈ - ਨਾਮ ਦਾ, ਸੇਵਾ ਦਾ, ਸਿਮਰਨ ਦਾ, ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਝੂਠ ਲਾਲਚ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, 'ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਿ ਕੈ ਨਹਿ ਮਰਨੁ ਪਛਾਨਾ।' ਇਸਨੂੰ ਮਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਮਰ ਲੰਘਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - 'ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਤਉ ਚੇਤ ਲੈ ਨਿਸਿ ਦਿਨਿ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨੀ॥ ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ ਬਿਹਾਤੁ ਹੈ ਫੂਟੈ ਘਟ ਜਿਉ ਪਾਨੀ॥' ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਘੜੇ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਹਰ ਛਿਨ ਕਤਰਾ-ਕਤਰਾ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਦੇ ਅੰਧਰ - ਬੈਠੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ੧੨ ਸਵਾਸ ਘਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਚਲਦੇ ਦੇ ੧੮ ਸੁਆਸ ਘਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਦੇ ੨੪ ਸੁਆਸ ਘਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ - ਨਿਕਲੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਮੁੜ ਕੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛਿਨ-ਛਿਨ ਕਰਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਜੁਆਨੀ ਖਾ ਗਈ, ਜੁਆਨੀ ਨੂੰ ਬੁਢੇਪਾ ਖਾ ਗਿਆ, ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਹਰ ਕਦਮ ਮੌਤ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਮੌਤ ਦਾ ਟਾਇਮ - ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਕਾਲੁ ਬਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਡੋਲੈ
ਮੁਖੁ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੩੧***

ਮੂੰਹ ਅੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਐ ਮੇਰੇ friend (ਮਿੱਤਰ)! ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਾਲ -

ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਫੁਨਿ ਤੋਹਿ ਗ੍ਰਸਿ ਹੈ
ਸਮਝਿ ਰਾਖਉ ਚੀਤਿ॥ ***ਅੰਗ - ੬੩੧***

ਉਹ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ, ਬੇ-ਸਮਝ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। 'ਛਿਨ ਛਿਨ ਅਉਧ ਬਿਹਾਤੁ ਹੈ ਫੂਟੈ ਘਟ ਜਿਉ ਪਾਨੀ॥' ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ' ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦਾ ਤੂੰ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, 'ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ॥' ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਖੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿ ਐਨਾ ਮੂਰਖ ਹੈਂ ਕਿ ਗੱਲ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਈਦੀ ਹੈ - ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ। ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਫਟਾਫਟ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਆਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ। ਸਾਧੂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਬਾਣੀ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਜਨ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਸਚਾ ਅਮਰੁ ਸਾਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੪੯***

ਉਹਦਾ ਸੱਚਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਉਸਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਰੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ, ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੂਰਖ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆਂ ਕਰਦਾ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਤੂੰ ਧੁੱਪੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬੈਠਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਬੈਠਾਂ - ਧੁੱਪੇ ਬੈਠਾਂ, ਛਾਵੇਂ ਬੈਠਾਂ। ਐਨੀ ਗੱਲ ਦਾ ਉਹਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਲਟ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਮਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਨਾਮ ਜਪਾਂ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਐਸ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਹੈ ਮੂਰਖ। ਅਗਿਆਨੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣਾ ਹੈ -

ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ਛਡਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜਾਵਣਾ॥

ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ ॥
ਹੁਕਮ ਕੀਏ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਰਾਹਿ ਭੀੜੈ ਅਗੈ ਜਾਵਣਾ॥
ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ॥
ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥ *ਅੰਗ - ੪੭੧*

ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਮਰਨਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਰਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹਨੂੰ ਜੀਵ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੁਛ ਕਰ ਲੈ; ਜਦੋਂ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾਏਂਗਾ, ਉਥੇ ਲੇਖਾ ਪੱਤਾ ਹੋਏਗਾ। ਕੁਛ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਫੇਰ ਕੀ ਕਰੇਂਗਾ? ਫੇਰ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਹੁਣ ਵਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਾ ਬੀਜਿਆ,
ਅਗੇ ਭੁੱਖਾ ਕਿਆ ਖਾਏਂਗਾ - ੨, ੨.

ਜਿਨੀ ਐਸਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਿਓ
ਸੇ ਕਾਹੇ ਜਗਿ ਆਏ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥
ਇਹੁ ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ
ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਬਿਰਥਾ ਸਭੁ ਜਾਏ ॥
ਹੁਣਿ ਵਤੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਬੀਜਿਓ
ਅਗੈ ਭੁਖਾ ਕਿਆ ਖਾਏ ॥
ਮਨਮੁਖਾ ਨੋ ਫਿਰਿ ਜਨਮੁ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਾਏ॥ *ਅੰਗ - ੪੫੦*

ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ? ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਦੱਸੋ, ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਨੇ? ਕੂੜ ਕਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਕੂੜ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਕੂੜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਨੇ? ਬਣੇ ਫਿਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਿ ਮੈਂ ਫਲਾਣਾ, ਮੈਂ ਧਿਮਕਾ, ਮੇਰੀ ਐਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਐਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਨ ਹੈ, ਸਭ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਨਾ ਮੁੜ ਕੇ ਕੋਈ ਸੰਪਰਕ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਹੈ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤੇ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ - ਇਹੁ ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਬਿਰਥਾ ਸਭੁ ਜਾਏ॥ ਹੁਣਿ ਵਤੈ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨ ਬੀਜਿਓ ਅਗੈ ਭੁਖਾ ਕਿਆ ਖਾਏ॥ਮਨਮੁਖਾ ਨੋ ਫਿਰਿ ਜਨਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਾਏ॥' ਸੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਨ ਹੈ ਇਹਨੂੰ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਹੜਾ ਹੈ -

ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ ॥
ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥
ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ ॥ *ਅੰਗ - ੧੦੭੩*
ਮਨਮੁਖੁ ਦੁਖ ਕਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਦੁਖੁ ਬੀਜੇ ਦੁਖੁ ਖਾਇ ॥
ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮੈ ਦੁਖਿ ਮਰੈ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ॥ *ਅੰਗ - ੯੪੭*

Ego ਦੇ ਅੰਦਰ, ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ - 'ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ॥' ਐਨਾ ਮੂਰਖ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ; ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਾਖੀ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਜੋ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਯਤਨ ਕਰਿਆ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ,

ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲ ਲਾਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਭਾਅ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਨੇਕ ਹੈ, ਰਿਆਇਆ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਨਾ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਰਮ ਸਿਫਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਚਾਹੇ 50 ਜ਼ੀਰੋ ਲਾ ਲਓ; ਜਦ ਤਾਂਈ ਏਕਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਕੋਈ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤੇ ਦੂਸਰੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ
ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ॥ ***ਅੰਗ - ੭੪੭***

ਤੇ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਲ ਲਾਵਾਂ। ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰੇ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰੇ, ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਚੰਗੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰੇ। ਬੋਲਣਾ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਮੰਤਕ ਬੜੀ ਸੀ; ਰਾਜਾ convince ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰੇ ਕਿ ਚੰਗਾ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਉਠਾਇਆ ਕਰ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਉਠਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਵਾਂ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲਵਾਂਗਾ। ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਕਰੇ - ਰਾਜਾ ਲੇਟ ਸੌਂਦਾ ਸੀ; ਨੀਂਦ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣੀ, ਹੂੰ ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਕੱਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ, ਦੋ ਚਾਰ ਸਾਲ ਨਹੀਂ, ਛੇ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ ਲਗਾਤਾਰ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਰਾਜਨ! ਛੇ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ, ਮੈਂ ਜਗਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੱਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ ਮੈਨੂੰ, ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ ਗੱਲ।" ਰਾਜਾ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ?" ਕਹਿੰਦੀ, "ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਤੇ ਬੁਰਾ ਨਾ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਸੰਸ਼ਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਫਰਮਿਏ ਨਿਸਿਟਰ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ) ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਮੂਰਖ ਨੇ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਇਸ ਦਾ? ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਹੈ।"

ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹਲਕਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਪਾਗਲਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਦਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਹੇਠਲਾ ਦਰਜਾ ਹੈ, ਪਾਗਲ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰਲਾ ਦਰਜਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਨਾ ਆਪਣਾ ਪਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਤਾ -

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜਗੁ ਕਮਲਾ ਫਿਰੈ...............॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੩***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਮਲਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਾਗਲ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ, ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੩***

ਕਹਿੰਦੇ, ਐਨਾ ਅਨੰਦ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦੱਸਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਰਸ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ -

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ
ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ
ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਜਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ
ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਖੁਆਇਆ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੪***

ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ, He is a mad man - ਪਾਗਲ ਹੈ ਉਹ। ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਪਾਗਲ ਖਾਨਾ ਹੈ। ਕੋਈ-ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਹੋਸ਼-ਹਵਾਸ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਭ ਸੁਤੇ ਪਏ ਨੇ -

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ
ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ॥ *ਅੰਗ - ੯੨੦*

ਸੋ, ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਦਾ ਮੰਤਵ?"

"ਨਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਫੇਰ ਲਿਸਟਾਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।"

"ਹਾਂ, ਲਿਸਟਾਂ ਮੇਰੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ - ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ।"

ਲਿਸਟਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਮੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਤੇ ਸਾਰਾ ਇਕੱਠ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ; ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਨਾਉਂ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਬੰਦੇ, ਵਪਾਰੀ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਭਾ-ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇਹ ਆਪਾਂ ਹੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਮੂਰਖ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪਾਂ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਹੋ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਸਾਡੀ ਅਵਾਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਬੁਲੰਦ ਹੋਵੇ। ਐਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੁੱਠੇ ਵਾਲੀ ਖੂੰਡੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੂਰਖ ਹੋਵੇਗਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀਆਂ-ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਬੇਅੰਤ ਮੂਰਖ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਉਥੇ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ 'ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ' ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਕੀ ਗੱਲ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਦਾ, ਉਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਸੀ, ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਹ, ਪਰਚਾਉਣੀ ਕਰ ਆ। ਉਹ ਗਿਆਂ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੀ, ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ -

"ਬੇਟਾ! ਕੋਈ ਬਚਨ ਵੀ ਕਰਿਆ ਤੈਂ?"

"ਨਹੀਂ ਪਿਤ ਜੀ।"

"ਪੁੱਛਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੈਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ? ਫੇਰ ਕੀ ਕਰਿਆ?"

"ਮੈਂ ਬਹਿ ਗਿਆ ਜਾ ਕੇ, ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਠ ਕੇ ਆ ਗਿਆ।"

"ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ, ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ?"

"ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਕਰਿਆ।"

"ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਹੈਂ।"

ਫੇਰ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾਹ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮੈਂ ਕੀ ਕਹੂੰ?"

"ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ? ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਲਈਦੇ ਨੇ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰ ਦੇਈਦੇ ਨੇ।"

ਉਹ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੀ, ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਸੁਆਦ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਲੱਗੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ। ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਰ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਹੈ; ਕੋਈ ਕੁਛ ਕਹੇ, ਕੋਈ ਕੁਛ ਕਹੇ। ਇਹਨੇ ਸਾਰੇ ਕੰਠ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਕਾਣਾਂ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਅੱਖਰ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਣ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਲਉ ਬਈ, ਮੇਰੀ ਵੀ ਸੁਣ ਲਉ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਇਹਦਾ ਫਾਹਾ ਵੱਢ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਰ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਰਿਆ ਤੇ ਪਿੰਡ ਸੁਖੀ ਵਸਿਆ। ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਕੁੱਟਿਆ ਤੇ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਿਆ। ਪਿਉ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ।"

"ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ? ਕਿਉਂ?"

"ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ।"

"ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੂੰ?"

"ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਉਵੇਂ ਤੂੰ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਈਂ। ਉਥੇ ਬੰਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ।"

ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿਤੀ ਪਿਉ ਨੂੰ। ਕਹਿੰਦਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੂਰਖ ਹੈਂ। ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸੀ, ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਮਕਾਣਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬੈਠੀਆਂ ਸੀ। ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਲਉ ਬਈ ਭਰਾਵੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਇਆਂ ਮੁਆਫੀ ਲੈਣ। ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁੰਡਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਕੁਛ ਬੋਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਨ। ਦੂਜਾ ਆਇਆ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਕੁੱਟ ਖਾ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਿਓ। ਪਿਛਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਹੁਣ ਜਦ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਮਰਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਇਆ ਕਰੂੰਗਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਓਦਣ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਨੂੰ ਮੂਰਖ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਗਏ।

ਸੋ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਣ ਲਗ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦੱਸੋ।" ਰਾਜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਬਿਮਾਰ। ਹਕੀਮਾਂ ਨੇ, ਵੈਦਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਇਹਦੀ ਜੋ 'ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਣ' ਦੀ ਗੰਢ ਸੀ, ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ; ਕੁਛ ਮਿੰਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਲਏ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

"ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ?"

"ਇਉਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।"

"ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫੌਜ ਵੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ?"

"ਨਹੀਂ।"

"ਰਾਣੀਆਂ?"

"ਨਹੀਂ।"

"ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸੁਹਣੇ-ਸੁਹਣੇ ਬਰਤਨ ਨੇ, ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਜੋ ਅੰਬਰਾ ਲਾਏ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਜਾਊ?"

"ਨਹੀਂ।"

"ਫੇਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਏਗੀ? ਕੁਛ ਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓਗੇ?"

"ਨਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਫੜ ਲਉ ਇਹ ਖੂੰਡੀ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਾਈ ਹੈ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ, ਫਸਾਦ, ਕਿੰਨਾ ਕਲਹ-ਕਲੇਸ਼ ਕਰਿਆ ਹੈ - ਰਾਜ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਜਦ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਜਾਣਾ ਫੇਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਿਆ ਹੈ?" ਸੋ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਮੂਰਖਾ ਸਿਰਿ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਜਿ ਮੰਨੇ ਨਾਹੀ ਨਾਉ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੧੫***

ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਹ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ - 'ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ॥ ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਿ ਕੈ ਨਹਿ ਮਰਨੁ ਪਛਾਨਾ॥' ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚਾਂ ਕਰਕੇ ਮਰਨਾ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਹਨੂੰ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿ ਨਾਮ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ੧% ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ੧% ਦੇ ਜੇ ਫੇਰ 100 ਹਿੱਸੇ ਬਣਾ ਲਈਏ, ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। 0.001 ਜਿੰਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਕਿ .00001, ਐਨਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ॥ ***ਅੰਗ - ੮੧***

ਲੇਕਿਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ? ਗੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਕਰਾਂ ਵਿਚ, ਕਲਪਣਾ ਵਿਚ;

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਇਹਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਚੱਕਰ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾਮ ਤੇ। ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵੀ ਨਾ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰੇ। ਤੀਸਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਤੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਿਹੜਾ ਹੈ -

ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ॥
ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੩***

ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ, ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ -

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ॥
ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹਿ ਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੪***

ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੱਤਵੇਂ, ਦਸਦੇਂ ਜਾਂ ਸੌਵੇਂ ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹਰ ਵਕਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ -

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨਾ ਬਾਢ ਹੈ ਨ ਘਾਟ ਬਾਢ ਹੋਤ ਹੈ॥ ***ਅਕਾਲਿ ਉਸਤਤਿ***

ਇਹ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁਛ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ - ਧਰਤੀ, ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਤਾਰੇ, ਦਰਖਤ, ਆਦਮੀ; ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਨੇ। ਜੇ ਨਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਧਾਰ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਇਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - 'ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ॥ ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਿ ਕੈ ਨਹਿ ਮਰਨੁ ਪਛਾਨਾ॥ ਅਜਹੂ ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਹੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਗੁਨ ਗਾਵੈ॥' ਅਜੇ ਵੀ ਤੇਰਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਜਾ ਲਵੇ - ***'ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜਨ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਪਦ ਪਾਵੈ॥'*** ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ - ***'ਕਬੀਰ ਲੂਟਨਾ ਹੈ ਤ ਲੂਟਿ ਲੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹੈ ਲੂਟਿ॥ ਫਿਰਿ ਪਾਛੈ ਪਛੁਤਾਹੁਗੇ ਪ੍ਰਾਨ ਜਾਹਿੰਗੇ ਛੂਟਿ॥'***

ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਐਸਾ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਲੂਣੀ ਸਿਲ ਚੱਟਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵੇਗ ਨੇ, ਇਹ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਹਨੂੰ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸੋ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਦਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਯਤਨ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਕਰਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੋ ਵਿਧੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ, ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਓ ਕਿ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਜਪਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ -

ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੯***

ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਅਗੰਮ ਦੀ ਬਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਪਾਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ

ਗੱਲਾਂ, ਲੰਘ ਚੁੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਪਿਛਲਾ ਜਨਮ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜਨਮ - ਸਭ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਰਹਿਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਰਹਿਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਾਮ ਫਲੀਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ - ਓਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਹਲੂ ਦਾ ਬੈਲ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਖੋਪੇ ਲਾਹ ਦਿਉ, ਓਥੇ ਦਾ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਦੂਸਰੀ ਬਾਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ -

ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ॥
ਤਿਸੁ ਜਨ ਆਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ॥ ***ਅੰਗ - ੨੮੩***

ਤੀਸਰੀ ਬਾਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਜੋ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਅਗਰ-ਮਗਰ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਨਾ ਕਰੇ, ਜੋ ਕੁਛ ਸਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਲਹਾਮ ਹੈ ਸਾਰਾ; ਕੋਈ ਕਵੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਇਲਹਾਮ ਹੈ -

ਜੈਸੀ ਮਹਿ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ
ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥ ***ਅੰਗ - ੭੨੨***
ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ
ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ॥ ***ਅੰਗ - ੭੬੩***
ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ॥ ***ਅੰਗ - ੬੨੮***

ਇਹ ਤਾਂ ਦਰਗਹ ਤੋਂ ਇਲਹਾਮ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ, ਕੋਈ ਅਗਰ-ਮਗਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਉਵੇਂ ਹੀ ਮੰਨਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ.......ਫਿਰ ਅਗਲਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਤਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਢਾਲਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ। ਜਦ ਤਾਂਈਂ ਆਦਮੀ ਰਹਿਲਥਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਰਪੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਸੋ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਛ negtive forces (ਨਾਂਹ ਵਾਚੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਰਹਿੰਦੀਆ ਨੇ, ਢਾਹੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਸਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਲ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਬਲ ਪਾ ਕੇ ਨਾਮ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ। ਨਿੰਦਿਆ ਸਹਿਹ-ਸੁਭਾਅ ਬੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਇਹਦੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ-ਰਸ ਨਤੀਜੇ ਨੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ result (ਸਿੱਟੇ) ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ -

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਦੀ ਨਾਹੀ
ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ॥
ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ॥ ***ਅੰਗ - ੭੫੫***

ਐਨਾ ਮਾੜਾ ਫਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੇ ਕੀ ਨਾਹੀ,
ਮਨਮੁਖ ਲੋਕੀ ਕਰਦੇ ਨੇ - ੨

ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਔਗੁਣ ਚਿਤਾਰਨਾ, ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਨੰਦ ਭਾਲਣਾ -

ਇਹ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਈਰਖਾ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਈਰਖਾ ਹੋਵੇ, ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਵੇ - ਦੋਇ ਬੁਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ -

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ
ਤਿਸ ਕਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ ॥ *ਅੰਗ - ੩੦੮*

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਈਰਖਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਕਦੋ ਵੀ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਈਰਖਾ ਵਾਲਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਘਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਮੰਤਰਾਂ ਜੰਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਇਹ ਮੰਤਰ-ਮੁੰਤਰ ਕਰਕੇ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਈਰਖਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਨਿੰਦਿਆ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਨਤੀਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦਾ।

ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਹੈ -

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲੱਛਮੀ ਸਿਮਰੈ
ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥ *ਅੰਗ - ੫੨੬*

ਆਪ ਜੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਬਹੁਤ ਬੰਦਗੀ ਕਰੀ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕਰਨੇ - ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਆਦਿ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਮੇਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਘਰਵਾਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਵੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਆਪਾਂ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ; ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਣਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਮੱਥੇ ਦੇ ਲੇਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ, ਕੌਣ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਫੇਰ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਹੁਣ ਬਸਤਰ ਕੌਣ ਧੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਕੌਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਜੇ ਵਿਛਾਵੇ, ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਕੌਣ ਲਾਹੇ? ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਸਾਡੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ। ਬਹੁਤ ਉਲਾਂਭੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੀਗੇ ਬਹੁਤ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਉਲਾਂਭੇ ਨਾ ਦੇਹ, ਇਹ ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੀ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਵੀਂ,
ਦੋਸ਼ ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ - ੨. ੨.

ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਊ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥
ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ *ਅੰਗ - ੪੩੩*

ਇਹ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਹੈ, ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੇ - ਮਸਤਕ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਮਿਲਣਾ, ਵਿਛੜਨਾ, ਘਾਟੇ ਪੈਣੇ, ਵਾਧੇ ਪੈਣੇ, ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਣੀ, ਬੇ-ਇੱਜ਼ਤੀ ਹੋਣੀ, ਸੁਖੀ ਹੋਣਾ, ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ; ਇਹ ਸਾਰਾ ਲੇਖ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਲੇਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੇਖ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਇਹ ਮੰਗਣਾ ਹੀ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਸੁਖ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਲਦੀ ਹੈ, ਪਲੋਸਦੀ ਹੈ; ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਆਪਾਂ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ; ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਣਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਮੱਥੇ ਦੇ ਲੇਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ, ਕੌਣ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇ

ਫੇਰ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਹੁਣ ਬਸਤਰ ਕੌਣ ਧੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਕੌਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਜੇ ਵਿਛਾਵੇ, ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਕੌਣ ਲਾਹੇ? ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਸਾਡੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ। ਬਹੁਤ ਉਲਾਂਭੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੀਗੇ ਬਹੁਤ, ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਉਲਾਂਭੇ ਨਾ ਦੇ; ਇਹ ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੀ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਵੀਂ,
ਦੋਸ਼ ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ - ੨

ਇਹ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਹੈ, ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੇ - ਮਸਤਕ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਮਿਲਣਾ, ਵਿਛੜਨਾ, ਘਾਟੇ ਪੈਣੇ, ਵਾਧੇ ਪੈਣੇ, ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਣੀ, ਬੇ-ਇੱਜ਼ਤੀ ਹੋਣੀ, ਸੁਖੀ ਹੋਣਾ, ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ; ਇਹ ਸਾਰਾ ਲੇਖ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਲੇਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੇਖ ਹੀ ਸੁਖ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਰੂਪ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ - ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਪਾਲਦੀ ਹੈ, ਪਲੋਸਦੀ ਹੈ; ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਧਿਆਨ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ waste (ਬਰਬਾਦ) ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਰੋਟੀਆਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ; ਜੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ, ਨਲਾਇਕ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਰੋਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਾਂ ਬਾਪ, ਨਾਲ ਫੜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕੇਸ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਤੇ ਗਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਮਾਂ ਪਿਉ ਉਡੀਕਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੁਖ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸੁਖ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੁਖ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਇਕ ਸਰਵਣ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਹਦਾ ਨਾਉਂ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਸਾਰੇ-ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਫਿਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈਂ ਕਿ ਕੌਣ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭੇਗਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸੰਭਾਲਣਾ ਹੈ - ਐਂ ਨਾ ਕਰ। ਲੇਕਿਨ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਵੇ ਨਾ। ਜਦ ਵੀ ਕਹੇ, ਇਹੀ ਕਹੇ, ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਨੇ; ਇਉਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਰੱਬ। ਫੇਰ ਨੌਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਰਹਿੰਦਾ; ਜਿਹੜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਭਾਅ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਠਿਨ ਸੀਗਾ। ਨੌਕਰ ਕੋਈ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕੌੜਾ ਸੁਭਾਅ ਹੋਵੇ - ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਨੌਕਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਹੁੰਦਾ, ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਕੋਲ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਕੁਛ ਹੋਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਖੀਰ ਜਦ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਣ ਲਗ ਗਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਦਾ ਮਨ ਦੁੱਖੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਚੰਗਾ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਮਿਲ ਗਿਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆਵਾਂਗਾ। ਉਹਤੇ ਬਾਅਦ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆਂ; ਨਿਰਗੁਨ ਤੋਂ ਸਰਗੁਨ ਹੋ ਗਏ। ਕਪੜੇ ਮੈਲੇ ਜਿਹੇ ਪਾਏ ਹੋਏ, ਨੇ, ਜੁੱਤੀ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ?" ਕਹਿੰਦੀ, "ਹਾਂ ਭਾਈ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਭਾਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣੇ ਗਏ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਪਤਾ ਕਰਨ ਬਾਹਰ - ਔਹ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਦੂਰ ਗਏ ਨੇ। ਅੱਛਾ ਦੱਸ, ਕੀ ਕੰਮ ਕਰੇਂਗਾ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਕੰਮ ਮੈਥੋਂ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ।" ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕੀ, ਰਮਜ਼ ਨ ਫੜੀ ਮਾਤਾ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਅੱਛਾ! ਫੇਰ ਤੂੰ ਰੋਟੀਆਂ ਲਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ, ਰੋਟੀਆ ਲਾਹ ਲੈਨਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਤੱਕਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ। ਏਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ -

"ਅੱਛਾ ਫਿਰ ਐਂ ਦੱਸ, ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?"

"ਮਾਤਾ! ਨਾ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣੈ ਤੁਸੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਉਂ ਲੈ ਲਉ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨੇ।"

"ਫੇਰ ਵੀ ਨਾਂ ਤਾਂ ਦੱਸ ਆਪਣਾ, ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆਂ ਕਰੀਏ?"

"ਕੁਛ ਕਹਿ ਲਉ, ਮੇਰਾ ਹੀ ਨਾਂ ਹੈ ਸਾਰਾ।"

"ਨਾਮ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਦੱਸ ਕੋਈ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗੂ?"

"ਚੰਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰੋ।"

"ਨਾਮ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ - 'ਅੰਤਰਜਾਮੀ'; ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ 'ਅੰਤਰਜਾਮੀ' ਹੈ।"

"ਮਾਤਾ! ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਰੱਬ ਦੇ ਨੇ।"

"ਅੱਛਾ ਦੱਸ, ਤਨਖਾਹ ਕੀ ਲਵੇਂਗਾ?"

"ਤਨਖਾਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੌਕ ਹੈ; ਰਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਉਥੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸਾਧੂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ।"

"ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ?"

"ਸ਼ਰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਕੱਪੜਾ ਦੇ ਦਿਉਂਗੇ, ਪਾ ਲਿਆ ਕਰੂੰਗਾ; ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉਂਗੇ, ਖਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਤੱਕ।"

"ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤ?"

"ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਦਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾ ਕਰੇ, ਓਦਣ ਮੈਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤਰਕ ਕਰ ਦੇਵੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਬਣ ਗਈ।"

ਅਖੀਰ ਸੰਤ ਆ ਗਏ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਦੇਖਿਆ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਖਿੱਚ ਪਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੈਂ! ਨਾਂ ਵੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਬੜਾ ਕੋਈ ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਜਿੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਹਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਨ ਦੱਬਦੇ ਨੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸਤਰ ਧੋ ਦਿੰਦੇ ਨੇ - ਮਿੰਟ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਔਖਾ ਸੀ, ਫੁਰਨਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਸਭ ਕੁਛ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਆਇਆ ਕਿ ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਮੈਂ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਬਚਿਆ ਖੁਚਿਆ, ਓਨਾ ਕੁ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹਦੀ ਭੁੱਖ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਰਜਾ ਕੇ ਦੇਖਾਂ, ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਖਾਂਦਾ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਅੰਤਰਜਾਮੀ! ਤੇਰੀ ਭੁੱਖ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛ। ਮੇਰੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਪੈ ਜਾਵੇ - ਇਹ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਜਿੰਨੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ - ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਰੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।" ਕਹਿੰਦੀ, "ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਦੱਸ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ?"

ਇਹ ਸਮਝੇ ਨਾ, ਉਹ ਰਮਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾਣ। ਅਖੀਰ, ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਲਾਹੁਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਟਾ ਗੁੰਨਿਆ ਸੇਰ ਕੁ, ਫੇਰ ਦੋ ਸੇਰ ਗੁੰਨ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਪੰਜ ਸੇਰ ਗੁੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਜਿਹੁੰ ਲੱਗੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲਾਹੁਣ, ਦੁਪਹਿਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਖਾਈ ਜਾਣ। ਮਨ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ੨੦ ਸੇਰ ਆਟਾ ਖਾ ਗਿਆ। ਧੂੰਆਂ ਹੋ ਗਿਆ ਅੰਦਰ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਜਾਣ ਜਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਥੱਕ ਗਈ, ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ। ਪੜੌਸਣ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਬੀਬੀ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਜਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਕੁਛ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਲਗਦੇ ਹੋ, ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿਹਰਾ ਬੜਾ ਖਿੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੀ, "ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।" ਕਹਿੰਦੀ, "ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ। ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬਦਲਿਆਂ ਕਰਦਾ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਦੱਸ ਕੀ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੀ, "ਕਾਹਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ, ਇਹ ਨੌਕਰ ਕੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਛਟੀ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਰਜਾਵਾਂ; ਮੈਂ ਕੀ ਦੱਸਾਂ, ਇਹ ੨੦ ਸੇਰ ਆਟਾ ਖਾ ਗਿਆ, ਅਜੇ ਰੱਜਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਲਾ ਛੇੜ ਲਈ। ਖਬਰੇ ਕੀ ਭੂਤ ਬਲਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਕੀ ਇਹ ਬੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੈ।"

ਏਨੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਸ਼ਰਤ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਭਗਵਾਨ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਏ ਉਥੇ ਹੀ, ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਜੀ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕੋਈ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਦਾਲ ਨਹੀਂ - ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ - ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੱਥਾ ਠਣਕ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚੀਂ ਹੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸੀ। ਭਗਤ ਜੀ ਆ ਗਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ?"

"ਉਹ ਨੌਕਰ ਨੱਠ ਗਿਆ।"

"ਨੱਠਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਨਠਾਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ।"

"ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਕਢਦੇ ਹੋ। ਇਕ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ; ਇਹ ਨੌਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਨੱਠ ਗਿਆ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੀਬੀ! ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈਂ, ਕਾਹਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ - ਨਾ ਤੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕੀ, ਨਾ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਜਾਅ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਉਹਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਪਰਲੋ ਕਾਲ ਤੱਕ ਜਿੰਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰਜਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਹੋਣ, ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?"

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥
ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ
ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ ੧ ॥
ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ
ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੦੩***
ਨਾਰਾਇਣ ਨਿੰਦਸਿ ਕਾਇ ਭੂਲੀ ਗਵਾਰੀ॥
ਦੁਕ੍ਰਿਤੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਥਾਰੋ ਕਰਮੁ ਰੀ॥ ***ਅੰਗ - ੬੯੫***

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ''ਤੂੰ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਰਕ ਕਰੇ, ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ; ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪਛਾਣ ਨਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਦੇਖ, ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ........। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰੀ; ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ, ਨੌਕਰ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।'' ਸੋ ਨਿੰਦਿਆ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ - 'ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ॥ ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ॥' ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੇ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਚਲ ਪਵੇਗੀ - ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਜਦ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪੂਰੇ ਗੁਣ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਨਾਮ ਦੀ ਰੌ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ ਕਰਦੀ, ਨਾਮ ਟੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰ ਦੇਣ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਟੁੱਟ ਜਾਊ। ਬਰਤਨ ਮਾਂਜ ਦੇਣ, ਚਿਤ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਬਰਤਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲਿਵ ਅੰਦਰੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਨਾਮ ਲਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਸਤਤ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਨਿੰਦਿਆ। ਆਦਮੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੇ, ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹੇ, ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਜਸ ਕਰੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ routine ਚੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਾ ਹੋਵੇ; ਐਵੇਂ ਕਹੀ ਜਾਣਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ, ਆਪ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੇ। ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ। ਫੇਰ ਜੇ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ; ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬੋਲ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਬ ਵਰਗੇ ਹੀ ਨੇ; ਫੇਰ ਭਾਈ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਨੇ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਜੋ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਉਸਤਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੁੱਖ ਹੈ - praise (ਵਡਿਆਈ) ਦੀ। ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਹੈ - praise ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਉਸਤਤ ਕਰੇ, ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹੇ, ਮੇਰੀ ਉਸਤਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਨਿੰਦਿਆ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ, ਉਸਤਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੁੱਛੀ ਜਾਊ ਕਿ ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਫੇਰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਫਲਾਣਾ ਕੀਰਤਨ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ praise (ਵਡਿਆਈ) ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੋਇ ਛੱਡ ਦਿਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਉਸਤਤ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੇ,
ਖੋਜੈ ਪਦ ਨਿਰਬਾਨਾ ਜੀ - ੨, ੨.

ਉਸਤਤ ਸੁਣਨੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ, ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣਨੀ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣ; ਇਹ ਸਮ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਤਾਂ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ - ਨਾ ਨਿੰਦਿਆ ਦੀ, ਨਾ ਉਸਤਤ ਦੀ -

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੈ ਖੋਜੈ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ॥ ਅੰਗ - ੨੧੯

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਕਠਨੁ ਹੈ
ਕਿਨਹੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਨਾ॥ ਅੰਗ - ੨੧੯

ਇਹ ਤਾਂ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਔਖੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਜਿਹਨੂੰ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਹੜਾ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਕਤ ਕਿ ਉਸਤਤ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਸਕੇ। ਉਸਤਤ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਮਿੱਠੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਧੋਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਉਸਤਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਿਲੋਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਵੇਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜਾ ਉਹਨੂੰ ਸੱਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੋਇ ਧੋਖੇ ਵਿੱਚ ਨੇ। ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੇ, ਉਹ ਧੋਖਾ

ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਿਆ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰਲੀ ਮੈਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿਝਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਤਾਂ ਖਿਝਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਪ ਲਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਕੌਣ ਹੈ - ਪਾਪ ਕਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਬਗੈਰ ਪੈਸੇ ਤੋਂ, ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੋਂ, ਬਗੈਰ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਪਾਪ ਲੈ ਲਏ। ਸੰਤ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹਮਰਾ ਮੀਤੁ॥ ***ਅੰਗ - ੩੩੯***

ਕਹਿੰਦੇ, ਮਿੱਤਰ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਅਸਲੀ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ।

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਆਪ ਨੇ ਐਸਾ ਕਰ ਲਿਆ - ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬੈਠਦੇ ਨੇ। ਇਹਨੂੰ 'ਨਿਰਵਿਰਤੀ ਪੱਖ' ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ, ਆਪਣੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਕਾਂਤ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ; ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਆਵੇ ਨਾ, ਓਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ। ਕਈ ਐਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਵੇਸ਼ਵਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਓਥੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣੇ ਨਾ -

ਬੁੱਲਿਆ, ਓਥੇ ਵਸੀਏ, ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹੇ।
ਨ ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਮੰਨੇ।

ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਨਣਾ ਵੀ ਇਕ ਪੁਆੜਾ ਪਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਲ ਵਿੱਚ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਹੀ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਮ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਆਹ ਦੁੱਖ ਹੈ ਜੀ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਘਰ ਪ੍ਰੇਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੀ। ਭਾਈ! ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਤਾਂ ਜਪਦੇ ਨਹੀਂ, ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ; ਕਰਮ ਮਾੜੇ ਕਰੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤੋ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਨਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਰਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਐਸਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ -

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ॥

ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਸ਼ਮਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਆ ਜਾਵੇ, ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਦੁਖੀ ਹੈ ਵਿਚਾਰਾ, ਗੱਲ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ। ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ - ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਪੱਖ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ- ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਦੇਈਏ, ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਈਏ - ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਦਿਆ। ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਦਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਵਿਦਿਆ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨੇ, ਉਹ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਦਿਆ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਦੇ ਕੋਲ ਬੱਚੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਸੇਠ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ, ਕਿ ਬੱਚਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਜੇ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਜਿਹੜੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੇ, ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਫੇਰ ਵੀ ਚੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ-ਕਬਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ; ਕੁਛ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਣਾ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੇ ਬੜਾ ਹੋ ਕੇ ਤਾਂ business man ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ, ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਕੁਛ ਰੂਹਾਨੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਲੇਕਿਨ ਆਪਣਾ

ਜੋ ਸੇਠਪੁਣਾ ਸੀ, ਵਡੱਪਣ ਸੀ, ਉਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕੰਠੇ ਵੀ ਪਾ ਦਿਤੇ, ਕੜੇ ਵੀ ਪਾ ਦਿਤੇ, ਹੋਰ ਵੀ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲ ਛੱਡ ਗਏ। ਸੇਠ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ! ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਂਭੋ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਲਓ, ਕੁਛ ਸੋਝੀ ਦਿਉ ਇਹਨੂੰ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਨਾ ਸੇਠ ਜੀ! ਛੱਡ ਜਾਉ; ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਊਗਾ।

ਜਦ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅੱਛਾ ਭਾਈ ਜਾਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਬੱਚਾ ਛੋਟਾ ਹੈ, ਗਹਿਣੇ ਐਨੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਕੋਈ ਚੋਰ-ਚਕਾਰ ਜੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗਲ ਘੁੱਟ ਦਊਗਾ। ਸੇਠ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ; ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਭੇਜ ਦੇਈਏ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਹੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖ ਲਈਏ। ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਲਏ, ਪੋਟਲੀ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਤੇ ਬੱਚਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਘਰ ਗਿਆ, ਮਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾ ਕੁਛ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨਾ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨਾ ਗਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ, "ਤੇਰੇ ਗਹਿਣੇ ਕਿਥੇ ਗਏ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਉਹ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਲਾਹ ਲਏ, ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹ ਲਏ।" ਕਹਿੰਦੀ, "ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਮਾੜਾ ਭਗਤ? ਹੁਣ ਕੀ ਦੇਣੇ ਨੇ ਉਹਨੇ?" ਕਾਹਲੀ ਸੀ ਸੁਭਾਅ ਦੀ। ਜੇ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਐਂ, ਸੰਤ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ; ਇਕ ਦਮ ਕਹਿੰਦੀ, "ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਲਾਹ ਲਏ, ਹੁਣ ਦੇਣੇ ਨੇ ਕਿਤੇ? ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਰਲਾ ਲਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੀ ਹੀ ਐਨਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਆਪਣੀ ਐਨਕ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮਾੜਾ ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ – ਜਿਹੜਾ ਠੱਗ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਠੱਗ ਹੀ ਨੇ; ਚੋਰ ਜਿਹੜਾਂ ਹੈ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਹੈ; Criminal (ਅਪਰਾਧ) ਬੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ Crime (ਅਪਰਾਧ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ; ਜਿਹੜਾ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਮਾੜਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ –

ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨਾ ਭਰਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥
ਤਿਸ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕੋਇ ਨ ਭੂਲਾ
ਜਿਨਿ ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ***ਅੰਗ – ੬੧੦***

ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਥੇ ਮਾੜਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ – ਚੰਗੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਨੇ ਸਭ; ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਆਪੋ ਆਪਣੀ। ਸੋ ਬਿਰਤੀ ਐਸੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਮ ਘਬਰਾ ਗਈ, ਘਬਰਾ ਕਿ ਓਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕੀ, ਗੁਆਂਢਣ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ, ਕਹਿੰਦੀ –

"ਲੈ ਭੈਣ! ਨਾਮਦੇਵ-ਨਾਮਦੇਵ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਭਗਤ-ਭਗਤ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਇਹ ਸਭ ਠੱਗੀ-ਬੱਗੀ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

"ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ?"

"ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਰਤੱਖ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ। ਆਹ ਦੇਖ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਇਹਦੇ ਕੋਲ। ਚੀਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁੰਦਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ।"

"ਕੋਈ ਨ, ਸਵੇਰੇ ਪੁੱਛ ਲਿਉ।"

"ਹੁਣ ਕੀ ਦੇਣੇ ਨੇ, ਜਿਹਨੇ ਲਾਹ ਹੀ ਲਏ ਉਹਨੇ ਕੀ ਦੇਣੇ ਨੇ। ਉਹਨੇ ਕਹਿਣਾ, ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਲਾਹ ਲਏ ਹੋਣੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੇ।"

ਉਹ ਵੀ ਕਾਹਲੀ ਸੀ ਸੁਭਾਅ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਦੂਸਰੀ ਗੁਆਂਢਣ ਕੋਲ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਜਿਹੁੰ ਤੁਰਨ ਲੱਗੀ ਗੱਲ, ਸ਼ਾਮ ਤਾਈਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਘੁੰਮ ਗਈ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਸੇਠ ਆ ਗਿਆ। ਸੇਠ ਨੂੰ ਕਿਹਾ –

"ਇਹ ਚੰਗਾ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾਇਆ ਹੈ ਨਾਮਦੇਵ ਕੋਲ; ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਲਏ ਸਾਰੇ।"

"ਇਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਭਗਤ ਨੇ।"

"ਤੂੰ ਰੱਖ ਭਗਤ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ।"

"ਫੇਰ ਕਾਹਲੀ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈਂ, ਸਵੇਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।"

"ਨ, ਉਹਨੇ ਕਿਥੇ ਦੇਣੇ ਨੇ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਕਮਲਾ ਹੈਂ।"

ਸੇਠ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ – ਬੱਚਾ ਨਾਲ ਹੈ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸੇਠ ਜੀ, ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆਂ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਹਿਣਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਪੈਸਾ ਟਕਾ ਹੈ, ਇਹ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜਾਨ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਏਗਾ ਕੋਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਬੱਚੇ ਦਾ ਗਲ ਘੁੱਟ ਦਊਗਾ। ਇਹ ਫੜੋ ਆਪਣੇ ਗਹਿਣੇ।" ਸੇਠ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡੌਂਡੀ ਪਿੱਟ ਦਿਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗੱਲ ਆਉਣੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਬੁਰਾ ਮੰਨਣਗੇ। ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਘਰ ਆ ਗਿਆ, ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਗੁਆਂਢਣ ਨੇ ਨਾ ਅੱਗੇ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਕਰ ਗਈ। ਉਹ ਨੱਠ ਕੇ ਅਗਲੀ ਕੋਲ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਨਗਰ 'ਚ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਨੇ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੇਠ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹੇ ਸੀ।

ਜਦ ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਹੋਇਆਂ ਤਾਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ –

"ਭਗਤ ਜੀ! ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੱਗ ਦਮੂਹਾਂ ਹੈ।"

"ਕੀ ਗੱਲ?"

"ਪਰਸੋਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੀ ਬੜੀ ਹੋਈ; ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਲੱਗਿਆ। ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੀ ਉਸਤਤ ਹੀ ਉਸਤਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।"

"ਕੀ ਗੱਲ?"

"ਤੁਸੀਂ ਗਹਿਣੇ-ਗੁਹਣੇ ਲਾਹ ਲਏ ਹੋਣੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਚੋਰ ਨਾ ਲੈ ਜਾਣ।"

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਾਂ ਗੱਲ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੋਕ ਮੌਕਾ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਦੂਰ ਦਰਾਜ ਤਾਈਂ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਦੇਖੇ, ਬਿਨਾਂ ਪੈਰ ਤੋਂ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਅਜੇ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ, ਚੰਗੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਉਸਤਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਹ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਤਾਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੇਠ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹੇ ਸੀ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਮੌਜ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ ਮੂਹਰੇ ਸੁਆਹ ਪਈ ਸੀ, ਦੋਹਾਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਈ। ਇਕ ਐਧਰ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ; ਇਕ ਔਧਰ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਉਸਤਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਉਸਤਤ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਭਗਤ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ,

"ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਸਤਤ ਕਰਦਾ। ਜੇ ਉਸਤਤ ਕਰਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦਮੂਹਾਂ ਹੈ।"

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਛੱਡ ਦਿਉ ਇਹ ਗੱਲ। ਨਾ ਉਸਤਤ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋ, ਨਾ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼। ਸਗੋਂ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋ, ਨਾ ਉਸਤਤ ਤੋਂ, ਕਿਉਂਕਿ - 'ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹਮਰਾ ਮੀਤੁ॥' ਉਹ ਸਾਡਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਤਤ ਕਰਨਲ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਸਤਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ ਨੂੰ; ਐਵੇਂ ਹਉਮੈਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੇ ਕੋਈ ਨਾ ਦੇਵੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ, ਤਾਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੈ
ਖੋਜੈ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਕਠਨੁ ਹੈ
ਕਿਨਹੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਨਾ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੧੯***
ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾਹਿ ਜਿਹਿ
ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਸਮਾਨਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪੨੭***
ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ
ਜੋਗੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੮੫***

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਜੋਗੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਸੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿੰਦਿਆ ਤੇ ਉਸਤਤ ਦੋ ਬੰਧਨ ਨੇ - ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਸੋ ਇਹ ਜਦ ਤੱਕ ਸਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਬਣਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਰਖਾ ਹੈ। ਈਰਖਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ - ਕਰੋ ਈਰਖਾ - ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ ਜੇ ਕਦੇ ਜਪ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਹੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਗਾ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰੋਗੇ। ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਰੋਂਗੇ, ਆਉਣਾ ਉਹਨੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ। ਜਦੋਂ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆਵਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਈਰਖਾ ਹੋਏਗੀ, ਤਾਂ ਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਏਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਦਾ ਵਜੂਦ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਏਗਾ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਦੀ ਬਾਤ ਚੱਲੇਗੀ। ਸੋ ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਮੱਥਾ ਹੀ ਟੇਕ ਦੇਵੇ, ਤੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ, ਤੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ - 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ।' ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਭਲਾ ਹੀ ਕਰ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬੁਰਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੁਕਸ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜੈ। ਫੇਰ ਪੰਜ ਚੋਰ ਨੇ - ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ। ਇਹ ਵੀ ਅੰਦਰ ਖੌਰੂ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਝੋਟੇ ਭਿੜਦੇ ਨੇ, ਐਂ ਭਿੜਦੇ ਨੇ। ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਾਇਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲਦੇ,
ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੋਵੇਂ - ੨. ੨.
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ॥
ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੨***

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜੇ ਗਾਲਣਾ ਹੋਵੇ, ਦੋਇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਨੇ। ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਖਾਈ ਜਾਓ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਿਟਾਮਿਨ ਖਾ ਲਓ, ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਰੀ ਚੱਲੋ; ਇਹ ਦੋਇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਦ ਤੱਕ ਦਨਦਨਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਸਰੀਰ ਗਲਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਏਗਾ - 'ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ॥' ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਓਨਾ ਪਾਸਿ ਦੁਆਸਿ ਨ ਭਿਟੀਐ ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਲ॥ ***ਅੰਗ - ੪੦***

ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਲਕੀਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੱਥਰ ਤੇ ਲਕੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਾਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਐਥੇ ਇਕ ਬੀਬੀ ਆਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮੇਰੇ ਕੇਸ ਲਹਿ ਗਏ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਗੱਲ?" ਕਹਿੰਦੀ, "ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।" ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ, ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ - ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਬੇਟਾ! ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਗਲ ਜਾਏਗਾ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਗ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰੋਧੀ ਜਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਖ਼ੂਨ ਜਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲਾ ਸਾਰਾ। ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਹੋਇਆ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਲ ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦੇਣੀ ਹੈ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਬਾਣੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ। ਅਖੀਰ ਉਹਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਹਟਿਆ, ਫੇਰ ਕੇਸ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ। ਬਾਕੀ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਬੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤਿ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਇਹ ਮੂਢ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੂਢੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੰਦਾ -

ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਊਭਿ ਚੜਤੁ ਹੈ
ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ॥ **ਅੰਗ - ੮੭੬**

ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ, ਸਮ-ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਅਸਥਿਰ ਬੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ, ਜਦ ਤੱਕ ਹਿੰਡੋਲੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਦੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਛੱਡਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀਗਾ; ਕਥਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਵੇ। ਇਕ ਓਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਆਵੇਂਗਾ? ਰਾਜੇ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ। ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਜਾ ਆਏ, ਹੋਰ ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਨੇ ਪਰ ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਚੰਡਾਲ ਹਾਂ, ਤੇ ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਹੈ। ਜੇ ਨਾ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਮੌਢੇ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਹੈ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ। ਓਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਜਾ ਕੇ -

"ਪੰਡਤ ਜੀ! ਮਹਾਰਾਜ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।"

"ਕਈ ਆ ਗਏ। ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ?"

"ਮੈਂ ਚੰਡਾਲ ਹਾਂ।"

"ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈਂ?"

"ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਵੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹਾਂ।"

"ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਏਥੇ ਕਿਥੇ?"

"ਕਿਥੇ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ।"

ਕ੍ਰੋਧ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਚੰਡਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਸਿੱਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪੈ, ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ।"

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ - 'ਓਨਾ ਪਾਸਿ ਦੁਆਸਿ ਨ ਭਿਟੀਐ ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ॥' ਉਹਦੀ ਭਿੱਟ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਖੂਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਓ, ਹੱਥ ਵੀ ਨਾ ਲਾਓ ਉਹਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਿੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲ ਜਾਵੇਗਾ? ਜੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਬੰਦਾ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਨਾਮ ਚਲਦਾ ਹੈ - ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦੀ ਬਿਰਤੀ ਕਦੇ ਉਪਰ ਹੋ ਗਈ, ਕਦੇ ਥੱਲੇ ਹੋ ਗਈ, ਉਹਦਾ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਥਿਰ ਬੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਕੀ ਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ; ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਇਉਂ ਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ ਐਨੇ ਪੱਤਰੇ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਐਨੇ ਪੱਤਰੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀ ਰੋਜ਼ ਦਾ ੩● ਪੱਤਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮੀ ਹਾਂ। ਹੋਏਂਗਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੋਏਂਗਾ, ਤਕੜਾ ਬੰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਨੇਮ ਹੈ ਪਰ ਪਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਜੇ ਦੋ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਲਵੇਂ; ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲੈ। ਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਹੈ, ਡੂੰਘੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰੋ ਤੇ ਫੇਰ ਮੰਨੋ। ਜੇ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ -

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ
ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥
ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ
ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥ ੧ ॥
ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ
ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥
ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ
ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੧***

ਜਿਹੜੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦੀ; ਕੇਵਲ ਬਾਦ-ਬਿਬਾਦ ਰਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ, ਖੰਡ-ਖੰਡ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਸਿਆਲ ਦੇ ਮਹੀਨੇ - 'ਅੱਗ-ਅੱਗ-ਅੱਗ-ਅੱਗ', ਉਹਦਾ ਪਾਲਾ ਲਹਿ ਜਾਊਗਾ? ਜੇ ਬਿਮਾਰ ਬੰਦਾ ਕਹੀ ਜਾਵੇ 'ਵੈਦ-ਵੈਦ-ਵੈਦ-ਵੈਦ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਇਗਾ? ਜੇ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਪੈਸਾ-ਪੈਸਾ-ਪੈਸਾ-ਪੈਸਾ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਅਮੀਰ ਬਣ ਜਾਏਗਾ? ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ, ਚੰਦਨ-ਚੰਦਨ-ਚੰਦਨ-ਚੰਦਨ, ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਸੁਗੰਧੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਚੋਂ। 'ਚੰਦ-ਚੰਦ ਕਹੇ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆ, ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ; ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਜਦ ਕਿ ਉਹਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਮੰਨ ਪਿਆਰਿਆ,
ਸਿੱਖਿਆ ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ -੨

ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਿਆਂ ਦਿੰਦੇ ਨੇ; ਜਦ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਨਾਲ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਉਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆਂ ਮੰਨ, ਫਿਰ ਚੱਲ ਸਕੇਂਗਾ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ। ਇਹ ਕੁਛ ਰਹਿਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ; ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦ ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਸੈੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਆਵਾਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਆਏਗੀ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਸਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਨਾ ਰੰਗ ਨਾ ਠੀਕ ਆਵੇ, ਨਾ ਸ਼ਕਲ ਠੀਕ ਆਵੇ; ਲਕੀਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਪਈ ਜਾਣਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਰਾਂ

ਦੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ, ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਤੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਆਦਮੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹੀ ਵਜਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਥੱਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜਪਦੇ ਨੇ ਫੇਰ ਥੱਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਹਿ
ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਨ ਹੋਈ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ
ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੩੨***

'ਹਰਿ ਹਰਿ' ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਕਪਟ ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੀ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ; ਨੋਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਨੇ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆਂ, ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲ ਪਏ, ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਮਿਥਿਆ ਨਾਹੀ ਰਸਨਾ ਪਰਸ। ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਨਾ ਹਾਸੇ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਮਖੌਲ ਵਿਚ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਿਚ; ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਛੂਹਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਝੂਠੀ ਗੱਲ। ਜਦ ਛੂਹੇਗੀ, ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ, ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਟੁੱਟ ਜਾਊ - ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਿਓ ਕਿ ਨਾਮ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ; ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੱਸਿਉ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਝੂਠ ਬੋਲ ਲਓ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਏਗਾ -

ਮਨ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਰੰਜਨ ਦਰਸ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਫੇਰ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ। ਕਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ? ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ - ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ; ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ -

ਤੂ ਚਉ ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ ਡੇਈ ਸਿਸੁ ਉਤਾਰਿ ॥
ਨੈਣ ਮਹਿੰਜੇ ਤਰਸਦੇ ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਦਾਰੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੯੪***

ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤੂੰ ਸੀਸ ਲੈ ਲੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦੇ। ਤੀਬਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅੰਦਰ, ਬੁਝਿਆਂ ਹੋਇਆ ਦੀਵਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬੁਝਿਆਂ ਹੋਇਆ ਧੂਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਉਪਰ ਪਾਣੀ ਪਾ ਦਿਓ, ਐਵੇਂ ਧੂੰਆਂ ਜਿਹਾ ਨਿਕਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਹਾਲ ਹੈ ਸਾਡਾ। ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅੰਦਰ ਕਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***
✥☛↰✥⮋ ☛”✥ ⁂▼⬆⊘⮋ –

ਸਾਧ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਤਸੰਗਿ ਹੇਤ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਦੋਇ ਚੀਜ਼ਾਂ - ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਟਹਲ ਤੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ; ਇਹ ਦੋਇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ - ਨਾ ਅਸੀਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿਆਰ ਵਿਰਲੇ-ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰ ਆਉਂਦਾ, ਤਰਕ ਤਾਂ ਨਾ ਕਰੋ; ਤਰਕ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਛੇ ਕਲਾ ਵੈਰਾਗ ਦੀਆਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ-

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣ ਵੀ ਨਾ, ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ। attitude of mind (ਮਨ ਦਾ ਰੁਖ) ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਸਮਝ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀਂ ਹੀ ਦਿਲੋਂ; ਉਪਰੋਂ ਨਾ ਕਰਿ, by words (ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ) ਨ ਕਹਿ ਕੇ -

ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੬/੨੧

↔▼✵9 ✡🚹▼✵9© ✜🚹☛” ⬆✤⬇ 1↰ ⬆⮍ ⬆⬅✫ –

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥ ਅੰਗ - ੭੨੮

ਫੇਰ ਹੋਏਗਾ ਕੀ? ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, ਹੋਣਾ ਕੀ ਹੈ - ਸਾਡੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜ੍ਹ ਜਾਵੇਂਗਾ ਆ ਕੇ; ਅਸੀਂ ਵੀ ਏਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਹੈ - ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਤਾਂ ਇਹ attitude of mind ਕਰ ਲੈ -

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ
ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੋ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੂਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੬੪

ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -ਜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਉਂ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਫਲਾਣਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਜੀ; ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਰੀ ਜਾਣੀ; ਕਹਿੰਦੇ ਨਹੀ, ਫੇਰ ਤੇਰਾ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਦਿਲੋਂ ਸਮਝ - 'ਹਮ ਨਹੀਂ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ॥' ਇਉਂ ਕਹਿ -

ਸਭ ਤੇ ਜਾਨੈ ਆਪਸ ਕਉ ਮੰਦਾ॥ ਅੰਗ - ੨੭੪

ਮੰਨ ਲਉ ਆਦਮੀ ਮੰਦਾ? ਬਿਲਕੁਲ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨੀਂ; ਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਡੀ ਤਾਰ ਜੁੜਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਸੀਂ ਅਪਨਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜੀਵਨ 'ਚ। ਜਦ ਤਾਂਈ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਪਨਾਉਂਦੇ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਨਿਆ ਕਰਦੀ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਖਾਂਡ ਖਾਂਡ ਕਹੈ ਜਿਹਬਾ ਨ ਸ੍ਵਾਦ ਮੀਠੋ ਆਵੈ.
ਅਗਨਿ ਅਗਨਿ ਕਹੈ ਸੀਤ ਨ ਬਿਨਾਸ ਹੈ॥
ਬੈਦ ਬੈਦ ਕਹੈ ਰੋਗ ਮਿਟਤ ਨ ਕਾਹੂੰ ਕੋ,
ਦ੍ਰਬ ਦ੍ਰਬ ਕਹੈ ਕੋਊ ਦ੍ਰਬਹਿ ਨ ਬਿਲਾਸ ਹੈ॥
ਚੰਦਨ ਚੰਦਨ ਕਹੈ ਪ੍ਰਗਟੈ ਨ ਸੁਭਾਸ ਬਾਸੁ,
ਚੰਦ ਚੰਦ ਕਹੈ ਉਜਿਆਰੋ ਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ॥
ਤੈਸੇ ਗਿਯਾਨ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ਨ ਰਹਤ ਪਾਵੈ,
ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਨ ਉਦਤਿ ਅਕਾਸ ਹੈ॥ ਕਬਿਤ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣੀਆਂ, ਗਿਆਨ-ਗੋਸ਼ਟ ਕਰਨੀ; ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਦੋਂ ਹੋਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਕਤ ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਓਥੇ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ -

ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ ॥
ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੈ ਮਰੈ ॥ ਅੰਗ - ੨੬੯

ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ-ਗੋਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਆਪ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ -

ਔਰਨ ਕੱਹ ਉਪਦੇਸਤ ਹੈ
ਪਸੁ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ ਨਾ ਲਾਗੂ॥ (ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ) ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ।

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ॥
ਸਭ ਤੇ ਜਾਨੈ ਆਪਸ ਕਉ ਮੰਦਾ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਿਖਿਆ ਪਰਹਰੈ ॥
ਮਨ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਮਨ ਤੇ ਟਰੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਜਿਹੜਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਛੁਟਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੇ, ਉਹ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੇਗਾ? ਉਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆਂ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਵਾਸ਼ਨਾ ਕਿਥੇ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰੂਹਾਨੀ ਦਰਬਾਰ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਵਸਿਸ਼ਟ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਰੂਹਾਨੀ। ਅਚਾਨਕ ਆਪ ਨੇ ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਤਾੜੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਐਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਸੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੁਛਿਆ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੇ -

"ਹੇ ਰਾਮ ਜੀ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਹੱਸਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ?"

"ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਂ?"

"ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ, ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ।"

"ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੀੜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸੇ ਸੀ। ਕੀੜੇ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ।" "ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੱਸਣ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਇਹ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਹੱਸਿਆ ਕਰਦੇ। ਅਣਜਾਣ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਸਣਗੇ ਦੇਖ ਕੇ, ਕਿ ਚੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵਿਚੋਂ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹੋ।"

"ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ! ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕੀੜਾ ਹੈ - ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਐਨੀ ਬੇਅੰਤ-ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਦ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ - ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਦ ਤੱਕ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਅਟੇ-ਸਟੇ ਸੰਸਾਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰਿਆ।"-

ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਰੇ ਬਿਸਥਾਰੁ॥
ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਏਕੰਕਾਰੁ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੪***

ਉਹ ਕਿਸੇ ਟਾਈਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ। ਗਿਣੇ ਨੇ ਟਾਈਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ -

ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਹੁ ਧਰਾ॥
ਕਾਲ ਪਾਇ ਸਿਵਜੂ ਅਵਤਰਾ॥ ***ਕਬਿਓ ਵਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦***

ਕਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਕਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ -

ਸਕਲ ਕਾਲ ਕਾ ਕੀਆ ਤਮਾਸਾ॥ ***ਕਬਿਓ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦***

ਸਾਰਾ ਕਾਲ ਦਾ ਹੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਟਾਈਮ ਦੀ ਬਾਤ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿ ਜਦ ਚਾਰ ਅਰਬ ੩੨ ਕਰੋੜ ਸਾਲ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਰਾਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਆਪਾਂ ਨੂੰ, ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ੪ ਅਰਬ ੩੨ ਕਰੋੜ ਸਾਲ ਇਵੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਫੇਰ ੩੬੫ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਉਹਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੩੬.੫੦੦ ਵਾਰੀ ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਐਨੀ ਹੀ ਵਾਰੀ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਵਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

–

ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਜਗੁ ਸਾਜਣ ਲਾਏ॥ ***ਅੰਗ – ੧੧੫੬***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆ ਚੁੱਕੇ ਨੇ, ਇਕ ਦੋ ਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ –

ਏਕ ਸ਼ਿਵ ਭਏ, ਏਕ ਗਏ, ਏਕ ਫੇਰ ਭਏ,
ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈਂ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਰੁ ਬਿਸਨੁ ਕੇਤੇ, ਬੇਦ ਔ ਪੁਰਾਨ ਕੇਤੇ,
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਮੂਹਨ ਕੈ ਹੁਇ ਹੁਇ ਬਿਤਏ ਹੈਂ॥
ਮੋਨਦੀ ਮਦਾਰ ਕੇਤੇ ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ ਕੇਤੇ,
ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਕੇਤੇ ਕਾਲ ਬਸ ਭਏ ਹੈਂ॥
ਪੀਰ ਔ ਪਿਕਾਂਬਰ ਕੇਤੇ ਗਨੇ ਨ ਪਰਤ ਏਤੇ,
ਭੂਮ ਹੀ ਤੇ ਹੁਇਕੈ ਫੇਰ ਭੂਮ ਹੀ ਮਿਲਏ ਹੈਂ॥ ***ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ***

ਐਡੀਆਂ ਐਡੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਵਾਲੇ – ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਇਸੇ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ੧੯ ਕ੍ਰੋੜ ਖਰਬ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ। ੧੯ ਲੱਖ ਖਰਬ ਸਾਲ ਦੀ, ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾ ਦੇ ਉਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕੀੜਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ੧੪ ਵਾਰੀ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਕੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ – ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ। ਪਰ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਇਹਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਨੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਚੌਰਾਸੀ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਚੌਰਾਸੀ ਭੋਗ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਫੇਰ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾਂ। ਇਸ ਮੂੜ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਅੱਗੇ ਗਿਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾ ਤੇ ਹੁਣ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਂ ਜਿਥੋਂ ਫੇਰ ਨਾ ਆਉਣਾ ਪਵੇ; ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ ਕਰਾਂ।"

ਸੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਕਰਦੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਨੇ ਜਦੋਂ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ – ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪੜਹੀ। ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਫੇਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਨਾਨਕ ਜੀ! ਮੈਂ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਅੱਧਾ ਕਲਮਾ 'ਇਲਇੱਲਾ' ਕਿਹਾ ਤੇ 'ਲਾਇੱਲਾ' ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੈਂ ਕਹਿਣ ਦਿਤਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਉਠਦਾ ਬੈਠਦਾ ਰਿਹਾ ਲੇਕਿਨ ਤੂੰ ਤਾਂ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਮਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੇ ਇਕ ਡਰਾਮਾ ਜਿਹਾ ਕਰਿਆ ਹੈ। ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੋੜੀ ਸੂਈ ਸੀ, ਵਛੇਰੀ ਛੋਟੀ ਹੈ, ਤੇ ਘਰ 'ਚ ਖੂਹ ਤੇ ਮੌਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਮੰਜਾ ਦੇਣਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਓਥੇ ਮੌਣ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਵਛੇਰੀ ਮੋੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕੇ। ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਸਬੀ ਫੇਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ; ਜਦੋਂ ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਮਨ ਐਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੈਰਾਂ ਸਪਾਟੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਟਿਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹਦੀ ਕੋਈ ਜੁਗਤਿ ਦੱਸੋ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦੌੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੱਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਮਨ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੰਮ ਸਾਰਾ ਹੀ ਮਨ ਦਾ ਹੈ –

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥

ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ
ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ॥ *ਅੰਗ - ੩੪੨*

ਜੇ ਮਨ ਨੇ ਹੀ ਸਾਥ ਨ ਦਿਤਾ, ਫੇਰ ਭਜਨ ਕਾਹਦਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਹ mechanical process ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜਦ ਤੱਕ ਮਨ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ -

ਜਾਪ ਕੇ ਕੀਏ ਤੇ ਜੋ ਪੈ ਪਾਯਤ ਅਜਾਪ ਦੇਵ
ਪੂਦਨਾ ਸਦੀਵ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਉਚਰਤ ਹੈ। *ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਕਬਿੱਤ - ੮੪*

ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਸਦਾ 'ਤੂੰਹੀ-ਤੂੰਹੀ-ਤੂੰਹੀ-ਤੂੰਹੀ' ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕਰੀ ਜਾਹ, ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਐਂ ਕਰਨ ਨਾਲ। ਉਹ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਜਿਉਂਦੈ, ਤੂੰ ਵੀ ਜਿਊਨਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਇਹ ਮਨ ਸਾਥ ਦੇਵੇ, ਫੇਰ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ! ਮਨ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਹੈ - ਪੁੱਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਧੰਨ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਉਸਤਤ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਸਾਸ਼ਤਰ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਅਨੁਸ਼ਠਾਨ ਵਾਸ਼ਨਾ। ਵਾਸ਼ਨਾ ਤਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੁੱਧ ਦੀ ਹੈ - ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ -

ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ
ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ॥ *ਅੰਗ - ੯੨੧*

ਇਹ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ; ਜਦ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਜਨਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਫੇਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਪੰਡ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਮੇਰੁ ਸਰੀਰ ਕਾ
ਬਾਸਨਾ ਬਧਾ ਆਵੈ ਜਾਵੈ॥ *ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧/੧੫*
ਜੈਸੀ ਮਨਸਾ ਤੈਸੀ ਦਸਾ॥ *ਅੰਗ - ੧੩੪੨*

ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਜੰਮ ਪਏਗਾ -

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ
ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥ *ਅੰਗ - ੫੨੬*

ਪ੍ਰੇਤ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਆ ਗਈ, ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦੀ ਆ ਗਈ। ਸੋ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਮਨ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਮਨ ਤੇ ਟਰੈ॥
ਇੰਦ੍ਰੀ ਜਿਤ ਪੰਚ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਤ॥
ਨਾਨਕ ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੋ ਐਸਾ ਅਪਰਸ॥ *ਅੰਗ - ੨੭੪*

ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ - ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ - ਪੰਜੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰੇ ਤੇ ਪੰਜ ਜਿਹੜੇ ਦੋਖ ਨੇ - ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ, ਇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ। ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! 'ਨਾਨਕ ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੋ ਐਸਾ ਅਪਰਸ॥' ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਜਿਹਦਾ ਨਾਮ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਠੀਕ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਜਨਮ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਮਨ ਲਗ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਨਾ ਲੱਗਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕਪਟ ਹੋਵੇ - ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੋਣ ਵੀ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵੁਕ ਗੱਲ ਛੇੜ ਲਓ, ਆਦਮੀ ਰੋ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਤਾਂ ਭਾਵੁਕ ਹੈ, emotion (ਵਲਵਲਾ, ਤਰੰਗ) ਹੈ; emotion ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਬੰਦਾ ਰੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਪਟ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਹਿਰਦਾ ਅੰਦਰੋਂ ਨਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਅੰਦਰੋਂ ਭਿੱਜਦਾ, ਉਹ ਕਠੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਫੇਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਹਿਰਦੇ ਹੋਵੇ ਕਪਟ ਵਿਕਾਰ,
ਨਹੀਓਂ ਰੱਬ ਮਿਲਦਾ - ੨

ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਰਾਗੀ ਨਾਦੀ ਬੇਦੀ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਕਰਿ
ਨਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭੀਜੈ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥
ਜਿਨਾ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ
ਤਿਨਾ ਰੋਇ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੫੦***

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਦੇ ਭੀ ਜਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਰਹਿਮਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਉਤੇ। ਦੇਖੋ ਕਿੱਡੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਮੋੜ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਫੇਰ ਦੇਖੋ, ਰਾਗੀ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਨੇ - ਸਾਡੇ ਵੀ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੀ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਗਹਿਣੇ ਚੁੱਕ ਲਏ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਚੁੱਕ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਆਪ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਹੋ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਏਥੇ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਚੁੱਕੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਟੋਹਲੋ ਹੁਣ।" ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਦੱਸਿਆ। ਆਪ ਦੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਮੁੱਖ 'ਚ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, "ਕਹੀ ਏਥੇ ਹੀ ਹੈ।" ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਰਮਜ਼ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸੀਗਾ, ਉਹਦੀ ਕਹੀ ਗੁਆਚ ਗਈ ਤੇ ਓਥੇ ਢੰਢੋਰਚੀ ਜਿਹੜਾ ਸੀ - ਢੋਲ ਵਾਲਾ, ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਘਰ ਕਹੀ ਹੋਏਗੀ, ਉਹਦੇ ਐਨੇ ਹੰਟਰ ਲਗਣਗੇ, ਐਨਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਏਗਾ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਹੈ। ਐਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਹੀ ਰੱਖ ਆਉ, ਫੇਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।" ਉਹਨੇ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ, ਗਲਾ ਪਾੜ-ਪਾੜ ਕੇ - ਦੇਖੋ, ਸੁਣੋ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਕਹੀ ਗੁਆਚ ਗਈ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ। ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਰੱਖ ਆਉ, ਨਹੀਂ ਆਹ ਸਜਾ ਹੋਊ, ਐਨੇ ਕੋਰੜੇ ਲੱਗਣਗੇ; ਫੇਰ ਨ ਕਿਹੋ, ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ' - ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਫਿਰ ਆਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਫਿਰ ਆਇਆ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ, ਫਿਰ ਆਇਆ?" ਫੇਰ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਰੱਖ ਆਇਆ ਹੈ ਕੋਈ ਓਥੇ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਓਥੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਕੀ ਹੈ, ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਓ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ।" ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਢੋਲ ਪਿੱਟਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਘਰ ਕਹੀ ਪਈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਹੀ ਏਥੇ ਹੀ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੱਲੇ ਪਿਆ, ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਗੱਲ ਕਾਹਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੋਟਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਜਾਓ, ਜਾ ਕੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆਓ, ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਓ ਇਕ ਨੂੰ ਨਾਲ।"

ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੱਸ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?" ਕੱਢ ਕੇ ਦਿਤੀ। ਆ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੁਆ ਦਿਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ?"

ਜਿਨਾ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ ਤਿਨਾ ਰੋਇ ਕਿਆ ਕੀਜੈ॥ ***ਅੰਗ - ੪੫੦***

ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਰੋਏ ਤੇ, ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਕਪਟ ਵਿਕਾਰ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ -

ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ
ਸਿਰਿ ਰੋਗ ਹਥੁ ਦੀਜੈ ॥
ਜਿਨਾ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਲੀਜੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੫੦***

ਏਥੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚੋ, ਜੇ ਪਾਰ ਲੰਘਣੈ; ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ -

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਹਿ
ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਨ ਹੋਈ॥ ***ਅੰਗ - ੭੩੨***

ਕੌੜਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਦੋਸ਼ ਨੇ -

ਅਨਦਿਨੁ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ
ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥
ਗਿਆਨੀ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥
ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਕਦੇ ਨ ਚੜੈ
ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥
ਜਪੁ ਤਪ ਸੰਜਮ ਵਰਤ ਕਰੇ
ਪੂਜਾ ਮਨਮੁਖ ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ***ਅੰਗ- ੭੩੨***

ਚਲਦਾ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ -

ਅੰਤਰਿ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਅਭਿਮਾਨਾ
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਈ॥ ***ਅੰਗ - ੭੩੨***

ਅੰਦਰ ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਰੋਗੁ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਦ੍ਵੈਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਬਹੁਤੁ ਚਤੁਰਾਈ
ਮਨੂਆ ਦਹ ਦਿਸਿ ਧਾਵੈ॥ ***ਅੰਗ - ੭੩੨***

ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਭੇਖ ਕਰ ਲਿਆ, ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਭੇਖ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਭੇਖ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ। ਬੜੀ ਚਤੁਰਾਈ ਹੈ, ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਹੈ, '***ਮਨੂਆ ਦਹਦਿਸਿ ਧਾਵੈ॥***' ਮਨ ਦੌੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਬਿਆਪਿਆ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ
ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਆਵੈ॥ ***ਅੰਗ - ੭੩੨***

ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਚੀਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰਤਿ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਦ ਤਕ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ-

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ॥ ***ਅੰਗ - ੮੧***

ਜੇ ਐਨੀ ਹੀ ਗੱਲ ਪੈ ਜਾਵੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਐਡੀ ਅਮੋਲ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ

ਭੁੱਲੇ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਗੁਣ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਥੇ ਮਿਲੇ ਨਾ ਸੌਦਾਗਰ ਪੂਰਾ,
ਗਠੜੀ ਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ - ੨, ੨.
ਰਾਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇ ਕੈ
ਕਬੀਰਾ ਗਾਂਠਿ ਨ ਖੋਲ੍ਹ॥
ਨਹੀ ਪਟਣੁ ਨਹੀ ਪਾਰਖੂ
ਨਹੀ ਗਾਹਕੁ ਨਹੀ ਮੋਲੁ॥ *ਅੰਗ - ੧੩੬੫*
ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਮੁਖੁ ਕੋਥਰੀ
ਪਾਰਖ ਆਗੈ ਖੋਲਿ॥
ਕੋਈ ਆਇ ਮਿਲੈਗੋ
ਗਾਹਕੀ ਲੇਗੋ ਮਹਗੇ ਮੋਲਿ॥ *ਅੰਗ - ੧੩੭੬*

ਕੋਈ ਆ ਜਾਏਗਾ, ਕਦੇ ਆ ਜਾਏਗਾ; ਉਹਨੇ ਫੇਰ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਗਾਹਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾਮ ਦਾ, ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੋ ਨਾਸਤਕਾਂ ਕੋਲ।

ਇਕ ਪੰਡਤ ਜੀ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ - ਕਥਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ - ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਣੀ ਲੇਕਿਨ ਲਾਲਚ ਸੀ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਬੰਦਾ ਦੇਖਣਾ, ਫੇਰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈਏ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਭੇਟਾ ਚਾੜ੍ਹੇਗਾ। ਕੁਦਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲਾਲਚ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਚੰਗਾ ਸੇਠ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ! ਜੇ ਕਹੋ ਤਾਂ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈਏ - ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਵਾਹ ਪੰਡਤ ਜੀ ਵਾਹ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਡੀਕਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਆਵੇ, ਸਾਡਾ ਟਾਈਮ ਵੀ ਲੰਘੇ ਤੇ ਕਥਾ ਵੀ ਸੁਣੀਏ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਓ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਮੰਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਿਓ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਪੰਡਤ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਾਂਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਕਥਾ ਦਾ ਮੱਧ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ, ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਕੌਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾੜ੍ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ, ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਨੇ। ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਭੋਗ ਪਾਉਂਦਾ - ਬਸਤਰ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਨੇ, ਰਾਸ਼ਨ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਨੇ; ਘਰ ਦੇ ਆਉਂਦਾਂ ਫੇਰ ਮੈਂ; ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਗਹਿਣੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਬੜਾ ਕੁਛ ਦਿੰਦੇ ਨੇ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਚਲੋ, ਸੇਠ ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਦੇ ਦਏਗਾ ਸਭ ਕੁਛ। ਫੇਰ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਅਖੀਰ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੋਗ ਤੇ ਵੀ ਕੁਛ ਨਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਬੜੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਊ ਕਿ ਪੰਡਤ ਲਾਲਚੀ ਹੈ, ਤੇ ਹੋਵੇ ਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫੇਰ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ; ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਗੁਪਤ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆ ਗਏ। ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਸੇਠ ਜੀ, ਕਥਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਲੱਗੀ?"

"ਪੰਡਤ ਜੀ ਕਥਾ! ਬੱਸ ਕੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗੀ।"

"ਮੰਨੀ ਵੀ ਹੈ ਕੋਈ?"

"ਹਾਂ, 100% ਮੰਨੀ ਹੈ।"

"ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਧੀਆਂ ਲਗੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਛ ਭੇਟਾ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ।"

"ਦੇਖੋ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ। ਇਹ ਦੇਖ ਲਉ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਆਏ ਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿੰਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀ ਕਿ ਪੰਜ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਿਉ; ਜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਉ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਦਾ ਥਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਲੜ ਕਿ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਕੁਛ ਕਥਾ ਕਰੀ ਜਾਏ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਮੰਗੀ ਜਾਵੇ; ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਧੇਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਐਡੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ - ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਥਾ ਮੰਨ ਲਈ।"

ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਹੀ ਗਲਤੀ ਹੈ; ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੌਦਾਗਰ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਚਲੋ, ਬੀਬੀ ਚੰਗੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ।" ਬੀਬੀ ਜੀ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ -

"ਬੀਬੀ ਜੀ! ਕਥਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਲੱਗੀ?"

"ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆਂ ਲੱਗੀ, ਕੁਛ ਨਾ ਪੁੱਛ। ਪੰਡਤ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਕਈ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।"

"ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਭੇਟਾ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰੀ।"

"ਭੇਟਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੀ ਭਰ ਕੇ ਕਰੂੰ।"

"ਕਦ? ਦੇਖੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੀਹਦਾ ਲੱਗਿਆ?"

"ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦਾ ਲੱਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਚਾਰ ਪਤੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਹੈਗੇ, ਜਿੱਦਣ ਪੰਜਵਾਂ ਬਣ ਗਿਆ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਓਦਣ ਦਊਂ ਭੇਟਾ।"

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਵੀ ਮੂਰਖ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਉਹ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਉਹਨੇ ਬਚਨ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਇਹ ਪੰਜ ਪਤੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਚਲੋ, ਲੜਕਾ ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਚਲਦੇ ਹਾਂ। ਲੜਕੇ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ -

"ਛੋਟੇ ਸੇਠ ਜੀ, ਕਥਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਲੱਗੀ?"

"ਪੰਡਤ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਹੜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰੇ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਉਤੇ ੧੦੦% ਅਸਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ।"

"ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਭੇਟਾ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਕਰਿਆ।"

"ਭੇਟਾ ਮੈਂ ਕਰੂੰਗਾ।"

"ਫੇਰ ਤੂੰ ਸਮਝਿਆ ਕੀ ਹੈਂ?"

"ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ, ਸਰੀਰ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ੧੦੦% ਨਿਹਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਬੁੜ੍ਹਾ ਹੈ ਨਾ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਧੇਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਮਰਦੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ। ਫੇਰ ਦਊਂ ਤੈਨੂੰ।"

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ - 'ਰਾਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇ ਕੈ ਕਬੀਰਾ ਗਾਂਠਿ ਨ ਖੋਲ੍ਹ॥ ਨਹੀਂ ਪਟਣੁ ਨਹੀ ਪਾਰਖੂ ਨਹੀ ਗਾਹਕੁ ਨਹੀ ਮੋਲ॥' ਨ ਬਜ਼ਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਪਾਰਖੂ ਹੈ, ਨਾ ਦੁਕਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਮੁੱਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੈ ਉਹਦਾ? ਮੁੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਨੇ-

ਧਾਰਨਾ - ਮਰਨਾ ਕਬੂਲ ਲੈ,
ਜੀਵਨ ਦੀ ਛੱਡ ਦੇ ਆਸਾ - ੨.

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ
ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੦੨***
ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥
ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥
ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥
ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ***ਅੰਗ- ੧੪੧੨***

ਜੋ ਮੁੱਲ ਹੈ ਗਾਹਕ ਦੇ ਪਾਸ, ਉਹ ਹੈ ਆਪਣਾ ਆਪ, ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ। ਜੇ 'ਮੈਂ' ਰਹੇ, ਤੇ ਨਾਲ 'ਨਾਮ ਰਹੇ'; ਦੋਇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ ਇਕ ਥਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ -

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ
ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੫੬੦***

ਦੋਇ ਨਹੀਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ; ਜਾਂ ਹਉਮੈ ਰਹੇਗੀ - ਮੈਂ ਰਹੇਗੀ ਜਾਂ ਨਾਮ ਰਹੇਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ - ***'ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਮੁਖੁ ਕੋਥਰੀ ਪਾਰਖ ਆਗੈ ਖੋਲਿ। ਕੋਈ ਆਇ ਮਿਲੈਗੋ ਗਾਹਕੀ ਲੇਗੋ ਮਹਗੇ ਮੋਲਿ॥'*** ਪਾਰਖੂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦੇ ਕਿ ਐਥੇ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾਏ ਤੇ ਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਥੇ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾਏ ਤੇ ਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਐਉਂ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਇਉਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਗਾਹਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਕਾਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। 'ਹਾਂ ਹਾਂ ਹਾਂ ਹਾਂ' ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਨਾ ਐਧਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਓਧਰ ਹੋਣਾ ਹੈ; ਉਹ ਤਾਂ ਥਕੇਵਾਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ - 'ਕੋਈ ਆਇ ਮਿਲੈਗੋ ਗਾਹਕੀ ਲੇਗੋ ਮਹਗੇ ਮੋਲਿ॥' ਇਕੋ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਹਨੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਗਾਹਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ; ਬੇਅੰਤ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ - ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ। ਸੰਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਬੀਮਾਰ ਹੈਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈ; ਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਚੱਲ ਤੇਰਾ ਐਨਾ ਹੀ ਸਹੀ। ਓਥੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਨਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ; ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਾ ਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਗਈ ਆਈ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਪਦਾ ਹੈ; ਵਿਰਲਾ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਕੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਗਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਫਲਾਣਾ ਸਿਆਂ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦਾ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?

ਏਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ; ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਮਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਆਇਆ ਹਾਂ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਜੇ ਮੇਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਛਕੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਛਕਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, 'ਛਕ ਲੈ, ਛਕ ਲੈ' ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਵੀ ਉਹੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰੁਚੀ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ? ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮਨ ਮੰਨਿਆ? ਜੇ ਤਾਂ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਕੀਮਤ ਦੇ ਦੇ; ਜੇ ਤੇਰਾ ਮਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਫੇਰ ਨੱਠ ਕੇ ਓਥੇ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਕਿਧਰੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆ; ਹੋਰ ਤਕੜਾ ਹੋ ਜਾ। ਜੇ ਜਨਮ ਲੰਘ ਵੀ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਏਗੀ। 50-60 ਕ੍ਰੋੜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਫੇਰ ਛਕ ਲਈਂ ਆ ਕੇ, ਹਾਲੇ ਕੁੱਤਾ ਬਿੱਲਾ ਬਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈ ਕਿਉਂਕਿ -

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸ੍ਹ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ
ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ ॥
ਕੂਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ

ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ ॥ ***ਅੰਗ-੧੩੫੬***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਨਖਿੱਧ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਨਿਗੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਮੁੱਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹਦਾ। ਪਹਿਲਿਆਂ ਜ਼ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਦ ਛਕਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਬੜੇ-ਬੜੇ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਤਪਸਿਆ, ਤਤੀਕਸ਼ਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੀ ਇਉਂ ਦੱਸਦੇ ਸੀ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੇ ਪਾਠ; ਮਾਲਾਂ ਵੀ 30 ਦਸਦੇ ਸੀ - ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ 30 ਮਾਲਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ ਫੇਰ। ਫੇਰ ਆ ਜਾਈਂ; ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਨਾਮ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਜਦ ਨਾਮ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਣਾ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਹੀ ਚਲਿਆਂ ਜਾਣਾ ਨਾਮ; ਫੇਰ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ।

ਸੋ ਪੰਜਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਸਤਕ ਦੇ ਕੋਲ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੇ ਤਰਕ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤੇ ਤਰਕ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਐਵੇਂ ਖਹਿਬੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ - ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਲੈ ਕੇ - ਕਦੇ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ, ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਨ ਕਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇਗਾ ਫੇਰ ਦੁੱਖ ਲਗੇਗਾ। ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਕਾਰਣ ਉਹੀ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ - ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰੇ। ਇਹ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕਿ ਖਾਖਾਂ ਦਾ ਭੇੜ ਲਾਈ ਜਾਓ। ਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੁੰਦਾ। ਫੇਰ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ 'ਧਰੂ' ਦੀ ਸੀ। ਧਰੂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਸੀ, ਉਹਦੀ insult (ਬੇਇਜ਼ਤੀ) ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਹੱਕ ਸੀ, ਦੂਸਰੇ ਉਹਦੇ ਥੱਪੜ ਮਾਰੇ ਸੀ ਮਤ੍ਰੇਈ ਮਾਂ ਨੇ। ਉਹਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ-

ਕਿਸੁ ਉਦਮ ਤੇ ਰਾਜੁ ਮਿਲੈ
ਸ਼ਤਰੂ ਤੇ ਸਭ ਹੋਵਨਿ ਮੀਤਾ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੧***

ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ -

ਪਰਮੇਸਰੁ ਆਰਾਧੀਐ ਜਿਦੂ ਹੋਈਐ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤਾ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਜ ੧੦/੧***

ਐਨੀ ਹੀ ਮਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਸੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ! ਇਹ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਤਾਂ ਜਨਮ ਹੋ ਗਿਆ ਆਪਣਾ; ਮੈਂ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹਾਂ, ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਤਪ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਵੀ ਤਪ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈਂ - ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੈ - ਐਨੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਕਿ -

ਬਾਹਰਿ ਚਲਿਆਂ ਕਰਣਿ ਤਪੁ
ਮਨ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਇ ਅਤੀਤਾ॥
ਪਿਛਹੁ ਰਾਜੇ ਸਦਿਆ ਅਬਿਚਲ ਰਾਜੁ ਕਰਹੁ ਨਿਤ ਨੀਤਾ॥
ਹਾਰਿ ਚਲੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਗ ਜੀਤਾ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ, ੧੦/੧***

ਸੋ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ -

ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਉਪਦੇਸਿਆ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਅਮਿਉ ਰਸ ਪੀਤਾ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੧

ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ - ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆਂ, ਘਰ ਨਹੀਂ ਵਾਪਿਸ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਸੀ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਜਦ ਤੱਕ ਐਨੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ, ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲ ਪਏਗਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਾਧੂ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਨਾਮ। ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ

ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਿਆ- ਮੇਰਾ ਆਹ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਏ, ਉਹ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਾ ਖਰਚੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਤੇ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਨਾ ਵਰਤੋ ਇਹਨੂੰ। ਫੇਰ ਇਹ ਨਾਮ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਿੰਨੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ, ਡੂੰਘੀਆਂ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਨੇ, ਉਹ ਦਿਖਾਵੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਐ -

ਧਾਰਨਾ - ਹੋਣ ਨਜ਼ੀਕ ਖੁਦਾਇ ਦੇ,
ਭੇਤ ਨ ਕਿਸੇ ਦੇਣ -੨

ਰੱਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਣ ਦਿੰਦੇ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ -

ਸਬਰ ਅੰਦਰਿ ਸਾਬਰੀ ਤਨੁ ਏਵੈ ਜਾਲੇਨਿ॥
ਹੋਨਿ ਨਜੀਕਿ ਖੁਦਾਇ ਦੈ
ਭੇਤੁ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇਨਿ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੮੪***

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੋ ਰਾਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ, ਪਦਮਨੀ ਰਾਣੀਆਂ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀਆਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਖ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿਆਗ ਕੇ ਐਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰੀ ਕਿ ਭੁੰਜੇ ਹੀ ਸੌਂਦੇ ਨੇ, ਹੱਥ ਤੇ ਖਾਂਦੇ ਨੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ; ਕੋਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਪਾਤੀ ਬਿਰਤੀ ਹੈ; ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਛਕ ਲਿਆ, ਨਹੀਂ ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਦੋਇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ..........ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰਜ਼ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਤਾੜ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਬੜਾ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਫਲਾਣੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਕ ਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ........। ਨਾ ਕੋਈ ਲੈਣ, ਨਾ ਕੋਈ ਦੇਣ, ਨਾ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਓਥੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸਤਤੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਬੇਅੰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਆਉਣ ਲਗ ਪਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਕਰੀ ਹੈ ਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਨੇ - ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀਆਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ? ਕਹਿੰਦੇ, ਆਪਾਂ ਇਉਂ ਕਰੀਏ, ਇਥੋਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚੱਲੀਏ। ਇਹ ਦੋਇ ਮਹਾਤਮਾ ਕਿੰਨੇ ਸੌ ਮੀਲ ਤੁਰ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਇਕ ਮਾਈ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਹਨੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀਗੀ - ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ੋ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ -

"ਮਾਈ! ਜੇ ਤੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲੈਣੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ?"

"ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਪਤਾ ਈਂ ਨੀਂ ਲਗਦਾ ਐਨੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਨੇ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ।"

"ਬੱਸ, ਪਤਾ ਨ ਲਗੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ।"

"ਹੈਗੀ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ।"

"ਫੇਰ ਦੱਸੀਂ ਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਦੱਸਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਭਜਨ ਕਰਾਂਗੇ।"

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਈ ਭਿਰਾਈ ਦੇ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ ਸੀ, ਗੁਪਤ ਰੱਖੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਆ ਗਏ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵੀ ਪੁੱਛ ਰਹੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਗੁਪਤ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਦੀਵਾਰ ਤੋੜੀ - ਦੀਵਾਰ ਚਿਣ ਕੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਗਏ ਸੀ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਬੈਠ ਗਏ। ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਈ ਪੜੋਸਣ ਨੂੰ ਦੱਸ ਬੈਠੀ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਤਮਾ ਆਏ ਨੇ; ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਸੀਗੇ।

"ਨਾਉਂ ਕੀ ਐ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ?"

"ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈਗਾ..........ਭਰਥਰੀ।"

"ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਸੀਗੇ।"

"ਹਾਂ, ਉਹੀ ਨੇ।"

ਇਹ ਗੱਲ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ – ਰਾਜੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਬੜੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜੋਗੀ ਨੇ। ਇਹ ਦੋਇ ਰਾਜੇ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੂੰ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਚੱਲੂੰ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਛੋਟੇ ਨੂੰ, ਛੋਟੇ ਨੇ ਅਗਲੇ ਨੂੰ, ਜਿਹੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ; ਬੈਂਡ ਬਾਜੇ ਕਰ ਲਏ, ਜਲੂਸ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ, ਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤੇ ਓਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਬੈਂਡ ਬਾਜਾ ਵੱਜਦਾ ਤੁਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਮਾਈ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ –

"ਮਾਈ! ਐਧਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਸਿੱਧੇ?"

"ਹਾਂ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਖਿਲਰ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ।"

"ਮਾਈ! ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਦੱਸੀਂ ਨ?"

"ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਐਵੇਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਇਹ ਪੜ੍ਹੋਸਣ ਨੂੰ – ਇਹਨੇ ਦੱਸਿਆ।"

"ਤੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਤਾਂ ਹੀ ਇਹਨੇ ਅਗਾਹਾਂ ਦੱਸਿਆਂ। ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਕਰੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਨੱਠੇ ਸੀ, ਇਹ ਦੰਦਈਏ ਆ ਰਹੇ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ।"

ਤਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ –

ਕਬੀਰ ਸਾਧੂ ਕਉ ਮਿਲਨੇ ਜਾਈਐ
ਸਾਥਿ ਨ ਲੀਜੈ ਕੋਇ॥
ਪਾਛੈ ਪਾਉ ਨ ਦੀਜੀਐ ਆਗੈ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਇ॥ ***ਅੰਗ – ੧੩੭੦***

ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਲਾਹਾ ਲੈਣਾ; ਕੱਲਾ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਓਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨਗੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜੇ ਵਾਲਿਆਂ) ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ, ਮੇਰਾ ਚਾਚਾ ਨਾਲ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਨੇ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਅੱਛਾ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।" ਮੇਰੇ ਮਨ 'ਚ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹਨੇ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ, ਆਪ ਦੀਆਂ ਹੀ ਮਾਰੂ ਇਹ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਸਾਨੂੰ। ਅੰਦਰ ਗਏ, ਇਹ ਜਿਹੂੰ ਕਰਨ ਲਗਿਆ, "ਅਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਫਲਾਣੇ ਪਿੰਡ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਿਆ।" ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ 'ਹਾਂ ਹਾਂ ਹਾਂ ਹਾਂ' ਕਰੀ ਗਏ; ਚੰਗਾ ਭਾਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ। ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸੀਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਅਸੀਂ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਰਾਗੀ ਐਹੋ ਜਹੇ ਨੇ, ਸਾਡਾ ਜਥੇਦਾਰ ਐਹੋ ਜਿਹਾ, ਸਾਡੇ ਗਿਆਨੀ ਐਹੋ ਜਹੇ.............।" ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਟਾਈਮ ਹੋ ਗਿਆ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਬਚਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਰਿਆ ਨਹੀਂ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਚੱਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਬਚਨ, ਚਲਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ; ਢੋਲ ਤੇ ਡੱਗਾ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ - ਚੰਗਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਬਚਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।" ਸੋ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਜੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਉ, ਹਰੇਕ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਨ ਬਚਨ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਪੱਲੇ ਪਵੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆਂ ਹੈ? ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਇਕੱਲਾ ਆ ਜਾਂਦਾ; ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਹੀ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਗੋਪੀ ਚੰਦ! ਆਪਾਂ ਕੋਈ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਸੋਚੋ। ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੁੜ ਕੇ ਓਹੀ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਤਖਤ ਫੇਰ ਸਾਂਭ ਲਈਏ ਜਾ ਕੇ। ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ, ਜਦ ਰਾਜਾ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜ੍ਹਾ ਦਿਤੇ ਉਹਨੇ, ਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਥਾਲ ਭਰ ਲਿਆ, ਮਠਿਆਈ ਦੇ ਟੋਕਰੇ ਚੁਕਾ ਲਏ ਤੇ ਜਦ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸੁਣ ਲਊ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਗੱਲ, ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ-

"ਗੁਰੂ ਜੀ! ਅੱਜ ਮੈਂ ਜਾਊਂ ਭਿੱਖਿਆ ਲੈਣ।"

"ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਜਾਣਾ, ਮੈਂ ਜਾਊਂ।"

ਉਹ ਕਹੇ ਮੈਂ ਜਾਊਂ; ਉਹ ਕਹੇ ਮੈਂ ਜਾਊਂ। ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ-

"ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਜਾਏਂਗਾ? ਮੈਂ ਜਾਊਂ।"

"ਤੁਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਗਏ ਸੀ, ਲੱਡੂ ਖਾ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਦੇਖਿਆ ਲੱਡੂ ਖਾਧੇ ਨੇ ਇਹਨੇ ਅੱਜ।"

"ਤੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਪਰਸੋਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਖੀਰ ਖਾ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਤੇਰੀ ਵੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਖੀਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ।"

ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਅੱਜ ਜਾਊਂ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਜਾਉਂ। ਦੋਇ ਜੱਫੋ-ਜੱਫੀ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹ ਕਾਹਦੇ ਸਾਧ ਨੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਖੀਰ ਅਰ ਲੱਡੂਆਂ ਤੇ ਹੀ ਪਏ ਨੇ। ਓਥੋਂ ਹੀ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ, ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਡੂਮਣੇ ਮਖਿਆਲ ਆਏ ਸੀ, ਮਸਾਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਇਐ। ਸੋ - 'ਹੋਨਿ ਨਜੀਕਿ ਖੁਦਾਇ ਦੈ ਭੇਤੁ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇਨਿ॥'

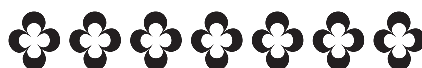
ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਦ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰੇਗਾ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲੁਟੇਰੇ ਆ ਕੇ ਲੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਉਹਨੂੰ। ਬੇਮਤਲਬੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ; ਨਾਮ ਦਾ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ 'ਵਾਹ ਵਾਹ' ਰੋਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ? ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸੋ ਇਹ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੰਧਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ।

ਮੈਂ ਐਸ ਕਰਕੇ ਐਹੋ ਜਿਹਾ subject (ਵਿਸ਼ਾ) ਲਿਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, 'ਜੀ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੁੰਦਾ, ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੁੰਦਾ।' ਇਹ ਤਿੰਨ ਟੇਪਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ; ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਿਓ, ਸੋਚ ਲਿਓ, ਇਹਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚੱਲੀ ਜਾਇਓ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਰਾਉਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਲਿਓ, ਫੇਰ ਨਾਮ ਚੱਲ ਪਊ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ deserve ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ deserve ਕਰਾਂਗੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਜਦ ਭਾਂਡਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਸਤੂ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਭਾਂਡਾ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਵਸਤੂ ਪੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਕ ਜੱਟ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦਿਓ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦਿਓ।" ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਨਾਮ ਕਾਹਦਾ ਦੇਈਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਨਹਾਉਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾ, ਕੁਰਲਾ

ਕਰ, ਦਾਤਨ ਕਰ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾ, ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਕਰ, ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰ, ਚੁਗਲੀਆਂ ਨਾ ਕਰ; ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਨੇ, ਇਹ ਕਿਤੇ ਰੱਬ ਨੇ ਆ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਹੈ।" ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ, ਜੀ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹਟਣਗੀਆਂ; ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ - ਪਹਿਲਾਂ ਹਟਾਓ; ਨਾਮ ਤਾਂ ਫੇਰ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਧੋਵੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਦੂਰ ਤਾਂ ਕਰੋ ਦੋਸ਼। ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਨਾ ਸਮਝੇ। ਅਖੀਰ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਇਹਨੂੰ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਸਮਝਾਈਏ। ਸੋ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਾ ਕੇ 'ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ ਤੇ ਉਹਨੇ ਵੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਆ ਗਏ; ਅੱਜ ਤਾਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਛੱਡਾਂਗੇ। ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਚਿੱਪੀ ਲਈਂ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਆਟਾ ਮੰਗਦੇ ਨੇ। ਇਹਨੇ ਉਂਜਲ ਭਰ ਲਿਆ, ਮੁੱਠੀ ਭਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ; ਲਿਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਲਿਆਉ ਸੰਤ ਜੀ! ਚਿੱਪੀ ਅੱਗੇ ਕਰੋ।" ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਚਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿੱਦ ਪਾ ਲਈ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਲਿਆ ਭਗਤਾ! ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਦੇ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਬਾਬਾ! ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਲਿੱਦ ਪਈ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਲਿੱਦ ਤੋਂ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਦੇ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਆਟਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।" ਦਸ ਵਾਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੀ, ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਜਾਣੀਏ, ਤੂੰ ਪਾ ਦੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾ ਹੀ ਪਾਵਾਂ ਆਟਾ, ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਆਟਾ ਹੀ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ।" ਮੋੜ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲਿੱਦ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਤਾਂ ਲਿਆਓ ਮੈਨੂੰ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਚਿੱਪੀ ਧੋ ਦਿਆਂ।" ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਦਾ ਹੋਊ ਆਟਾ; ਧੇਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਪਾਈ ਦਾ ਹੋਊ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਸਸਤਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ) ਇਹ ਤੂੰ ਇਕ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਹ ਵਾਰੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ - 'ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ॥' ਉਹ ਬੇਮੁੱਲਾ ਨਾਮ - ਤੂੰ ਵਿਚੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਲਈਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਵਿਚੇ ਹੀ ਕਾਮ ਲਈਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਕਪਟ ਲਈਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਵਿਚੇ ਆਸ਼ਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ - ਸਭ ਕੁਛ ਲਈਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ 'ਨਾਮ' ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਂਡਾ ਧੋ - ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਬੈਸਿ ਧੂਪੁ ਦੇਵਹੁ ਤਉ ਦੂਧੈ ਕਉ ਜਾਵਹੁ॥' ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਂਡਾ ਤਾਂ ਧੋਵੋ, ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਲਿਆਇਓ। ਜੇ ਦੁੱਧ ਐਂ ਪਾ ਲਿਆ, ਇਹ ਫਟ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਸੋ ਜਦ ਤਕ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੈ; ਜਿੰਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਨੇ, ਸਭ ਨੇ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਫਲਾਣਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਰਹਿਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੋ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਤੇ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਏਗੀ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਬੋਲੋ।

4

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ
ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥ **ਅੰਗ - ੨੫੬**
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ
ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ। **ਅੰਗ - ੨੮੯**
ਧਾਰਨਾ - ਸਗਲ ਭਵਨ ਕੇ ਨਾਇਕਾ,
ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਜਾ -੨.
ਕੂਪੁ ਭਰਿਓ ਜੈਸੇ ਦਾਦਿਰਾ
ਕਛੁ ਦੇਸੁ ਬਿਦੇਸੁ ਨ ਬੂਝ ॥
ਐਸੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਬਿਖਿਆ ਬਿਮੋਹਿਆ
ਕਛੁ ਆਰਾ ਪਾਰੁ ਨ ਸੂਝ ॥ ੧ ॥
ਸਗਲ ਭਵਨ ਕੇ ਨਾਇਕਾ
ਇਕੁ ਛਿਨੁ ਦਰਸੁ ਦਿਖਾਇ ਜੀ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਮਲਿਨ ਭਈ ਮਤਿ ਮਾਧਵਾ
ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਲਖੀ ਨ ਜਾਇ ॥
ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭ੍ਰਮੁ ਚੂਕਈ
ਮੈ ਸੁਮਤਿ ਦੇਹੁ ਸਮਝਾਇ ॥ ੨ ॥
ਜੋਗੀਸਰ ਪਾਵਹਿ ਨਹੀ ਤੁਅ ਗੁਣ ਕਥਨੁ ਅਪਾਰ ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਕੈ ਕਾਰਣੈ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਾਰ ॥ **ਅੰਗ - ੩੪੬**

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਜੀ 'ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ'। ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ। ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ, ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਬਉਰਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ
ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ **ਅੰਗ - ੬੪੪**

ਜਿਸਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਹਲਕਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਚੱਕ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ, ਚੁਗਲੀਆਂ ਦੇ, ਈਰਖਾ ਦੇ ਤੇ ਫਿੱਕੀ ਬੋਲੀ ਦੇ। ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਦੇ ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕੁੱਤਾ ਵੱਢਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੱਢਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਉਹ।

ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦਇਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਾਧੂ ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪਦਾ ਹੈ; ਉਪਰੋਂ ਧੁੱਪ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਾਰ ਧੂਣੀਆਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਪਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਫਲ ਹੈ ਉਸਦਾ? ਕਹਿੰਦੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ 'ਚ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਧੁੱਪ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਹਵਾ ਵੀ ਲੱਗੇ; ਪੱਖੇ ਵੀ ਲੱਗੇ ਨੇ, ਹੱਥ ਪੱਖੇ ਵੀ ਚਲਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਲ ਪੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਆਰਾਮ ਵਾਲਾ ਤਪ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸਦਾ ਫਲ ਕਿੰਨਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ–

ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਜਗ ਫਲਾ ਸੁਣਿ ਗਾਵਨਹਾਰੇ ਰਾਮ॥ ***ਅੰਗ – ੫੪੬***

ਇੱਕ, ਦੋ, ਚਾਰ, ਦਸ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਈ ਕ੍ਰੋੜ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਸੋ ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਾਹਾ ਖੱਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਫਿਲਮਾਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਆਪ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਏ ਹੋ ਅੱਜ? ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ? ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ–

ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਹੈ ਸੰਗੇ
ਮੈ ਮੂਰਖ ਜਾਨਿਆ ਦੂਰੀ ਰੇ॥ ***ਅੰਗ – ੬੧੨***

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਜਾਣ?" ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਬੁੱਧੀ ਅਜੇ ਉਥੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ, ਅਜੇ ਭੋਗੀ ਨੇ ਉਹ ਲੋਕ। ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ – ਇਕ ਪਾਮਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਭੋਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਜਗਿਆਸੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਇਕ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜੋ ਪਾਮਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੋਂ ਅਗਾਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ Eat drink and be merry for we shall have to die. ਯਾਨਿ ਖਾਉ-ਪੀਉ, ਐਸ਼ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਇਥੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਮਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ – ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਕਬਾਬਾਂ, ਮਾਸ, ਮੱਛੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਚੁਗਲੀਆਂ, ਨਿੰਦਿਆ, ਝਗੜੇ ਆਦਿ ਜਿੰਨਾਂ ਕਲਾਹ-ਕਲੇਸ਼ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਮਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਹੁਣ ਅੱਗੋਂ ਹੋਰ ਵਧਾ ਲਏ। ਪਰ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' 'ਨਾਰਾਇਣ' ਜਾਂ 'ਅੱਲਾਹ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਸ ਵਲ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਪ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ concession (ਰਿਆਇਤ) ਹੈ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਵਿੱਚ।

ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਲੋਕ ਨੇ, ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਜੋ ਭੋਗੀ ਲੋਕ ਨੇ, ਉਹ ਚਾਹੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾਣ, ਚਾਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਣ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੋਗ ਹੀ ਮੰਗਣੇ ਨੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਮੇਰੇ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ, ਔਲਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਮੇਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਉਹ ਭੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਿਆਂ ਪਾਮਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਮਨ 'ਚ ਭਰੋਸਾ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ; ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਪਾਮਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਨੇ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ।

ਤੀਸਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਜਗਿਆਸੂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਗਨ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੇ

ਤਾਂ ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ, ਏਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮੇਰਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਲੱਖਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਉਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੀ ਇਹੋ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਕੰਮ ਹੈ ਮੇਰਾ?

ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂ ਜਿਵੇਂ - ਬਿਜਲੀ, ਰੇਲ, ਟੈਲੀਫੋਨ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਆਦਿ ਤਾਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਵੀ ਹੋਏਗਾ ਤੇ ਮਾੜਾ ਵੀ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਸਨੇ ਜਹਾਜ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਚਲਾਉਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਲੋਕ ਇਸ ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਸੁਟਿਆ ਕਰਨਗੇ - ਓਨਾਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਇੰਸ ਜਿਥੇ ਸੁਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁੱਖ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਾ ਕਿਵੇਂ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸੁਖ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਏ, ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਖ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਔਲਾਦ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ; ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ, ਔਲਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਸੁਖ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਿਹਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਸਿਹਤ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਪੈਸਾ ਘੱਟ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਸੁਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖ ਭਾਲਦਾ ਹੈ -

ਐਸਾ ਜਗੁ ਦੇਖਿਆ ਜੁਆਰੀ॥
ਸਭਿ ਸੁਖ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੀ॥ ***ਅੰਗ- ੨੨੨***

ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਗਨ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ - ਉਹ ਪੁੱਛਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਰਮ ਮਨੋਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ ਦੇ ਨਾਲ ਇਉਂ ਦਸ ਦਿੰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਇਹੋ ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ ਹੈ, ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣੇ ਕੀ - ੨, ੨.
ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨***

ਤੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਿਲ ਗਿਆ -

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਬਹੁਤੇ ਜੁਗ ਹਾਰਿਓ
ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਲਹੀ॥ ***ਅੰਗ - ੬੩੧***

ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਇਸ ਬਾਤ ਨੂੰ; ਤੂੰ ਇਉਂ ਨ ਸਮਝ ਕਿ ਤੇਰਾ ਜੀਵਨ ਹੁਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਤੂੰ ਸੀਗਾ -

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੭੬***
ਕੇਤੇ ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਹਮ ਚੀਨੇ ਕੇਤੇ ਪਸੂ ਉਪਾਏ॥
ਕੇਤੇ ਨਾਗ ਕੁਲੀ ਮਹਿ ਆਏ ਕੇਤੇ ਪੰਖ ਉਡਾਏ॥ ***ਅੰਗ - ੧੫੬***

ਇਹ ਜਿੰਨੀਆਂ ਨਖਿੱਧ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ-ਵੱਢ ਖਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤੂੰ ਆਇਆ ਹੈਂ। ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਜੇ ਮੈਡੀਕਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੇਰਾ ਅਹਿਸਾਨ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲਾਂ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜੱਗ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ੧੫ ਲੱਖ ਕੀਟਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕਿੰਨੇ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ। ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਹ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਹੋਈ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ -

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨***

ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ; ਇਹ ਤੇਰੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ। ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾਹ - 'ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ............॥' ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ - 'ਭਜੁ ਕੇਵਲੁ ਨਾਮ॥' ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਨ ਐਧਰਲੀਆਂ ਓਧਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਈਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਕਤ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ - ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ। ਉਂਝ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਅਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਬਚਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਮਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਾਤ ਮਨਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਣਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਕਰਿਆ ਕੀ ਜਾਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਮਾੜੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਮਾੜੇ ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਦਿਤੀ - ਜਿੱਤ ਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੰਢੇ ਤਾਂ ਲੱਗ ਗਏ, 83,99,999 ਜੂਨਾਂ ਤਾਂ ਲੰਘ ਗਈਆਂ, 84 ਲੱਖਵੀਂ ਜੂਨ ਆ ਗਈ। ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਮਸਤੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਘਰ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਆ ਕੇ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਆਦਿ-ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਰਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕੀ ਜਾਵੇ? ਕਿੰਨੀ ਸਿਖੀਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਅਖੀਰ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਨੇ, ਓ ਹੋ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਕਰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਬਣਿਆ। ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰ ਅਜੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਮਾੜੇ ਭਾਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੰਨ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ, ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ ਇਹ। ਇਹ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਨ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਬੋਲਦੇ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰਲੇ ਕੰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਦਿੱਬ ਸ੍ਰਵਣ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ, ਉਹ ਬੰਦ ਪਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਪੜ੍ਹਦਾ ਅਜੇ ਦਿਮਾਗ ਤੱਕ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਭਾਗ ਮਾੜੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਾੜਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਦਿਤੀਆਂ ਬਾਗਾਂ ਤੋਂ ਨ ਜਾਗਦੇ-੨,੨.

ਫਰੀਦਾ ਕੂਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ ॥
ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੮***

ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਸਾਸ਼ਤਰ, 27 ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਬਾਈਬਲ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਨਿ ਪੋਥੀਆ॥
ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭਿ ਕੂੜੁ ਗਾਲ੍ਹੀ ਹੋਛੀਆ॥ ***ਅੰਗ - ੭੬੧***

ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਬੇਕਾਰ ਨੇ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕਰਿਆ ਕੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ - 'ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਿਹ ਚਿਤ॥' ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਿੱਤ ਫੇਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ, ਉਹ

ਇਹਨੂੰ ਬਦਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਹ ਬੰਦਾ ਸੁਣ ਤਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - 'ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥' ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਬਿਖੜਾ ਭਉਜਲ ਹੈ -

ਪਾਵਕ ਸਾਗਰ ਅਥਾਹ ਲਹਰਿ ਮਹਿ
ਤਾਰਹੁ ਤਾਰਨਹਾਰੇ॥ ***ਅੰਗ - ੬੧੩***

ਅਗਨੀ ਦਾ ਸਾਗਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡਾ ਵਾਹ ਪੈਣਾ ਹੈ ਅੱਗੇ - ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਅਥਾਹ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਥਹੁ ਬੰਨਾਂ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਤਾਰੇਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ - ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਆਦਮੀ ਸਭ ਕੁਛ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ, ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਕ ਦਿਨ।

ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਹੈ -

ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ ॥
ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ ॥
ਸਰਬ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥
ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈਸਾ ਕਰਮੁ ॥
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ ॥
ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਉ ॥ ***ਅੰਗ-੨੯੩***

ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਈ ਨਹੀਂ, ਚਾਹੇ ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਉ, ਜਿੰਨਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਕਹੀ ਜਾਉ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਵੀ ਟੇਕੀ ਜਾਏਗਾ ਲੇਕਿਨ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੀ, ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ। ਘੜੀ ਦੀ ਘੜੀ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੈ - ਮੌਤ, ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਯਾਨੀ ਨਾਮ ਦਾ ਧੰਨ ਕਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ - ਹੀਰਿਆਂ ਵਰਗਾ ਧੰਨ ਜਿਹੜਾ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੌਡੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਹਾਝ (ਖਰੀਦ) ਕੇ ਜਾਂਦੇ। ਕੌਡਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਾਪ ਵਿਹਾਝ ਕੇ, ਪੱਥਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤੈਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਡੁੱਬਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਆਰ ਨਾਲ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਹੀਰਾ,
ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਜਾਂਵਦਾ - ੨, ੨
ਰੈਣਿ ਗਵਾਈ ਸੋਇ ਕੈ ਦਿਵਸੁ ਗਵਾਇਆ ਖਾਇ॥
ਹੀਰੇ ਜੈਸਾ ਜਨਮੁ ਹੈ ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਜਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੧੫੬***

ਰੇ ਮੂੜੇ ਲਾਹੇ ਕਉ ਤੂੰ ਢੀਲਾ ਢੀਲਾ
ਤੋਟੇ ਕਉ ਬੇਗਿ ਧਾਇਆ॥
ਸਸਤ ਵਖਰੁ ਤੂੰ ਘਿੰਨਹਿ ਨਾਹੀ ਪਾਪੀ
ਬਾਧਾ ਰੇਨਾਇਆ॥ ***ਅੰਗ - ੪੦੨***

ਕਿੱਡਾ ਮੂਰਖ ਐ ਇਹ ਮਨੁੱਖ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸਮਝਦਾਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸਾ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ; ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਬੱਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਐ; ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਬੱਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਾਰਮਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਿਜ਼ਨਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਲਾਹਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਤੂੰ ਢਿੱਲਾ-ਢਿੱਲਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਬਦਲੇ ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਸੰਗਲ ਪਾਉਣੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਨਰਦਾਂ ਸੁੱਟੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵੇਲੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ। ਬਿਰਤੀ ਟਿਕੇ ਵੀ ਕਿਵੇਂ, ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਤੁਰੀ ਮੱਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਹ ਡਰਦੇ ਸੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ, ਆਉਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇੜੇ।

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਬੈਠੇ ਜੋੜੇ ਗੰਢ ਰਹੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਭਗਤ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਜੋੜਾ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਗਤ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਲਿਆ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਅਸੀਂ ਪੈਸਾ ਮੰਗਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੋ ਕੋਈ ਦੇ ਗਿਆ, ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬੜਾ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ। ਕਹਿੰਦਾ, ਆਹ ਆਪਣੀ ਰੰਬੀ ਤਾਂ ਦਿਉ, ਆਰ ਤਾਂ ਫੜਾਇਉ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨੇ ਜੇਬ੍ਹ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਜਿਹਾ ਕੱਢਿਆ, ਰੰਬੀ ਨਾਲ ਘਸਾਇਆ, ਉਹਦਾ ਰੰਗ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋਏ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਾਪਿਸ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਭਗਤ ਜੀ ਜਦੋਂ ਚਮੜਾ ਕੱਟਣ ਲੱਗੇ, ਰੰਬੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ? ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿੰਦਾ, ਭਗਤ ਜੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਜੋੜੇ ਗੰਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਥਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪਾਰਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰੰਬੀ ਨੂੰ touch ਕਰਿਆ (ਛੁਹਾਇਆ), ਟੱਚ ਕਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸੋਨਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੱਸ, ਹੁਣ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ; ਲੋਹਾ ਲੈ ਲਿਆ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਟੱਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਜੌਹਰੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਓ - ਉਥੇ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਭੇਤ ਵੀ ਲੁਕਿਆ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਚੱਲੇਗਾ, ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਣਗੀਆਂ, ਸੇਵਾ ਕਰਿਓ।

ਭਗਤ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਭਾਈ! ਸਾਨੂੰ ਇਹਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਤਾਂ ਡੈਣ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਗਣੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਕੀ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਇਹਨੇ ਮੋਹ ਲਏ ਨੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਬਚਿਐ ਇਹ ਤੋਂ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਬਚਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਨੇ ਇਸਦੇ, ਇਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕਿਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਟਰੱਕ ਕਾਰਾਂ ਆਦਿ, ਕਿਤੇ ਇਹ ਚੇਤਨ ਮਾਇਆ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਲਝਾਅ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੱਕ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਐਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮਾਇਆ ਮਿਲੀ, ਬੱਸ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ। ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਤੂੰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਛੁਪਾ ਲਏਂਗਾ ਪਰ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਜਾਏਂਗਾ, ਉਦੋਂ ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮ ਚੱਲਣੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਆਹ ਹੁਣ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਭਾਵੇਂ ਸੌ ਸਾਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਲਿਓ, ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੰਗਤ ਬੈਠੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। ਇਕ ਫੋਟੋ-ਗਰਾਫਰ ਹਰ ਵਕਤ ਇਸ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਗੁਪਤ ਰਹਿ ਕੇ ਖਿੱਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਚਿਤਰ-ਗੁਪਤ'

ਹੈ। ਨਾਉਂ ਉਹਦਾ 'ਚਿਤਰ' ਹੈ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਗੁਪਤ - ਗੁਪਤ ਰਹਿ ਕੇ ਖਿਚਦਾ ਹੈ -

ਦੇਇ ਕਿਵਾੜ ਅਨਿਕ ਪੜਦੇ ਮਹਿ
ਪਰ ਦਾਰਾ ਸੰਗਿ ਫਾਕੈ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤੁ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗਹਿ
ਤਬ ਕਉਣੁ ਪੜਦਾ ਤੇਰਾ ਢਾਕੈ॥ **ਅੰਗ - ੬੧੬**

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ - ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰੇਂਗਾ? ਉਥੇ ਜਦ ਤੇਰਾ ਲੇਖਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਪੜਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ-

ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ॥ **ਅੰਗ - ੪੭੧**

ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਠੱਪੇ ਲੱਗੇ ਹੋਣਗੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ। ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਣੇ ਬਲਕਿ ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਿਗ੍ਹਾ ਮਾਰ ਲਈਂ ਕਹਿਣਗੇ, ਇਹ ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ ਆ ਗਿਆ; ਕੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ-

ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ਛਡਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜਾਵਣਾ॥
ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ ॥
ਹੁਕਮ ਕੀਏ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ
ਰਾਹਿ ਭੀੜੈ ਅਗੈ ਜਾਵਣਾ ॥
ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ॥ ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥
ਅੰਗ - ੪੭੦-੭੧

ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ ਖਲੋਇਆ॥
ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ॥ **ਅੰਗ- ੭੩੮**

ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਦੁਖਦਾ ਹੈ, ਉਠਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਪਾਪ ਜਦ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਠ ਕੇ ਨੱਠ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ, ਤੂੰ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ, ਨਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹਾਂ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਚੰਗਿਆਈ ਆਲਕੁ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ਹੋਇ ਸੇਰੁ॥
ਨਾਨਕ ਅਜੇ ਕਲਿ ਆਵਸੀ ਗਾਫਲ ਫਾਹੀ ਪੇਰੁ॥ **ਅੰਗ - ੫੧੮**

ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਫੰਦਾ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖ, ਫੇਰ ਤੇਰਾ ਕੁਛ ਬਣਨਾ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਰੋਣਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਛੇਤੀ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲਈਏ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲਈਏ, ਰਸਤੇ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਓਨਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਜਕੱਲ-ਅੱਜਕਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਏਗਾ।

ਇਹ ਜੋ ਮੈਂ ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਇਹ 'ਜਗਿਆਸੂ' ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਪਾਮਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਐ - ਰੱਬ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਜੋ ਪਾਮਰ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਂ-ਮੂਰਖ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬੈਠਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ - ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨੇ, ਨ ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨ ਕਹੋ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਥੱਲੇ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਭੂਤ ਲੋਕ ਉਹ, ਜਿਹੜੇ, ਨਾਮ ਨਹੀਓਂ ਜਪਦੇ- ੨

ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਅਹਿ
ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਹਿ ॥
ਤੇ ਘਰ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ
ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੪***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਮੱਥੇ ਟੇਕਦਾ ਹੈਂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਸੁਣ ਲੈ ਧਿਆਨ ਨਾਲ - 'ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਅਹਿ' ਜਿਸ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ - 'ਤੇ ਘਟ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ॥' ਉਹ ਘਰ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ - ਕੋਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ, ਨਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ-

ਜਿਥੈ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪੀਐ ਮੇਰੇ ਗੋਵਿੰਦਾ
ਸੇਈ ਨਗਰ ਉਜਾੜੀ ਜੀਉ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੫***

ਉਹ ਤਾਂ ਉਜਾੜ ਹੈ ਤੇ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ਉਥੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪਾਮਰ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਮਝਾਏ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ - ਕੁਛ ਕਰ ਲਓ -

ਜੈਸੇ ਪਸ ਤੈਸੇ ਓਇ ਨਰਾ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੬੩***

ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਲੰਮੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਗਿਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਵਿਸ਼ਈ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਭੋਗੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਭੋਗਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਕਦਾਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਚਨ ਅੜ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਅਗਲੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਜਾਣ। ਤੀਸਰੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਗਿਆਸੂ। ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵਕਤ ਆਸ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਈਏ? ਚੌਥੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਮੁਕਤ ਆਤਮਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ? ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੰਦਗੀ ਵੀ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਉਣੀ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣਾ ਹੈ -

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ
ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੬***

ਉਹ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਭੁੱਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ, ਭਟਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ; ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨਾ, ਚੁਗਣਾ, ਕਿਥੇ-ਕਿਥੇ ਹੈ? ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ, remote control ਨਾਲ ਉਥੇ-ਉਥੇ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਸੀਂ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਆਹ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਔਹ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਮਰਦਾਨਾ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਨੱਕ ਦੀ ਸੇਧ ਜਿੱਧਰ ਨੂੰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਰੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ - ਕਿੰਨੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਤੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਦੇਖ ਰੰਗ ਕਰਤਾਰ ਦੇ; ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਪਾਂ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।" "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਉਥੇ ਕੌਣ ਹੈ?" "ਮਰਦਾਨਿਆਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ - ਉਥੇ ਝੰਡਾ ਬਾਢੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੁਧਰਸੈਣ ਹੈ, ਇੰਦਰਸੈਨ ਹੈ। ਉਹ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਨੇ - ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ। ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਏ, ਦੁਆਪਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਏ ਤੇ ਹੁਣ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿੱਚ ਆਏ ਨੇ। ਹੁਣ ਲੰਘਣ ਦਾ ਟਾਈਮ ਹੈ - ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ।"

ਸੋ ਆਪ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਬਰਫਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਗੋਰਖਨਾਥ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖੇ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਹੋਈ ਸੰਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ,

ਕੁਛ ਜਗਿਆਸਾ ਵੀ ਜਾਗੀ, ਨਾਲੇ ਕੁਛ ਲਾਲਚ ਵੀ ਆਇਆ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਡਾ ਮੱਤ ਲੈ ਲਏ ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਮੱਤ ਫੈਲ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ਉਸਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਨ੍ਹਾ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੇ ਨਾਨਕ! ਦੇਖੋ, ਸਾਡਾ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਘਰ ਹੈ, ਨਾ ਦਰ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਇਸ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹੋ ਕੇ, ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ - ਇਹਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ, ਉਹਦੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ - ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਹੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਫੇਰ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਨੂੰ ਬਿਗਾਨਾ ਸਮਝਦੇ ਨੇ। ਉਹਨੂੰ ਲੋੜ ਹੀ ਕੀ ਸੀ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਦੀ? ਉਹਨੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਟੱਬਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ 'ਤੇ ਬੜਾ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆਂ ਕਰਦਾ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਐਸਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਰੂਹਾਨੀ ਕਮਾਈ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੁਖ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੁਖ?"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਨਹੀਂ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਪਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲ ਹੋਣ। ਜੇ ਅਸੂਲ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਰਗਾ ਮਾੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ - ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਜਉ ਗ੍ਰਿਹੁ ਕਰਹਿ ਤ ਧਰਮੁ ਕਰੁ
ਨਾਹੀ ਤ ਕਰੁ ਬੈਰਾਗੁ॥
ਬੈਰਾਗੀ ਬੰਧਨੁ ਕਰੈ ਤਾ ਕੋ ਬਡੋ ਅਭਾਗੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੭***

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਹੇ ਨਾਨਕ! ਅਸੀਂ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਡੇਰੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਨੇ, ਇਹ ਜੰਗਲ ਹੀ ਨੇ; ਸਾਡੀ ਜੋ ਖੁਰਾਕ ਹੈ, ਕੰਦਮੂਲ ਅਸੀਂ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਬਾਥਰੂਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੁੰਨ ਵਧ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫਲ, ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਰਹਿ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ 'ਚ ਕੰਦਮੂਲ ਖਾ ਕੇ,
ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਸੁੱਖ ਪਾਈਦਾ-੨, ੨.

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਜੋ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਸੰਦਾਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਵੇਂਗਾ? ਦੇਖ, ਅਸੀਂ ਨ ਹੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ; ਜੰਗਲਾਂ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ -

ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਲੇ
ਰੂਖਿ ਬਿਰਖਿ ਉਦਿਆਨੇ॥
ਕੰਦ ਮੂਲੁ ਅਹਾਰੋ ਖਾਈਐ
ਅਉਧੂ ਬੋਲੈ ਗਿਆਨੇ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੮***

ਅਸੀਂ ਕੰਦ ਮੂਲ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਝਗੜਾ, ਨਾ ਝਾਟਾ। ਫੇਰ -

ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ਸੁਖੁ ਫਲੁ ਪਾਈਐ
ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਾਈ॥ ***ਅੰਗ -੯੩੯***

ਦੇਖ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਕਾਹਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ? ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਬਿਮਾਰ ਹੈ, ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਆਹ ਹੋ ਗਿਆ - ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਤੇ ਮੈਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਕੋਈ -

ਗੋਰਖ ਪੂਤੁ ਲੋਹਾਰੀਪਾ ਬੋਲੈ
ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਬਿਧਿ ਸਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੯***

ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜੋਗ ਦਾ, ਕਿ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਇਹ ਅਪਣਾਅ ਲੈ।"

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਤਾਂ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਮੈਲ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ - ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਮੈਲ ਨਾਲ ਕਿਉਂਕਿ -

ਅਖਰ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭੁਲੀਐ ਭੇਖੀ ਬਹੁਤੁ ਅਭਿਮਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੬੧***

ਤੁਸੀਂ ਜੋਗੀ ਬਣ ਗਏ, ਬੜਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਭਿਮਾਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਚੌਰਾਸੀ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ -

ਤੀਰਥ ਨਾਤਾ ਕਿਆ ਕਰੇ
ਮਨ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਗੁਮਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੬੧***

ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਗੁਮਾਨ ਦੀ ਮੈਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਹਰਲੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮੈਲ ਹੋਈ ਕਿ ਨਾ ਹੋਈ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ -

ਮਨ ਮੈਲੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ
ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ॥ ***ਅੰਗ- ੫੫੮***

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਲ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤਨ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕੀ ਕਰੇਗੀ -

ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ਸੁਖੁ ਫਲੁ ਪਾਈਐ
ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੬੩੯***

ਕੀ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਰੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਤੇ ਇਕ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਕੱਟਦੇ -

ਊਹਾ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਇਹ ਬਿਧਿ
ਓਹੁ ਲੋਗਨ ਹੀ ਪਤੀਆਵੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੧੬***

ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ। ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੈ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ।"

ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਹੇ ਨਾਨਕ! ਠੀਕ ਹੈ ਤੇਰੇ ਬਚਨ ਸਤਿ ਨੇ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦੇ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਭਵਜਲ ਤਾਂ ਬੜੀਆਂ-ਬੜੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਾਰ ਦੇਵੇਂਗਾ?" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਭਵਜਲ ਕਿਵੇਂ ਤਰੀਏ ਜੀ,
ਦੇਹੁ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੱਚਾ -੨

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ-

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟੀਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ॥
ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ
ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ॥ ***ਅੰਗ - ੫੨੨***

ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੱਚੇ ਚਿਆਂ-ਚਿਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਫੇਰ ਮਕਾਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੋਣ, ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕੇਸ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਕਿਉਂ ਝਗੜੇ

ਗਲ ਪਏ ਹੋਏ ਨੇ - ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਲੰਘ ਜਾਊਗਾ ਆਦਮੀ? ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਅਣਹੋਈ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਝੰਜਟਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਦਮੀ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ -

ਦੁਨੀਆ ਸਾਗਰੁ ਦੁਤਰੁ ਕਹੀਐ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਰੋ॥
ਚਰਪਟੁ ਬੋਲੈ ਅਉਧੂ ਨਾਨਕ ਦੇਹੁ ਸਚਾ ਬੀਚਾਰੋ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੮***

ਅਸੀਂ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਫੇਰਦੇ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ convince (ਯਕੀਨ) ਕਰਾ ਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ - ਸਮਝਾ ਦੇ ਸਾਨੂੰ।"

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੇਖੋ, ਗੱਲ ਐਨੀ ਐ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਨਿਗੁਰਾ ਬੰਦਾ ਲੰਘ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਜੀਅ ਚਾਹੇ - ਕਰ ਲਵੇ। ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਮੰਨ ਲਏਗਾ, ਓਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਿਗੁਰੇ ਬੰਦਾ ਦਾ ਤਾਂ ਨਾਉਂ ਲੈਣਾ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹੈ -

................ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ॥ ***ਅੰਗ - ੪੩੫***

ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਡੁਬਣਾ ਹੀ ਡੁਬਣਾ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਆਪ ਵੀ ਡੁਬਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਡੋਬੇਗਾ - ਉਹ ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦਾ।" ਸਿੱਧ ਕਹਿੰਦੇ, "ਉਹ ਜੇ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਿਐ ਰਾਮੁ ਨ ਹੋਇ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੯੧***

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਅੰਦਰਲਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ, ਕਿਤੇ ਉਹਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਵਾਹਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਨਾਲ ਆਪੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗਾਈਡ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਸਤਾ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਰਾਹ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਲੰਘ ਕਿਵੇਂ ਜਾਏਗਾ ਉਹ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਦੇ ਲਈ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਫੇਰ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਲਏਗਾ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੁੰਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਉਹ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਦੀ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਕੁਛ -

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੧***

ਉਹ ਰਜ਼ਾਅ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਾਰਾ, ਲੇਕਿਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ 'ਸੁਰਤਿ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, attention ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, 'ਧਿਆਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹਦੇ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਈਏ, ਸੁਰਤਿ ਐਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਵੇ - ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਗੱਲ ਵੀ ਉਹਦੇ ਪੱਲੇ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਗੱਲ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ - ਇਕ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਪੜਦਾ ਈ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਈ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਯਾਦ ਏਥੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਨਾ ਘਰ ਜਾ ਕੇ, ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ? ਸੋ ਇਹ ਸੁਰਤਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - attention, ਤਵੱਜੋ। ਉਹ ਸੁਰਤਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਐ।

ਜਿਵੇਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਸੁਰਤਿ ਸੜਕ ਉਤੇ road (ਸੜਕ) ਨੂੰ read (ਪੜ੍ਹਦੀ) ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੜਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਕਿ ਔਹ ਕਿਸੇ ਡੰਗਰ ਨੇ ਮੂੰਹ ਏਧਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਸਿਰ ਬਚ ਕੇ ਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਿਸਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਠਾਹ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਦੂਜੇ

ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ। ਡਰਾਈਵਰ ਨਸ਼ੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁਰਤਿ ਅੱਧੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹਦਾ ਇਲਾਜ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ ਭਾਈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਜੇ ਬਚਨ ਮੰਨ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ।

ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਗੱਡੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਗੱਡੀਆਂ ਪਿੱਛੇ 86 ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੱਛੇ 860 ਹੋਏ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ - ਬੇ-ਸੁਰਤਿ ਹੋ ਕੇ, ਯਾਨੀ ਸੁਰਤਿ ਟਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਜਾ ਬੰਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨਾ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ? ਉਹ ਇਹੀ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਧਿਆਨ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਫਿਰ ਉਪਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ। ਸੋ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਖਾਣੇ ਓ,
ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਭਵਸਾਗਰ ਤਰੀਏ - ੨.

ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈਸਾਣੇ॥ ਅੰਗ - ੯੩੮

ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਟੋਭਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਤਲਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਓਨਾਂ ਹੀ ਉਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਡੁੱਬਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਗਜ਼-ਗਜ਼ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਓਨੀ ਹੀ ਡੰਡੀ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਉਚੇ ਉਠ ਕੇ। ਦੂਜੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਮੁਰਗਾਬੀ ਦੀ। ਇਹਦੇ ਖੰਭ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਿਆ ਕਰਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਗ੍ਰਿਹਿਸਥੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਮਨ ਭਿੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮਾਇਆ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਦੁਖ ਆਉਣ ਨਾਲ ਡੁੱਬਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਅਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ॥ ਅੰਗ - ੯੩੮

ਹੋਰ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਇਕਾਂਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕਾਂਤ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ -

ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰਿ ਸਨਿਆਸਾ॥
ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਭੈ ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ
ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ॥ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜਿਵੇਂ ਵਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਈਏ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਮਝੋ। ਡਿਊਟੀਆਂ ਦਿਓ, ਪਰ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੋ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲ ਪੂਰੀ ਬਿਰਤੀ ਲਾਉਣੀ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਪਰਾਲਬਧ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਵਾ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਘਰ ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ -

ਰਹਹਿ ਇਕਾਂਤਿ ਏਕੋ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੋ॥

ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਏ ਨਾਨਕੁ ਤਾਕਾ ਦਾਸੋ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੮***

ਆਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਸਾ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਛ ਹੋ ਗਿਆ, ਠੀਕ ਹੈ। ਸੋ ਸੰਤ ਜਨੋਂ! ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਮਨ ਨਹੀਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ - ਚਾਹੇ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੋ, ਕੰਦਮੂਲ ਖਾ ਲਓ, ਚਾਹੇ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ 'ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। 'ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ' ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਦੁਖ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਤਕਲੀਫਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਪਰ ਤਕਲੀਫਾਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦੀਆ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਦਮੀ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਓ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮਾੜੇ ਲੇਖ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ - ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾੜੇ ਲੇਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚੰਗੇ ਲੇਖ ਉਘੜ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਚੰਗੇ ਲੇਖ ਆ ਗਏ, ਫੇਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਬੱਚੇ ਆਗਿਆਕਾਰ ਹੋਣਗੇ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਲੇਸ਼ ਨਾਉਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਨੱਠ ਜਾਏਗੀ, ਸਾਰੇ ਇਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਕੋਈ ਖਿਚਾਖਿੱਚੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਾੜੇ ਲੇਖ ਖਤਮ ਕਰ ਲਏ। ਫਿਰ ਜਿੱਥੇ ਸੰਮਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਥੇ ਰਿਜ਼ਕ ਆਏਗਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਰਿਜ਼ਕ ਆ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ, ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ -

ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰਤ ਕਛੁ ਬਿਘਨ ਨ ਲਾਗੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੨***

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ, ਜੀ ਰੋਟੀ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਖਾਣ ਨੂੰ, ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ - ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾਅ 'ਚ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਨੇ - ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੀਂ, ਮਸਤੀਂ ਨਾ। ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪੈਸਾ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਇਹ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣ ਦਿੰਦਾ। ਇਹਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮਧ ਹੈ, ਨਸ਼ਾ ਹੈ -

ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗ॥
ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਜਗੁ ਠਗਿਆ ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੮੮***

ਚਾਹੇ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਚਾਹੇ ਪੈਸੇ ਦੀ, ਚਾਹੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਵੇ; ਇਸ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਠਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਨਾ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਰਹੇ, ਨਾ ਬਾਣੀ ਤੇ ਰਹੇ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹਨੂੰ ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਮਾਇਆ ਦੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪੈਸੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਪੈਸਾ ਆਦਮੀ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹਦਾ ਚਿੱਤ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਵਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਰਹੇ ਤਾਂ ਮਨ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਵੱਲ ਜਾਏਗਾ। ਬਾਣੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਨੇਕੀ ਹੈ, ਏਥੇ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਏਗਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ, ਤੇ ਮਾਇਆ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰਸ ਲਵੇਗੀ। ਫੇਰ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਹੜਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਚਾ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਣੀ ਤੋਂ, ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ, ਮੇਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ।

ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਾਡੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਦਇਆ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀ ਲਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਿੰਘ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਇਕ ਸਿੰਘ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਹੋ - ਹੱਥਕੜੀ ਲਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਨ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦੇ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਗੁਪਤ ਹੱਥਕੜੀ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ।" ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਹੱਥਕੜੀ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ

ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਦੁੱਖ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਸੱਟ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਉਹ ਚੌਂਕ ਉਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਚੌਂਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਯਾਦ ਆ ਜਾਵੇ ਆਪਣਾ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲ, ਪਰ ਜੇ ਫੇਰ ਵੀ ਗਾਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਜੰਜ਼ੀਰ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਣੇਗੀ ਦਾਰੂ,
ਸੁਖ ਤੇਰੇ ਰੋਗ ਹੋਣਗੇ - ੨, ੨.

ਦੁਖੁ ਦਾਰੂ ਸੁਖੁ ਰੋਗੁ ਭਇਆ
ਜਾ ਸੁਖੁ ਤਾਮਿ ਨ ਹੋਈ ॥
ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕਰਣਾ ਮੈ ਨਾਹੀ
ਜਾ ਹਉ ਕਰੀ ਨ ਹੋਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੬੯***

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਜੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਉਤੇ, ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਦੀ ਜੰਜ਼ੀਰ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਦੁੱਖ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਚੌਂਕ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਇਹ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪਿਆ - ਬੇਅੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਰੁੜ੍ਹਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਰੁੜ੍ਹਦਾ-ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਓਥੈ ਹਥੁ ਨ ਅਪੜੈ ਕੂਕ ਨ ਸੁਣੀਐ ਪੁਕਾਰ ॥
ਓਥੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੇਲੀ ਹੋਵੈ ਕਢਿ ਲਏ ਅੰਤੀ ਵਾਰ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੮੧***

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ, ਜਦ ਪੈਸਾ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਤੱਤੇ ਥੰਮ੍ਹ ਤੇਰੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੋਵੇਂਗਾ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਓਦੋਂ ਤੇਰੀ ਪੁਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕੱਢ ਲਏਗਾ।''

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ -

ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ
ਪਰ ਘਰਿ ਚਿਤੁ ਨ ਡੁੋਲਾਈ ॥
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਟੇਕ ਨ ਟਿਕਈ
ਨਾਨਕ ਭੂਖ ਨ ਜਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੯***

ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਰੱਬ। ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਦੂਜੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਦੂਜੇ ਇਹ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ - ਚਾਹੇ ਨਹਾ ਲਉ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ, ਚਾਹੇ ਕੰਦਮੂਲ ਖਾ ਲਉ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ -

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੮***

ਇਹ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸਾਰਾ। ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਉ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਰਰਦੇ ਅੱਜ ਆਪ ਸੰਗਲਾਦੀਪ (ਲੰਕਾ) ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਥੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਟੈਸਟ ਲਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ। ਫਿਰ ਉਹਨੂੰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆ ਗਏ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਦੱਸ ਕੇ ਗਏ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਬਨਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਆ ਗਏ, ਬਾਗ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਤਰੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ - ਇਕੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਰਾਜਨ! ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਾਹ, ਜਾ ਕੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲੈ। ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਸਾਡਾ ਬਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।

ਸੋ ਰਾਜਾ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਬੈਠੇ ਨੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਤਰ ਸਕੀਦੈ; ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ -

ਧਾਰਨਾ - ਦੱਸੀਂ ਸਾਹਿਬਾ,
ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਾਂ ਮਨ ਆਪਣਾ - 2,
ਰੋਕਾਂ ਮਨ ਆਪਣਾ,
ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਾਂ ਮਨ ਆਪਣਾ - 2,

ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਕੱਲਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰੱਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ - ਚਾਹੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਗਾਇਤ੍ਰੀ, ਚਾਹੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਮਨ ਤਾਂ ਠਹਿਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਛਲਾਂਗਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕ ਨਾਹਰਾ ਦਿੱਤਾ -

ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ॥
ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ॥ ***ਅੰਗ- ੧੧੩੬***

ਇਹ ਕੁਛ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਪਰ ਚੁਪ ਕਰ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਕੱਬਰ ਸੀ, ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਸੀ; ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੈਂ! ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਾਨਕ? ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ - ਮੁਕੱਦਮਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸੱਚਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਮੋਮ ਦਿਲ ਹੋਵੇ -

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ॥
ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ॥ ***ਅੰਗ -੧੦੮੪***

ਅੰਦਰ ਦੀ ਮੈਲ ਜਿਹੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਧੋ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਰਹਿ। ਅਸੀਂ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਾਉਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਬਣ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ। ਗੱਲ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ - ਉਹਨ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਾਨਕ! ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਲੱਗਿਆ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਦ੍ਵੈਤ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਚਲੋ ਅੱਜ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਲਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਵਕਤ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਚਲੋ, ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿਤ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਬਕ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਨਿਮਾਜ਼ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅੱਧਾ ਕਲਮਾ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੁੱਪ

ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਨਵਾਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਦੇਖੋ! ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਆਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ।" ਨਵਾਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਆਏ ਸੀ, ਨਿਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈ।" ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੱਧਾ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ - 'ਇਲਇਲਲਾ' ਕਹਿਣ ਤੱਕ, ਪਰ 'ਲਾ ਇਲਇਲਲਾ' ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਵੇਂ ਨੱਠ ਗਏ ਸੀ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਕੰਧਾਰ - ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ। ਹੁਣ ਆਇਆ ਹੈਂ ਵਾਪਿਸ।" ਸੁਣ ਕੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲੀ ਪਾ ਲਈ, 'ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ, ਸੁਭਾਨ ਅੱਲਾਹ।' ਹੈਂ! ਨਾਨਕ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ? ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ - ਕਵੈਤ ਘੋੜੇ ਐਨੇ ਨੇ, ਸਫੈਦ ਘੋੜੇ ਐਨੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਦਿਸ ਗਿਆ।" ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ................?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਛੇਰੀ ਨੂੰ ਮੋੜੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਘੋੜੀ ਸੂਈ ਸੀ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਖੂਹੀ ਸੀ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੌਣ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਨਿਮਾਜ਼ ਕਦ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ ਤੁਸੀਂ।"

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਸਾਡੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਕਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਨਿਮਾਜ਼, ਪਾਠ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਕੁਛ ਕਹਿ ਲਓ, ਇਹ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਜੇ ਮਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਛੜੱਪੇ ਮਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਕਹੋਗੇ - ਇਹ ਤਾਂ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਹੈ ਸਗੋਂ। ਨਿਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਅੰਦਰ ਲਿਆਓ ਕਿ ਉਹ ਘਟ-ਘਟ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ -

ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਹੈ ਸੰਗੇ
ਮੈ ਮੂਰਖ ਜਾਨਿਆ ਦੂਰੀ ਰੇ॥ **ਅੰਗ - ੬੧੨**
ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ॥ **ਅੰਗ - ੨੯੩**

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ -

ਅੰਤਰਿ ਬਸੈ ਬਾਹਰ ਭੀ ਓਹੀ॥ **ਅੰਗ- ੨੯੪**

ਮੇਰੀ ਇਕ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਦੇਖਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਵੀ ਹੈ -

ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਹਜੂਰਿ
ਦੂਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ॥ **ਅੰਗ - ੬੭੭**

ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੀ ਫੇਰ ਉਸ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰੋਗੇ? ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕੋਈ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ, ਟੱਪੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ? ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੋਈ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਐਧਰ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕੋਈ ਓਧਰ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੁਧੀਆ ਭਰਾ ਸੀ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਕੰਬਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ! ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਮੁਕਬਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਸਰੀਰ ਕਿਉਂ ਕੰਬਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਿਤੇ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠੇ, ਓਥੇ ਬੈਠਾ-ਬੈਠਾ ਕਿਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਤ ਨ ਸੋਚਣ ਲਗ ਜਾਵੇ, (ਇਉਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਗੈਰ-ਮਨੁੱਖ ਵਲ ਨਾ ਧਿਆਨ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ), ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨਾ ਮੈਂ ਸੋਚ ਬੈਠਾਂ। ਫਿਰ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ

ਦੀ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜੇ ਮੈਂ ਇਉਂ ਕਰਿਆ - ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਕੰਬਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ, ਉਸ ਨੂਰ ਨੂੰ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ -

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ
ਨ ਘਾਟ ਬਾਢ ਹੋਤ ਹੈ॥ ***ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ***

ਓਹ ਤਾਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ, ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗੇ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਵੇਗਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਜੇ ਕਰਨਾ ਹੈ - ਬੱਚੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ, ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਨੇ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਦੂਜਾ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ - ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ। ਕਿਤਾਬ ਓਦੋਂ ਚੁੱਕੋ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਬਾਸੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋ - ਰੱਖ ਦਿਓ ਕਿਤਾਬ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਇਕ ਵੀ ਅੱਖਰ। ਧਿਆਨ ਦਿਓ, attention ਦੇਵੋ। ਤਰੀਕਾ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਯਾਦ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਰੰਭ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅੰਦਰ ਵਸਾਈਦੀ ਹੈ - ਜੁਗਤਿ ਦੱਸ ਦੇਈਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਹੁਣ ਯਾਦ ਹੋਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰਕ ਕੰਮ ਹੈ - ਇਕ ਬੀਬੀ ਸੂਈ ਵਿੱਚ ਧਾਗਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਧਾਗਾ ਪੈਂਦਾ - ਸੂਈਂ 'ਚ। ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਿਪਾਹੀ - ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ, ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਹ ਰੋਕ ਲਿਆ, ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਹੈ - ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਇਨ ਵਿੱਚ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਘੋੜਾ ਦੱਬ ਦਿਤਾ ਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਧੀ ਹੀ ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਵੇ, ਜੇ ਕਦੇ ਗੋਲੀ ਲਗ ਜਾਵੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ - ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਗੇਗੀ ਗੋਲੀ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ, ਜੇ ਮਨ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਿਆ ਕਰਦਾ। ਦਫਤਰ 'ਚ ਬੈਠਾ ਫਾਈਲ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਪਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਰਾ ਹੀ ਕੰਮ ਮਨ ਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜ ਹੈ
ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧ ਹੋਏ - ੨, ੨.

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ
ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ ॥
ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ
ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ ॥ ***ਅੰਗ - ੩੪੨***

ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰਕ ਕੰਮ ਹੈ - ਇਕ ਬੀਬੀ ਸੂਈ ਵਿੱਚ ਧਾਗਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਧਾਗਾ ਪੈਂਦਾ - ਸੂਈਂ 'ਚ। ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਿਪਾਹੀ - ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ, ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਹ ਰੋਕ ਲਿਆ, ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਕਰ

ਲਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਹੈ - ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਇਨਿ ਵਿੱਚ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਘੋੜਾ ਦੱਬ ਦਿਤਾ ਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਧੀ ਹੀ ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਵੇ, ਜੇ ਕਦੇ ਗੋਲੀ ਲਗ ਜਾਵੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ - ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਗੇਗੀ ਗੋਲੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ, ਜੇ ਮਨ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਿਆ ਕਰਦਾ। ਦਫਤਰ 'ਚ ਬੈਠਾ ਫਾਈਲ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਪਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਰਾ ਹੀ ਕੰਮ ਮਨ ਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜ ਹੈ
ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧ ਹੋਏ - ੨, ੨.

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ
ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ ॥
ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ
ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੩੪੨

ਜੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਇਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵੈਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਖਾਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰੀ ਸਮਝੌਤਾ ਮਨ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ - ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ - ਫਿਰ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਧਾਰਨਾ - ਪਾਵਹਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰ,
ਜੇ ਮਨ ਮੰਨ ਜਾਇ - ੨, ੨.

ਜੇ ਮਨ ਮੰਨ ਜਾਵੇ - ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨਾਲ -

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ
ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ ॥ ਅੰਗ- ੩

ਮੰਨ ਲਵੇ - ਕੀ ਮੰਨੇ? ਕਹਿੰਦੇ -

ਸੰਤਸੰਗਿ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਡੀਠਾ ॥
ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥
ਸਗਲ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਏਕਸੁ ਘਟ ਮਾਹਿ ॥
ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਨਾਨਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਹਿ ॥
ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੩

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਫਿਰ ਮਨ ਮੰਨ ਜਾਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ, ਦੇਖਣਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਹਰ ਵਕਤ। ਜੇ ਮੰਨਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਗਲਤੀ ਕਰਦਾ। ਗਲਤੀ ਕਰਦਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਬਕ ਨੂੰ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਜ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮਨ ਮੰਨਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੂਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਏਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਹਰ ਵਕਤ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਮਨ ਤਾਂ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ - ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਕਿਹੜੇ ਨੇ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ - ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ ਤੇ।

ਪਹਿਲਾ ਕਲੇਸ਼ 'ਅਵਿਦਿਆ' ਦਾ ਹੈ। ਅਵਿਦਿਆਂ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ, ਨਕਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਨਕਲੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਹਰ ਬੰਦਾ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਨਕਲੀ?

ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਓ, ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋਏ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਜਾਂ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਸੀ ਗਿਰ ਜਾਵੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ। ਰੱਸੀ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਗਿਰਦੀ ਕਦੇ ਵੀ - ਵਲ ਖਾਧੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਰੱਸੀ ਪਈ ਹੈ, ਜਦ ਇੱਕ ਦਮ ਚੌਂਕ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਬੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਨੱਠ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਜੇ ਨਾਲ ਦਾ, ਪੁੱਛੇ, ਕੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਹੌਲੀ ਬੋਲ, ਸੱਪ ਪਿਆ ਹੈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਮੂਹਰੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਟਾਰਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਰਹਿਣ ਦੇ, ਆਪੇ ਚਲਿਆ ਜਾਊ। ਕਿਤੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆ ਵੜੇ ਡਰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਸੱਪ ਕਿਹੜਾ ਇਕ ਜਿਗ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸਵੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ ਸੱਪ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਦੇਖ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਕਿਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਦੂਜਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆ ਜਾਓ, ਆ ਜਾਓ - ਬੜਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਆਪਾਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਸੀ ਪਈ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਡਰਾ ਰੱਖਿਆ ਸਾਰੀ ਰਾਤ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਦੇਖ ਲਈ -

ਮਾਧਵੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਭ੍ਰਮੁ ਐਸਾ॥
ਜੈਸਾ ਮਾਨੀਐ ਹੋਇ ਨ ਤੈਸਾ॥ ***ਅੰਗ - ੬੫੭***

ਅਸੀਂ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ। ਹੈ ਤਾਂ ਏਥੇ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ, ਬਿਗਾਨੇ, ਦੋਸਤ, ਮਿੱਤਰ, ਦੁਸ਼ਮਣ; ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹੈ, ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ, ਅਮਕਾ, ਧਿਮਕਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੋਹੇ ਹੋਏ ਹਾਂ - ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਏਥੇ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ -

ਏ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ
ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ॥
ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ
ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥ ***ਅੰਗ - ੯੨੨***

ਕਹਿੰਦੇ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇਖਦੇ ਸੀ।

ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਨੂੰ ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਮੁਨੀ ਨੇ ਜਦ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਜਦ ਬਚਨ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਕਿਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ? ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਹੇ (ਖਰਗੋਸ਼) ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ। ਨ ਸਹੇ ਦੇ ਸਿੰਗ ਹੋਣ, ਐਵੇਂ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ - ਸਹੇ ਦੇ ਸਿੰਗ ਨੇ।

ਇਉਂ ਅਣਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਈ ਥਾਪ ਲੈਣਾ। ਇਹ ਅਣਹੋਈ ਜਦ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਈ ਚੀਜ਼, ਜਿਹੜਾ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਸਿੱਪੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ - ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਵਿਚ। ਆਦਮੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲਾਲਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਂਦੀ ਪਈ ਹੈ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿੱਪੀ ਦਾ ਹੀ ਝਲਕਾਰਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਭੁਲੇਖਾ ਲਗ ਗਿਆ - ਚਾਂਦੀ ਦਾ। ਇਉਂ ਵੱਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਕੁਛ ਕਰੀ ਜਾਓ, ਨਹੀਂ ਬੰਦਾ ਬਦਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ 'ਅਵਿਦਿਆ' ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਹਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਬਿਸਰਿਓ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ,
ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਨੇ - ੨, ੨.

ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੈ ਫਧਿ ਰਹਿਓ
ਬਿਸਰਿਓ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ
ਜੀਵਨ ਕਉਨੇ ਕਾਮ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪੨੭***

ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਾਇਆ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਤੇਰੇ ਗੁਜਰਾਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਔਰਤ ਈਮਾਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਭੁੱਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੇ ਕਿ ਤੂੰ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਂ। ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ -

ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ॥ ***ਅੰਗ - ੬੭੬***

'ਮਨ ਮਾਇਆ ਮੈ ਫਧਿ ਰਹਿਓ ਬਿਸਰਿਓ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਜੀਵਨ ਕਉਨੇ ਕਾਮ॥' ਤੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ? ਇਹ ਤਾਂ ਉਲਟ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਰੱਬ ਭੁੱਲ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, "ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ! ਇਉਂ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਤੂੰ ਮੂਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੇਂਗਾ, ਫਿਰ ਮਨ ਦੀ ਬਾਤ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ - ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ। ਜਦ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਨ ਸਮਝ ਆਵੇ, ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦੀ।"

ਜਹਾਜ਼ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ, ਤਾਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ, ਜੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਇਕ ਵੀ ਛੇਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਡੁਬੋ ਦਏਗਾ - ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਲੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰੋ, ਪਲੱਗ ਕਰੋ ਸਾਰੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਸਤਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ। ਉਹਦੇ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਚੰਗਾ-ਮਾੜਾ, ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਜੋ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ 'ਅਵਿਦਿਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਦੂਸਰਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਅਸਮਿਤਾ'। ਅਸਮਿਤਾ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੀਆਂ ਸਮਝਣਾ। ਆਪਣੀ ਕੋਠੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ - ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ, ਪੁੱਤਾਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਹੰਗਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣਾ - ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰਾ' ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਣਾ 'ਅਸਮਿਤਾ' ਦਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦ ਝੰਡੇ ਬਾਢੀ ਕੋਲ ਗਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਦਰਸੈਨ ਉਹਦਾ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀ ਸੀ, ਦੋਏ ਇਕੱਠੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਰਿਆ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ, ਬੜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਧਨ ਕਰੇ ਨੇ, ਬੜੇ-ਬੜੇ ਯੋਗਿਕ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਨੇ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅੰਦਰੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦਾ; ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਸੁਣੀਦੀਆਂ ਨੇ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

''ਦੱਛਣਾ ਦਿਉ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ।''

''ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਹੀ ਫੁਰਮਾਓ। ਜਿੰਨੀ ਮਾਇਆ ਕਹੋ, ਅਸੀਂ ਦੱਛਣਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।''

''ਮਾਇਆ ਛਾਇਆ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਸਾਨੂੰ।''

''ਹੋਰ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਕਹੋ, ਵਸਤਰ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।''

''ਨਾ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੀ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਕਦੇ ਅਲਹਿਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦਿਉਂ।''

ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਉਹ ਕਿ ਐਸੀ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ, ਜਿਹੜੀ ਕਦੇ ਅਲਹਿਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਅਲਹਿਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ - ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸਰੀਰ ਵੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹਦੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਚਿੱਤ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।'' ''ਮਹਾਰਾਜ! ਆਹ ਹੀ ਦੱਸੋ, ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਵੀ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਬੁੱਧ ਤੇ ਚਿੱਤ ਵੀ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਐਸੀ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।''

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ''ਭਾਈ! ਉਹ 'ਹੰਗਤਾ' ਤੇ 'ਮਮਤਾ' ਹੈ। ਇਕ 'ਮੇਰੀ' ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ - ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। 'ਮੇਰੀ' ਵਾਸ਼ਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ 'ਮੈਂ' ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵ ਹਾਂ। ਇਹ 'ਜੀਵਪੁਣਾ' ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਉ ਸਾਨੂੰ, ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ?'' ਕਹਿੰਦੇ, ''ਬਾਕੀ 'ਆਤਮਾ' ਰਹਿ ਗਈ।'' ਐਨੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਗਈ। ਇਕ ਪਹਿਰ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਸੁਰਤ ਚੜ੍ਹ ਗਈ, ਆਤਮਾ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਹੰਗਤਾ' 'ਮਮਤਾ' ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਲੇਸ਼ ਹਨ, ਇਸ ਕਲੇਸ਼ ਨੂੰ 'ਅਸਿਮਿਤਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਤੀਜਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼'। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਤੇ ਔਹ ਨਾ ਕਰ, ਔਹ ਨਾ ਕਰ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਆਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਹ ਜੱਗ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਲਿਆਉਣੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਤ ਨੂੰ ਸਤਿ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਸਤਿ ਮੰਨੀ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਤੀਸਰਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਨਹੀਂ - ਕਦੇ ਵੀ। ਨਾ-ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਨ ਲਾਉਣਾ, ਹਠ ਕਰਨਾ, ਐਸੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣੇ ਜਾਂ ਐਸੀ ਸੋਚ ਰਖਣੀ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਮਨਮਤਿ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਫਿਰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਹੈ
ਹਉਮੈ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ -੨, ੨

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥ ਅੰਗ - ੪੬੬

ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ, ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇ ਤੂੰ - ਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ; ਗੁਰੂ ਨੂੰ

ਸਾਡੇ ਤਨ ਦੀ ਤਾਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਮਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੇ ਦੇ - 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ'। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਤੇ ਕੋਈ ਬਿਗਾਨੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਦਵੈਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਤੇ ਦਵੈਸ਼ ਦੋ ਕਲੇਸ਼ ਹਨ।

ਰਾਜਨ! ਇਹ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਰਿੜਕਦੇ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਮਧਾਣੀ ਚਲਦੀ ਹੋਵੇ। ਕਿਵੇਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀ; ਤੈਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਅੰਦਰ ਜੰਮ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਕ, ਦੋ, ਚਾਰ ਤੈਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਐਨੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆ ਨੇ ਕਿ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰੰਕਾਰ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੬੩***

ਕਰਾਰੀ ਕੰਧ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ - ਰੱਬ ਦੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਲੇ। ਉਹ ਕੰਧ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦੀ ਹੈ-

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥ ***ਅੰਗ - ੬੫੧***

ਉਸ ਮੈਲ ਨਾਲ ਇਹ ਮਨ ਕਾਲਾ ਸਿਆਹ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਯਾਨਿ ਐਨਾ ਕਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਵੀ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ - ਮੇਰਾ ਵੀ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਵੀ। ਮਨ ਉਹਦਾ ਕਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਗਈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਕੋਈ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਨੇ -

ਨਉਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੩***

ਉਥੇ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਨਾਦ ਆਪੇ ਹੀ ਵੱਜਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ - ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਹੀ। ਫਿਰ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੁੰਨ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ। ਉਥੇ ਅਜਿਹਾ ਬਿਸਮਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ -

ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ
ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ॥ ***ਅੰਗ - ੯੫੪***
ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਉਜਾਰਾ
ਬਿਨਸੈ ਭਰਮੁ ਅੰਧੇਰਾ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦੦***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਰ ਇਸ ਮੈਲ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਢਕ ਲਿਆ ਹੈ। 'ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲ ਲਾਗੀ' - ਰਾਗ ਦੀ, ਦਵੈਸ ਦੀ, ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ, ਅਸਮਿਤਾ ਦੀ, ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਮੈਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਲਗਦੀ ਹੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ 'ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥' ਤੇ ਕੋਹਲੂ ਦੀ ਲੀਰ ਵਰਗੀ ਬਣ ਗਈ -

ਖੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ
ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ॥ ***ਅੰਗ - ੬੫੧***

ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਹੈ? ਹਾਂ, ਹੈ; ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ

ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਰਖ ਦੇਵੇ। ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 'ਜਿਉਂਦੇ ਮਰਨਾ।' ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਨ ਰਿਹਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਛੱਡ ਦਿਉ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਉ – ਸਮਝੋ ਆਪਾਂ ਜਿਉਂਦੇ ਮਰ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ' ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿਤੀ। ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਵਾਧੂ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ' ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਂਭੋ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜਦ ਇਉਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫਿਰ –

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ
ਉਲਟੀ ਹੋਵੈ ਮਤਿ ਬਦਲਾਹੁ॥ ***ਅੰਗ – ੬੫੧***

ਜਿਉਂਦਾ ਮਰ ਕੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਪਹਿਲੀ ਮੱਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਲਟੀ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੀ ਮੱਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ –

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲਈ ਮੇਰੀ
ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ॥ ***ਅੰਗ – ੩੩੯***

ਬੁੱਧੀ ਬਦਲ ਗਈ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ, ਸੱਚੀ ਬੁੱਧ ਮਿਲ ਗਈ, ਉਨਮਨੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਨਾਨਕ ਮੈਲੁ ਨ ਲਗਈ
ਨਾ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹੁ॥ ***ਅੰਗ – ੬੫੧***

ਫਿਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੈਲ ਲਗਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੈਲ-ਪਰੂਫ ਹੈ। 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ' ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਲ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜਦ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਈ – ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉ – ਇਕ ਇਕ ਡੰਡੇ ਤੇ। ਆਪ ਨੇ ਸਿਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਪਰ ਪਉੜੀ ਬੜੀ ਤਿਲ੍ਹਕਣੀ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸੋ –

ਧਾਰਨਾ – ਦੱਸੀਂ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਾਂ ਮਨ ਆਪਣਾ-੨, ੨.

ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਬੜਾ ਕਠਿਨ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਮਨ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ –

ਮਾਈ ਮਨੁ ਮੇਰੋ ਬਸਿ ਨਾਹਿ॥
ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਬਿਖਿਅਨ ਕਉ ਧਾਵਤ
ਕਿਹਿ ਬਿਧਿ ਰੋਕਉ ਤਾਹਿ॥ ***ਅੰਗ – ੬੩੨***

ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕੀਏ? ਮਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ।

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਕੇ ਮਤਿ ਸੁਨਿ
ਨਿਮਖ ਨ ਹੀਏ ਬਸਾਵੈ॥ ***ਅੰਗ – ੬੩੩***

ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਵੀ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਉਂਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਸੁਰਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਊ, ਉਹ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਦਾਰਾ ਸਿਉ ਰਚਿਓ
ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਵੈ॥
ਮਦਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਭਇਓ ਬਾਵਰੋ.................॥ ***ਅੰਗ – ੬੩੩***

ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਉ, ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਸਮਝ ਜਾਊ; ਪੈਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ

ਲਓ, ਮਿੰਟ 'ਚ ਸਮਝ ਜਾਊ; ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਕਰ ਲਉ, ਸਕਿੰਟ 'ਚ ਸਮਝ ਜਾਊ। ਜਦੋਂ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਕਰੋ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਬਸਤ ਨਿਰੰਜਨੁ
ਤਾ ਕੋ ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਨਾ॥ *ਅੰਗ - ੬੩੩*

ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹਨੂੰ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇਸੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਗਿੱਠ ਕੇ ਜਿੰਨੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ; ਉਹਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਇਹਨੂੰ ਲੱਭਦਾ।

ਜਬ ਹੀ ਸਰਨਿ ਸਾਧ ਕੀ ਆਇਓ
ਦੁਰਮਤਿ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੀ॥ *ਅੰਗ - ੬੩੩*

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤਰੀਕਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਂਗਾ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ 'ਚ ਆ ਜਾਏਂਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਘਟ 'ਚ ਜਿਹੜੀ 'ਮੈਂ' ਹੈ, ਉਹਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਤਬ ਨਾਨਕ ਚੇਤਿਓ ਚਿੰਤਾਮਨਿ
ਕਾਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ॥ *ਅੰਗ - ੬੩੩*

ਫੇਰ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟੀ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਵੇਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਅਨਜਾਣ ਬੱਚਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 'ੳ, ਅ' ਪੜ੍ਹਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਪੜ੍ਹਾਅ ਦਿਉ ਪਾਤਸ਼ਾਹ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੋਈ ਨਾ, ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰਨਾ। ਦੇਖ ਰਾਜਨ! ਦੋ ਰਸਤੇ ਨੇ। ਜਿੱਥੇ ਦੀ ਤੂੰ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਦੋ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਦੇ.......ਪਹਿਲੇ ਰਾਹ ਦੇ 30-32 ਡੰਡੇ ਨੇ, ਪਉੜੀ ਦੇ 32 ਡੰਡੇ ਨੇ। ਇਹ ਜੇ ਤੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਲਵੇਂ ਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਡੰਡੇ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖਦਾ ਚੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਦੂਸਰਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ 20 ਡੰਡੇ ਨੇ - ਉਹ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਰਾ ਔਖਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਆਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਘੱਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਮਨ ਭੱਜਦਾ ਹੈ।"

ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੋਲ੍ਹ-ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? Secret Path (ਗੁਪਤ ਰਸਤਾ) ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਆਤਮ ਮਾਰਗ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ, ਉਥੋਂ ਆਤਮਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ - ਇਹ ਰਸਤਾ ਸਾਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਨੇ - ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ। ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਨੇ -

ਮਨ ਕੌ ਰੋਕਨ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨੋ॥ *ਪੰਨਾ - ੧੦੭ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਇਹਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੌੜਦੇ ਭੱਜਦੇ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਾ -

ਯਹੀ ਉਪਾਇ ਕਲੇਸਨ ਹਰਨੋ॥ *ਪੰਨਾ - ੧੦੭, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਜਿਹੜੇ ਪੰਜ ਕਲੇਸ ਦੱਸੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਹ ਉਪਾਅ ਨੇ; ਜੇ ਇਹ ਉਪਾਅ ਕਰ ਲਓ ਤਾਂ ਇਹ ਕਲੇਸ਼ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਦੱਸ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ -

ਤਾਂਕੀ ਜਾਨਹੁ ਹੈਂ ਬਿਧ ਦੋਊ॥
ਬੇਦ ਸੰਤ ਪੁਨ ਭਾਖਤ ਜੋਊ॥ *ਪੰਨਾ - ੧੦੭ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਜਿਹੜਾ ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਦੱਸ ਦਿਓ।"

ਜੋ ਹੋਵੈ ਤੁਝ ਪਾਸ ਸੁਖਾਰੋ॥
ਸੋ ਕਰਿਯੋ ਨੀਕੇ ਨਿਰਧਾਰੋ॥ *ਪੰਨਾ - ੧੦੭ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਜਿਹੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਰਸਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ - ਉਹ ਕਰ ਲੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ 'ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖੇਚਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 'ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ'। ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 'ਭਗਤਿ ਯੋਗ।'। ਹੁਣ ਤੂੰ ਦੋਇ ਰਾਹ ਸੁਣ ਲੈ; ਜਿਹੜਾ ਤੈਂ ਅਪਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਅਪਣਾਅ ਲੈ -

ਕਸ਼ਟ ਜੋਗ ਇਕ ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਸੁਨਿ॥
ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਤੇ ਹ੍ਵੈ ਨਿਰਮਲ ਤਨ॥ *ਪੰਨਾ - ੧੦੭ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਖੇਚਲ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ। ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ 'ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ' -

ਪ੍ਰਥਮ ਕਸ਼ਟ ਜੋ ਜੋਗ ਬਖਾਨਾ॥
ਅਸ਼ਟ ਅੰਗ ਤਾਂਕੇ ਸੁਨਿ ਕਾਨਾ॥ *ਪੰਨਾ ੧੦੭ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਤੇ ਦੂਸਰਾ - ਇਹਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਨੇ; ਅੱਠਾਂ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ। ਉਹ ਰਹਿਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਰਹਿਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇਂਗਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਪਹਿਲੇ ਡੰਡੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਰ ਰੱਖ ਹੋਣਾ। ਰਹਿਤ ਪੂਰੀ ਰੱਖੇ ਹਰ ਡੰਡੇ ਦੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੜੱਕ ਦੇ ਕੇ ਥੱਲੇ ਗਿਰੇਂਗਾ - ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣ। ਰਹਿਤਾਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਠ ਅੰਗ ਨੇ ਇਹਦੇ, 'ਤੇ ਅੱਠਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੇ।

ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ 'ਯਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ 'ਨੇਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੀਸਰੇ ਨੂੰ 'ਆਸਣ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਚੌਥੇ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪੰਜਵੇਂ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ' ਛੇਵੇਂ ਨੂੰ 'ਧਾਰਨਾ' ਸੱਤਵੇਂ ਨੂੰ 'ਧਿਆਨ' ਅਤੇ ਅੱਠਵੇਂ ਨੂੰ 'ਸਮਾਧੀ' ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਂਗਾ -

ਅਸਟਮ ਜਾਨੋਂ ਨਾਮ ਸਮਾਧ॥
ਪਾਇ ਪਰਮਪਦ ਇਨਕੋ ਸਾਧ॥ *ਪੰਨਾ ੧੦੭, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਜਿਹੜਾ ਇਹਨੂੰ ਸਾਧ ਲਏਗਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਚਨ ਦੱਸੇ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਥਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਪਏ ਨੇ ਸਾਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ,, ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਐਨ੍ਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੇ ਪਏ ਨੇ; ਕੋਈ ਮਨ ਕਲਪਤ ਬਾਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਿਹਨੂੰ ਸ਼ੌਂਕ ਹੈ, ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹਨੂੰ ਸਾਧ ਲਓ। ਜਿਹੜਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ 'ਯਮ', ਇਹ ਦਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ - ਦਸੋ ਕਿਸਮ ਦਾ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਨੋਟ ਕਰ ਲੈ, ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲੈ, ਕਾਪੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦੇ ਨੂੰ, ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲੈ - '.......ਹਿਰਦੇ ਹੀ ਲਿਖ ਲੇਹੁ।' ਕਲਮ ਤੇ ਦਵਾਤ ਕੀ ਮੰਗਾਉਣੀ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖ ਲੈ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭੁੱਲੇਂਗਾ। ਪਹਿਲਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਨਾਉਂ 'ਅਹਿੰਸਾ' ਹੈ। ਅਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰਨਾ -

ਏਕ ਅਹਿੰਸਾ ਜਾਨੀਏਂ
ਮਨ ਬਚ ਕਾਇਆਂ ਤੀਨ॥ *ਪੰਨਾ ੧੦੭ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਕਹਿੰਦੇ, ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ ਇਹ। ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਇਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ, ਇਕ ਮਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਬਚਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਨ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਦੂਜੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵੀ ਜਾਣਾ, ਬੁਰਾ ਹੀ ਚਿਤਵੀ ਜਾਣਾ; ਐਹਦਾ ਬੁਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹਦਾ ਬੁਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸੁਆਦ ਆ ਜਾਵੇ ਜੇ ਉਹਦਾ ਮੁੰਡਾ ਫਸ ਜਾਵੇ - ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰੋਂਦੇ ਨੇ, ਇਹਦੇ ਘਰ ਪਕਵਾਨ ਪਕਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੁਰਾ ਜਿਹੜਾ ਚਿਤਵਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ -

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥
ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ॥ ***ਅੰਗ - ੩੮੬***

ਜੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ, ਪਰਾਇਆ ਬੁਰਾ ਨ ਚਿਤਵ - 'ਬੁਰਾ ਬਿਗਾਨਾ ਚਿਤਵੀਐ ਅਪਨਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇ।' ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਦੇ-ਚਿਤਵਦੇ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਚਿਤਵ; ਦਿਲੋਂ ਕਹਿ, 'ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ।' - ਦੂਜੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨ ਚਿਤਵ।

ਦੂਸਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, 'ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੀ ਹਿੰਸਾ।' ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਕੌੜਾ ਬੋਲਣਾ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਣਾ, ਤਾਹਨੇ ਮਾਰਨਾ, ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨੇ। ਨਤੀਜਾ ਕਿੰਨਾ ਬੁਰਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ - ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ, ਫਸਾਦ। ਇਹ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਨ ਲੋਕ, ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸਿਗੀ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਾਤ, ਇਹ ਹਿੰਸਾ ਸੀ - ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੀ। ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਮਹਿਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਐਸਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁੱਕਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਰ ਹੈ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਜਦ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਹੈਗਾ ਪਾਣੀ, ਤੇ ਉਹ ਹੈ ਸੁੱਕਾ। ਉਹਨੇ ਜਦ ਪੈਰ ਧਰਿਆ, ਓਥੇ ਪਾਣੀ ਸੀ। ਉਹ ਧੜੰਮ ਕਰਕੇ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਗਿਆ। ਦਰੋਪਤੀ ਬੈਠੀ ਦੇਖਦੀ ਸੀ, ਹੱਸ ਪਈ ਤਾੜੀ ਮਾਰ ਕੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਜਦ ਅੱਗੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕੰਧ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਵੱਜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਿਆ; ਕਹਿੰਦੀ, "ਅੰਨ੍ਹੇ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।" ਇਹਦਾ ਪਿਉ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੀ। ਆਹ ਗੱਲ ਖਾ ਗਈ ਉਹਨੂੰ। ਓਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਔਰਤ ਦੇ ਬਸਤਰ ਲੁਹਾ ਕੇ............। ਆਪਣੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਸਮਝੀ। ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ; ਐਡਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ! ਅਖੀਰ ਜੂਆ ਖੇਲ੍ਹਿਆ, ਜੂਏ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਾਰ ਗਏ -

ਅੰਦਰਿ ਸਭਾ ਦੁਸਾਸਣੈ
ਮਥੇ ਵਾਲ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਆਂਦੀ॥
ਦੂਤਾ ਨੋ ਫੁਰਮਾਇਆ
ਨੰਗੀ ਕਰਹੁ ਪੰਚਾਲੀ ਬਾਂਦੀ॥
ਪੰਜੇ ਪਾਂਡੋ ਵੇਖਦੇ ਅਉਘਟਿ
ਰੁਧੀ ਨਾਰਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ॥ ***(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੮)***

ਜਦ ਵੱਸ ਨਾ ਚੱਲਿਆ -

ਅਖੀ ਮੀਟਿ ਧਿਆਨੁ ਧਰਿ
ਹਾਹਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰੈ ਬਿਲਲਾਂਦੀ॥
ਕਪੜ ਕੋਟੁ ਉਸਾਰਿਓਨੁ ਥਕੇ
ਦੂਤ ਨ ਪਾਰਿ ਵਸਾਂਦੀ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੮***

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ। ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ, ਨਗਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ -

ਹਥ ਮਰੋੜਨਿ ਸਿਰੁ ਧੁਣਨਿ
ਪਛੋਤਾਨਿ ਕਰਨਿ ਜਾਹਿ ਜਾਂਦੀ॥

ਘਰਿ ਆਈ ਠਾਕੁਰ ਮਿਲੇ
ਪੈਜ ਰਹੀ ਬੋਲੇ ਸ਼ਰਮਾਂਦੀ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੮***

ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਹੈ -

ਫੀਕਾ ਬੋਲ ਦੁਖਾਵੈ ਹੀਯਾ॥ ***ਪੰਨਾ ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਦੁਖਾ ਦੇਣਾ - ਫਿਕਾ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ -

ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਦੁਖਾ ਦੇਣਾ - ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਬੋਲਣੀ।

ਇਕ ਜੋਤਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ। ਉਹਨੇ ਸੁਪਨਾ ਦੱਸਿਆ ਸਾਰਾ ਹੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਆਪਣਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਜੋੜੋ ਕਿ ਇਹ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਉਸ ਵੇਲੇ, ਉਹ ਜੋਤਸ਼ੀ ਅਨਜਾਣ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲਗ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਦਾ ਢੰਗ ਨ ਆਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ! ਇਸ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ ਵੀ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਰੂ, ਤੇਰੇ ਘਰਵਾਲੀ ਵੀ, ਤੇਰਾ ਦੂਸਰ ਪੁੱਤ ਵੀ - ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਰ ਜਾਏਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਵੀ ਤਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਨੂੰ ਐਸਾ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਹਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਧੰਨ ਹੋ ਹਜ਼ੂਰ! ਧੰਨ ਹੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਐਨੀ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ, ਪੋਤਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ; ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜਾ। ਸਿਰਫ ਬੋਲਣ ਦਾ ਫਰਕ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੋਲਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਫਿੱਕਾ ਬੋਲ ਨ ਜਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲੀਏ, ਤਨ ਮਨ ਫਿਕਾ ਹੋ ਜਊਗਾ -੨, ੨.

ਨਾਨਕ ਫਿਕੈ ਬੋਲਿਐ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ॥
ਫਿਕੋ ਫਿਕਾ ਸਦੀਐ ਫਿਕੇ ਫਿਕੀ ਸੋਇ॥
ਫਿਕਾ ਦਰਗਹ ਸਟੀਐ ਮੁਹਿ ਥੁਕਾ ਫਿਕੇ ਪਾਇ॥
ਫਿਕਾ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ ਪਾਣਾ ਲਹੈ ਸਜਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੭੩***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਰਾਜਨ! ਪਹਿਲੀ ਹਿੰਸਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵੀ ਜਾਣਾ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੀਰਥ ਕਰ ਆਵੇ, ਦਾਨ ਕਰੀ ਜਾਵੇ, ਤੜਕੇ ਉਠ ਕੇ ਨ੍ਹਾਈ ਜਾਵੇ........ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੇ ਪਹਿਲਾ ਡੰਡਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਨਾਮ ਕਿਥੋਂ ਚੱਲੂਗਾ। ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਪਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਜੇ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦੇ ਨੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਕੇ, ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਊਗਾ। ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੀ ਐਨੇ ਸਖਤ ਨੇ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ। ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਣਾ। ਉਹਦੇ ਦੂਰ-ਰਸ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ - ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਣ ਦੇ।

ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਵੇ 'ਹਟ ਪਰੇ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ।' ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁੱਸਾ ਬੜਾ ਲੱਗੂ ਉਹਨੂੰ। ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਸੂਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਸੂਰਦਾਸ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਕੇ ਐਧਰ ਹੋ ਜਾਉ। ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਲੰਗੜੇ ਨੂੰ ਲੰਙਾ ਲੰਗੜਿਆ.........ਇਹ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਬੋਲੋ। ਰੂਹਾਨੀ ਬੰਦਾ ਫਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਹਰ ਕੌੜੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿੱਠੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੈਪਸੂਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ - ਕੌੜੀ ਵੀ ਜੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਜਿੰਨੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਦੀ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਸਾਡਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਨਾ ਕੁ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਓ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਲਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਕੁੱਟਣਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਬਲਦ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰੋ, ਪਾਣੀ ਨਾ ਪਿਲਾਓ, ਮੱਝ ਨੂੰ ਕੁੱਟੀ ਜਾਓ, ਮੂੜੀ ਦੇ ਕੇ ਦੁੱਧ ਚੋਵੋ। ਜੇ ਤੂੰ ਅੱਜ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਕੱਲ ਨੂੰ ਤੈਥੋਂ ਵੀ ਲੇਖਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੈਣਾ ਹੈ........ਸ਼ਕਤੀ ਬੈਠੀ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਜੋਰੀ ਕੀਏ ਜੁਲਮੁ ਹੈ
ਕਹਤਾ ਨਾਉ ਹਲਾਲੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੪***

ਵੱਢ-ਵੱਢ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਸਾਡਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ - ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੱਕ ਸਿਰਫ ਓਥੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਪੈ ਜਾਵੇ - ਮਨੁੱਖ ਜਾਮੇ ਨੂੰ, ਓਥੇ ਉਹ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ aggerssive ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਐਨੀ ਹਿੰਸਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੁਆਦਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰੇ, ਵੱਢ ਕੇ ਖਾ ਲਓ। ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਆਦਮੀ ਟੱਪਿਆ ਫੇਰ ਬਹੁਤ, ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੜਿਕੇ ਆ ਜਾਉ, ਵੱਢ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਆਦਮੀ 'ਕੱਠੇ' ਹੋਣ ਲਗ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਵੱਢੋ ਤਾਂ ਨਾ ਇਹਨੂੰ, ਗੁਲਾਮ ਕਰ ਲਓ। ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ; 20, 20 ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਟਕੇ-ਟਕੇ ਨੂੰ ਵਿਕਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਗੱਲ੍ਹ ਹੈ, ਬਹੁਤੇ ਚਿਰ ਦੀ ਨਹੀਂ - ਸਾਰੇ 250 ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ। 1763 ਸੰਨ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਕੋਈ 24 ਹਜ਼ਾਰ ਬੀਬੀ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟਕਾ-ਟਕਾ ਪਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ। ਇਹ ਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦੀ - ਧਰਮ ਤੋੜਨਾ, ਧਰਮ ਮਲੀਨ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਤਾ ਹੈ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ?

ਕਬੀਰ ਖੂਬੁ ਖਾਨਾ ਖੀਚਰੀ
ਜਾ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੋਨੁ॥
ਹੇਰਾ ਰੋਟੀ ਕਾਰਨੇ ਗਲਾ ਕਟਾਵੈ ਕਉਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੪***

ਹੇਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 'ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਣਾ।' ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ; ਜੇ ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਜਾਨਵਰ ਮਰ ਜਾਣੇ ਸੀ। ਅੜ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਲੜਕੀ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਖਾਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਖਾਹ, ਨਾ ਖਾਹ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਲੈਣੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਜਾਨਵਰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਏਂਗਾ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਬਚ ਜਾਵੇਂਗਾ? ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਗਲਾ ਕਟਾਉਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਤੂੰ final authority ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੇਂ, ਮੈਂ ਮੁਕਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ; ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕਿਉਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈਂ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਤੀਸਰੀ ਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਤੀਜੀ ਹਿੰਸਾ ਜੀਵਨ ਕੇਰੀ॥
ਤਿਆਗੈ ਇਨ ਕੋ ਹ੍ਵੈ ਬਿਨ ਦੇਰੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਿੰਨਾ ਛੇਤੀ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਛੱਡ ਦਿਓ। ਦੇਖ, ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈ, ਇਹਨੂੰ 'ਹਿੰਸਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਦੂਸਰਾ ਯਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਸਤਿ' - ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ, ਤੇ ਸੱਚਾ ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ -

ਸੋ ਡਰੈ ਜਿ ਪਾਪ ਕਮਾਵਦਾ ਧਰਮੀ ਵਿਗਸੇਤੁ॥ ***ਅੰਗ - ੮੪***

ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ, one-faced (ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕੋ ਜਿਹਾ) ਹੈ।

ਪਰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕੀ ਹੈ - ਇਕ ਚਿਹਰਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਏਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਚਿਹਰਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੱਪਾਂ-ਸ਼ੱਪਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਚਿਹਰਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਉਂ ਨਾ ਕਰ। ਸਤਿ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ - ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅੰਦਰੋਂ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਬਾਹਰੋਂ। ਬਗੁਲੇ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾ ਬਣਾ। ਬਾਜ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ - ਉਂਝ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਬਗੁਲੇ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ, ਪਰ ਜਦ ਡੱਡੀ ਨੇੜੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਦਮ ਚੁੰਝ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਡੱਡੀ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਮਾੜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਬਗੁਲੇ ਨੂੰ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੂੰ ਇਉਂ ਨਾ ਕਰ, ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਰੱਖ, ਇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿ - ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ।

ਦੁਤੀਯੇ ਸੱਚ ਉਚਰ ਨਿਰਭੈ ਹੈ॥
ਕਬਹੂ ਕੂਰ ਨਹਿੰ ਕਹਿ ਬਿਧ ਕੈ ਹੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲ, ਝੂਠ ਤੋਂ ਡਰ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਝੂਠ ਹੈ, ਓਥੇ ਪਾਪ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਦੇਖ ਰਾਜਨ! ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ 'ਚੋਰੀ।' ਚੋਰੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਇਕ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਮਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਤੀਜੈ ਚੋਰੀ ਭਾਂਤਨ ਦੋਈ॥
ਇਕ ਤਨ ਕੀ ਇਕ ਮਨ ਕੀ ਹੋਈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਕ ਤਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੈ, ਇਕ ਮਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਲੁਕ ਛੁਪ ਕੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਿਲਾਵਟ ਕਰਦੇ ਨੇ ਬੰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਖ ਨਾ ਲਏ - ਪਾਣੀ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ, ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੋਠੀਆਂ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ। ਓਥੋਂ ਦੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀਆਂ ਬਣ-ਬਣ ਕੇ ਆਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ।

ਇਹ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ, ਪਰ ਪਤਾ ਹੈ ਕੀ ਧੋਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ? ਇਕ ਤਾਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਹੈ ਕਾਰਖਾਨਾ, ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ, ਇਕ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਓਥੇ ਕੁਤਰਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਫਿਰ ਉਸ ਤੇ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ ਨਾਲ ਰੰਗ ਦਿੰਦੇ ਨੇ - ਨਾਲ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਨਸ਼ਾ। ਉਹ ਫਿਰ ਟਰੱਕ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ - ਛੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕੁਇੰਟਲ। ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕੁਇੰਟਲ ਭੇਜਦੇ ਨੇ। ਇਥੇ 7-8 ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ। ਫਿਰ ਡੱਬੇ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਵਧੀਆ-ਵਧੀਆ- ਇਹ ਫਲਾਣੀ ਚਾਹ ਹੈ, ਇਹ ਅਮਰੀਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਧਿਮਕੀ ਹੈ - ਉਹ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਨਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਚਾਹ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਜਿਹੜੀ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਹ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੱਟਦੇ ਨਹੀਂ, ਪੀਪੇ ਭਰ ਭਰ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਓਥੇ ਹੀ ਲਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਕੈਮੀਕਲ ਨਾਲ ਰੰਗ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਵਿੱਚ ਤਮਾਕੂ ਵੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਲਾਂ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਬੜੇ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਨੇ - ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ। ਉਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਚੋਰ ਨੇ, ਚੋਰੀ ਦਾ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਫਲਣਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ! ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ-ਇਕ, ਦੋ-ਦੋ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਰਕਤ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਰਕਤ ਨਹੀਂ। ਚੋਰੀ ਦੇ ਜੇ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇ ਦਿਓ, ਦੋਵੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ -

ਵਢੀਅਹਿ ਹਥ ਦਲਾਲ ਕੇ ਮੁਸਫੀ ਏਹ ਕਰੇਇ॥
ਨਾਨਕ ਅਗੈ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿ ਖਟੇ ਘਾਲੇ ਦੇਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੭੨***

ਜਿਹੜਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਐਸਾ ਦਾਨ, ਉਹ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਚੋਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - 'ਤੀਜਾ ਯਮ।'

ਪਰ ਕੀ ਵਸਤ ਛਪਾਵਨ ਕਰਨੀ॥
ਇਹੁ ਚੋਰੀ ਹੇ ਤਨ ਕੀ ਬਰਨੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਪਰਾਈ ਵਸਤ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਲੈਣਾ; ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ-ਛਕਦੇ ਲੁਕੋ ਲੈਣਾ ਕੋਈ ਬਰਤਨ, ਗਿਲਾਸ, ਕੌਲੀ ਵਗੈਰਾ। ਇਹ ਤਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ, ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਘੜੀ ਚੁੱਕ ਲੈਣੀ। ਘਰ ਵਾਲਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬਿਚਾਰਾ, ਪਰ ਕਈ ਮੂੰਹ-ਫੱਟ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਕਹਿ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ। ਤੈਂ ਹੀ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਘੜੀ।' ਪਰ ਕਈ ਸ਼ਰੀਫ ਬੰਦੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਹਾਂ। ਫੇਰ -

ਕਰਹਿ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਰਖਹਿ ਦੁਰਾਇ॥
ਇਹ ਮਨ ਕੀ ਚੋਰੀ ਕਹਿਲਾਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ - ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਵੀ।

ਇਹ ਤਿੰਨ ਡੰਡੇ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤੇ ਹਨ; ਪਹਿਲਾ - ਅਹਿੰਸਾ, ਦੂਜਾ - ਸਤਿ, ਤੀਜਾ - ਚੋਰੀ ਤੇ ਚੌਥਾ - ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ। ਇਹਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਹੈ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਇਹ fuel ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਸਰੀਰ ਦਾ। ਜਿਹਨੇ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ' ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ - ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ -

ਚੌਥੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਸੁਖ ਸਾਰੁ॥
ਜੀਤਨ ਕਾਮ ਅਸ਼ਟ ਪਰਕਾਰੁ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਠ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰ -

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤੀਯ ਕੀ ਬਾਤੈਂ ਕਰਨੀ॥
ਦੂਜੈ ਸੁਨ ਸੁਨ ਮਨ ਮਹਿੰ ਧਰਨੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪਾਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਲੈਣੀਆਂ -

ਤੀਜੈ ਤੀਯ ਇਕਾਂਤ ਮਿਲ ਬੈਸਨ॥
ਚੌਥੇ ਹੋਵਹਿ ਅੰਗ ਸਪਰਸਨ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਫਿਰ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਕੱਲੇ ਮਿਲੀਏ। ਫਿਰ ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਨੇੜੇ ਲਗਣਾ -

ਪਾਂਚਮ ਹਿਤ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤੀਯ ਸੋਂ॥
ਛਠਮ ਅਲੰਗਨ ਕਰੈ ਹੀਅ ਸੋਂ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਫਿਰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ। ਫਿਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਚੇਤੇ ਕਰਨਾ -

ਸਪਤ ਚਿਤਵਨੋ ਮਨ ਮਹਿੰ ਨਾਰੀ॥
ਅਸ਼ਟਮ ਮੈਥਨ ਹੈ ਬਿਧ ਸਾਰੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ, ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਚਿਤਵਨੀ ਕਰੀ ਜਾਣਾ - ਆਦਿ ਆਦਿ। ਇਹ ਅੱਠ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ 'ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ' -

ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਹੈ ਇਨ ਕੇ ਤਿਆਗੇ॥ *(ਪੰਨਾ ੧੦੮, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲੁਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਐਸਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਕੋਈ ਪਾਪ ਛੁਪਿਆ ਨਾ ਰਹਿਣਾ,
ਜਾ ਕੇ ਵਿਚ ਦਰਗਾਹ ਦੇ - ੨, ੨.

ਲੈ ਫਾਹੇ ਰਾਤੀ ਤੁਰਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥
ਤਕਹਿ ਨਾਰਿ ਪਰਾਈਆ
ਲੁਕਿ ਅੰਦਰਿ ਠਾਣੀ ॥
ਸੰਨ੍ਹੀ ਦੇਨ੍ਹਿ ਵਿਖੰਮ ਥਾਇ
ਮਿਠਾ ਮਦੁ ਮਾਣੀ ॥
ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਆਪੇ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥
ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀ ॥ *ਅੰਗ - ੩੧੫*

ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਨੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ -

ਬਿਸਾਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਿਖੈ ਭੋਗਹਿ
ਤਪਤ ਥੰਮ ਗਲਿ ਲਾਇ॥ *ਅੰਗ - ੧੦੦੧*

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਦ ਤੱਤੇ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਰੋਵੇਂਗੀ ਜਿੰਦੇ, ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਰਨੀ -

ਰੇ ਨਰ ਕਾਇ ਪਰਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਇ॥ ਅੰਗ - ੧੦੦੧

ਕਿਉਂ ਬਿਗਾਨੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ - ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ -

ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ ਪਰ ਨਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਵਖਾਣੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੬/੮

ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਨਾਰੀ ਵਾਲਾ ਹੈ - ਉਹ ਜਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਮਾਵਾਂ ਸਮਾਨ ਸਮਝੇ -

ਦੇਖਿ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾ ਧੀਆਂ ਜਾਣੈ॥ *ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੯/੧੧*
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ, ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂ ਨਾ ਜੈਯਹੁ॥ *ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦*
ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ॥ *ਅੰਗ - ੨੭੪*

ਮਹਾਰਾਜ ਕਿੰਨੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ''ਰਾਜਨ! ਚੌਥਾ ਜਿਹੜਾ ਯਮ ਹੈ, ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪੰਜਵਾਂ 'ਧੀਰਜ' ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਬੰਦਾ ਧੀਰਜਵਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬੰਦਗੀ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੀ -

ਪੰਚਮ ਯਮ ਧੀਰਜ ਅਨਰਾਗੈ॥ *ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਧੀਰਜ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮੰਦੀ-ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਨਹੀਂ ਭੜਕਣਾ। ਧੀਰਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਧੀਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਸਨ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਹੀ ਨਾ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਬੰਦਾ ਆਇਆ, ਕਹਿੰਦਾ, ਤੂੰ ਏਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਤੂੰ ਕੰਮ ਕੀ ਕਰਿਆ

ਏਥੇ ਆ ਕੇ; ਬਰਤਨ ਮਾਂਜੇ ਨੇ? ਔਹ ਮਾਰਿਆਂ ਧੱਕਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ। ਸੰਤ ਬੀਤਰਾਗ ਪੁਰਸ਼ ਸੀਗੇ - ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਚੰਗਾ ਭਾਈ, ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਜੇ ਇਕ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ।

ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਆ ਗਏ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸੱਤ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮਿਲੇ ਨੂੰ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦੂਤ ਭੇਜ ਦਿਤੇ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਸਾਲਾਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਦੂਤ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸੰਤ ਜੀ! ਦੱਸੋ ਕਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ ਨੇ? ਸੰਤ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਮਿਸ਼ਾਲਾਂ ਕਿਉਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਨੇ? ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਜਾਲਣਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਪੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਿਓ ਇਕ ਮਿਸ਼ਾਲ। ਦੇਵਦੂਤਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮਿਸ਼ਾਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੂਤਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਹੀ ਚੱਲ ਪਏ ਜਾਲਣ। ਦੂਤ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ? ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਮੇਰੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਮੰਦ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਸੱਤ ਦਿਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ਼ਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਹੈ -

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ
ਉਦਮੁ ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ॥
ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ
ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ॥ ***ਅੰਗ - ੪੯੫***

ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰੇਰ ਦਿੰਦਾ। ਹੁਣ ਜਾਲਣ ਭੇਜੇ ਨੇ! ਹੁਣ ਜਾਲਣ ਭੇਜੇ ਨੇ ਦੂਤ। ਪਿੰਡ ਨੇ ਕੀ ਕਸੂਰ ਕਰਿਆ? ਕਿੰਨਾ ਧੀਰਜ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ - ਆਪ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲੀ ਤਾ ਆਪ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਭੇਜ ਦਿਤੇ, ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ - ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ। ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਦੋਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੱਡੀ ਪਈ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ਉਸ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਛੋਹ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਜੇ ਗੁਰਿਆਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ। ਨਾਲ ਆਏ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਸ ਹੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਧੂੰਆਂ ਜਿਹਾ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਵਰਗੀ ਸ਼ਕਲ ਹੱਡੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਈ ਤੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਗਈ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਵਾਪਿਸ ਗਏ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਬੜਾ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਦੇਖਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ? ਮਹਾਰਾਜ! ਕੱਲ੍ਹ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਹੱਡੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਧੂੰਆਂ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਬੰਦਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ! ਇਹ ਬੰਦਾ ਮਹਾਂ-ਪਾਪੀ ਹਤਿਆਰਾ ਸੀ, ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਹੋਰ ਦੁਖ ਭੋਗਣੇ ਸੀ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਵਿੱਚ - ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ। ਪਰ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਐਨੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਆ ਗਈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਬੇਅੰਤ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਣੇ ਨੇ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੀ ਜਾਣਗੇ। ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਨਾ ਆਈਂ ਏਥੇ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਕਰਾਂਗੇ।

ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਉਸ ਖਿੜਕੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਦੇਖੀ ਜਾਣਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਣ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਹੁਣ ਆਉਂਦੇ ਨੇ; ਬਿਹਬਲ ਹੋ

ਜਾਣਾ, ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਵਕਤ ਰਹਿਣਾ। ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਆਪ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਹਿਮਾ ਬੜੀ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ ਤਕ ਫੈਲ ਗਈ। ਐਨੀ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਆਪ ਲੰਗਰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਜਾਂ ਕੋਲ ਵਗ ਰਹੇ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕੜਾਹੇ ਮੂਧੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਸਾਰੇ। ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੀ ਬਣਾਵਾਂਗੇ। ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਲੰਗਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ।

ਏਧਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਅਮਰਦਾਸ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਦਾਸ ਸੀ, 12 ਸਾਲ ਪਾਣੀ ਢੋਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਡੇ - ਇਸ ਨੂੰ ਗੱਦੀ? ਮੈਨੂੰ ਮੰਨਣਗੇ ਲੋਕ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਮੰਨਣਗੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੱਖ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ। ਕੁਦਰਤੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ - ਦਾਤੂ ਜੀ ਦਾ, ਦਾਸੂ ਜੀ ਦਾ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੰਗਤ ਕਿਵੇਂ ਚਲੀ ਜਾਊਗੀ - ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ? ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤਾਂ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਨਿਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਨਾ ਆਇਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ, ਨਾ ਕੋਈ ਭੇਟਾ ਆਵੇ। ਲੰਗਰ ਵੀ ਬਣਾਵੇ, ਬੰਦੇ ਵੀ ਭੇਜੇ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਾਂ ਛਕ ਜਾਉ, ਪਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਵੀ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ। ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਗੱਠ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ, ਪਰ ਰੂਹਾਨੀ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਗੱਠ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਨਿਹਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਹਾਤਮਾ 'ਤੇ - ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਮਹਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਦੁਬੱਲ ਦਿਓ ਏਥੋਂ, ਰਹਿਣ ਹੀ ਨ ਦੇਈਏ - ਗੋਇੰਦਵਾਲ। ਓਥੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਹੈ, ਓਹਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਓਥੇ ਬੈਠਣ ਦਾ?

ਓਧਰ ਦੀਵਾਨ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ, ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪੁੱਤਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਲਏ ਦੋਨੋਂ - ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ। ਬਿਰਧ ਸਰੀਰ ਹੈ, 90 ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਮਰ ਹੈ; ਆਪ ਜੀ ਗੁਰੂ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਉਠਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਐਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਸ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਹੀ ਐਡੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਵੱਖੀ 'ਚ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਤਖਤ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੇ ਆਪ ਇਕ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਫਨਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਮਾਣ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਉਹ ਮਾਣ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰਾ ਮਾਣ, ਤੇਰਾ ਮਾਣ, ਤੇਰਾ ਮਾਣ ਓ,
ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭਾਵੇ ਭਾਈ, ਤੇਰਾ ਮਾਣ ਓ- ੨, ੨.

ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਾਵਈ
ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੮੯***
ਦੁਰਮਤਿ ਹਰਣਾਖਸੋ ਦੁਰਾਚਾਰੀ॥
ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਰਾਇਣ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ॥
ਪ੍ਰਹਲਾਦੇ ਉਧਾਰੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ॥ ***ਅੰਗ- ੨੨੪***

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜਿਹੜੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਗਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ -

ਫਰੀਦਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ
ਦਿਲ ਦੀ ਲਾਹਿ ਭਰਾਂਦਿ॥
ਦਰਵੇਸਾਂ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦਿ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੮੧***
ਧਾਰਨਾ - ਰੁੱਖਾਂ ਵਰਗਾ ਜੇਰਾ,
ਪਿਆਰੇ, ਲੋੜੀਂਦੈ ਦਰਵੇਸਾਂ ਨੂੰ - ੨, ੨.

ਟਾਹਣੇ ਵੱਢ ਲਓ, ਇੱਟਾ ਮਾਰ ਲਓ, ਪਰ ਰੁੱਖਾਂ ਨੇ ਛਾਂ ਦੇਣੀ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਫਲ ਦੇਣਾ ਹੈ - ਇੱਟਾ ਖਾ ਕੇ ਵੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਜਿਗਰਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਦਮ ਸੰਭਲੇ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਵੱਡੀ ਅਵੱਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ ਸਾਡੇ ਤੋਂ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਚੰਗਾ ਕਰਿਆ ਤੁਸੀਂ - ਮੈਨੂੰ ਸੁਮੱਤਿ ਦੇ ਦਿਤੀ।" ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ -

ਯਾਂ ਤੇ ਅਧਿਕ ਸਰੀਰ ਕਠੋਰਾ॥
ਤੁਮਰੇ ਚਰਨ ਮ੍ਰਿਦਲ ਨਹਿਂ ਥੋਰਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੪੬੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਮੇਰਾ ਤਨ ਬੁੱਢਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਠੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ੋ! ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਉ! ਬੜੇ ਨਰਮ ਨੇ, ਨਾਜ਼ੁਕ ਨੇ -

ਹੁਯੋ ਹੋਇਗੋ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ॥
ਛਿਮਹੁ ਭਯੋ ਅਪਰਾਧ ਅਜਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੪੬੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਉ; ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤਨ ਨੂੰ ਮੈਥੋਂ ਚੋਟ ਆਈ ਹੋਵੇਗੀ।" ਕਿੱਡਾ ਜਿਗਰਾ ਹੈ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਜੀ, ਇਸਨੂੰ ਧੀਰਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

ਧੰਨਿ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈਂ,
ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿੱਤ ਮੈਂ ਜੁੱਧੁ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਦੇ ਅਨਿੱਤ ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੈ ਜਸੁ ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ॥

ਧੀਰਜ-ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ;
ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜੀਆਰੈ॥
ਗਿਆਨਹਿ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ
ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ॥ ***ਸਵੈਯਾ - ੨੪੯੨ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ)***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਤਨ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਾ ਧਾਮ ਬਣਾ ਲਵੇ -

ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ॥
ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੨੬੬***

ਇਉਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਸਾਥੋਂ।" ਦਾਤੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੈਨੂੰ ਕੀਹਨੇ ਕਿਹਾ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਨੂੰ? ਖਬਰਦਾਰ! ਜੇ ਮੁੜ ਕੇ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ। ਜਿੱਧਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਹੈ - ਤੁਰ ਜਾਹ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੋਈ ਨ। ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ, ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਦੱਦੋ।" ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਦਾਤੂ ਕਿ ਚੁੱਕੋ ਸਾਮਾਨ - ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਸ਼ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਇਕ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ। ਉਹ ਸਾਮਾਨ ਲੈ, "ਨਾ ਭਾਈ! ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਚਰਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਛੋਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਨੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਰਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ।" ਇਹਨੂੰ ਧੀਰਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਧੀਰਜ - ਸੰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ - ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

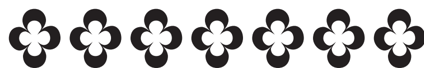
ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਰਾਜਨ! ਇਹ ਪੰਜਵਾਂ ਯਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਛੇਵੇਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦੇ ਨੇ।

ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਅਗਲੀ ਵਿਚਾਰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ, ਨੋਟ ਕਰ ਲਓ, ਟੇਪਾਂ ਲੈ ਲਓ; ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬਚਨ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਹੀ, ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ ਉਹ ਵੀ, ਗੁਰੂ ਸਤੋਤਰ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰੋ।

- ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ -

- ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ -

- ਅਰਦਾਸਿ -

5

ਸ਼ਾਨ – ....।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ
ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥ *ਅੰਗ – ੨੫੬*

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥ *ਅੰਗ – ੨੮੯*
ਧਾਰਨਾ – ਸੰਗ ਤੁਮਾਰੇ ਵਾਸਾ ਜੀ,
ਤੁਮ ਚੰਦਨ ਹਮ ਇਰੰਡ ਬਾਪੁਰੇ – ੨, ੨.

ਤੁਮ ਚੰਦਨ ਹਮ ਇਰੰਡ ਬਾਪੁਰੇ
ਸੰਗਿ ਤੁਮਾਰੇ ਬਾਸਾ ॥
ਨੀਚ ਰੂਖ ਤੇ ਊਚ ਭਏ ਹੈ
ਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੧ ॥
ਮਾਧਉ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਰਨਿ ਤੁਮ੍ਾਰੀ ॥
ਹਮ ਅਉਗਨ ਤੁਮ੍ ਉਪਕਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੁਮ ਮਖਤੂਲ ਸੁਪੇਦ ਸਪੀਅਲ
ਹਮ ਬਪੁਰੇ ਜਸ ਕੀਰਾ ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਮਾਧਉ
ਜੈਸੇ ਮਧੁਪ ਮਖੀਰਾ ॥ ੨ ॥
ਜਾਤੀ ਓਛਾ ਪਾਤੀ ਓਛਾ ਓਛਾ ਜਨਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥
ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਕੀਨੀ
ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਾਰਾ ॥ *ਅੰਗ – ੪੮੬*

ਧਾਰਨਾ – ਕਲੂ ਆਇਓ ਰੇ, ਇਕ ਨਾਮ ਬੀਜ ਲਓ – ੨, ੨.

ਅਬ ਕਲੂ ਆਇਓ ਰੇ ॥
ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਬੋਵਹੁ ਬੋਵਹੁ ॥
ਅਨ ਰੂਤਿ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ॥
ਮਤੁ ਭਰਮਿ ਭੂਲਹੁ ਭੂਲਹੁ ॥ *ਅੰਗ – ੧੧੮੫*

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ 'ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।' ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਹੁਣ ਕਲਿਜੁਗ ਆ ਗਿਆ; ਹੁਣ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰੁੱਤਾ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦਾ। ਹੁਣ ਨਾਮ ਦੇ ਬੀਜਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ – ਇਹ ਬੀਜ ਲਓ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਰੁੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਖਿਓ ਕਿਤੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਭੁੱਲ

ਜਾਵੋਂ। ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਖਿਆਲ ਬਦਲ ਗਏ, ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਬੀਜ, ਬੀਜ ਲਵੇਗਾ ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ 'ਨਾਮ' ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਭਟਕਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਨੇ ਕਿ 'ਨਾਮ' ਫਲੀਭੂਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ - ਸਾਰੇ ਹੀ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ', ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ', 'ਅਲਾਹ-ਅਲਾਹ' ਵੀ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਉਹ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੌਂਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਸਰਾਬਾਂ ਮਾਸ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ, ਝਗੜੇ-ਝਾਟੇ; ਗੱਲ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਅਸ਼ਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਘੇਰ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਈਰਖਾ ਘੇਰ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਉਥੇ ਖੌਰੂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਪੁਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਨਾ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਲੇਖ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਲੇਖ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਸਤਸੰਗੁ ਨ ਲਭੈ
ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ਜੀਉ॥ ਅੰਗ - ੯੫

ਉਹ ਤਪਦੇ ਬਲਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਕੇ ਬੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਏਥੇ ਦਾ ਜੋ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਦੁਖਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਕਲਪਣਾ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਕੇ ਸੰਸ਼ਾਰ ਤੋਂ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਐਨਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ - ਚੰਗੇ ਘਰ ਬਣਾ ਲੈਣੇ, ਚੰਗੇ ਬਿਜ਼ਨਸ (ਕਾਰੋਬਾਰ) ਚਲਾ ਲੈਣੇ, ਪੈਸੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਣੇ ਅਤੇ ਐਸ਼ੋ-ਇਸ਼ਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ - ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਤਮ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿੰਨਾ ਗਾਫਲ ਹੈ ਇਹ ਜੀਵ ਕਿ ਜਦੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ ਏਥੇ ਹੀ, ਫਿਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਓਧਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਰਾਹ ਹੈ? ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਵੇਗੀ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਾਂ, ਨਾਮ ਹੈ - ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਓਥੇ ਤਾਂ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੀ ਨਾਮ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ,
ਔਖੀ ਵੇਲਾ, ਔਖੀ ਵੇਲਾ - ੪

ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ॥
ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ॥ ਅੰਗ - ੨੬੪

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ - ਮਾਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਿਓ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਭਾਈ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਏਥੇ ਦੇ ਤਾਂ ਸਹਾਈ ਹੈਗੇ, ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ, ਜੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਹੈ - ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਸੰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਠ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਉਥੇ ਨਾਮ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ ॥
ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥

ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਦੂਤ ਜਮ ਦਲੈ ॥
ਤਹਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ॥
ਜਹ ਮੁਸਕਲ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੀ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੪***

ਜਿਥੇ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਓਦੋਂ - 'ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੀ॥' - ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਝਮਕੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ 'ਨਾਮ' ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੀ ਵਜਹ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ 'ਨਾਮ' ਵਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ? ਐਸੇ ਨਾਮ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਾ? ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ? ਕਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕੁਛ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਹਾਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਪਰ ਰੁਚੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੇ। ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਉਪਰੋਂ-ਉਪਰੋਂ ਹੀ ਹੈ - ਲਗਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਲਗਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਫਿਰ ਕੰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਹੈ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ 'ਨਾਮ' ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪੁੱਤਰ! ਤੂੰ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰ। ਇਹ ਬਚਨ ਉਹਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਮਾਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਸਹੀ ਬੋਲਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੇਰੀ ਇਸਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ -

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪ
ਇਸਟ ਮੀਤ ਅਰੁ ਭਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦੦***

ਸਾਰੇ -

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਕੇ ਮਿਲੇ ਸੰਜੋਗੀ
ਅੰਤਹਿ ਕੋ ਨ ਸਹਾਈ॥ ***ਅੰਗ - ੭੦੦***

ਅੰਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਕਾਹਨੂੰ ਐਵੇਂ ਖਪਦਾ ਹੈਂ। ਅੰਤ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਨਿਰਬਾਹ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, 'ਨਾਮ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ -

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਤੋਸਾ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੪***

ਸੋ ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਢੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਸਿਆਣੇ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਏਥੇ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਡਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੇ, ਯਾਨਿ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਪਾਮਰ ਲੋਕ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਦੂਸਰੇ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਰਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮਕਾਨ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕਾਰ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਲੜਕੇ ਵੀ ਹੋਣ, ਫਿਰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਹੋਣ, ਕਪੜੇ-ਲੀੜੇ - ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਵੇ। ਉਹ 'ਭੋਗੀ' ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਭੋਗਿ ਭੋਗਿ ਭੂਮਿ, ਅੰਤਿ ਭੂਮਿ ਮੈ ਮਿਲਤ ਹੈਂ॥ ***ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ***

ਉਹ ਏਥੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਏਥੇ ਹੀ ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ।

ਤੀਸਰੇ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ, ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸਰਵਣ

ਕਰਕੇ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਬਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਹਿਤ ਦੀ ਹੈ - 100%। ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਾ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ - ਉਹਨੂੰ ਮਨਾ ਲਵਾਂ। ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਮਝੋ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ -

ਨਵਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੬੪੯***

ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸ ਗਿਆ, ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਿਆਂ ਨਿਹਮਤਾਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਤੁਰਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ -

ਅਚਿੰਤ ਕੰਮ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਕੇ
ਜਿਨ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ॥ ***ਅੰਗ - ੬੩੮***

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆ ਜਾਦਾ ਹੈ - ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਰੇਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ -

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ
ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥
ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ
ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ ੧ ॥
ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ
ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੦੩***

Immediately, ਬਿਨਾਂ ਦੇਰ ਤੋਂ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਐਨੀ ਛੇਤੀ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਦ (ਮਿਜਾਜ਼) ਬਦਲਦੇ ਨੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ - ਕਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ, ਕਦੇ ਦੂਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ।ਹਿਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੇੜ ਰਖਦੇ ਨੇ। ਵੋਟਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਜਾਣ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਨੇੜ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ; ਵੋਟਾਂ ਲੰਘ ਜਾਣ। ਫਿਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ - ਆਦਮੀ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੀ ਐਸਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ 'ਵਾਹਿਗੁਰ' ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਉਹਦੇ ਵਲ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਉ, ਫੇਰ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਸਖੀ ਵਸਿ ਆਇਆ ਫਿਰਿ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ
ਇਹ ਰੀਤਿ ਭਲੀ ਭਗਵੰਤੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੪੯***

ਸੋ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮਿਤਰਤਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਜਗਿਆਸੂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ, ਇਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਨਾਮ ਦਾ।

ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨੇ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 75% ਬੰਦੇ ਤਾਂ 'ਪਾਮਰ' ਨੇ, ਬਾਕੀ 25 ਰਹਿ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 23% ਭੋਗੀ ਨੇ - ਭੋਗਾਂ ਵੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੇ - 98% ਹੋ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਦੋ ਜੋ ਰਹਿ ਗਏ, ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪੌਣੇ ਦੋ ਬੰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਨੇ - ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਤੇ ਦਸ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਲੱਖ ਵਿਚਂ, ਬਲਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਹੰਦਾ ਹੈ - ਮੁਕਤ ਆਤਮਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮੁਕਤ ਪੁਰਸ਼' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਮੁਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣੀ - ਹੋਕੇ ਦੇਣੇ। ਉਹ ਕਰੋੜਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 75% ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਬੰਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨੇ, ਨਾ ਹੀ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨੇ।

ਇਹ ਤਾਂ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਏ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕੱਟ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ -

ਮਨਮੁਖੁ ਦੁਖ ਕਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਦੁਖੁ ਬੀਜੇ ਦੁਖੁ ਖਾਇ॥
ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮੈ ਦੁਖਿ ਮਰੈ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੯੪੭***

ਸੋ ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਨੇ ਭੋਗੀ - ਉਨ੍ਹਾ ਦਾ chance (ਮੌਕਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਔਲਾਦ ਵਾਸਤੇ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਗਈ, ਔਲਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ; ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂ, ਪਰ chances (ਮੌਕੇ) ਬੜੇ ਘੱਟ ਨੇ - ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਹ ਪੁੱਛਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ - ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਓ ਸੁਹਾਗਣ ਸਹੀਓ,
ਕਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਵਿਆ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ - ੨, ੨.

ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਗ-ਲਗ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਰਸਤਾ ਦਸ ਦਿਓ - ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ? ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਸੋ ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪੰਧਾਊ ਆ ਗਿਆ - ਗਾਹਕ ਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਬੇਅਰਥ ਹੈ -

ਰਾਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇ ਕੈ ਕਬੀਰਾ ਗਾਂਠਿ ਨ ਖੋਲ੍ ॥
ਨਹੀ ਪਟਣੁ ਨਹੀ ਪਾਰਖੂ ਨਹੀ ਗਾਹਕੁ ਨਹੀ ਮੋਲੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੬੫***

ਜਦ ਗਾਹਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਪੁਰਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਦਸਦੇ ਹੋ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਦੱਸੋ ਰਸਤਾ।" ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕੁਛ ਬਚਨ ਕੀਤੇ - ਉਹ ਬਚਨ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਭੀ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰਗ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਚ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਰਸਤੇ ਦੱਸੇ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਨਾਲ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਖੇਚਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ - ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੁਖਾਲਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੋਇ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ; ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਵਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜਦ ਤਾਈਂ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ - ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ -

ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪***

ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ - ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦੇ। ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਈਰਖਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ, ਨੀਵੇਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ
ਤਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੮***

ਉਤਲੇ ਡੰਡੇ ਤੋਂ ਹੇਠ ਉਤਰ ਆਇਆ - ਥੱਲੇ ਗਿਰ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾ ਵਰਤੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਂਗੇ, ਫਿਰ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪਹਿਲੀ ਰਹਿਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਿੰਸਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬੁਰਾ ਰੱਖੇ ਹੀ ਨਾ ਚਿਤ 'ਚ -

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥
ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ॥ ***ਅੰਗ - ੩੮੬***

ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਰਹਿਤ ਦੱਸ ਦਿਤੀ - ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜੇ ਪਰਾਇਆ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਚਿਤਵੇਂਗਾ। ਦਿਲੋਂ ਕਿਹਾ ਕਰ - 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ। ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ।' ਕਹਿੰਦੇ, ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੀ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਭਲਾ ਮੰਗੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਨਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਭਲਾ ਮੰਗੇਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨੋ ਹਟ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਹ ਕੁਬੁੱਧ ਵਸ ਹੋਏ ਹੋਏ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। (12 ਫਰੀਦ ਹੋਏ ਨੇ - ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਬਾਹਰਵਾਂ ਫਰੀਦ ਸੀ।) ਉਹ ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਐਸੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾਸਤਕ ਸਨ। 'ਨਾਸਤਕ' ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਹੁੰਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਹਿਣ 'ਹੈ ਨਹੀਂ'; ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹਠ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸੂਰਜ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ -

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਏ ਭਗਤਿ ਤੇ ਬਾਹਜ
ਤਿਨ ਤੇ ਸਦਾ ਡਰਨੇ ਰਹੀਐ॥ ***ਅੰਗ - ੩੩੨***

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਡਰ ਕੇ ਰਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨ ਕਰਿਆ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ, ਸਗੋਂ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਭੈੜੇ ਅੱਖਰ ਕਹਿਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਧੱਕੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ - ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ। ਮੁਰੀਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਕੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ?" ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਰਹੋ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ।" ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਲਾਈ ਜਾਣ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਾਡਾ। ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?" ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਰੋਣ ਲਗ ਗਏ, ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਦੁਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਰੀਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੇ ਸੀ, ਧੱਕੇ-ਮੁੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਹੱਥੋਂ-ਪਾਈ ਹੋਈਏ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦੇ ਹੋ, ਓਦੋਂ ਹਸਦੇ ਸੀ - ਮੁੱਕੇ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਰੋ ਰਹੇ ਹੋ ਜਦ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਮੈਂ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਂ ਇਹ ਬੰਦੇ ਕਿੰਨੇ ਭੁਲਾ ਦਿਤੇ ਨੇ

ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਤੋਂ, ਕਿੰਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਦੇਹ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਨਣਾ ਕਰ, ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹਟਾ ਦੇ।" ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਬਾਬਾ! ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ। ਅਸੀਂ ਐਨਾ ਕੁਝ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਪਰ ਤੈਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸਾਨੂੰ। ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਛਤਾਵਾ ਲੱਗਿਆ, ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਵੀ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਅਸੀਂ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ, ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੇਹ, ਜਿਹਦੇ ਆਸਰੇ ਤੂੰ ਐਨਾ ਠੰਢਾ ਹੈਂ - ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਠੰਢੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ ਨੇ, ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਜਲਦੇ ਹੀ ਜਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ - ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ।"

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਕਰੋ ਦਿਲੋਂ - 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ। ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਬਲਾ।' ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨ ਚਿਤਵੋ, ਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਨ ਸਰੀਰ ਨਾਲ, ਨਾ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਫਿਕੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖਾਓ - ਸਦਾ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੋ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਅਹਿੰਸਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਦ ਤਾਈਂ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਡੰਡਾ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਦਰ - ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਵਾਂਗੇ? ਪੈਰ ਤਾਂ ਧਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਖਰਲੇ ਡੰਡੇ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਉਛਲਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਜੇ ਪਉੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ! ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਕਿਆਈ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀਦਾ ਹੈ ਇਉਂ ਨੀਂਹ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਨਾਮ, ਜਿਹੜਾ ਅੰਦਰ ਹੈ - ਸਭ ਦੇ, ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦੇ, ਉਹ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਦੂਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਸਤਿ'। 'ਸਤਿ' ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ 'ਸਤਿ' ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ - 'ਸਤਿ' ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨਾ ਟਾਇਮ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਥੱਲੇ ਕਿਉਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਖਾਲੀ ਕਿਉਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ? ਕਿਉਂਕਿ 'ਸਤਿ' ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਝੂਠ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਈ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਜੇ ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ - ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਦੇ।

ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਚਿਤ੍ਰਕੇਤੂ' ਸੀ। ਆਪ ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕੋਈ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਮੁਲੰਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੋ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਉਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੀ ਮੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਣੇ ਪੈਣ। ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਫੈਲੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜਸ ਵਧ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ 'ਸਤਿ' ਦਾ ਜਸ ਵਧਾਦਾ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਤਾਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਤਖਤ ਡੋਲਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਸਤੀ ਆ ਗਿਆ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। 'ਜਤੀ' ਤੇ 'ਸਤੀ' ਬੜੀ ਮਹਾਨਤਾ ਰਖਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰਕੇਤੂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਦਾ ਤਖਤ ਡੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰੋ ਤੇ ਗਿਰਾਓ ਇਸਨੂੰ - ਸਤਿ ਤੋਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਤਪ-ਤੇਜ ਮੈਥੋਂ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਆਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਤੇਜ ਐਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਗਨ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭਸਮ ਬਣਾ ਦੇ - ਗਿਰਾ ਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਗਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਨ ਦੇਵਤਾ ਆ ਕੇ ਇਹਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਣਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ ਪਰ ਉਹ (ਅਗਨ ਦੇਵਤਾ) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋ ਲੜਕੇ ਸੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ,

"ਦੇਖੋ! ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ, ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਿਹੜਾ ਭੁੱਖਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੀ ਮੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ - ਚਾਹੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਣੇ ਪੈਣ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਧਰਮ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਪ੍ਰਾਣ ਵੱਡੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਧਰਮ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤਿਆਂ ਵੀ ਜੇ ਧਰਮ ਬਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ; ਜੇ ਧਰਮ ਹਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ - ਫੇਰ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਾਂ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤਾ! ਕੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਲਵੇਂ?" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਸ਼ਰਤ ਮੇਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ-ਭਾਗ, ਖਜ਼ਾਨੇ ਸਭ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਪੜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਇਹ ਵੀ ਲਾਹ ਕੇ ਕੇਵਲ ਕੁੜਤੇ, ਪਜਾਮੇ ਸਾੜੀ - ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚੋਂ ਚਲੇ ਜਾਓ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਏਥੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ - ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚ।" ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਜੇਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਤੇ ਇਕ ਬੰਦਰਗਾਹ ਸੀ - ਗੋਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਸਮਾਨ ਲੱਦਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਇਸਨੇ। ਇਸ ਦੀ ਜੋ ਰਾਣੀ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਲੜਕੇ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਵੱਡਾ ਸੁਦਾਗਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਲਾਲਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ; ਪਿਛੋਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਲੱਗਿਆ। ਗਰੀਬ ਸੀ, ਬਿਗਾਨੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ - ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਰਾਣੀ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਲੇਕਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ, ਨਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਹਾਲ, ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਿਆ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਆ ਗਈ। ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ - ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਛੱਡ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦੇ ਨੂੰ ਨਦੀ ਐਨੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨੇ ਛੱਲ ਮਾਰੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਵਿਚੇ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਲੜਕਾ ਇਕ ਐਧਰ ਹੈ ਨਦੀ ਦੇ, ਇਕ ਓਧਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ - ਛੋਟੇ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕੰਢੇ ਤੇ ਲਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹੋਣਗੇ - ਨਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਬਣਿਆ ਹੋਊ ਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਉਹ ਇਕ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਰ ਚੁਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਵੇਗਾ, ਉਹਨੂੰ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਥੇ ਇਹ ਰਾਜਾ ਆ ਗਿਆ - ਮੂਹਰੇ, ਤੇ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਗਈ, ਇਸਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਫੇਰ ਇਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਕਿ ਕਿਥੇ ਦਾ ਸੁਦਾਗਰ ਸੀ ਤੇ ਕਿਧਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ, ਜਿਥੇ ਗੋਦੀ ਸੀ - ਜਹਾਜ਼ ਲਗਦੇ ਸੀ, ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਦਾਗਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ - ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਲਗ ਗਿਆ, ਤੇ ਜੋ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਦਾਗਰ ਨੇ ਸਤਿ ਹਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੜਾ ਲਾਲਚ ਦਿਤਾ - ਹੀਰੇ-ਲਾਲ, ਗਹਿਣੇ, ਜਵਾਹਰਾਤ ਆਦਿ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਸੁਦਾਗਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨਾ। ਮੈਂ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਨਾ ਹਾਰੇ; ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਹਿਰੇ ਵਾਸਤੇ ਬੰਦੇ ਮੰਗੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹੀ ਦੋ ਲੜਕੇ ਪਹਿਰੇ ਵਾਸਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਤ ਵੱਡੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਛੋਟੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆਉਣ

ਲੱਗ ਗਈ। ਇਧਰ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਣੀ ਹਰ ਵਕਤ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ - ਇਸਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਕੈਬਿਨ (ਕਮਰੇ) ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪਹਿਰਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਲੜਕਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਭਾ ਜੀ! ਰਾਤ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਪਈ ਹੈ; ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; ਕੋਈ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਸੁਣਾਓ ਤਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲੇ।" ਦੂਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ 'ਚਿਤ੍ਰਕੇਤੂ' ਦਾ ਲੜਕਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਸਤਿ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੱਕ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਖਾਏਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਅਹੂਤੀ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ - ਇਕ ਸੁਦਾਗਰ, ਤੇ ਉਹਦਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ - ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਕਿੱਥੇ ਨਹੀਂ; ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈਂ; ਮੈਂ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹਾਂ। ਫਲਾਣੀ ਨਦੀ ਤੇ ਸਾਡਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਮਿਲ ਗਏ, ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿਤਾ - 'ਚੋਰ-ਚੋਰ', ਮੇਰਾ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਡੱਬਾ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ......।' ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣੇ ਨੇ, ਛੋਟੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ। ਸੋ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਿਆਨ ਇਹ ਨੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਦੱਸਾਂਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਨੇ - ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਸੁਦਾਗਰ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਅਗਨ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਰਾਜਨ! ਤੇਰੇ 'ਸਤਿ' ਦੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਤੂੰ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਉਹ ਰਾਜ ਵੀ ਤੂੰ ਸਾਂਭ ਤੇ ਇਹ ਰਾਜ ਵੀ ਤੇਰਾ ਹੈ।" ਸੋ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ 'ਸਤਿ-ਪ੍ਰਤੱਗੀ' ਕਹਾਉਂਦੇ ਨੇ - ਸਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ - ਸਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰਨੀ।

ਸੋ ਇਹ ਦੂਸਰਾ ਡੰਡਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ 'ਸਤਿ-ਪ੍ਰਤੱਗੀ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ - ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ। ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ - ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਤਿ-ਪ੍ਰਤੱਗੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ - ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਧਾਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ -

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਸਚਾ ਹੋਇ॥
ਕੂੜ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਤਨੁ ਕਰੇ ਹਛਾ ਧੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੬੮***

ਜਦ ਤੱਕ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬੜੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀਆਂ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਬਚਨ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ - ਅਰਜਨ ਦੇ ਨਾਲ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਰਜਨ! ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ 'ਸਤਿ-ਪ੍ਰਤੱਗੀ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸਤਿ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰਿਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹੋ ਆਪ - ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ?" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੁਖ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। 'ਨਾਮ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਐਸਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਦੁੱਖ ਪਾਵੇ, ਪਿਆਰੇ,
ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਦੁੱਖ ਪਾਵੇ -੨,

ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਸਹਸਾ ਨਹ ਚੂਕੈ
ਗੁਰੁ ਇਹੁ ਭੇਦੁ ਬਤਾਵੈ॥ *ਅੰਗ - ੮੩੦*

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਭੇਦ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ -

ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ ॥
ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੂਰੇ ॥
ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ ॥
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ
ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ ॥ *ਅੰਗ - ੭੦੭*

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਸੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

''ਅਰਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਸਤਿਵਾਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?''

''ਅੱਛਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰਦਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਤਿਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।''

''ਕੀ ਕਰੇਂਗਾ?''

''ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਾਂਗਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛਕਾ ਕੇ ਫੇਰ ਛਕਿਆ ਕਰਾਂਗਾ।''

''ਇਹ ਗੱਲ ਤੈਥੋਂ ਪੁੱਗਣੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਬ੍ਰਤ ਰੱਖ ਲਵਾਂ?''

''ਜੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗਾ?''

''ਚੰਗਾ! ਹੁਣ ਪੰਜ ਬ੍ਰਤ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਨੇ।''

ਉਸ ਜੁਗ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਤ ਵਗੈਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੈਡੀਕਲੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕੋਈ ਫਲ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ -

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ॥ *ਅੰਗ - ੧੪੨੮*

ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਮਾਨ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ-ਇਹ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿਆ ਕਰਦੀ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ''ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਤ ਰੱਖੋਗੇ, ਮੈਂ ਵੀ ਰਖਾਂਗਾ।'' ਕਹਿੰਦੇ, ''ਚੰਗਾ! ਕੱਲ੍ਹ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਤ ਹੈ ਆਪਣਾ।'' ਬ੍ਰਤ ਰਖਿਆ, ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਦਾ ਬ੍ਰਤ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਦਿਨ ਹੋਇਆ, ਸੋਚਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਭਗਵਾਨ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੁਛ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਈਏ - ਕੁਛ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਪਰ ਉਹ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦੇਣ ਇਸਨੂੰ। ਅਖੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,

"ਅਰਜਨ! ਚੱਲ ਬਾਹਰ ਚੱਲੀਏ - ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ।" ਤੇ ਆਪ ਜਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਇਹ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਮੱਕੀ ਦਾ ਖੇਤ ਸੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਛੱਲੀਆਂ ਤੋੜ ਕੇ ਖਾਣ ਲਗ ਗਿਆ - ਕੱਚੀਆਂ ਹੀ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਤੂੰ ਸਤਿ-ਵਾਦੀ ਹੈਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ?"

"ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਭੁੱਖ ਹੀ ਐਨੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ।"

"ਫਿਰ ਸਤਿ-ਵਾਦੀ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਇਆ।"

"ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਉ। ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਤਿਵਾਦੀ ਰਹਾਂਗਾ।"

"ਚੰਗਾ, ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।"

ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਆਪ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਰਜਨ! ਇਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵਿਜੰਤੀ ਮਾਲਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੌਚ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਇਹਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੀਂ। ਪ੍ਰਾਣ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਠੀਕ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਬਚਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਾਂਗਾ।" ਭਗਵਾਨ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਆਏ ਹੀ ਨਾ ਤੇ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਵਾਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ - ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਲਾ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਅਚਾਨਕ ਉਥੇ ਸ਼ੇਰ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਡਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇੱਟ-ਪੱਥਰ ਵਗੈਰਾ ਕੁਛ ਕੋਲ ਨਹੀਂ; ਇਕੱਲੀ ਮਾਲਾ ਹੀ ਕੋਲ ਪਈ ਸੀ, ਉਹ ਹੀ ਉਹਦੇ ਮਾਰੀ ਵਗਾਹ ਕੇ, ਜੋ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲੱਗੀ, ਤੇ ਉਹ ਉਵੇਂ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮਗਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲੱਭਿਆ ਨਾ।

ਐਨੇ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਆ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਸਾਡੀ ਮਾਲਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?" ਚੁੱਪ, ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਸਤਿ-ਪ੍ਰਤੱਗੀ ਹੈਂ?" ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਮੈਂ ਮਾਲਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਪ੍ਰਾਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕਾਇਮ ਨੇ - ਮਾਲਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਾਡੀ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਰਾਖੀ ਕਰੇ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ, ਚੱਲ ਤੈਨੂੰ ਦਿਖਾਈਏ।" ਇਕ ਥਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਹੈ - ਦੋ ਜਣਿਆ ਨੇ।" ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਾਇਆ। ਭਗਵਾਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਛਕ ਲਉ।"

"ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਛੱਕਣਾ, ਜਦ ਤਕ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।"

"ਅੱਛਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਉਪਰ ਜਾ ਆਵਾਂ - ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ।"

ਉਪਰ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਹੀਰਾ ਚੱਟ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ - ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਇਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਦੇਖ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਪਰ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ -

"ਜੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਗਿਆ।"

"ਉਹਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿਤੇ?"

''ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲਉ।''

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਵੀ ਉਪਰ ਚਲੇ ਗਏ, ਛਿੱਟਾ ਮਾਰਿਆ ਜਲ ਦਾ ਤੇ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ''ਭਗਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਉਂ ਛੱਡੇ?''

''ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰਿਓ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਾ ਛਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ।''

''ਕਿਉ?''

''ਇਹ ਭੰਗਣਾਂ ਨੇ।''

''ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਹੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਸੀ?''

''ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੀਆਂ ਘਰਵਾਲੀਆਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਭੰਗਣਾਂ ਨੇ।''

''ਉਹ ਕਿਵੇਂ?''

ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਪਰਦੇਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਹਨੂੰ ਲੈ ਆਏ - ਜਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਾਉ ਉਠਿਆ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੌਂਕਾ ਲਿੱਪਣ ਲਈ ਗੋਹਾ ਲਿਆਉਣ ਗਈ ਬਾਹਰ। ਜਦ ਬਰਤਣ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ ਗੋਹਾ, ਤਾਂ ਚੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, ''ਭਾਈ! ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰਖਾ ਦੇ, ਤੇਰਾ ਬੜਾ ਪੁੰਨ ਹੋਏਗਾ।'' ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ, ''ਦੇਖੀਂ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੂਹੀਂ ਨਾ, ਮੈਂ ਪਰ-ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਛੂੰਹਦੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਭੰਗਣ ਹਾਂ - ਇਉਂ ਸਮਝੀਂ।'' ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਭੰਗਣ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਬਰਤਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਘਰ ਆਏ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾਂ।''

ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਤੇ ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਲਿਆ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ''ਬੇਟਾ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਵੱਡੀ ਧੀ ਨੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈਂ, ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹਨੂੰ ਰੱਖੀਂ।'' ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ''ਮਾਤਾ! ਇਹ ਬਚਨ ਨ ਮੈਥੋਂ ਲੈ।'' ਕਹਿੰਦੀ, ''ਨਹੀਂ ਬਚਾ! ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਮਾਨ ਸਮਝੀਂ।'' ਜਦ ਮੇਰੇ ਪਿਛਿਓਂ ਹਟੀ ਹੀ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, ''ਜਾਹ ਮਾਤਾ! ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੰਗਣ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੂੰ, ਤਾਂ ਹੀ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖੂੰਗਾ ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਭੀ ਭੰਗਣ ਕਹੂੰ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੋੜਨਾ - ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਣੇ, ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਤੋੜਨ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ''ਠੀਕ ਹੈ, ਜਿਉਂਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਤੂੰ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇ।''

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ''ਕਿਉਂ ਅਰਜਨ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਵਿਜੰਤੀ ਮਾਲਾ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਇਹਨੇ ਦੇਖ ਲੈ, ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਣ ਪਾਲਣ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿਤੀ।'' ਇਹਨੂੰ 'ਸਤਿ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ - ਦੂਸਰਾ ਡੰਡਾ। ਮਿਸਾਲ ਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੋਰ ਭੀ ਨੇ।

ਰਾਜੇ ਹਰੀਚੰਦ ਬਾਰੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਸੁਪਨਾ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ - ਉਸਨੂੰ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦਾਨ ਕਰਿਆ ਸੀ ਰਾਜ, ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤਰ ਰਾਜ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਦੱਛਣਾ ਦੇਹ। ਸੋ ਦੱਛਣਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਵਿਕਣਾ ਪਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਨਿਖਾਸ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਕਣਾ ਪਿਆ -

ਅਉਗਣੁ ਜਾਣੈ ਤ ਪੁੰਨ ਕਰੇ ਕਿਉ ਕਿਉ ਨੇਖਾਸਿ ਬਿਕਾਈ॥ ਅੰਗ - ੧੩੪੪

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ..................ਘਰਵਾਲੀ ਕਿਤੇ ਹੈ, ਬੱਚਾ ਕਿਤੇ ਹੈ। ਬੱਚਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ।

ਸੋ ਇਸਨੂੰ 'ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ 100% ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ, ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਐਸਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਦਸ ਕਦਮਾਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 20 ਕਦਮਾਂ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਸ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸੱਚ' ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਹੈ -

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥
ਕੂੜ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਤਨੁ ਕਰੇ ਹਛਾ ਧੋਇ ॥
ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਚਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੂੜ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਚੋਰੀ'। ਚੋਰੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੀ - ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੀਜ਼, ਵਸਤੂ ਛੁਪਾ ਲੈਣੀ; ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਮਨ ਦੀ ਚੋਰੀ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਸੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣੀਆਂ ਪਰ ਪਤਾ ਲਗਣ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਨਾ। ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ 'ਨਾਮ' ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦਾ।

ਚੌਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ' ਆਖਦੇ ਨੇ। ਇਹਦੀ ਕਾਫੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਸੀ। ਪੰਜਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੈ 'ਧੀਰਜ'। ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹਿਆ - ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਧੀਰਜੀ ਪੁਰਸ਼ ਐਸਾ ਹੈ -

ਆਪਦ ਸੰਪਦ ਆਤਪ ਸੀਤਾ॥
ਬਿਕਲ ਨ ਹੋਇ ਡੁਲਾਏ ਚੀਤਾ॥ ਪੰਨਾ - ੧੦੮ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ

"ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਭੁੱਖ ਹੀ ਐਨੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ।"

"ਫਿਰ ਸਤਿ-ਵਾਦੀ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਇਆ।"

"ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਉ। ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਤਿਵਾਦੀ ਰਹਾਂਗਾ।"

"ਚੰਗਾ, ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।"

ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਆਪ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਰਜਨ! ਇਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵਿਜੰਤੀ ਮਾਲਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੌਚ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਇਹਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੀਂ। ਪ੍ਰਾਣ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਠੀਕ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਬਚਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਾਂਗਾ।"

ਭਗਵਾਨ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਆਏ ਹੀ ਨਾ ਤੇ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਵਾਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ - ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਲਾ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਅਚਾਨਕ ਉਥੇ ਸ਼ੇਰ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਡਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇੱਟ-ਪੱਥਰ ਵਗੈਰਾ ਕੁਛ ਕੋਲ ਨਹੀਂ; ਇਕੱਲੀ ਮਾਲਾ ਹੀ ਕੋਲ ਪਈ ਸੀ, ਉਹ ਹੀ ਉਹਦੇ ਮਾਰੀ ਵਗਾਹ ਕੇ, ਜੋ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲੱਗੀ, ਤੇ ਉਹ ਉਵੇਂ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮਗਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲੱਭਿਆ ਨਾ।

ਐਨੇ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਆ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਸਾਡੀ ਮਾਲਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?" ਚੁੱਪ, ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਸਤਿ-ਪ੍ਰਤੱਗੀ ਹੈਂ?" ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਮੈਂ ਮਾਲਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਪ੍ਰਾਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕਾਇਮ ਨੇ - ਮਾਲਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਾਡੀ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਰਾਖੀ ਕਰੇ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ, ਚੱਲ ਤੈਨੂੰ ਦਿਖਾਈਏ।" ਇਕ ਥਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਨ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਹੈ - ਦੋ ਜਣਿਆ ਨੇ।" ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਾਇਆ। ਭਗਵਾਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਛਕ ਲਉ।"

"ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਛੱਕਣਾ, ਜਦ ਤਕ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।"

"ਅੱਛਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਉਪਰ ਜਾ ਆਵਾਂ - ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ।"

ਉਪਰ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਹੀਰਾ ਚੱਟ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ - ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਇਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਦੇਖ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਪਰ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ -

"ਜੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਗਿਆ।"

"ਉਹਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿਤੇ?"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲਉ।"

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਵੀ ਉਪਰ ਚਲੇ ਗਏ, ਛਿੱਟਾ ਮਾਰਿਆ ਜਲ ਦਾ ਤੇ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਭਗਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਉਂ ਛੱਡੇ?"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰਿਓ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਾ ਛਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ।"

"ਕਿਉ?"

"ਇਹ ਭੰਗਣਾਂ ਨੇ।"

"ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਹੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਸੀ?"

"ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੀਆਂ ਘਰਵਾਲੀਆਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਭੰਗਣਾਂ ਨੇ।"

"ਉਹ ਕਿਵੇਂ?"

ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਪਰਦੇਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਹਨੂੰ ਲੈ ਆਏ - ਜਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਾਉ ਉਠਿਆ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੌਂਕਾ ਲਿੱਪਣ ਲਈ ਗੋਹਾ ਲਿਆਉਣ ਗਈ ਬਾਹਰ ਗਈ। ਜਦ ਬਰਤਣ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ ਗੋਹਾ, ਤਾਂ ਚੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, "ਭਾਈ! ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰਖਾ ਦੇ, ਤੇਰਾ ਬੜਾ ਪੁੰਨ ਹੋਏਗਾ।" ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ, "ਦੇਖੀਂ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੂਹੀਂ ਨਾ, ਮੈਂ ਪਰ-ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਛੂੰਹਦੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਭੰਗਣ ਹਾਂ - ਇਉਂ ਸਮਝੀਂ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਭੰਗਣ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਬਰਤਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਘਰ ਆਏ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾਂ।"

ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਤੇ ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਲਿਆ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਬੇਟਾ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਵੱਡੀ ਧੀ ਨੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈਂ, ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹਨੂੰ ਰੱਖੀਂ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮਾਤਾ! ਇਹ ਬਚਨ ਨ ਮੈਥੋਂ ਲੈ।" ਕਹਿੰਦੀ, "ਨਹੀਂ ਬਚਾ! ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਮਾਨ ਸਮਝੀਂ।" ਜਦ ਮੇਰੇ ਪਿਛਿਓਂ ਹਟੀ ਹੀ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, "ਜਾਹ ਮਾਤਾ! ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੰਗਣ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੂੰ, ਤਾਂ ਹੀ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖੂੰਗਾ ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਭੀ ਭੰਗਣ ਕਹੂੰ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੋੜਨਾ - ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਣੇ, ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਤੋੜਨ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਠੀਕ ਹੈ, ਜਿਉਂਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਤੂੰ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇ।"

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਿਉਂ ਅਰਜਨ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਵਿਜੰਤੀ ਮਾਲਾ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਇਹਨੇ ਦੇਖ ਲੈ, ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਣ ਪਾਲਣ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿਤੀ।" ਇਹਨੂੰ 'ਸਤਿ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ - ਦੂਸਰਾ ਡੰਡਾ। ਮਿਸਾਲ ਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੋਰ ਭੀ ਨੇ।

ਰਾਜੇ ਹਰੀਚੰਦ ਬਾਰੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਸੁਪਨਾ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ - ਉਸਨੂੰ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦਾਨ ਕਰਿਆ ਸੀ ਰਾਜ, ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤਰ ਰਾਜ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਦੱਛਣਾ ਦੇਹ। ਸੋ ਦੱਛਣਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਵਿਕਣਾ ਪਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਨਿਖਾਸ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਕਣਾ ਪਿਆ -

ਅਉਗਣੁ ਜਾਣੈ ਤ ਪੁੰਨ ਕਰੇ
ਕਿਉ ਕਿਉ ਨੇਖਾਸਿ ਬਿਕਾਈ॥ ਅੰਗ - ੧੩੪੪

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ....................ਘਰਵਾਲੀ ਕਿਤੇ ਹੈ, ਬੱਚਾ ਕਿਤੇ ਹੈ। ਬੱਚਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ।

ਸੋ ਇਸਨੂੰ 'ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ 100% ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ, ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਐਸਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਦਸ ਕਦਮਾਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 20 ਕਦਮਾਂ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਸ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸੱਚ' ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਹੈ -

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥
ਕੂੜ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਤਨੁ ਕਰੇ ਹਛਾ ਧੋਇ ॥
ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਚਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੬੮***

ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੂੜ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਚੋਰੀ'। ਚੋਰੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੀ - ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੀਜ਼, ਵਸਤੂ ਛੁਪਾ ਲੈਣੀ; ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਮਨ ਦੀ ਚੋਰੀ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਸੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣੀਆਂ ਪਰ ਪਤਾ ਲਗਣ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਨਾ। ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ 'ਨਾਮ' ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦਾ।

ਚੌਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ' ਆਖਦੇ ਨੇ। ਇਹਦੀ ਕਾਫੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਸੀ। ਪੰਜਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੈ 'ਧੀਰਜ'। ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹਿਆ - ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਧੀਰਜੀ ਪੁਰਸ਼ ਐਸਾ ਹੈ -

ਆਪਦ ਸੰਪਦ ਆਤਪ ਸੀਤਾ॥
ਬਿਕਲ ਨ ਹੋਇ ਡੁਲਾਏ ਚੀਤਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ***

ਚਾਹੇ ਧੁੱਪ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਠੰਢ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਬਿਪਤਾ ਆ ਗਈ, ਚਾਹੇ ਸੰਪਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਆ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਰਹੇ, ਉਸਨੂੰ ਧੀਰਜਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਰੁੱਖਾਂ ਵਰਗਾ ਜੇਰਾ,
ਪਿਆਰੇ ਲੋੜੀਂਦੈ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ - ੨, ੨.

ਫਰੀਦਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ
ਦਿਲ ਦੀ ਲਾਹਿ ਭਰਾਂਦਿ॥
ਦਰਵੇਸਾਂ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦਿ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੮੧***

ਦਰਖਤ ਦੇ ਕੋਈ ਟਾਹਣੇ ਵੱਢਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇੱਟਾਂ ਵੱਟੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਛਾਂ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤੇ ਫਲ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਕੋਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਅਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਬੇਅੰਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਿਲਦੇ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਜਿਗਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ।

ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੁ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਤਖਤ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਨੇ। ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ। ਬ੍ਰਿਧ ਸਰੀਰ ਸੀ, ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਗਿਰ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਕੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲ ਆਉਣਗੇ ਸਾਡੇ, ਤੇ ਫੇਰ ਐਡੇ ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਸ਼ - ਜੇ ਇਕ ਬਚਨ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਕਹਿ ਦੇਣ ਤਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਣ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਰਥ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਪੈਰ ਲਗ ਗਿਆ - ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਪੈਰ ਕੀ ਲਗਣਾ ਸੀ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ, ਕਿ ਰੂਹ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲੀ ਹੋਈ, ਫਿਰ ਚਿੱਟੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਚਲੀ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ! ਤੇਰੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਜਦ ਤੂੰ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਓਧਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਨੂੰ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਛੁਹਣਗੇ - ਕੀੜੇ ਮਕੌੜੇ ਆਦਿ, ਤੇ ਸਭ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋ

ਜਾਣਗੇ। ਭਾਈ! ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ - ਤੂੰ ਨਾ ਆਈਂ।

ਸੋ ਐਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਥੱਲੇ ਗਿਰ ਗਏ। ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਚਰਨ ਫੜ ਲਗਏ। ਉਹ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਦੇ ਨੇ, ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਤਾਹਨੇ ਮਿਹਣੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਦਾਸ ਹੋ ਕੇ, ਤੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਕਿਵੇਂ ਪਈ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ - ਸਾਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ? ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ-ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ। ਆਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਹੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਹੈ, ਧੀਰਜ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਧੀਰਜ ਦਾ ਘਰ ਹੀ ਨੇ। ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ -

ਯਾਂ ਤੇ ਅਧਿਕ ਸਰੀਰ ਕਠੋਰਾ॥
ਤੁਮਰੋ ਚਰਨ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਨਹਿਂ ਥੋਰਾ॥ ਪੰਨਾ - ੧੪੬੨ (ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਇਓ! ਮੇਰਾ ਤਨ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਕਠੋਰ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨ ਕਿੰਨੇ ਨਰਮ ਨੇ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨਰਮ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ। ਤੇ ਇਹ ਬਜਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਗੀਆਂ ਨੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ! ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਚੋਟ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ?

ਹੁਯੋ ਹੋਇਗੋ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ॥
ਛਿਮਹੁ ਭਯੋ ਅਪਰਾਧ ਅਜਾਨਾ॥ ਪੰਨਾ - ੧੪੬੨ (ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਹੇ ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਪੂਜਨੀਕ ਹੋ। ਠੀਕ ਕਰਿਆ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ, ਮੈਂ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ, ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸੋ ਕਿੰਨੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਧੀਰਜ! ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਿਹਾ। ਜੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਜੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਸਤਿ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਤਨ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲਉ -

ਧਾਰਨਾ - ਬਣਾ ਲੈ ਪਿਆਰਿਆ,
ਧੀਰਜ ਧਾਮ, ਤਨ ਆਪਣਾ -੨

ਧੰਨਿ ਜੀਉ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈਂ
ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿਤ ਮੈਂ ਜੁੱਧੁ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੈ ਜਸੁ
ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ॥
ਧੀਰਜ-ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ,
ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜੀਆਰੈ॥
ਗਿਆਨਹਿ ਕੀ ਬਢਨੀ
ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ॥ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ)

'ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ' - ਧੀਰਜ ਦਾ ਧਾਮ ਬਣਾ ਲੈ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ - ਕਾਹਲਾ ਨ ਹੋ, frustration ਨਾ ਲਿਆ ਚਿਤ ਵਿੱਚ, ਝੁੰਝਲਾਹਟ ਨਾ ਲਿਆ, ਗਲਤ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। 'ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜੀਆਰੈ' - ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾ ਬਲਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਸਭ ਧੀਰਜੀ ਹੋਏ ਨੇ, ਕਾਹਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਇਕ ਸਬਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ

ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਪਾਲਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਗਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੋਲ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਪਿਛੋਂ ਉਥੇ ਬਘਿਆੜ ਆ ਗਿਆ - ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ, ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ ਹੋ ਕੇ ਬਘਿਆੜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖੇਡਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੰਘੂੜੇ ਤੇ ਬੱਚਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੰਘੂੜੇ ਤੇ ਬੱਚਾ ਤਾਂ ਹੇ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆ, ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ - ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਅੱਗੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਦੇਖ ਕੇ, ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਘਿਆੜ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚਾ ਖੇਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੋਇਆ ਫੇਰ ਬਹੁਤ, ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਡੀ ਕਾਹਲੀ ਕੀਤੀ - ਕਾਹਲੀ ਅੱਗੇ ਟੋਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ 'ਧੀਰਜ' ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਣ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਧੀਰਜ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲੈ ਇਸ ਤਨ ਨੂੰ - ਕਾਹਲਾ ਨਾ ਹੋ।

ਇਕ ਵੱਡਾ ਫਿਲਾਸਫਰ 'ਸੁਕਰਾਤ' ਹੋਇਐ - ਯੂਨਾਨ ਵਿਚ। ਉਹ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾ। ਅਖੀਰ, ਜਦ ਸੁਗੰਧਾਂ ਵਗੈਰਾ ਖਾਧੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਤਨੀ ਛਾਟਾਂਗਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਪਤਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿਨ ਵਿਚ ਲੜਦੀ ਹੀ ਰਹੇ, ਕਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੇ ਹੀ ਨਾ, ਪੈਰ-ਪੈਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਟੋਕਦੀ ਤੇ ਲੜਦੀ ਰਹੇ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਲਹ-ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਐਸੀ ਲੜਕੀ ਲੱਭ ਗਈ ਜਿਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ spare (ਲਿਹਾਜ਼) ਨਾ ਕਰਿਆ। ਤੇ ਏਧਰ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਧੀਰਜ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਰੇ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਕਰੇ। ਬੜੀਆਂ ਥਿਊਰੀਆਂ ਨੇ ਸੁਕਰਾਤ ਦੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਧੀਰਜ ਤੋੜ ਕੇ ਛੱਡਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੁੱਸੇ ਹੁੰਦਾ? ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਗੁਆਢਣਾਂ ਨੇ ਕਹਿਣਾ, ਦੇਖੋ, ਇਹ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਲੜਦੀ ਹੈਂ, ਪੈਰ-ਪੈਰ ਤੇ ਟੋਕਦੀ ਹੈਂ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਦੀ ਹੈਂ, ਪਰ ਇਹ ਮਜਾਲ ਹੈ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਗੁਆ ਲਵੇ! ਉਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਸਭ ਸਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ ਕਰਕੇ, ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਗੁੱਸਾ! ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਤਕ ਕੁਛ ਕਿਹਾ। ਉਸਨੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੂੜਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਇਆ ਬਾਹਰੋਂ, ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ। ਉਹ ਜਿੰਨਾਂ ਗੰਦ-ਮੰਦ ਸੀ, ਇਹਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੌਕਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ? ਉਪਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੱਜਣ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ ਕਦੇ ਵਰਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਗੱਜਦੇ ਵੀ ਹੋ ਤੇ ਵਰਸਦੇ ਵੀ ਹੋ - ਦੋਏ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਉਹਦਾ ਜਿਗਰਾ ਸੀ।

ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ - ਇਬਰਾਹੀਮ ਆਦਮ। ਛੇ ਸਾਲ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨੂੰ 'ਨਾਮ' ਦਿਓ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਨਾਮ ਐਨਾ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਨਾਮ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ। ਜਦ ਤੱਕ ਮੁੱਲ ਨਾ ਉਤਾਰੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਨਾਮ ਦੇਣਾ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਾਮ ਦਾ ਗਾਹਕ ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਦੇਖੋ! ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ - ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਕੇ ਵੀ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਅਜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਹੈ - ਅਜੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਉਂ ਕਰੀਂ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ ਪਾ ਲਵੀਂ ਤਸਲੇ ਵਿਚ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਵੇਗਾ, ਇਹਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦਈਂ - ਫਿਰ ਦੱਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।"

ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਗੰਗਾ ਤੋਂ - ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ, ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕੂੜਾਂ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਹੁੰਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ! ਫੇਰ ਦੱਸਦਾ, ਕਿਵੇਂ

ਕੂੜਾ ਪਾਈਦਾ ਹੈ?" ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੀ ਆਖਦਾ ਸੀ?" ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੀ, "ਇਉਂ ਆਖਦਾ ਸੀ......।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹਦਾ ਤਨ ਅਜੇ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਆਇਆ - ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਜੇ ਮਾਣ ਹੈ - ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ। ਮਾਣ ਜਿਸਦਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਧੀਰਜ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਹਉਮੈ ਜੋ ਹੈ, ਇਹ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੀ। ਹਉਮੈ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹਨੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ।" ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇ ਸਾਲ ਹੋਰ ਲੰਘ ਗਏ - ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਟੈਸਟ ਲੈ - ਇਹਦਾ।" ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਰ ਕਰਿਆ। ਉਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਕੇਸਰ ਪਾ ਦਿਤਾ।" ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲਗ ਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਕਹਿੰਦੇ - 'ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜੀਆਰੈ।" ਐ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਉਜਿਆਰੇ ਕਰੋ - ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਣਾ ਕੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾੜੀਆਂ-ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਅੰਦਰ ਵਾਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਰਹਿਤ ਸੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਸੀ - 'ਧੀਰਜ।'

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਨ! ਛੇਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ 'ਖਿਮਾ।' ਖਿਮਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਬਲ ਹੈ ਤੇ ਬਲ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਹਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਬਲ ਹੁੰਦੇ-ਸੁੰਦੇ ਫੇਰ ਨੇਕੀ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਖਿਮਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ -

ਖਸ਼ਟਮ ਯਮ ਹੈ ਖਿਮਾਂ ਸੁਹਾਈ॥
ਮਨ ਮਹਿੰ ਛੋਭ ਨ ਕਬਹਿ ਉਠਾਈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸਾ ਆਉਣਾ ਹੀ ਨਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਉਣਾ ਹੀ ਨਾ -

ਭਲਾ ਕਿ ਬੁਰਾ ਬਖਾਨੈ ਜੋਇ॥
ਸਹਿਨ ਸੀਲ ਮਨ ਸਭ ਤੇ ਹੋਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਲੋਕ ਚਾਹੇ ਮਾੜਾ ਕਹਿਣ, ਚਾਹੇ ਚੰਗਾ - ਕੁਛ ਕਹੀ ਜਾਣ, ਸ਼ਹਿਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ। ਸੋ ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਵੱਡਿਆਂ 'ਚ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਮਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ - ਸ਼ਕਤੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ - ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਦੀਆਂ ਨੇ ਪਰ ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੋ ਬੰਦੇ ਸੀ, ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹੋ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੜੇ ਲੋਕ ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ - ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਨੇ? ਲੇਕਿਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗਤ ਕਰ ਲੈਣ।

ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਤਪਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਚਿਲੇ ਕਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਗਈ - ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬੁੱਝ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੁਆਕ ਬਿਮਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੱਝ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਲਾ ਦਿਤੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਟਾ ਦਿਤੀ। ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ -

ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ॥
ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹਿ ਆਵਤ ਲਾਜਾ॥ ***ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ***

ਪਰ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵਾਸਤੇ ਐਨੀ ਈਰਖਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਜਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਕਹਿੰਦਾ, ਦੇਖੋ! ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੈ, ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਹਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਇਹਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣ ਤੇ ਇਹਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕਰਨ, ਰਾਸ਼ਨ ਭੇਟ ਕਰਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੇਵਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦਾਨ ਕਢਾ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ - ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਾਇਆ ਕਰਦੇ।

ਬਹੁਤ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ - ਚੰਗਾ ਬੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਭਾਈ ਤੂੰ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦਾ। ਲੰਗਰ ਕਰ, ਤਾਂ ਕਿ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਤਪਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਦੇਖੋ! ਜਿਹੜੇ ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਨੇ, ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਲੋਕ ਐਵੇਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮੱਥੇ ਟੇਕੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਬੜੀ ਈਰਖਾ ਹੈ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ, ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਿਛਗ ਦੇ ਜੱਟ - ਖਹਿਰੇ ਗੋਤ ਦੇ, ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ - ਉਹ ਉਹਦੇ ਸੇਵਕ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਸੇਵਕ-ਸੂਵਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਗਰਜ਼ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਵੇ - ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਥੇ ਨਾ ਬਣੇ, ਉਥੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਹ ਤਪਾ ਹਰ ਵਕਤ ਮਨ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੀਂਹ ਅਗੇਤੇ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜ ਦਿਤੀਆਂ; ਚਰ੍ਹੀਆਂ, ਮੱਕੀਆਂ, ਕਪਾਹਾਂ ਵਗੈਰਾ ਬੀਜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਮੀਂਹ ਨਾ ਪਿਆ, ਤੇ ਉਹ ਤਪੇ ਕੋਲ ਗਏ, ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤਪਾ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚੇਲੇ ਹਾਂ, ਹਰ ਵਕਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ - ਗੁੜ ਵੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਪਾਹ ਵੀ ਲਿਆ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਣਕ, ਮੱਕੀ, ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ - ਤਾਂ ਵੀ, ਮੱਝ ਸੂੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਘਿਓ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਿਓ ਤੁਹਾਡੀ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰਾਖੀ ਕਰੋ, ਤੇ ਸਾਡੀ ਰਾਖੀ, ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇ ਫਸਲ ਹੋਵੇ - ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕਿਥੋਂ ਦਾਨ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਫਸਲ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ?" ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਗਲਤੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।"

"ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ, ਅਸੀਂ ਗਲਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ।"

"ਗਲਤੀ ਕੀ! ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?"

"ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੋਲ ਕੇ ਹੀ ਦੱਸਾ? ਤੁਸੀਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਖਤਰੀ ਏਥੇ ਬੈਠਾ ਮੱਥੇ ਟਿਕਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਬੰਦਾ? ਤੇ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੀਂਹ ਪੈਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਮੀਂਹ ਬੰਦ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।"

ਇਹਨੂੰ 'ਈਰਖਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਜੀ। ਈਰਖਾ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਦਰਤੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਣਾ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਣੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਣੀ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਲਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਰ ਨਾ ਸਕਣਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹਿ ਨਾ ਸਕਣਾ - ਇਹਨੂੰ ਈਰਖਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਈਰਖਾ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਜਨਮ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਬਰਬਾਦ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਰੋਗੀ ਈਰਖਾ ਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਮਨਾ ਮੇਰਿਆ,
ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਆਪਣਾ -੨,੨.

ਸੁਆਦ ਬਾਦ ਈਰਖ ਮਦ ਮਾਇਆ॥

ਇਨ ਸੰਗਿ ਲਾਗਿ ਰਤਨ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥ ਅੰਗ - ੭੪੧

ਕਿੱਡਾ ਰਤਨਾਂ ਵਰਗਾ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਸੀ, ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਣਾ - ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡਾਰੇ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ, ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਪਲੰਘ
ਨਿਵਾਰ ਦੇ,ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਨਾ ਗੋਦੜੀ- ੨, ੨.

ਦਾਤੈ ਦਾਤਿ ਰਖੀ ਹਥਿ ਅਪਣੈ
ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਦੇਈ॥ ਅੰਗ - ੬੦੪

ਇਹ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੱਚਾ ਪੜ੍ਹਨ 'ਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਡੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿਉਂ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ -

ਅਹਿਰਖ ਵਾਦੁ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥
ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥ ਅੰਗ- ੪੭੯

ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ -

ਕਾਹੂ ਦੀਨ੍ਹੇ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ
ਕਾਹੂ ਪਲਘ ਨਿਵਾਰਾ ॥
ਕਾਹੂ ਗਰੀ ਗੋਦਰੀ ਨਾਹੀ ਕਾਹੂ ਖਾਨ ਪਰਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੪੭੯

ਇਕ ਤਾਂ ਨਿਵਾਰ ਦੇ ਪਲੰਘਾਂ ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਇਕ ਉਹ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਵੀ ਥੱਲੇ ਵਿਛਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ
ਤਿਸ ਕਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੦੮

ਸਿਉਂਕ ਜਿਹੜੇ ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਖਾਦ ਪਾਈ ਜਾਉ, ਪਾਣੀ ਦੇਈ ਜਾਉ - ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਈਰਖਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਗਰੀਬ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਘਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ। ਕਿਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ -

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ ॥
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ ॥ ਅੰਗ - ੨੬੬

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਗ ਗਿਆ। ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਦਿਆਲ ਹੋ ਕੇ ਆਪੇ ਪੁਛਣਗੇ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਜੀ ਸਾਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਚਲ ਜਾਣ, ਸਾਡਾ ਆਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਔਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਦਿਨ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨ ਹੈ ਭਾਈ! ਇਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿਉ, ਔਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿਉ; ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਹੈ - ਤਾਂ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਹੱਥ 'ਚ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਐਨੇ ਕਾਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਉਹ। ਇਕ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਚੱਲੋ, ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ - ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ - ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਜਦ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ - ਬੜੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਵੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਲਗਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗਰਜ਼ ਨਾਲ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਬੁਲਾਇਆ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਕੋਈ ਮੰਗ ਹੈ ਤੇਰੀ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੋ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੱਸ ਕੀ ਹੈ?" "ਮਹਾਰਾਜ! ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਘਰ ਦਾ, ਦੋ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ - ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਦੋ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਮਿਲੀ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਏਥੋਂ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ -

ਭੂਖੇ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜੈ॥
ਯਹ ਮਾਲਾ ਅਪਨੀ ਲੀਜੈ॥ **ਅੰਗ - ੬੫੬**

ਭੁੱਖਿਆਂ ਤੋਂ ਭਗਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।" ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੇਖ! ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਮਨ ਨਾ ਸੁਧਾਰਿਆ ਤਾਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਪੈਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ!" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਲੈ ਇਹ ਸੰਖ ਹੈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ, ਲਿਪ ਪੋਚ ਕੇ, ਧੂਪ ਦੇ ਕੇ ਬਜਾ ਦਿਆ ਕਰੀਂ - ਇਸਨੂੰ, ਤੇ ਜੋ ਮੰਗੇਂਗਾ, ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ - ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਇਹ। ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁਕਸ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰੀਕਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਡਬਲ-ਡਬਲ (ਦੁੱਗਣਾ-ਦੁੱਗਣਾ) ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ - ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਇਕ ਸੌ ਮੰਗੇਂਗਾ, ਉਹਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਮਿਲ ਜਾਊ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਚਾਹੇ ਲੱਖ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੂਰਮਾ ਹੈਂ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਹਿ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬਾਤ ਸਹਿ ਸਕਦੇ।" ਘਰ ਆ ਗਿਆ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ। ਉਹ ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਬਰੀਕ ਸਮਝ ਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਨਾ ਹੱਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੀ; ਕਹਿੰਦੀ, "ਦੇਖ! ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਤਾਂ ਚੱਲ ਜਾਏਗਾ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਰਿਆ? ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਕਿਉਂ ਅਮੀਰ ਹੋਣ?" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਤੂੰ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ - ਆਪਣਾ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੀ, "ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ - ਇਹ ਗੱਲ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਆਵੇ ਕੁਝ, ਸਾਡੇ ਹੀ ਆਵੇ।" ਕਿਉਂਕਿ ਐਸਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਉ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਪਰ ਸੁਖ ਪਿਖ ਤਪ ਤਾਉ ਉਰਿ ਨਾਹੀ

ਬਿਗਾਨੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਪਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਤਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਅਰਥ ਹੀ ਪਾਪ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ -

ਇਕ ਤਾ ਰਿਦੇ ਤਪੈ ਦੁਖ ਪਾਵੈ॥
ਪਿਖੋ ਭਲੋ ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ॥

ਇਕ ਤਾਂ ਰਿਦਾ ਤਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਈਰਖਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਹੱਥ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਕੁਛ ਨਹੀਂ - ਆਪ ਹੀ ਜਲਦਾ ਹੈ -

ਪੁੰਨ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋਪ ਕਰੰਤਾ॥

ਤੇ ਦੂਜੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰੋਪ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਤਾਂ ਮੈਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਖਿਝਦਾ ਇਹ ਫਿਰਦਾ ਹੈ -

ਮੇਰੋ ਦੀਓ ਕਿਛੁ ਇਹ ਜਰੰਤਾ॥

ਮੇਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਤਿਆਦਿਕ ਇਸ ਮਹਿ ਬਹੁ ਦੋਖ॥
ਲਾਲਚ ਤਜੈ ਧਰੈ ਸੰਤੋਖ॥

ਇਹ ਦੋਸ਼ ਨੇ। ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਵਿਚ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ - ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇ ਪੜੌਸੀਆਂ ਦੇ।

ਇਹਨੇ ਮੰਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੋਠੀ ਮੰਗ ਲਈ, ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਗ ਲਈ, ਪੈਸਾ ਮੰਗ ਲਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾ। ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਦੇ ਦੁਗਣੇ ਲਹਿਰੇ ਬਹਿਰੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਪੜੇ ਜੇ ਇਹਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮੰਗੇ, ਉਹਦੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਆ ਗਏ। ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ। ਨਾ ਘਰ ਵਾਲੀ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਇਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ - ਅੰਦਰ ਰੋਗ ਲਗ ਗਿਆ - ਈਰਖਾ ਦਾ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਹੁਣ ਸੰਖ ਬਜਾਈਏ।"

"ਕਾਹਦਾ ਬਜਾਈਏ! ਅੱਗੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲਿਆ? ਇਹ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਦੇ ਕਿਉਂ ਗਿਆ ਹੈ? ਕੋਈ ਜੁਗਤ ਖੇਲ।"

"ਮੈਨੂੰ ਆ ਗਈ ਜੁਗਤ - ਤੂੰ ਲਿੱਪ।"

"ਜੇ ਮੰਗਣਾ ਹੈ, ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ।"

"ਤੂੰ ਦੇਖ ਤਾਂ ਸਈ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ?"

ਥਾਂ ਲਿਪ ਲਿਆ, ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਹੇ ਸੰਖ ਦੇਵਤਾ! ਇਉਂ ਕਰ, ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਅੱਖ ਕਾਣੀ ਕਰ ਦੇ।" ਅੱਖ ਕਾਣੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਹੇ ਸੰਖ ਦੇਵਤਾ! ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਖੂਹ ਲਗ ਜਾਵੇ।" ਸੋ ਇਹਦੇ ਇਕ ਖੂਹ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਦੋ ਲਗ ਗਏ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਇਿ। ਸੋ ਜਿਹੜਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਦੜੰਮ ਖੂਹ ਦੇ ਵਿਚ, ਦੜੰਮ ਖੂਹ ਦੇ ਵਿਚ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਾਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਆ ਗਿਆ ਨਾ ਸੁਆਦ, ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਕਾਣੇ ਹੋ ਕੇ ਕੱਟ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਇਹ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਰਕੇ ਮਾਰੇ ਨੇ - ਅੱਜ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਅਸੀਂ।

ਈਰਖਾ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ - ਤਪਾ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਦੇਖੋ! ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੋ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਜੇ ਪੂਜਾ ਕਰਾਵੇ, ਰੱਬ ਕ੍ਰੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਕ੍ਰੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰਮੇਸ਼ਰ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਨੂੰ ਕੱਢੋ - ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ। ਜਾਓ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੀਂਹ ਮੰਗੋ - ਇਸ ਤੋਂ। ਜੇ ਪੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਇਓ, ਮੈਂ ਪੁਆਊਂਗਾ - ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੁਗਤ ਦੱਸੂੰ।

ਐਸਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੁਰਿਆ ਆਇਆ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ! ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰਖਦੇ ਨੇ, ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਬਾਣੀ 'ਚ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਂਵਦੇ,
ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਮੋਹ ਪਿਆਰ।

ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜਾਉ, ਜਾ ਕੇ ਕਹੋ। ਸਿੱਧੇ ਮੂੰਹ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਨਾਉਂ ਲੈਣਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹੋ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਜਾਉ! ਕਹੋ ਜਾ ਕੇ ਖੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿ ਮੀਂਹ ਪੁਆਵੇ।" ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ ਪ੍ਰੇਮੀਓ!" ਕਹਿੰਦੇ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ। ਸਾਡੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਪਈਆਂ ਨੇ - ਤੁਸੀਂ ਮੀਂਹ ਪੁਆਓ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਪੁਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਮੀਂਹ ਪੁਆਉਣਾ ਅਤੇ ਨਾ ਪੁਆਉਣਾ ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਹਨੂੰ
ਉਠ ਉਠ ਦੇਖਦੈਂ,
ਮੇਘੇ ਹੱਥ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ - ੨, ੨.

ਕਿਆ ਉਠਿ ਉਠਿ ਦੇਖਹੁ ਬਪੁੜੇਂ
ਇਸੁ ਮੇਘੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ॥
ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਮੇਘੁ ਪਠਾਇਆ
ਤਿਸੁ ਰਾਖਹੁ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ॥ *ਅੰਗ - ੧੨੮੦*

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਹ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ - ਕਿਤੇ ਮੀਂਹ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ - ਸਭ ਕੁਛ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਇਆ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ - ਆਦਮੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸੀ ਮੈਂ - 1989 ਵਿਚ। ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਉਥੇ ਔੜ ਲੱਗੀ, ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਟੀ ਉੜੇ, ਫਸਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਨਾ, ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਮੀਂਹ ਪੁਆ ਲਈਦੈ ਫਲਾਣੀ ਗੈਸ ਛਿੜਕ ਕੇ; ਬੱਦਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਮੀਂਹ ਕਾਹਦੇ ਨਾਲ ਪੁਆ ਲੈਣਗੇ। ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਬੱਦਲ ਉਥੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿ ਕੇ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇੰਟਰਵੋਵਨ (Interwoven) ਹੈ। ਇਹ ਜਿੰਨੇ ਤਾਰੇ ਸਿਤਾਰੇ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਨੇ। ਕਿਤੇ ਜਲ-ਥਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਤਰਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੈਸਾ ਹੀ ਫਲ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਫਲ ਦਿੱਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨ ਜਾਣਾ,
ਫਲ ਦਿੱਤਿਆਂ, ਫਲ ਦਿੱਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨ ਜਾਣਾ,
ਤੇਰਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਨੇ, ਬੰਦਿਆਂ - ੨, ੨.

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਖੇਡ ਐਸੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਫਲ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਉਹਦੀ ਮੌਜ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮੀਂਹ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਸਾਡੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣਗੀਆਂ?" ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਵਾਸਤੇ - ਭਾਈ ਜੀਵਾ ਤੇ ਉਹਦੀ ਲੜਕੀ - ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖਿਚੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਆਈ - ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਚੱਲਣ ਲਗ ਗਈ। ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਥੰਮ੍ਹੇ। ਘਰ ਐਸੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਅੰਦਰ ਵੀ ਹਵਾ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਮੰਜੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖੇ ਪਰ ਖਿਚੜੀ ਨਾ ਬਣੀ। ਅਖੀਰ ਲੜਕੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਪਿਤਾ ਜੀ! ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਲੇਟ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ - ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਹੋਣ। ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਹਟਾ ਦੇਣ।" ਭਾਈ ਜੀਵਾ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਤੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਨ੍ਹੇਰੀਏ! ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ - ਖਿਚੜੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਣਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ - ਠਹਿਰ ਜਾ।" ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿ-ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਹੁਕਮ ਟਾਲ ਦਿੰਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਹੇ ਨੇ -

ਭੈ ਵਿਚਿ ਪਵਣੁ ਵਹੈ ਸਦ ਵਾਉ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਚਲਹਿ ਲਖ ਦਰੀਆਉ॥

ਭੈ ਵਿਚਿ ਅਗਨਿ ਕਢੈ ਵੇਗਾਰਿ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਦਬੀ ਭਾਰਿ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਇੰਦੁ ਫਿਰੈ ਸਿਰ ਭਾਰਿ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੁ॥ ***ਅੰਗ - ੪੬੪***

ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਨੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ -

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭ ਮਾਨਹਿ
ਓਇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ॥
ਤਿਨ੍ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈ
ਜਿਨ੍ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਚਰਣ ਪਰਾਤੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੪੮***

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਇਕ ਦਮ ਰੁਕ ਗਈ। ਖਿਚੜੀ ਬਣਾ ਲਈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਸੀ - ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ - ਪਿਆਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ, ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਖਿਚੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਨੇਤਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਏ। ਉਹ ਉਸੇ ਚਾਉ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਨੇੜੇ ਆਏ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਅੱਜ ਪਿੱਠ? ਪਿੱਠ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ -

ਕਰਵਤੁ ਭਲਾ ਨ ਕਰਵਟ ਤੇਰੀ ॥
ਲਾਗੁ ਗਲੇ ਸੁਨੁ ਬਿਨਤੀ ਮੇਰੀ ॥ ੧ ॥
ਹਉ ਵਾਰੀ ਮੁਖੁ ਫੇਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥
ਕਰਵਟੁ ਦੇ ਮੋ ਕਉ ਕਾਹੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੮੪***

ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਕਹਿੰਦੀ, "ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰ ਦੁਓ, ਫੇਰ -

ਜਉ ਤਨੁ ਚੀਰਹਿ ਅੰਗੁ ਨ ਮੋਰਉ॥
ਪਿੰਡੁ ਪਰੈ ਤਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਤੋਰਉ॥ ***ਅੰਗ- ੪੮੪***

ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਜੇ ਗਿਰ ਵੀ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤੋੜਦੀ - ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ - ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦੀ, ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦੀ।"

ਸੋ ਭਾਈ ਜੀਵਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੇਰ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਰੋਣ ਲਗ ਗਏ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕੀ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ? ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਭੁੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼! ਦੱਸੋ ਕੀ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਜੇ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਖਿਚੜੀ ਨਾ ਖਾਂਦੇ - ਘੰਟਾ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ, ਦੋ ਘੰਟੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ, ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ - ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ? ਪਰ ਤੁਸੀਂ, ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰੀ? ਤੁਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੇਅੰਤ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਿਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਰੋੜ੍ਹੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਹਵਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ, pollution, ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਨੇ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਜੰਮਣਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੱਪ ਮਿੱਟੀ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ - ਇਕ ਸਾਨੂੰ ਖਾਣਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਦਿੰਦੇ ਵੀ ਨੇ, ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਪਿਆਰ ਵਸ ਹੋ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਦਖਲ ਦੇ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਅਤਰ

ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਹਾਟ ਤੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਵਿਚਾਲੇ ਇਲਾਕਾ ਆ ਗਿਆ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ, ਤੇ ਓਥੋਂ ਜਦੋਂ ਲੰਘਦੇ ਨੇ, ਤਾਂਗੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਅੱਗੇ ਕੁਛ ਚੰਗੇ ਸਿਆਣੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਪੀਰ ਜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਦੀਆਂ ਨੇ; ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਟੇ ਸਾਫੇ, ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਾੜ੍ਹੇ - ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਲਵਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੱਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਦ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਓਥੇ ਬਲੋਚ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਭੁਲੇਖਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਹੈ; ਪਤਾ ਓਦੋਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ 'ਸਲਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਪੀਰ ਆ ਗਿਆ। ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਦੇਖਿਆ, ਰੋਹਬ-ਦਾਬ ਦੇਖਿਆ; ਘੋੜੇ ਦੀ ਬਾਗ ਫੜ ਲਈ, "ਪੀਰ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਾਂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ! ਬਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਾਡੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਸੁਕਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ।" ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਰੱਬ ਤਕ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਬੇਨਤੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਆਪਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।" ਤਾਂਗੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਆਏ - ਬੈਠ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਲਓ ਭਾਈ! ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ, ਤੇ ਹੁਣ ਮੀਂਹ ਓਨਾ ਕੁ ਹੀ ਮੰਗਿਓ, ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਮੰਗ ਲਵੋ।" ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਅੱਧਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਬੀਤਿਆ, ਬੱਦਲ ਆ ਕੇ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਬਰਸਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਮੀਂਹ ਪਿਆ - ਛਾਛੜੇ ਦਾ। ਵਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੈ ਗਿਆ, ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਸਤਾਰਾਂ ਵਗੈਰਾ ਸੀ, ਤਬਲੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤਬਲੇ ਵੱਜਣ ਨਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ, "ਐਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੈ।" ਅਖੀਰ ਪਠਾਣ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ, ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, "ਪੀਰ ਜੀ! ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਵੱਟਾਂ ਟੁੱਟਣ ਲਗ ਗਈਆ।"

ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਦੀਆਂ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਸਾਰੇ,
ਚਲਦੇ ਨੇ ਭੈ ਵਿਚ ਜੀ - ੨, ੨.

ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਨੇ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਨਾ ਪਉਣ ਦੀ, ਨਾ ਸੂਰਜ ਦੀ, ਨਾ ਚੰਦ ਦੀ, ਨਾ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ; ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ਲੋਅ ਆਕਾਰਾ ॥
ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਹੁਕਮੁ ਕਰਾਰਾ ॥
ਹੁਕਮੇ ਸਾਜੇ ਹੁਕਮੇ ਢਾਹੇ
ਹੁਕਮੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ਅੰਗ - ੧੦੬੦

ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਇਹ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਨੇ। ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਓਹੀਓ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,
ਭਾਉਂਦੀ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਮਾਲਕਾ - ੨, ੨.

ਸੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਹਠ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।" ਉਹ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਤਪਾ ਜੀ! ਪੁੱਛ ਆਏ ਅਸੀਂ।" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੀਂਹ ਪੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਉਹ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ.........।" ਤਪਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਫੇਰ! ਮੀਂਹ ਤਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਪੁਆਉਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ, ਤਾਂ ਪੁਆ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਜੇ ਉਹਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ) ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਓ। ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਆਪੇ ਹੀ ਪੈ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ।" ਇਉਂ ਭੜਕਾਅ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਾਰੇ, ਜਿ ਜੇ ਉਂਝ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਧੱਕੇ ਦੇ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿਓ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ

ਕੋਲ ਫੇਰ ਆਏ ਤੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਕਿੰਨੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਸੀ - ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ।

ਓਥੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਚੌਧਰੀ ਸੀ - ਮਲੂਕਾ। ਸਤਿਸੰਗ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਲੂਕਿਆ! ਤੂੰ ਬਿਮਾਰ ਹੈਂ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮਰੱਥ ਨੇ, ਇਹ ਇਕ ਬਚਨ ਕਰ ਦੇਣ - ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਉਠਦੀ ਸੀ। ਬੜੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਚੌਧਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ - ਇਲਾਕੇ ਦਾ। ਜਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ ਵੱਲ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਥੱਲੇ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੰਮ ਆਇਆ ਹਾਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸੀ ਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਸੀ, ਕਹਿੰਦੇ -

"ਦੱਸੋ ਚੌਧਰੀ ਜੀ! ਕੀ ਗੱਲ ਐ?"

"ਅੰਗਦਾ! ਮੈਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਮੇਰੀ ਮਿਰਗੀ ਹਟਾ ਦੇ।"

"ਚੌਧਰੀ ਮਲੂਕੇ! ਤੇਰੀ ਮਿਰਗੀ ਤਾਂ ਹਟ ਜਾਊਗੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਵੀਂ।"

"ਚੰਗਾ।"

ਸੋ ਮਿਰਗੀ ਹਟ ਗਈ, ਸੱਤ ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਓਧਰ ਇਹ ਚੁਬਾਰੇ ਦੇ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ - ਮੰਜਾ ਡਾਹੀਂ, ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਦੇਖ! ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬੱਦਲ ਆ ਰਹੇ ਨੇ ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ, ਤੇ ਤੂੰ ਬੋਤਲ ਲਿਆ ਜਾ ਕੇ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਚੌਧਰੀ! ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਵੀਂ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਲੈ! ਐਵੇਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਪੇ ਹਟ ਗਈ ਮੇਰੀ ਮਿਰਗੀ ਤਾਂ, ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਣ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਹਟੀ ਐ? ਇਸਨੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਹਟਣੀ ਹੀ ਸੀ।" ਸਭ ਕੁਛ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਸ਼ਰਾਬ ਲੈ ਆਂਦੀ, ਪੀ ਲਈ ਤੇ ਪੀ ਕੇ, ਜਿਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੈਠੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਸੀ - ਉਸ ਪਾਸੇ ਆ ਕੇ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਓ ਅੰਗਦਾ! ਲੈ, ਅਸੀਂ ਪੀ ਲਈ।" ਮਹਾਰਾਜ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਕਹਿੰਦੇ, "ਲੈ ਫਿਰ ਮਿਰਗੀ ਵੀ ਆ ਗਈ।" ਬਚਨ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਦੜੰਮ ਕਰਦਾ ਗਰਦਨ ਪਰਨੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਉਸੇ ਵੇਲੇ। ਇਹ ਅਦਬ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਐ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਐਨਾ ਚਿਰ ਰਹੇ ਉਥੇ, ਸਾਰੇ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ, ਪਰ ਪੜੌਸੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ ਕਿੱਡੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪਿੰਡ ਦਿਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕਿੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੁਰਸ਼, ਆਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਾਡੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਕਿ ਕੋਈ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰੀਏ, ਚਾਰ ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹੀ ਦੇ ਆਇਆ ਕਰੀਏ, ਚਾਰ ਸੇਰ ਦਾਣੇ ਹੀ ਦੇ ਆਇਆ ਕਰੀਏ। ਨਾ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਪੇ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਣਾ। ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ - ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ, ਤੇ ਈਰਖਾ ਐਡੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਆਉਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ। ਰੋਜ਼ ਅਣਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ। ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਕਿ ਕੋਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਲਓ, ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੱਲ ਪਾ ਦਿਓ, ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰ ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ ਜਾਵੇ - ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ -

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ
ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥
ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੫੫***

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਫਿਰ ਤਪਾ ਜੀ! ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ? ਮੀਂਹ ਪੁਆਉ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਹਾਂ।" ਕਹਿੰਦਾ,

"ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਪੁਆਵਾਂ? ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੈ - ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੁਆ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਤਾਂ ਕੱਢ ਦਿਓ। ਜਦੇ ਲਓ, ਮੀਂਹ ਆਇਆ।" ਇਹ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੱਲ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜੇ ਉਂਝ ਨਾ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਆਪਾਂ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗੇ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹਤੋਂ ਤਾਂ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ ਆਪਾਂ। ਇਹੀ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ -

ਧਾਰਨਾ- ਨਹੀਓਂ ਜਾਣਦੇ ਮੂਰਖ ਸਾਰ ਗੁਰਾਂ ਦੀ - ੨.

ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ 'ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਅਗੰਮ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਾਲਾ।' ਐਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਮਾਮੂਲੀ ਆਦਮੀ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਐਵੇਂ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈ; ਲੋਕ ਕਮਲੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਆਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਉਹ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕੋ ਗੱਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਮਤਾ ਪਕਾ ਲਿਆ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੈ ਮੀਂਹ ਦੀ ਲੋੜ, ਜੇ ਮੀਂਹ ਨਾ ਪਿਆ, ਸਾਡੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਉਜੜਨਾ ਪਊ। ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੀਂਹ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਆਉਣਾ ਪਊ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਪੁਆਉਣਾ ਤਾਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤੇ ਨਾ ਏਥੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵੜਨ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਤਪੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਗ੍ਰਿਹਿਸਥੀ ਹੋ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਸਾਡੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਾਰਿਸ਼ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਜਾਉ - ਔਖੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਉ; ਨਹੀਂ ਜਾਓਂਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗੇ। ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣਗੇ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ, ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਵਾਂਗੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।"

ਕਿੱਡਾ ਜਿਗਰਾ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਜਿਸਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਾਲਾ॥
ਜਾਣਹੁ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕੀ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ॥
ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੁ ਲੁਣੈ ਫਲ ਕਰਮ ਸਮ੍ਹਾਲਾ॥
ਜਿਉਕਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਆਰਸੀ ਜਗੁ ਵੇਖਣਿ ਵਾਲਾ॥
ਜੇਹਾ ਮੁਹੁ ਕਰਿ ਭਾਲੀਐ ਤੇਹੋ ਵੇਖਾਲਾ॥
ਸੇਵਕ ਦਰਗੇ ਸੁਰਖਰੂ ਵੇਮੁਖੁ ਮੁਹਕਾਲਾ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੪/੧***

ਐਸਾ ਹੈ ਉਹ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਅਗੰਮ ਹੈ, ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ, ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਕਿ ਉਹ ਤਪਾ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਸਿਖਾ ਕੇ। ਫਿਰ ਤਪੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਪਾ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਅੰਦਰ। ਇਕ ਫੁਰਨਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ - ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਣਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿਮਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅੱਛਾ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖੇਚਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ। ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।" ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਚਲੋ ਚੱਲੀਏ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਕੀ ਚੁੱਕੀਏ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਣਾ।" ਇਕ ਪਲੰਘ ਲੈ ਲਿਆ - ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ, ਬਾਕੀ ਘਰ ਭਰਿਆ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਜਾਏਗਾ।" ਚਲੇ ਗਏ, ਜਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰੋਹੀ ਵਿਚ - ਇਕ 'ਖਾਨ ਰਜ਼ਾਦਾ' ਪਿੰਡ ਸੀ - ਜੰਗਲ ਵਿਚ - ਬੈਠ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਭਾਈ, ਐਥੇ ਹੀ ਪਲੰਘ ਡਾਹ ਦਿਓ, ਏਥੇ ਹੀ ਆਪਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।" ਉਥੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਕੇ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਦੇਖਿਓ, ਪਿੰਡ ਨਾ ਛੱਡ ਦਿਓ! ਇਲਾਕਾ

ਨਾ ਛੱਡਿਓ! ਇਲਾਕਾ ਤੁਹਾਡੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਜੜ ਜਾਣਗੇ - ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ।" ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਕ ਰਸ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੇ ਐਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਤਪੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕੱਢ ਆਏ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੀਂਹ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਸਮਝੋ।" ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹਨੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸਾਰਾ। ਸੋ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਦੋ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੀਂਹ?" ਤਪਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੀਂਹ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ? ਮੈਂ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਔਹ ਬੱਦਲ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਦੇ ਨੇ ਉਠਦੇ - ਆਏ ਕਿ ਆਏ।" ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਤਪਾ ਜੀ! ਫਸਲਾਂ ਤਾਂ ਗਈਆਂ ਥੱਲੇ, ਸਿਉਂਕ ਲਗ ਗਈ ਚੜ੍ਹਨ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ, ਪੱਤੇ ਜਲ ਗਏ ਤੇ ਝੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਆ ਗਿਆ ਮੀਂਹ।" ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਪੰਜਵਾਂ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਕਾਹਲੇ ਪੈਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਆਪਾਂ ਪਾਪ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿਤਾ? ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ? ਆਪਾਂ ਕਿੰਨੇ ਖਰ੍ਹਬੇ ਹੋ ਕੇ, ਕਿੰਨਾ ਔਖੇ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ! ਭੋਰਾ ਵੀ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ, ਐਸੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਪਏ ਹਾਂ - ਮੀਂਹ ਦੇ। ਫੇਰ ਚਲੇ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਤਪਾ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿਤਾ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਮੀਂਹ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਐਵੇਂ ਕਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ, ਪਰ ਮੀਂਹ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਆਉ। ਦੁੱਧ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਹੀ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਜੇ ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਮਿਲਣਗੇ।" ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਐਨੇ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ - ਆਪ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਅੱਗੇ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕੋਈ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਾਰੇ? ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬੈਠਦੇ ਸੀ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲੇ ਪਏ ਨੇ ਸਾਰੇ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਬੈਠਾ ਹੈ ਓਥੇ - ਬੜੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਿਐ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਆ ਗਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੈਂ! ਐਡੀ ਹਿੰਮਤ ਐਡੇ ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਗੱਲ ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ।" ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ।

ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਹਿਣੀਆਂ ਸੁਖਾਲੀਆਂ ਨੇ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ। ਐਹ ਗੱਲ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਮੌਤ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ - ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਐਸਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਬਚਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਟਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੇ ਬਚਨ ਹੋਵੰਦੇ,
ਭਗਤ ਮੁਖੈ ਤੇ ਬੋਲਦੇ - ੨, ੨.

ਨਾਨਕ ਵੀਚਾਰਹਿ ਸੰਤ ਜਨ ਚਾਰਿ ਵੇਦ ਕਹੰਦੇ ॥
ਭਗਤ ਮੁਖੈ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਸੇ ਵਚਨ ਹੋਵੰਦੇ ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਪਹਾਰਾ ਜਾਪਦਾ ਸਭਿ ਲੋਕ ਸੁਣੰਦੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੬***

ਕਹਿੰਦੇ, ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ - ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣ ਕੇ; ਉਹਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਬਚਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਹਲਾ ਜਾਂਦਾ - ਨਹੀਂ ਟਲਦਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬਾਣ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਨੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਹੈਂ! ਐਨੀ ਹਿੰਮਤ! ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ

ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ?" ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸੀਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਭਾਈ! ਜੇ ਸਾਡੇ ਗਿਆਂ ਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਤੁਹਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੱਲਮਨਹੀਂ ਕਰੀ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਏਥੇ ਮੁੜ ਕੇ ਆਉਣਾ। ਦੇਖ ਲਓ, ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚੀ ਦੱਸ ਦਿਤੀ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ -

"ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ?"

"ਸੁਣਿਐ ਕਿ ਖਾਨ-ਰਜ਼ਾਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜੂਹ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿੱਚ - ਬਾਹਰ ਰੋਹੀ ਵਿਚ।"

"ਮੀਂਹ ਵਾਸਤੇ? ਐਥੇ ਬੁਲਾਉ ਕਿਸੇ ਨੂੰ।"

ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਭਾਈ! ਕਿੱਡਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਿਐ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ; ਹੁਣ ਮੀਂਹ ਪੁਆ ਲਿਆ ਤੁਸੀਂ?"

"ਜੀ, ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਪਿਆ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਢਿਆ - ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ।"

"ਹੁਣ ਲਿਆ ਬੁਲਾ ਕੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੂੰ।"

ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਰੋਹਬ ਵਿਚ ਬੋਲੇ -

"ਕਿਉਂ ਭਾਈ! ਮੀਂਹ ਪੁਆ ਦਿਤਾ - ਤਪੇ ਨੇ? ਪੁਆ ਦਊਗਾ?"

"ਬਾਬਾ! ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਪੁਆਇਆ ਨਹੀਂ।"

"ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾੜੀ?"

"ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾੜੀ?"

"ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਮਾੜੀ ਕੀਤੀ - ਅਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤੀ।"

"ਫੇਰ ਮੀਂਹ ਪੁਆਉਣਾ ਹੈ?"

"ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

"ਫਿਰ ਸੁਣੋ! ਦਿਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਥੋੜ੍ਹਾ; ਇਹ ਤਪੇ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਉਂਗੇ, ਉਸ ਖੇਤ ਦੇ ਚਾਰਾਂ ਬੰਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ-ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਪਊਗਾ - ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ।"

ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ - 'ਭਗਤ ਮੁਖੈ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਸੇ ਵਚਨ ਹੋਵੰਦੇ॥'

ਹੁਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ - ਇਕ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਪਾਉਣਾ। ਸਿੱਧਾ ਪੈਣੈ ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਇਕ ਛਿੱਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ। ਕਿੱਡਾ ਕਰੜਾ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਬਚਨ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਉਹਦੇ ਮੂਹਰੇ ਰਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਸੰਤ ਫਕੀਰ ਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਨੇ - ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦੇ-ਚਾਰਦੇ ਟੋਭੇ ਵਿਚ ਬਠਾਲ ਦਿਤੀਆਂ। ਪਾਣੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਮੱਝਾਂ ਲਿਬੜ ਗਈਆਂ - ਗਾਰੇ ਨਾਲ। ਮੂੰਹ ਕਰ ਲਿਆ - ਰਾਵੀ ਵੱਲ ਨੂੰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਓ ਰਾਵੀਏ! ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਟੋਭੇ ਸੁੱਕੇ ਪਏ ਨੇ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਲਿਬੜ ਗਈਆਂ? ਭਰ ਕੇ ਜਾਹ ਪਾਣੀ ਨਾਲ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ, ਪਾਣੀ ਥੱਲੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਉਛਾਲਾ ਮਾਰਿਆ - ਸਾਰੇ ਟੋਭੇ ਭਰ ਦਿੱਤੇ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਤਕੀਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਸਾਲ ਭਰ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰ - ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਮਹੀਨੇ। ਫੇਰ ਜੇਠ ਹਾੜ੍ਹ ਲੰਘੇ ਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਪਰ ਰਾਵੀ ਹਰ ਸਾਲ ਟੋਭੇ ਭਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਗਏ ਓਥੇ - ਇਕ ਵਾਰੀ। ਸਾਰੇ ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, ਜੋ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਆਪ। ਐਥੇ ਫਕੀਰ ਦਾਸ ਜੀ ਇਕ ਸੰਤ ਹੋਏ ਨੇ ਬੇਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਵੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਰਾਵੀ ਉਛਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਬਾਨ੍ਹਣੂ ਬੰਨ੍ਹੋ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਦੇਗ ਤਿਆਰ ਕਰੋ, ਆਪਾਂ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਦੇਗ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ ਕਿ ਲੈ ਰਾਵੀਏ। ਇਕ ਸੰਤ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰੀਂ, ਤੇ ਇਕ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਕੰਢਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖੀਂ, ਮੁੜ ਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਬਾਬਕ ਨਾ ਆਈ। ਸੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਓਥੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਉਛਲੇ, ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਆ ਜਾਵੇ - ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਉਥੇ। ਸੋ ਇਹ ਬਚਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਭਗਤ ਮੁਖੈ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਸੇ ਵਚਨ ਹੋਵੰਦੇ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੬***

ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਸੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਅੱਧ ਬਿੱਘੇ ਦਾ, ਚਾਹੇ ਦੋ ਬਿੱਘੇ ਦਾ, ਚਾਹੇ ਦਸ ਏਕੜ ਦਾ ਹੈ - ਜਿਥੇ ਲੈ ਜਾਉਂਗੇ, ਛੇਤੀ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਉਹ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਗਏ, ਕਾਹਲੇ ਪਏ ਹੋਏ ਨੇ ਜੱਟ। ਮੂੰਹ-ਫੱਟ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਜੱਟ ਵਿਗਾੜੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨਾਲ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜਨ ਨੂੰ ਇਕ ਮਿੰਟ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸਿੰਘੋ! ਸੱਤ ਦਿਨ ਠਹਿਰੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕਸ਼ਟ, ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਢਾਈ ਸੌ ਸਾਲ ਵਿਚ ਆਉਣੇ ਨੇ - ਹੁਣੇ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਨਾ ਖੁਆਰ ਹੋਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਝੱਲ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਸੱਤ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਸਾਥੋਂ ਕੱਟ ਹੋਣੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਉਂ ਕਰੋ! ਲਿਖ ਦਿਓ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ।" ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿਤਾ, ਫਟਾ-ਫਟ ਦਸਖਤ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਵਿਗਾੜ ਲਈ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ - ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਵਿਗਾੜ ਲਈ।

ਸੋ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ ਤਪੇ ਦੇ ਪਾਸ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ 'ਤਪਾ ਜੀ - ਤਪਾ ਜੀ' ਕਰਦੇ ਸੀ, ਤੇ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ -

"ਓ ਤਪਿਆ! ਬਾਹਰ ਆ। ਹੁਣ ਦੱਸ! ਮੀਂਹ ਪੁਆਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪੁਆਉਣਾ?"

"ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ?"

"ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ। ਹੋਸ਼ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਗੱਲ ਕਰ, ਮੀਂਹ ਪੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ?"

ਐਨੇ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਏ। ਉਹਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਧੱਕੇ, ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਧੱਕੇ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਤਪਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰੋ ਮੂੰਹ ਨਾਲ।"

"ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਮੂੰਹ ਨਾਲ।"

ਫੜ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਮੁਖੀ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਦੇਖੋ ਭਾਈ! ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਖੇਤ ਔਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ - ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦਿਓ।" ਹੁਣ ਤਪਾ ਪੈਰ ਅੜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਘੜੀਸੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਹੁਣ ਸੁਖ ਪਾ ਲਿਆ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਿਗਾੜ ਪਾ ਕੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੁਖ ਕਦੇ ਨਾ ਪਾਉਂਦੇ ਜੀ,
ਮੁਗਧ ਨਰ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਖਹੰਦੇ - ੨

ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਨਿ ਮੁਗਧ ਨਰ ਸੰਤ ਨਾਲਿ ਖਹੰਦੇ॥ ਅੰਗ - ੩੦੬

ਜਿਹੜਾ-ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਹਿਆ, ਉਹਦਾ ਸਰਬ-ਨਾਸ਼ ਹੀ ਹੋਇਆ -

ਦੁਰਬਾਸਾ ਸਿਉ ਕਰਤ ਠਗਉਰੀ
ਜਾਦਵ ਏ ਫਲ ਪਾਏ॥ ਅੰਗ - ੬੯੩

"ਸੰਤਨ ਸੇਤੀ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕੁਲ ਡੂਬਣ ਕੀ ਰੀਤਿ।" ਜਿਹਨੇ ਡੁੱਬਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਪਾ ਲਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਹਰਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ
ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥
ਹਰਣਾਖਸੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ
ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਤਰਾਇਆ ॥
ਅਹੰਕਾਰੀਆ ਨਿੰਦਕਾ ਪਿਠਿ ਦੇਇ
ਨਾਮਦੇਉ ਮੁਖਿ ਲਾਇਆ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ
ਅੰਤਿ ਲਏ ਛਡਾਇਆ ॥ ਅੰਗ - ੪੫੧

ਨਿੰਦਕ ਚਾਹੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ, ਚਾਹੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ, ਲੱਗੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਹੁਣ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਨੇ - 'ਸੰਤਨ ਸੇਤੀ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕੁਲ ਡੂਬਣ ਕੀ ਰੀਤਿ।' ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿਹਨੇ ਮਰਨਾ ਹੋਵੇ - ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਪਾ ਲਵੇ -

ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਨਿ ਮੁਗਧ ਨਰ
ਸੰਤ ਨਾਲਿ ਖਹੰਦੇ ॥
ਓਇ ਲੋਚਨਿ ਓਨਾ ਗੁਣੈ ਨੋ
ਓਇ ਅਹੰਕਾਰਿ ਸੜੰਦੇ ॥ ਅੰਗ - ੩੦੬

ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ -

ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ ਲੈ
ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥
ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ ॥ ਅੰਗ - ੮੫੩

ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਬਚਾ ਲੈ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਸੜਦੀ ਹੈ, ਮਰਦੀ ਹੈ, ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਪਾਪ ਵਧ ਗਏ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈਂ, ਇਹ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ - ਜਿਵੇਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੰਭਾਲ - ਤੇਰੇ ਨੇ ਇਹ ਜੀਵ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਤਪਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਚੇਲੇ ਹੋ। ਆਹ ਕੀ

ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ? ਦੱਸੋ! ਕਿਹੜੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨਾ ਤੁਰ।" ਨਠਾਉਂਦੇ ਨੇ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ, ਓਧਰ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਨੇ। ਜਿਹਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੈ ਗਿਆ, ਵੱਟਾਂ ਭਰ ਗਈਆਂ; ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਬੱਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ? ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ ਹੋ ਗਈ - ਇਕ ਇਧਰ ਨੂੰ ਖਿਚਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਉਧਰ ਨੂੰ ਖਿਚਦਾ ਹੈ; ਵਿਚਾਲੇ ਤਪਾ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖਹਿਆ ਹੈ - ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਖਹਿੰਦਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਭਾਗ ਮਾੜੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਭਾਗ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ,
ਖਹਿੰਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ - ੨, ੨.

ਓਇ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾ ਭਾਗ ਧੁਰਿ ਮੰਦੇ॥ ਅੰਗ - ੩੦੬

ਖਹਿੰਦਾ ਓਹੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਭਾਗ ਮੰਦੇ ਹੋਣ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ) ਜਦੋਂ ਤਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਨੇ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰੀ ਹੈ, ਐਨੀ ਹੋਣੀ ਔਖੀ ਹੈ, 9 ਸਾਲ ਆਪ ਨੇ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਲਾਈ। ਕਿਵੇਂ ਸੌਂ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਕਿਵੇਂ ਬੈਠਦੇ ਸੀ। ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਉਂਦੇ - 9 ਸਾਲ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਆਪ ਦੇ ਨਗਰ (ਆਲੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ) ਵਾਲਿਆਂ ਕੁਛ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅਖੰਡਪਾਠ ਵੀ ਕਰ ਦਿਓ, ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵੀ ਲਾ ਦਿਓ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮੰਨੇ। ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਾਂਦੇ - ਇਕ ਪਟਿਆਲੇ ਤੇ ਇਕ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ। ਉਹ ਉਵੇਂ ਹੀ ਅੱਧਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜਾਣ ਲੱਗੇ, 1953 ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਗਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੇ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੇਖ ਲਓ, ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ-ਸ਼ੁਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਦੀਵਾਨ ਵੀ ਲਾਉਣੇ ਨੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ, ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਓਧਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਪੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ; ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇਣਾ।

ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ - ਦੀਵਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਣਾ। ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ - ਕਿਸ਼ਨਪੁਰਾ। ਓਥੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੀਵਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਣਾ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਲਗਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਦੇ - ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਆ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਦੀਵਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਣਾ। ਉਹ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ - ਵਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ - ਉਹ ਲੈ ਆਏ, ਤੇ ਜੋ ਸ਼ੈਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ - ਪਟਿਆਲੇ, ਉਹਦੇ ਬਹੁਤ ਗੰਦੇ ਗੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸੀ - ਰਿਕਾਰਡ ਕਰੇ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਆ ਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਲਾ ਦਿਤਾ, ਜਿੱਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਹਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਾਓ, ਐਨਾ ਗੰਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ, ਬੀਬੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਨੇ, ਸੰਗਤ ਬੈਠੀ ਐ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹੈ।" ਪੰਜ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਕਹਿਣ ਗਏ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਕੁਛ ਸੁਣਨ ਨੂੰ? ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਦੀਵਾਨ।" ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਕਰੀ ਗਏ, ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਬੰਦੇ ਭੇਜੇ ਕਿ ਜਾਓ ਪੁੱਛੋ!

ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾ ਕਰਨ; ਅਤਿ ਦਾ ਤੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵੈਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਾ ਕੇ। ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਚੰਗਾ ਭਾਈ! ਹੁਣ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ - ਉਹ ਜਾਣੇ, ਇਹ ਜਾਨਣ।" ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਸੀ। ਉਥੇ ਹੀ ਲੜਨ ਲਗ ਪਏ - ਆਪਸ ਵਿਚ, ਦੋ ਕਤਲ ਹੋ ਗਏ - ਓਥੇ ਹੀ। ਖੂਨ ਹੋ ਗਏ, ਨੱਠੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫੜ ਲਏ; ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਹੋ ਗਈ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੋ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ-

ਓਇ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ
ਜਾ ਭਾਗ ਧੁਰਿ ਮੰਦੇ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੬***

ਦਰਗਾਹ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਸੀ -

ਜੋ ਮਾਰੇ ਤਿਨਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਸੇ ਕਿਸੈ ਨ ਸੰਦੇ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੬***

ਜਿਹਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਉਹਨੂੰ ਕੌਣ ਬਚਾਉ -

ਵੈਰੁ ਕਰਹਿ ਨਿਰਵੈਰ ਨਾਲਿ
ਧਰਮ ਨਿਆਇ ਪਚੰਦੇ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੬***

ਨਿਰਵੈਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਪਚ-ਪਚ ਕੇ ਮਰ ਦੇ ਨੇ -

ਜੋ ਜੋ ਸੰਤਿ ਸਰਾਪਿਆ ਸੇ ਫਿਰਹਿ ਭਵੰਦੇ॥
ਪੇਡੁ ਮੁੰਢਾਹੂੰ ਕਟਿਆ ਤਿਸੁ ਡਾਲ ਸੁਕੰਦੇ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੬***

ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ (ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ) - ਆਪ ਦੇ ਕੋਲ ਸੰਗਤਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਬਜਰੂੜ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ - ਉਥੋਂ ਦੀ ਰਸਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਕਰਿਆ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਛੱਡਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਕੁੱਤੇ ਆ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਕਰਨ, ਕੱਪੜੇ ਪਾੜ ਦਿਆ ਕਰਨ, ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਮਚ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਐਂ ਕਰੋ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਦੂਜਾ ਰਸਤਾ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੀਲ ਦੋ ਮੀਲ ਦਾ ਫੇਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਓਧਰ ਦੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੋ ਭਾਈ।" ਸੰਗਤਿ ਓਧਰ ਦੀ ਆਉਣ ਲਗ ਗਈ, ਇਹ ਕੁੱਤੇ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਬੈਠਣ ਲਗ ਗਏ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿਆ ਕਰਨ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਉਹ ਵੀ ਰੋਕ ਲਿਆ, ਇਹ ਵੀ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਚੰਗਾ ਭਾਈ! ਫਿਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜਾਣੇ, ਇਹ ਜਾਨਣ।"

ਸੋ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੁੱਢ ਹੀ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ - 'ਪੇਡੁ ਮੁੰਢਾਹੂੰ ਕਟਿਆ ਤਿਸੁ ਡਾਲ ਸੁਕੰਦੇ।' ਹੁਣ ਡਾਲ ਸੁੱਕਣ ਲਗ ਗਏ, ਬੰਦੇ ਮਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਬੀਬੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਮਰੇ, ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਰੀ ਜਾਣ ਰੋਜ਼ - ਕਦੇ ਦੋ, ਕਦੇ ਤਿੰਨ, ਕਦੇ ਚਾਰ। ਅਖੀਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਤੇ ਇਕ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਬੱਚਾ ਬਚਿਆ। ਉਹ ਬੀਬੀ ਸਿਆਣੀ ਸੀ, ਬੱਚਾ ਲਿਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਭਾਂਵੇਂ ਮਾਰੋ, ਭਾਵੇਂ ਰੱਖੋ; ਇਹ ਸਾਡੇ ਬੰਦਿਆਂਦਾ ਕਸੂਰ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤ ਲਿਆ; ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਹੁਣ ਮਿਹਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਓ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੀਬੀ! ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਲੈ ਆਈ। ਇਹ ਹੁਣ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਤੇ ਤੂੰ ਇਹਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਿਤਾ' ਰੱਖੀਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - 'ਪੇਡੁ ਮੁੰਢਾਹੂੰ ਕਟਿਆ ਤਿਸੁ ਡਾਲ ਸੁਕੰਦੇ।'

ਹੁਣ ਤਪੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚੀ ਫਿਰਦੇ ਨੇ - ਧੜੇ ਬਣਾ ਲਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਡੁਬਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਐਧਰਲੇ ਖਿੱਚਣ ਲਗ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਰੱਸਾ ਖਿੱਚੀਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਉਧਰਲੇ ਲਗ ਗਏ। ਇਕ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਾਂਹ ਐਧਰਲੀ ਆ

ਗਈ, ਇਕ ਦੇ ਓਧਰਲੀ; ਇਕ ਨੇ ਲੱਤਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਤੇ ਲਈਂ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਹੱਡੀਆਂ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ। ਜਿਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੱਡੀ ਆ ਗਈ, ਨੱਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਉਥੇ ਹੀ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ - ਉਹਦਾ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ! ਤੇਰੇ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਮੀਂਹ ਪੁਆ ਦਿਤਾ; ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹ ਤਪੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬੇਮੁੱਖ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ, ਪੰਚਾਇਤ, ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਦੁੱਧ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਕਾੜ੍ਹਨੀਆਂ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਾ ਦਿਆਲ,
ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ,
ਪਾਪੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਾ- ੨,੩

ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ॥
ਚੋਰੁ ਯਾਰੁ ਜੂਆਰਿ ਹਉ ਪਰ ਘਰਿ ਜੋਹੰਦਾ॥
ਨਿੰਦਕੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਾਮਖੋਰੁ ਠਗੁ ਦੇਸ ਠਗੰਦਾ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਦੁ ਲੋਭ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰੰਦਾ॥
ਬਿਸਾਸਘਾਤੀ ਅਕਿਰਤਘਣ ਮੈ ਕੋ ਨ ਰਖੰਦਾ॥
ਸਿਮਰਿ ਮੁਰੀਦਾ ਢਾਢੀਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸੰਦਾ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਵਾਰ ੩੬/੨੧***

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗਏ, ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ? ਓਧਰ ਗਏ, ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ -

ਧਾਰਨਾ - ਬਖਸ ਲੇਹੁ ਮਹਾਰਾਜ,
ਹਮ ਤੇ ਬਿਗਰੀ, ਹਮ ਤੇ ਬਿਗਰੀ - ੨,੩.

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹਾਂ, ਗੁਨਹਗਾਰ ਹਾਂ, ਆਪ ਸਦਾ ਹੀ ਬਖਸ਼ੰਦ ਹੋ; ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕੀ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ? ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਓ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪੁਰਖਾ! ਤਪੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਰਵਾਇਆ ਤੈਂ? ਕਿਉਂ ਐਸਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ? ਐਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਰ ਨਾ ਸਕਿਆ?" "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸਭ ਕੁਛ ਸਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ; ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਕੋਈ ਫਰਿਆਦ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ। ਐਨੇ ਨਿਰਾਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ, ਐਨੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਕਰੀ, ਐਸੇ ਕੁਵਾਕ ਬੋਲੇ ਇਨ੍ਹਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਤੇ ਉਹਨੇ ਕਿੰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹਿਕਾਇਆ, ਕਿੰਨਾਂ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਆਪ ਨਾਲ ਹੱਥੋ ਪਾਈ ਕਰਨ ਤਕ ਉਤਰ ਆਏ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਮਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕੋਈ ਬੇ-ਇੱਜ਼ਤੀ ਕਰ ਦੇਵੇ - ਬੇਅਦਬੀ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਵਿਤੋਂ ਵੱਧ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ; ਸੇਧ ਦਿਓ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ! ਅਸੀਂ ਜੇ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ; ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਕਦੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਣੀ - ਅਜਰ ਨੂੰ ਜਰ ਲਉ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਨੇ - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਉਬਾਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਨਾ ਹੈ - ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ, ਕਿੰਨੇ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨੇ ਨੇ; ਫੇਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ? ਨਹੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਖਾਉਣੀ - ਜਰ ਜਾ।" ਮੁਆਫ ਕਰਿਆ। "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ

ਤਾਂ ਖਿਮਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਮਾਲਕ ਹੋ ਸਭ ਕੁਛ ਦੇ।"

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਖਿਮਾ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਖਿਮਾ' ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਡੰਡਾ ਹੈ। ਜੇ ਖਿਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੇ - ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਖਿਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਜਹਾਂ ਲੋਭ ਤਹਿ ਕਾਲ ਹੈ,
ਜਹਾਂ ਲੋਭ ਤਹਿ ਕਾਲ ਹੈ - ੨.

ਜਿਥੇ ਲੋਭ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਕਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ -

........................ਜਹਾ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪਿ॥ ਅੰਗ - ੧੩੭੨

ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖਿਮਾਂ ਹੋਵੇਗੀ - ਉਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ -

ਕਬੀਰਾ ਜਹਾ ਗਿਆਨੁ ਤਹ ਧਰਮੁ ਹੈ
ਜਹਾ ਝੂਠੁ ਤਹ ਪਾਪੁ॥ ਅੰਗ - ੧੩੭੨

ਜਿਥੇ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਧਰਮ ਹੋਵੇਗਾ; ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਝੂਠ ਹੈ, ਫਰੇਬ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਾਪ ਹੀ ਪਾਪ ਹੋਵੇਗਾ। ਡਰੋ ਝੂਠ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਹ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਨਾਲੇ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ - ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਪਾਪ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਜਿਥੇ ਝੂਠ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਮੂਸਾ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜਾ ਮਕਬੂਲ ਹੈ? ਮਕਬੂਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਪਿਆਰਾ। ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

ਮੂਸਾ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਐ ਬਾਰੇ ਅਲਾਹ! ਮਕਬੂਲ ਤੇਰੇ ਬੰਦੋਂ ਮੇਂ ਹੈ ਕੌਨ ਸਿਵਾ। ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਬੰਦੇ ਤੇਰੇ ਬੇਅੰਤ ਨੇ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਮਕਬੂਲ ਹੈ - ਕਿਹੜਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਇਰਸ਼ਾਦ ਹੁਆ, "ਵੋਹ ਹੈ ਬੰਦਾ ਮੇਰਾ, ਜੋ ਲੇ ਸਕੇ, ਔਰ ਨਾ ਲੇ, ਬਦੀ ਕਾ ਬਦਲਾ। ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇ, ਇਕ ਬਚਨ ਨਾਲ ਫਨਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇ; ਤਾਕਤ ਹੋਵੇ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ, ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਮਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਅੰਧਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਕ੍ਰੋਧ ਅੰਧਕਾਰ ਕੇ ਬਿਕਾਰ ਉਰ ਭਏ ਅਤਿ,
ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਚਢਾਏ ਖਲ ਫੀਕ ਮੁਖ ਬੋਲਈ॥
ਨੈਨ ਕਰੇ ਲਾਲ ਸੁ ਬਿਹਾਲ ਹੋਠ ਡਸੇ ਅਤਿ,
ਜਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸੁ ਭੁਜੰਗ ਬਿਖ ਘੋਲਈ॥ (ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਕਹਿੰਦੇ, ਅੱਖਾਂ ਚਾੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤੇ ਵਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫਿੱਕਾ ਮੁੱਖ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਕੀਆਂ ਫਿਰ ਗੱਲਾਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਨੈਣ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਚੱਬਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਅੰਗ ਅੰਗ 'ਚੋਂ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੱਟ ਮਾਰੋ ਸੱਪ ਦੇ, ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰੋ ਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ ਘੋਲਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਕ੍ਰੋਧੀ ਬੰਦਾ ਵਿਸ਼ ਘੋਲਦਾ ਹੈ।

ਧੀਰ ਜੇ ਗੰਭੀਰ ਨੀਰ ਸਾਗਰ ਸਮਾਨ ਅਤਿ,
ਭਜੇ ਨ ਬਿਕਾਰ ਨਹਿ ਰੰਚ ਉਰ ਡੋਲਈ॥
ਖਿਮਾ ਵੰਤ ਸੰਤ ਭਗਵੰਤ ਕੇ ਮਹੰਤ ਜਨ,

ਬੋਲੇ ਮਧੁ ਬੈਨ ਜਨ ਅਮੀ ਝੁਕ ਝੋਲਈ॥ *(ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ)*

ਜਿਹੜੇ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਰੰਚ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ।

ਖੇਦ ਨ ਜ਼ਬਾਨ ਕੋ ਨ ਸੀਸ ਕੋ ਮਹਾਨ ਦੂਖ,
ਚਿਤ ਕੋ ਨ ਤਾਪ ਨਹਿ ਦੇ ਦੁਖ ਪਾਇ ਹੈ॥
ਹਿੰਸਾ ਆਦਿ ਦੋਖ ਬਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ ਨਿਫੋਟ ਹਨੋ,
ਖਿਮਾ ਮੇਰੋ ਨਾਮ ਜਗ ਮੇਰੋ ਜਸ ਗਾਇ ਹੈ॥ *ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ*

ਖਿਮਾ ਕਹਿੰਦੀ, ਮੈਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਨ ਸਿਰ ਦੁਖਣ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਔਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਾਪ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਦੋਖ ਲਗਣ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਮਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਸ ਲੋਕ ਗਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਮੈਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ।

ਸੁ ਖਿਮਾ ਕਹਿ ਦੇਵ ਸੁਨੋ ਮਨ ਮੈਂ
ਨਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰੇ ਤਬ ਮੋਨ ਗਹੀਜੈ॥ *(ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ)*

ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿਹੜੇ ਹਥਿਆਰ ਨੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ? ਖਿਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ - ਬੋਲਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ - ਜਵਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ -

ਵਹਿ ਗਾਰ ਬਕੇ ਮੁਖ ਭੀਤਰ
ਜੋ ਪੁਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਕੋਮਲ ਵਾਕ ਭਨੀਜੈ॥ *ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ*

ਜਦੋਂ ਉਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਟਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ। ਐਵੇਂ ਨਾ ਤੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ! ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਐਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਲਗ ਗਈ -

ਜੁ ਧਿਕਾਰ ਕਰੇ ਸੁ ਪਰੇ ਤਿਹ ਆ ਪਦ
ਪੇਖ ਮਹਾਂ ਕਰੁਣਾ ਉਰ ਕੀਜੈ॥ *(ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ)*

ਜੇ ਧਿਕਾਰ ਧਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਧੱਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਚਰਨ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਦਇਆ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ -

ਤਨ ਤਾੜਨ ਮੈਂ ਹਰਖੇ ਉਰ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਤ
ਪੂਰਬ ਪਾਪ ਸੁ ਮੇ ਅਬ ਖੀਜੈ॥ *(ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ)*

ਕਹਿੰਦੀ, ਜੇ ਘਸੁੰਨ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਉਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਝੜ ਗਏ। ਇਹ ਖਿਮਾ ਕਹਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਐਸਾ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁੰਮ੍ਹ,
ਜਿਹੜੇ ਮਾਰਨ ਤੈਨੂੰ ਮੁੱਕੀਆਂ।

ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ
ਤਿਨ੍ਹਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁੰਮਿ ॥
ਆਪਨੜੈ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ ॥ *ਅੰਗ - ੧੩੭੮*
ਫਰੀਦਾ ਥੀਉ ਪਵਾਹੀ ਦਭੁ ॥
ਜੇ ਸਾਂਈ ਲੋੜਹਿ ਸਭੁ ॥
ਇਕੁ ਛਿਜਹਿ ਬਿਆ ਲਤਾੜੀਅਹਿ ॥
ਤਾਂ ਸਾਈ ਦੈ ਦਰਿ ਵਾੜੀਅਹਿ ॥
ਫਰੀਦਾ ਥੀਉ ਪਵਾਹੀ ਦਭੁ ॥

ਜੇ ਸਾਂਈ ਲੋੜਹਿ ਸਭੁ ॥
ਇਕੁ ਛਿਜਹਿ ਬਿਆ ਲਤਾੜੀਅਹਿ ॥
ਤਾਂ ਸਾਈ ਦੈ ਦਰਿ ਵਾੜੀਅਹਿ ॥ **ਅੰਗ-੧੩੭੮**

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ –

ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ
ਦਇਆ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ **ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦**

ਜੇ ਮਿਲਣਾ ਰੱਬ ਨੂੰ, ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ। ਸੋ ਇਹ ਛੇਵਾਂ ਯਮ ਹੈ, ਨੇਮ ਹੈ – ਇਹਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਾਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ! ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਡੰਡੇ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ – ਵਧ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ – ਨਾਮ ਵੱਲ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਇਹਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਇਹਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ –

ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ॥ **ਅੰਗ – ੪**

ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਪੈਣੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਭਗਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਕਹੇ, ਜੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਗੁਣ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ –

ਮਨ ਏਕੁ ਨ ਚੇਤਸਿ ਮੂੜ ਮਨਾ॥
ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ॥ **ਅੰਗ – ੧੨**

ਜਦ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੇ ਗਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਬਿਕਾਰ ਪੈਣ ਜਾਣੇ ਨੇ, ਕਿਰਮ ਪੈ ਜਾਣੇ ਨੇ, ਕੀੜੇ ਪੈ ਜਾਣੇ ਨੇ; ਇਹ ਗੁਣ 'ਹਉਮੈ ਦੇ ਗੁਣ' ਕਹਾਉਣ ਲਗ ਜਾਣੇ ਨੇ – ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜੋ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝੋ; ਗੀਤ ਨਾ ਬਣਾਓ ਇਸਨੂੰ। ਈਰਖਾ ਨੂੰ, ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ 'ਖਿਮਾ' ਹੈ – ਖਿਮਾਂ ਵਿਚ ਰਹੋ। ਖਿਮਾਂ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਥੇ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਥੇ ਈਰਖਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਥੇ ਰਸ ਦੀ ਲਿਵਤਾਰ ਟੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ – ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਸੋ ਇਹ ਫਜ਼ੂਲ ਚੀਜ਼ਾ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। 'ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਵੇਗਾ, ਫਿਰ 'ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ' ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਿਓ।

ਅਰਦਾਸ

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

6

੭

ਸ਼ਾਨ - ....।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ
ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥ — *ਅੰਗ - ੨੫੬*

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥ — *ਅੰਗ - ੨੮੯*

ਧਾਰਨਾ - ਆਪ ਮੁਕਤ ਮੋਹਿ ਤਾਰੇ ਜੀ,
ਐਸੇ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ - ੨, ੨.

ਨਾਰਾਇਨ ਨਰਪਤਿ ਨਮਸਕਾਰੈ ॥
ਐਸੇ ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ
ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੋਹਿ ਤਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਵਨ ਕਵਨ ਕਵਨ ਗੁਨ ਕਹੀਐ
ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਕਛੁ ਪਾਰੈ ॥
ਲਾਖ ਲਾਖ ਲਾਖ ਕਈ ਕੋਰੈ
ਕੋ ਹੈ ਐਸੋ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ੧ ॥
ਬਿਸਮ ਬਿਸਮ ਬਿਸਮ ਹੀ ਭਈ ਹੈ
ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਰੰਗਾਰੈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤਨ ਰਸੁ ਆਈ ਹੈ
ਜਿਉ ਚਾਖਿ ਗੂੰਗਾ ਮੁਸਕਾਰੈ ॥ — *ਅੰਗ- ੧੩੦੧*

ਧਾਰਨਾ - ਕਿਤ ਬਿਧ ਮਨ ਧੀਰੇ ਜੀ,
ਕਿਤ ਬਿਧ ਮਨ ਧੀਰੇ ਜੀ -੨

ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ ॥
ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੂਰੇ ॥
ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ ॥
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ
ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ ॥ — *ਅੰਗ - ੭੦੭*

ਸਾਧ ਸੰਗਤ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਜੀ - ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਪ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਹੋਂ। ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸੁਖ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਖ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਅਹੁਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਮਨੌਤਾਂ ਹਨ। ਬੜੀਆਂ ਠੋਸ ਦਲੀਲਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕਿ ਜੇ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਕਿਵੇਂ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਚੰਗੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਥਾਂ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਵਾਰੀ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਵੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਵੇਂ ਆਦਮੀ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ? ਤੇ ਸੁਖ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਆਦਮੀ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਪਰ ਕੋਈ ਸੁਖੀ ਹੋਇਐ? ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ, ਓਨਾਂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੁਖ ਨਿਕਲਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਸੇਰ ਸੁਖ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਮਣ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਦੁਖ ਛੁਪਿਆ ਪਿਆ ਹੈ -

ਸੁਖੁ ਮਾਂਗਤ ਦੁਖੁ ਆਗੈ ਆਵੈ॥
ਸੋ ਸੁਖੁ ਹਮਹੁ ਨ ਮਾਂਗਿਆ ਭਾਵੈ॥ ਅੰਗ - ੩੩੦

ਕਹਿੰਦੇ, ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਸੁਖ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਸੁਖ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਖ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਮਾਰਿਆ ਮਾਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜਿਥੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਸੀ ਝੁਕਣਾ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਓਹੀ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸੁਖ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹਨੂੰ ਆਹ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਔਹ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਲਾਇਕ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ, ਗਲਤ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਸ਼ਰਾਬੀ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਜੁਏਬਾਜ਼ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਹੋਰ ਚੋਰ-ਚਕਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ - ਕਿੰਨਾ ਦੁਖ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਨੇ - 'ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ॥' ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਰਸਾਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੀਰ ਸੁਅਸਥ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਿੱਠਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਡਾਕਟਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਬਲੱਡ ਸ਼ੂਗਰ ਹੈ - ਮਿੱਠਾ ਨਾ ਖਾਈਂ। ਉਹਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਫਲ ਖਾਣ ਨੂੰ - ਖਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਰਸ ਭੋਗਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ - ਨਹੀਂ ਭੋਗ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਨੇ ਸੁਖ ਹੋਣ, ਐਨੇ ਰਸ ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ - **'ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ।'** ਮੋਤੀ ਤੇ ਹੀਰੇ ਲਾ ਕੇ ਸਜਾਵਟ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਕੋਠੀਆਂ ਦੀ, ਤੇ **'ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੂਰੇ॥'** ਜਿੰਨੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਓਨਾਂ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸੁਖ ਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੁਖ ਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ......ਅਸੀਂ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ ਅਜੇ, ਸੁਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਕੀੜੇ ਵਰਗਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਰਬਲ-ਕੁਰਬਲ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੰਸਾਰ, ਹਾਏ ਹਾਏ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ - ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ, ਕੋਈ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਐਸਾ ਜਗੁ ਦੇਖਿਆ ਜੁਆਰੀ॥
ਸਭਿ ਸੁਖ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੀ॥ ਅੰਗ - ੨੨੨

ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸੁਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਡਾ ਜੁਏਬਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਲਤ ਦਾਉ ਦੇ ਉਤੇ ਦਾਉ ਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ - ਚੰਗੀ ਕੋਠੀ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਚੰਗੀ ਸਵਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾ ਹੋਵੇ; ਫੇਰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਮਨ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ -

ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਝੁੰਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ ॥
ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੋ ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥
ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਇਠ ਧਨ ਰੂਪਹੀਨ ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ ॥
ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ ॥
ਤਿਸ ਕੀ ਧੂੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੭੦੭

ਜੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨ ਭਿੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੁਖ, ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਸੋ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਆਦਮੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਾਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ -

ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ
ਕਹਿਐ ਰਾਮੁ ਨ ਹੋਇ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ
ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੯੧***

ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ - ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੈਗਾ ਕੋਈ, ਜਿਹੜਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਗਹਿਰਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਅਸੀਂ ਜਪਦੇ ਹਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦੇ ਹਾਂ, ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ; ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੇਰ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ - ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਓਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ, ਓਹੀ ਗੁੱਸਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਨਫਰਤ ਹੈ, ਓਹੀ ਬੇ-ਰਸੀ ਹੈ; ਰਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ; ਉਹੀ ਝੁੰਜਲਾਹਟ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹੌਲ ਚਲਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਵਜਾਹ ਕੀ ਹੈ? ਨਾਮ ਵਿਚ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ?

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੇ, ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚਾਰਣ ਕਰੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ। ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਏ ਨੇ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਈਸਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਨੇ। ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਲਿਖਤੀ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਈ। ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਯਾਦ ਉਤੇ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹੀ। ਯਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਯਾਦ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਦਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਯਾਦ ਹੈ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਨਾਉਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ - ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਮੈਂ। ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਹੈ ਸਾਡੀ। ਰੋਜ਼ ਦੋ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ; ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਅਸੀਂ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ? ਸੋ ਉਹ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ 'ਗੀਤਾ' ਉਚਾਰੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ convey ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। 'ਬੇਦ' ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਆਏ; ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਦੇ ਬਲ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਗਏ। ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲਦੇ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੱਟਣੀਆਂ ਪਈਆਂ - ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਗਿਣੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਪਾਸ ਪੋਥੀਆਂ ਸਨ; ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ - ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਲਿਖਤੀ - 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਟੈਸਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੀ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਜੋ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਸਬੰਧ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਾਰੀ ਰਿਲੇਅ ਹੋਈ ਹੋਈ ਐ - ਆਪਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ
ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ॥ ***ਅੰਗ - ੭੬੩***

ਅੰਦਰੋਂ ਚੀਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਾਬੋ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ) ਇਹ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਭਾਈ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਫੁਰਸਤ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰਥ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂਗੇ। ਜਾਉ, ਧੀਰ ਮੱਲ ਤੋਂ ਬੀੜ ਲੈ ਕੇ ਆਉ, ਨਾਲੇ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ, ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਅਰਥ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਤਰਕ ਮਾਰੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਜੇ ਇਹ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਔਖੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ! ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯੁੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸੀ, ਆਖਰੀ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੋਈ, ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਦੋ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਨੇ, ਆਪ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਨੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪਿਛਲੀ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਵੀਂ ਸੀ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸ਼ੰਕੇ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਉਂ ਨ ਵਰਤੀ; ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਰੱਥ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ। ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਕ ਤੰਬੂ ਲਾ ਲਓ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਲਿਖਿਆ ਕਰਨਗੇ। 14 ਸਾਲ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ। "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ 14 ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ? ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਔਂਕੁੜ ਲਗਦੇ ਨੇ, ਕਿਵੇਂ ਸਿਹਾਰੀਆਂ, ਕਿਵੇਂ ਬਿਹਾਰੀਆਂ, ਕਿਵੇਂ ਲਾਵਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਦੁਲਾਵਾਂ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਕਰਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ! ਕਲਮ ਰੱਖੀ ਜਾਈਂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਚਲਾਉਣੀ ਹੈ।" ਆਪ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਤੇ ਆਪ ਕੋਈ ਤਕਰੀਬਨ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਪੱਤਰੇ ਰੋਜ਼ ਉਚਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਨੇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ। ਸੋ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਬੀੜ ਮਿਲਾ ਲਓ, ਇਹ ਮਿਲਾ ਲਓ; ਕੇਵਲ ਇਕ ਅੱਖ੍ਰ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਉਥੇ '**ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਲਾਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਾਨੀ॥** ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ –

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਾਲਸੇ
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਾਨੀ॥ ***ਅੰਗ – ੬੫੪***

ਹੈ, ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਫਰਕ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਐਸਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਬਾਣੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਇਕੱਲੀ ਇਕੱਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ –

ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਿਐ ਰਾਮੁ ਨ ਹੋਇ॥ ***ਅੰਗ – ੪੯੧***

ਕਿ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ। ਫੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਹੈ। ਇਸੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ, "ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਾਰਗ ਦੱਸੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀਏ; ਤੇ ਮੈਂ ਸੁਣਿਐਂ ਕਿ ਉਹ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਆਦਮੀ ਦੇ – ਇਕ ਰਸਤਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਸਤੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪਾਉ।"

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੋ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ, ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਤੇ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮ-ਪਦ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਪਰਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੋ ਦੋਇ ਬਾਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਨ! ਦੋ ਰਸਤੇ ਨੇ – ਇਕ ਰਸਤੇ ਨੂੰ 'ਕਸ਼ਟ ਮਾਰਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਨੂੰ 'ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਰਸਤੇ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਨੇ ਪਰ ਇਹ ਦੋ ਰਸਤੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨੇ।"

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾ ਦਿਓ।" ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ

ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹਾ ਔਖਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਵਿਹਲ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਲਗਨ ਵਾਲੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ; ਉਹ ਰਸਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ - ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਰਹਿਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦ ਤਾਈਂ ਆਦਮੀ ਰਹਿਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ 50-60 ਗਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ; ਕੀ ਹੋਏਗਾ? ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਗਲੀਆਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ hole plug (ਬੰਦ) ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ hole plug ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਹਾਜ਼ ਡੁੱਬ ਜਾਏਗਾ - ਪਾਣੀ ਭਰ ਜਾਏਗਾ - ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਛ holes ਨੇ, ਗਲੀਆਂ ਨੇ; ਇਉਂ ਸਮਝ ਲਓ, ਕੁਝ ਗਿਰਾਵਟਾਂ ਨੇ। ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ plug (ਬੰਦ) ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝ ਲਓ, ਕੁਝ ਤਾਰਾਂ ਨੇ; ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਓਹ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਉਡਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਅਹਿੰਸਾ' ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦੇਣਾ -

ਦੁਖੁ ਨ ਦੇਈ ਕਿਸੈ ਜੀਅ
ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਵਉ॥ ***੭ਅੰਗ - ੩੨੨***

ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦਿੱਤਾ - ਨਾ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਨਾ ਬਚਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਨਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਨਾ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਨਾ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਬਲ ਦੇ ਨਾਲ। ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਛੱਡ ਕੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੋਂ ਰੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਚਿਤਵਨਾ; ਰੋਜ਼ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ - 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ॥' ਦਿਲੋਂ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ; ਉਹ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦੇਹ।

ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਬੰਦਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਹਨੇ ਆ ਕੇ ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਸਮਾਨ ਖੋਹ ਲਿਆ - ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ-ਮੋਟੇ ਇਕ ਦੋ ਕੱਪੜੇ ਸੀ, ਨਾਲੇ ਧੱਕੇ-ਧੁੱਕੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ। ਮੁਰੀਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ। ਸ਼ਾਂਤ ਰਹੋ। ਅਖੀਰ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਜਾਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੁਰਸ਼ਦ! ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ, ਧੱਕੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਇਹਨੂੰ ਫੜ ਲਈਏ; ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦੇ ਹੋ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੈਂ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ! ਤੂੰ ਇਹ ਬੰਦਾ ਕਿੰਨੀ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ, ਇਹਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ। ਇਹ ਤਾਂ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਡੁੱਬਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ - ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਦੇ ਪਾਸ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਆ ਗਿਆ; ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ, ਨਾਲੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਕੀਰ ਸਾਈਂ! ਮੈਂ ਬੜਾ ਭੁੱਲਿਆਂ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਦੁੱਖ ਦਿਤਾ। ਸੋ ਕਿੱਡੀ ਬੜੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਕਿ ਧੱਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਹ 'ਅਹਿੰਸਾ' ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ - 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਕਾ ਭਲਾ।' ਨਾ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ, ਨਾ ਆਤਮਕ ਬਲ ਨਾਲ ਕਰਨਾ।

ਦੂਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸ'ਤਿ' - ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ। ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਓਹੋ ਜਿਹਾ। ਕੋਈ ਲੁਕੋ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਬਾਤ ਜੀਵਨ 'ਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕੋਈ। ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ; ਮਾੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਚੰਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ - ਛੁਪਾ ਨਾ ਕਰੇ। ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਝਪਟਾ ਮਾਰਨਾ। ਬਗੁਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਇਕ ਲੱਤ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੇੜੇ ਆ

ਗਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੁੰਝ ਨਾਲ ਡੱਡੀ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਿਸਦਾ ਹੋਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਸੋ ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਤੀਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ।' ਨਾ ਸਰੀਰਕ ਚੋਰੀ ਹੋਵੇ - ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਸਤੂ ਚੁਕਣੀ, ਤੇ ਨਾ ਮਾਨਸਿਕ ਚੋਰੀ ਹੋਵੇ। ਮਾਨਸਿਕ ਚੋਰੀ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਪਏ ਨੇ ਤੇ ਆਪ ਚੰਗਾ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਉਸਤਤ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਾੜਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਕਿਉਂ ਉਸਤਤ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਮਾੜਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਬੰਦੇ ਰਸਮ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਦੂਜਾ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਫੇਰ ਗਲ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਗੇ -

ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ॥
ਚੋਰੁ ਯਾਰੁ ਜੁਆਰਿ ਹਉ ਪਰ ਘਰਿ ਜੋਹੰਦਾ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਵਾਰ ੩੬/੨੧***

ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਕੁਛ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਗਲ ਪੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਤੇ ਜੀਭ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜ਼ੁਬਾਨ ਕੁਛ ਹੋਰ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ -

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥
ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ
ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੩੪੨***

ਸੋ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਅ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ -

ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ ਪਰਨਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਵਖਾਣੈ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਵਾਰ ੬/੮***

ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਨੇਹੁੰ ਤੁਮ ਨਿਤ ਬਢੈਯਹੁ॥
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜੈਯਹੁ॥ ***ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ***

ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਅ ਰੱਖਣਾ - ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਓਜ ਦੀ, ਤਾਕਤ ਦੀ।

ਪੰਜਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਧੀਰਜ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧੀਰਜ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਦੇ ਬਚਨ ਕੀ ਸੀ? ਚਰਨ ਵੀ ਫੜ ਲਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਘੁੱਟਣ ਲਗ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਨਫਰ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੱਡ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ਨੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਮਲ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ? ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧੀਰਜ ਹੈ - ਹੱਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਖੀਰਲੇ ਦਰਜੇ ਤੱਕ।

ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਹੈ 'ਖਿਮਾ'। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਖਿਮਾ ਕੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਤਪੇ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਸਲੂਕ ਦਾ ਫਲ ਚਖਾਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਸੀ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੋ ਖਿਮਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਦਇਆ।' ਇਹ ਸੱਤਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਤੱਕ ਦਇਆ ਨਹੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ - 'ਦਇਆ ਬਿਨ ਸਿਧ ਕਸਾਈ।' ਕਰੁਣਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜਿਥੇ 'ਦਇਆ' ਹੈ, ਉਥੇ ਧਰਮ ਹੈ -

ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ॥ ***ਅੰਗ - ੩***

ਜੇ ਦਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਸਪਤਮ ਦੁਖੀ ਨ ਦੇਖੈ ਕਾਹੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਹਿੰਦੇ ਸੱਤਵਾਂ ਜਿਹੜਾ ਯਮ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸੇ ਨ -

ਜੈਸਾ ਬਿਤੁ ਤੈਸਾ ਹੋਇ ਵਰਤੈ ਅਪੁਨਾ ਬਲੁ ਨਹੀ ਹਾਰੈ॥ ***ਅੰਗ - ੬੭੯***

ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਤਾਕਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਓਨੀ ਤਾਕਤ ਆਪਣੀ ਵਰਤ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਹ, ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦਇਆ ਹੋਵੇ -

ਦਯਾ ਕਰੈ ਸਭ ਕੋ ਨਿਰਬਾਹੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਸੋ ਦਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਨੇ।

ਬੀਬੀ ਰਾਵੀਆ ਇਕ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੁਧੀਆ ਭਰਾ ਸੀ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 'ਸੂਫੀ ਮਤ' ਚੱਲਿਆ। ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਰੱਕਬੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕੰਬਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਮੁਰਸ਼ਦ! ਜਦੋਂ ਆਪ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਮਰੱਕਬੇ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਆਪ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਿਉਂ ਕੰਬਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਰੇਗਾਹ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹਾਂ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ, ਉਥੇ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਤੀ, ਤਪੀ, ਦਾਨੀ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ, ਤਪੀਸਰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਐਡਾ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਕੰਬਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।" ਕਿਉਂਕਿ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਹਜ਼ੂਰੀ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਸੁੰਨ ਨੂੰ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦ ਤਾਈਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉਹ ਧੇਅ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ 'ਰਾਮ ਰਾਮ', 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜੁਗਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛੇਤੀਂ ਗੱਲ ਨਿਬੜ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਜੁਗਤੀ ਦੇ ਬੜਾ ਲੰਬਾ ਚੱਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੰਦਾ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ - ਹਿਸਾਬਦਾਨ ਕਿ ਭਾਈ ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਾਂ ਨੂੰ, ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਾਂ ਵਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ। ਉਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰੂ, ਕਿੰਨਾ ਟਾਇਮ ਲਗ ਜਾਊ, ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਲਗ ਜਾਣਗੇ - 11, 11=22; 22 ਤੇ 11-33 ਇਉਂ ਕਰੀ ਜਾਊਂ; ਕਦ ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਾਂ ਵਾਰੀ ਕਰਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਇਹਨੂੰ ਜ਼ਰਬ ਦੇ ਲਏਗਾ, ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਲਏਗਾ। ਇਹ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਸਾਰੀ। ਸੋ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਅਸੀਂ ਸੋਝੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਾਂਗੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫਲ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਉਸਦੀ ਇਕ ਮੁਰੀਦ ਸੀ - ਬੀਬੀ ਰਾਵੀਆ। ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹਰ ਵਖਤ ਰਖਦੀ ਸੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮੱਕੇ ਦੇ ਹੱਜ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਜਦ 60 ਕੋਹ ਉਰੇ ਰਹਿ ਗਈ ਮੱਕੇ ਤੋਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਦਾ ਸੰਗ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਇਕ ਖੂਹ ਵਲ ਨਿਗਾਹ ਗਈ। ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਖੂਹ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕਤੂਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਈ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਭਾਵ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਤਕਲੀਫ, ਆਪਣੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਊ। ਦੁਖੀ ਉਹ ਹੋਊ, ਮਹਿਸੂਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਊ। ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ

ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਗੋਡੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਖੂਹ ਵਿਚ ਝਾਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਇਹਨੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਸਤਰ ਪਾੜ-ਪਾੜ ਕੇ ਰੱਸੀਆਂ ਵੱਟਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਵਸਤਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਇਕ ਵਸਤਰ ਰੱਖ ਕੇ, ਉਹਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਭਿਉਂ-ਭਿਉਂ ਕੇ, ਬਾਹਰ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ, ਨਿਚੋੜ-ਨਿਚੋੜ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਕੁੱਤੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ, ਉਪਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਦੁਆ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਬਸਤਰ ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ। ਟਿੱਬੇ ਵਿਚ ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਟੋਆ ਪੁੱਟਿਆ ਉਹਨੇ ਗਲ-ਗਲ ਤਕ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ।

ਓਧਰ ਹਾਜੀ ਹੱਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਕਾਹਬਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਸਾਰੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ, ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਾਹਬਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ? ਤਾਂ ਆਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਕਾਹਬਾ ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਵੀਆ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ 60 ਕੋਹ ਤੇ ਹੈ, ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਹਾਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਵੱਡੇ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੀ - ਇਬਰਾਹੀਮ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਆ ਕਰੀ, ਹੇ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ! ਇਹ ਕੀ ਭੇਦ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭੇਦ ਕੀ ਹੈ! ਰਾਵੀਆ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਕੇ ਦਇਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦਇਆ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਹਬਾ ਉਹਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਾਵੀਆ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਦੇ ਨੇ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਕੋਲ ਬਘਿਆੜ ਵੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਬੱਕਰੀ ਵੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਰਾਵੀਆ ਦੇ ਪਾਸ ਆਏ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਵੀਆ! ਬਾਹਰ ਆ। ਕਹਿੰਦੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਸਤਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਸਤਰ ਦਿਤੇ ਗਏ, ਵਿਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ, ਤੈਂ ਕੀ ਕਰਮ ਕਰਿਆ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਹਬਾ ਤੇਰਾ ਹੱਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦਇਆ ਉਪਜੀ, ਆਹ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕੀਤੀ ਹੈ -

ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਸਗਲ ਪੁੰਨ
ਜੀਅ ਦਇਆ ਪਰਵਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੬***

ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ? ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਹਾਜੀ ਜਨੋ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਰਦਾਨਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਸ਼ੇਰ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਇਹ ਹਿਰਨ ਬੈਠੇ ਨੇ - ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਆ ਕੇ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤਾਰ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਪੁਚਾ ਦਿਤਾ ਜਿਥੇ ਅਦਵੈਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਨੇ, ਬਾਹਰੋਂ ਅਸੀਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - 'ਦਯਾ ਕਰੈ ਸਭ ਕੋ ਨਿਰਬਾਹੀ।' ਸੋ 'ਦਇਆ' ਸੱਤਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੈ - ਭਜਨ ਵਾਸਤੇ, ਜਿਹੜੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਜਾਨਵਰ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਇਆ ਕਿਥੋਂ ਆ ਜਾਉ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫਿਰ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਵਧ ਜਾਣਗੇ। ਭਾਈ ਤੁਹਾਡੀ ਡਿਊਟੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨਵਰ ਮਾਰਨੇ ਨੇ? ਜਿਹਨੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੇਖੇ-ਪੱਤੇ ਲੈਣੇ ਦੇਣੇ ਨੇ, ਅੱਜ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਦੇ ਨੇ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਣਗੇ।

ਕਬੀਰ ਖੂਬੁ ਖਾਨਾ ਖੀਚਰੀ
ਜਾ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੋਨੁ ॥
ਹੇਰਾ ਰੋਟੀ ਕਾਰਨੇ ਗਲਾ ਕਟਾਵੈ ਕਉਨੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੪***

ਅੱਜ ਗਲ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾਉ, ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਵਢਾਉਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਗਲ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਲ 'ਦਇਆ' ਬੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅੱਠਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ।' ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਨਰਮ ਰੱਖਣਾ, ਕਰੂਰ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ, ਕਪਟ ਭਰਿਆ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ, ਖੋਟਾ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ - ਕੋਮਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿਕਲਣਗੀਆਂ, ਕਰੂਰ ਗੱਲਾਂ, ਖੋਟੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤਾਹਨੇ ਮਿਹਣੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਰਦਾ ਕੋਮਲ ਹੈ -

ਅਸਟਮ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ ਰਾਖੈ॥
ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਭਨ ਸੌਂ ਭਾਖੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ***

ਉਹ ਜਦ ਵੀ ਦਏਗਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਦਏਗਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੌਵਾਂ ਜੋ ਨੇਮ ਹੈ - ਯਮ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਮਰਿਆਦਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਖਾਣ ਦੀ -

ਨੌਮੇ ਯਮ ਮਿਰਜਾਦ ਅਹਾਰਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ***

ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਣਾ। ਉਹ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ
ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ***(ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦)***

ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

'ਤਮੋ ਗੁਣੀ' ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਸ, ਮੱਛੀ, ਸ਼ਰਾਬ, ਅੰਡੇ ਆਦਿ ਖਾ ਲੈਣੇ, ਗਲੀਆਂ ਸੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾ ਲੈਣੀਆਂ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਅਹਾਰ, ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਤਮੋ ਗੁਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਆਲਸ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਪਰਤੀਤੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰਤੀਤੀ, ਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪਰਤੀਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਨੀਂਦ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਦੂਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਰਜੋ ਗੁਣੀ' ਖਾਣਾ। ਚਟਪਟੇ ਖਾਣੇ, ਸੁਆਦ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਖਾਣੇ -

ਮਿਠਾ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਇਆ
ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਵਧਿਆ ਰੋਗੁ॥ ***ਅੰਗ - ੭੯੫***
ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੫੬***

ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਅਹਾਰ ਸੰਜਮ ਦਾ ਕਰ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਰ।

ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਲਖ ਕਰੈ ਵਿਚਾਰਾ॥
ਖਾਵਣ ਭੂਖ ਅਹਾਰ ਹੈ ਜੋਤੋ॥
ਚੌਥੋ ਭਾਗ ਖਾਇ ਕਮ ਤੇਤੋ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜੇ ਚਾਰ ਫੁਲਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਡ ਦੇ, ਤਿੰਨ ਖਾ ਲੈ। ਸੋ ਇਹ ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਅਹਾਰ। ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਭੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਖਾਣਾ ਤੇ ਦਾਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ, ਘੀ, ਫਲ ਆਦਿ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਨੇ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਮਨ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ - 'ਜੈਸਾ ਅੰਨ ਤੈਸਾ ਮਨ।' ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਮਨ ਭਜਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬੈਠੂਗਾ ਵੀ ਤਾਂ ਉਬਾਸੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਰੂ, ਮਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ, ਦੌੜੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਣਾ ਐਸਾ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਚਲਦੇ ਨੇ - ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ - ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜਾ

ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ -

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ
ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ॥ ***ਅੰਗ - ੯੨੦***

ਦਸਵੀਂ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਪਵਿਤਰਤਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, 'ਸੌਚ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਦਸਵੇਂ ਯਮ ਸੋਂ ਸੌਚ ਲਖੀਜੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ***

ਕਹਿੰਦੇ, ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਸੌਚ ਹੈ 'ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ।; ਚਾਹੇ ਪੰਜ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਗਜ਼ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ 100 ਰੁਪਏ ਗਜ਼ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਪਾਉ, ਪਰ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ, ਮੈਲ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਬਦਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਆਵੇਗੀ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਵੇਗੀ - ਉਹ ਅੰਦਰ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਕਹਿੰਦੇ, ਸਵੱਛ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨੇ, ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਸਤੇ ਪਹਿਨੇ।

ਦੂਸਰੀ ਸੌਚ ਹੈ - 'ਸਰੀਰ ਦੀ।' ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣਾ। ਗਰਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਬਦਬੂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੁਰਗੰਧ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ, ਜਿਵੇਂ ਨੇਮ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖੇ।

ਤੀਸਰੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਬਚਨਾਂ ਦੀ।' ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ੁਬਾਨ ਮੈਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਚੌਥੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਮਨ ਦੀ'। ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣੇ। ਜੇ ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ -

ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ
ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੫੫੮***

ਪੰਜਵੀਂ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਬੁੱਧੀ' ਦੀ।' ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨਾ; ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਕੱਢਣੀਆਂ, ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵਲ ਕੱਢਣੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਅਹੰਭਾਵ' ਦੀ। ਅਹੰਭਾਵ ਦੇ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਾਂ -

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ॥ ***ਅੰਗ - ੮੭੧***
ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣ॥ ***ਅੰਗ - ੪੪੧***

ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹਾਂ। ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਮੇਰਾ ਕੇਵਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਮਾਤਰ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ 'ਮੈਂ ਭਾਵ' ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਲ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਨਾਮ ਨਾਲ ਮੈਲ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹੀ ਦਸਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

ਦਸਵੇਂ ਯਮ ਸੋਂ ਸੌਚ ਲਖੀਜੈ॥
ਜਲ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਇਸਨਾਨ ਕਰੀਜੈ॥
ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਕੀ ਮਲ ਉਰਮਾਹੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਿਹੜੀ ਰਾਗ ਤੇ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਦੀ ਮੈਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਮੇਰ ਤੇਰ ਦੀ ਮੈਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ -

ਤਜ ਕਰ ਸੌਚ ਕਰਤ ਹੈ ਤਾਹੀਂ॥
ਯਮ ਦਸ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਤਾਏ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਹਿੰਦੇ, ਦਸ ਯਮ ਤਾਂ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਦਿਤੇ। ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਨੇ - ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਲਓ - ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਅਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ - ਸਤਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੀਸਰਾ - ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਚੌਥਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਅ, ਪੰਜਵਾਂ - ਧੀਰਜ, ਛੇਵਾਂ - ਖਿਮਾ, ਸਤਵਾਂ - ਦਇਆ, ਅੱਠਵਾਂ - ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ (ਚਿਤ), ਨੌਵਾਂ - ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਤੇ ਦਸਵਾਂ - ਸੌਚ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਯਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਦੂਸਰੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ 'ਨੇਮ'। ਉਹ ਵੀ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਤਪ'। ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਜੋ ਤਪ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਤਪ - ਜਲ ਪਿਲਾਉਣਾ, ਪੱਖਾ ਝੱਲਣਾ, ਦਰੀਆਂ ਵਿਛਾਉਣੀਆਂ, ਜੋੜੇ ਸਾਫ ਕਰਨੇ, ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਬਰਤਨਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ। ਇਸ ਤਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫਲ ਹੈ -

ਪ੍ਰਥਮੈ ਤਪ ਸੋ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਰਜ ਤਮ ਬਹੁਤ ਸਾਂਤਕੀ ਸਾਰਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਕ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਤਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਤਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਛੁਪਾ ਅਗਨ ਜਲ ਸੋਂ ਤਨ ਤਾਵਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ, ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣਾ, ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਣੀ, ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੀਣਾ, ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਣਾ, ਜਲਧਾਰੇ ਕਰਨੇ ਤੇ ਇਕ ਲੱਤ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜ੍ਹਨਾ, ਕੰਡਿਆਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸੌਣਾ, ਰੋੜਾਂ ਤੇ ਸੌਣਾ, ਜਾਗਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਸੌਣ ਨਾ ਦੇਣਾ - ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ-

ਇਹੈ ਤਾਮਸੀ ਫਲ ਦਾ ਗਾਵਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹਨੂੰ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਫਲ ਇਹਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਰਿਦੈ ਗਯਾਨ ਇਸ ਤੇ ਨਹਿ ਹੋਇ॥
ਦੇਤ ਨ ਫਲ ਕਿਛ ਕਰ ਹੈ ਜੋਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਫੇਰ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਤਪਾਂ ਦਾ ਤਪਨ ਸਾਰ ਹੈ, ਤਪਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਤਪ ਹੈ - ਏਥੇ ਭੀ ਮਾਣ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਣ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਾਮ ਜਪੀਏ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਦੁਖੜੇ
ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਪਾਈਦਾ - ੨,੨.

ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਪਾਏ ਮਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੮੬੪***
ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਡਾਈਐ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬***

ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ - ਏਥੇ ਵੀ 'ਵਾਹ-ਵਾਹ' ਤੇ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏਗਾ - ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ। ਸੋ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਔਹ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰੇ - ਈਰਖਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਰਾਰਥ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, Neutral gear ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ, ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਥਾਂ ਪਿਆ ਕਰਦੀ। ਥਕੇਵਾਂ ਪੱਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ

ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਭਾਗ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਨਿਕੰਮੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਤੇਰਾ - ਦੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹਟਾ ਨਾ ਦੇਈਂ। ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਥਾਂ ਪਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤਪ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਸੀ ਕਿ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਇਹ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ। ਫਲ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਕ੍ਰੋਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏਗਾ, frustration (ਬੇਚੈਨੀ) ਆ ਜਾਏਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਹਠ ਯੋਗ ਕਰੇਗਾ, ਵੱਢ-ਖਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਏਗਾ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਆਇਆ ਨਹੀਂ - ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਤਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ 'ਰਾਜਸੀ ਤਪ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ - ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ। ਫੁਰਨਾ ਉਠਿਆ, ਫੇਰ ਰੋਕ ਲੈਣਾ; ਫੁਰਨਾ ਉਠਿਆ, ਫੇਰ ਅੰਦਰ ਰੋਕਣਾ। ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਰਤਦੀਆਂ ਨੇ। ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ -

ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ -

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੪***

ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ। ਇਹ ਤਪਸਿਆ ਹੈ - ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ -

ਰੋਕ ਕੁਕਰਮ ਰਿਖੀਕ ਜਿ ਕਰਨੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਰੋਕ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਤਪ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ 'ਰਾਜਸੀ ਤਪ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਤੀਸਰਾ 'ਸਾਂਤਕੀ ਤਪ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਰਤੀ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹੇ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਬਾਹਰ ਦੌੜਦੀ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ, ਮੋੜ ਕੇ ਲਿਆ ਕੇ ਫੇਰ ਉਥੇ ਲਾਉਣਾ; ਫੇਰ ਦੌੜਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਰੋਕ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਲਾਉਣਾ। ਪਾਠੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਅੱਖਰ ਤਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਸੀ - ਉਹ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਫੁਰਨੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਲਿਆ-ਲਿਆ ਕੇ, ਰੋਕ ਕੇ ਫਿਰ ਲਾਉਣਾ - ਇਹਨੂੰ 'ਸਾਂਤਕੀ ਤਪ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਬਿਰਤੀ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹਦਾ ਫਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਜੋ ਨੇਮ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ 'ਸੰਤੋਖ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੰਤੋਖ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਨਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਮੈਂ ਸੰਤੋਖੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਦਾਰਥ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਤੋਖੀ ਹਾਂ' -

ਹਾਥ ਪਦਾਰਥ ਆਵਤ ਨਾਹੀ॥
ਹੌਂ ਸੰਤੋਖੀ ਅਸ ਮੁਖ ਪ੍ਰਾਹੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ, ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਆਪੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਤੋਖੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਦਲਿਦ੍ਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤੋਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਉਹ ਹੈ - ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਯਥਾ ਲਾਭ ਸੰਤੁਸ਼ਟੇ' ਜੋ ਕੁਛ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਤਾਹੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਲ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਬੁੱਧੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੈਂ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਠੀਕ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਹੈ। ਸੋ -

ਬਿਨਾ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਕੋਊ ਰਾਜੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੯***

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਹੈ ਇਹ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ॥
ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕ੍ਰੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ॥
ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ॥ ***ਅੰਗ - ੨੧੩***

ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਰੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ -

ਧਾਰਨਾ - ਰੱਜਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਹੈ,
ਬਿਨਾਂ ਸੰਤੋਖ ਪਿਆਰੇ - ੨, ੨.

'ਬਿਨਾ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਕੋਊ ਰਾਜੈ॥' ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਰੱਜਦਾ ਜਦ ਤਕ ਸੰਤੋਖ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਵੇ।

ਸੁਪਨ ਮਨੋਰਥ ਬ੍ਰਿਥੇ ਸਭ ਕਾਜੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੭੯***

ਇਕ ਵਾਰੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ -

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਂਗੈ॥
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੬***

ਕੋਈ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ, ਕਰਨੀ-ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ - ਫੇਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਕਈ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਆਹ ਵੀ ਦੇ ਦਉ, ਆਹ ਵੀ ਦੇ ਦਉ, ਆਹ ਵੀ ਦੇ ਦਉ, ਜਿਵੇਂ ਦੁਕਾਨ ਖੁਲ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਐ। ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਵੀ ਬੜੀ ਦੇਰ ਦਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਲੈ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਕੋਈ ਰੂਹਾਨੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਕ ਡੰਗ ਦੀ ਜੇ ਰੋਟੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ - ਮਿਲੂ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮਿਲੂ। ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਦੱਸਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਚਿਤ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਚਿਤ ਦ੍ਰਵ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਹਿਰ ਉਠਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਕੁਛ ਦੇਣ ਲਈ। ਉਂਝ ਨਹੀਂ ਉਠਿਆ ਕਰਦੀ। ਉਂਝ ਜੇ ਕਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਰ ਦੇ ਦਿਉ, ਆਹ ਦੇ ਦਿਉ; ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਕਹੀ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਕਹਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ; ਕਹਾਈ ਜਾਹ, ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੇਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਤੇਰੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਮਿਟਾ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਭੁੱਖ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਰ ਹੈ; ਉਹ ਚੀਜ਼ ਤੈਂ ਮੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਉਹਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ - ੨, ੨.

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੈ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੩***

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਸਾਥੋਂ ਮੰਗੀ। ਤੇਰੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਇਲਾਜ ਤਾਂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਪਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਰੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਵੀ ਭੁੱਖਾ ਹੈ -

ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੀ ਜੇ ਬੰਨਾ ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ॥ ***ਅੰਗ - ੧***

ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਉਤਰਿਆ ਕਰਦੀ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਮਨ ਭੁੱਖਾ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀਆ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਬੈਠੇਗਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ, ਉਡਾਰੀਆਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮਾਰੇਗਾ। ਸੋ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੀ। ਸੰਤੋਖੀ ਹੋਰ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਦਰਜਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਚਾਣਿਕ ਸੀ, ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੰਤੋਖੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਲੜਕਾ, ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਘਰਵਾਲੀ ਤੇ ਇਕ ਆਪ। ਕੋਈ ਦੁਰਭਿਖ ਪੈ ਗਿਆ, ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਸੱਤ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਭੁੱਖੇ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਨਾ ਦਾਨਾ ਚੁਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਿਆ। ਕੁਛ ਭੱਖੜਾ ਚੁਗਿਆ, ਕਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਰਲਾਈਆਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ - ਚਾਰ ਪਰਸ਼ਾਦੇ। ਜਦ ਖਾਂਣ ਲੱਗੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਅਤਿਥੀ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਬੜਾ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਦੋਖੋ ਮੈਂ ਰੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿ ਕੇ ਫੇਰ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਘਰਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਦਿਉ। ਉਹ ਵੀ ਖਾ ਗਿਆ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਲੜਕੀ ਨੇ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਖਾ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਹੋਇਆ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਿਆ। ਐਨ੍ਹ ਸਮੇਂ ਸਿਰ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ। ਯਾਨੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਨਾਲੇ ਇਹ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਰਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ; ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਖਿਝ ਕੇ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਜਦ ਉਹਨੇ ਦੇਖਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਖਿਝ ਕੇ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਤੇ ਭਗਵਾਨ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਤੇਰਾ ਸੰਤੋਖ ਪਰਖਿਆ ਹੈ, ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਹੈਂ। ਸੰਤੋਖ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤੋਖ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਆਉਂਦਾ, ਉਂਜ ਹੀ ਸੰਤੋਖੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ -

ਤਿਸ ਤੈ ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਨਹਿਂ ਹੋਇ॥
ਨਿਜ ਕੀਰਤ ਕੋ ਚਾਹਤ ਸੋਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ***

ਉਹ ਕਹਿ ਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੀਰਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਦੂਜੈ ਯਥਾ ਲਾਭ ਸੰਤੋਖ॥
ਧਾਰਤ ਹੈ ਯੋਗੀ ਬਿਨ ਦੋਖ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਦੂਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਮਿਲ ਗਿਆ - ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣਾ -

ਵਸਤ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੌ ਹਰਖਾਈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਖੁਸ਼, ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਵੀ ਖੁਸ਼।

ਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹ੍ਵੈ ਤਉ ਸੁਖ ਪਾਈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਸੋ ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੈਂ ਪਦਾਰਥ ਤਾਂ ਮੰਗ ਲਏ ਪਰ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਇਲਾਜ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਂ ਸਾਥੋਂ ਮੰਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸੰਤੋਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਨਾਮ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਚਾਰ ਬੱਤੀਆਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਪਹਿਲੀ ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਚਲਿਆ ਜਾਈਂ, ਜਿਥੇ ਬੁਝ ਜਾਊ, ਉਥੋਂ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟ ਲਈ, ਉਥੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੋਊਗਾ। ਉਹ ਤੈਥੋਂ ਮੁੱਕਣਾ ਨਹੀਂ ਉਮਰ ਭਰ। ਜੇ ਭਲਾ ਮੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੀ ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਲਈ, ਉਤਰ ਵਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਈਂ। ਜੇ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭਾਈ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਗਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਕਿਰ ਰਹੀਂ; ਇਹ ਚੌਥੀ ਬੱਤੀ ਨਾ ਜਗਾਈਂ। ਜੇ ਇਹ ਜਗਾਈ, ਇਹ ਕਰੂਰ ਦਿਸ਼ਾ ਹੈ ਦੱਖਣ ਵਾਲੀ - ਉਧਰ ਨਾ ਜਾਈਂ। ਘਰ ਆ ਗਿਆ, ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੈ।

ਜਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਹੋਈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬੱਤੀ ਜਗਾਈ ਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਕੁਛ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਜਿਥੇ ਬੁਝ ਗਈ, ਓਥੋਂ ਪੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੱਧੇ ਦਿਨ ਤੱਕ ਖੁਸ਼ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਅੱਧੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਚਲੋ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੀ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਕੀ ਹਰਜ਼ ਹੈ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦੂਜੀ ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗਿਆ - ਪਹਾੜ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਥੇ ਇਕ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਬੁਝ ਗਈ, ਉਥੋਂ ਪੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ - ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਲੈ ਐਵੇਂ ਤਾਂਬੇ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਮਾਰਨਾ ਸੀ, ਇਹ ਚਾਂਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਆਪਾਂ ਵਰਤਾਂਗੇ, ਤਾਂਬਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਰਿਹਾ ਅੱਧੇ ਦਿਨ ਤਾਈਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਅਗਲਾ ਪਾਸਾ ਵੀ ਦੇਖ ਲਈਏ, ਕਮ-ਸ-ਕਮ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲਗ ਜਾਊ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਫੇਰ ਚੰਗਾ-ਚੰਗਾ ਮਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾ ਲਵਾਂਗੇ, ਮਾੜਾ ਪਿਛੋਂ ਸਹੀ। ਸੋ ਓਧਰ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾ ਕੇ ਬੱਤੀ ਬੁਝੀ, ਪੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਲਓ, ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੰਬੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ ਮੁਕਾ, ਫੇਰ ਚਾਂਦੀ ਨੂੰ, ਫੇਰ ਮੋਹਰਾਂ ਨੂੰ। ਮੋਹਰਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਾਂ। ਲੈ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰੂੰ। ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਨਾਲੇ ਸੋਚੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਚੌਥੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਜਾਈਂ, ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਜਾਈਂ। ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਉਣ ਲਗ ਗਏ ਕਿ ਓਧਰ ਹੀਰੇ ਹੋਣੇ ਨੇ, ਲਾਲ ਹੋਣੇ ਨੇ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੇਣੇ ਹੋਣੇ ਨੇ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਹੀ ਲੈ ਲਵਾਂ।

ਸੋ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਬੱਤੀ ਬੁਝਣ ਤੇ ਓਥੋਂ ਪੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆ ਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ, ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੱਕੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਚੱਕਰ ਆ ਕੇ ਇਹਦੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਇਹਨੇ ਦੁਹਾਈ ਮਚਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਚੱਕਰ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਊ, ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਇਹ ਚੱਕੀ ਦੇ ਹੱਥੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲੈ ਛੇਤੀ ਦੇ ਕੇ - ਜੇ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਇਹਨੇ ਜਾ ਕੇ ਚੱਕੀ ਦੇ ਹੱਥੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ। ਇਹਦਾ ਹੱਥ ਜੁੜ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਹੱਥ ਛੁਟ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਹੁਣ ਕੀ? ਕਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਚੱਕੀ ਪੀਹ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਆਏਗਾ ਏਥੇ, ਉਹ ਤੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾਊ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਉਪਦੇਸ਼ ਐਨਾ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ - ਆਪਦਾ, ਸਤਿਸੰਗ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਫੇਰ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ, ਭਜਨ ਵੱਲ ਚਿਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਦੋਖ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਕਰਕੇ ਭਜਨ ਵੱਲ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ?

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ, ਇਹ ਆਦਮੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਏਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ
ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ॥ ***ਅੰਗ - ੯੧੯***

ਇਹ ਰੋਗ ਲਗ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਟੀ.ਬੀ. ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਰੋਗ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੇ ਮਰਨਾ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਰਨਾ ਭੁੱਲਿਆ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਫੇਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਹੀਓਂ ਮਰਨ ਪਛਾਣਦਾ,
ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਲਗ ਕੇ ਬੰਦਾ - ੨, ੨.

ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਤਉ ਚੇਤ ਲੈ ਨਿਸਿ ਦਿਨਿ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥
ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ ਬਿਹਾਤੁ ਹੈ
ਫੂਟੈ ਘਟ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ
ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ ॥
ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਿ ਕੈ ਨਹਿ ਮਰਨੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ੧ ॥
ਅਜਹੂ ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਹੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜਨ
ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਵੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੭੨੬***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ! ਇਹ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ। ਇਕ ਸੱਚਾ ਲਾਲਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਝੂਠਾ ਲਾਲਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਝੂਠਾ ਲਾਲਚ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਛੱਡ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ। ਸੱਚਾ ਲਾਲਚ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਣ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ, ਮਰਨਾ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ***'ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਤਉ ਚੇਤ ਲੈ ਨਿਸਿ ਦਿਨਿ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨੀ॥ ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ ਬਿਹਾਤੁ ਹੈ ਫੂਟੈ ਘਟ ਜਿਉ ਪਾਨੀ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ ॥'*** ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਮੂਰਖ ਹੈਂ, ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡਿਗਰੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ - ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਦੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਤੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬੀ ਕੀੜਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਸੋ ਪੜਿਆ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਬੀਨਾ
ਜਿਸੁ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਗਲਿ ਹਾਰੁ॥ ***ਅੰਗ - ੯੩੮***

ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਤੈਨੂੰ ਜਮਦੂਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾ ਸਕਦੀ। ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ? ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਹੋਈ ਹੈ -

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ
ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ ॥
ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ
ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦***
ਨਾ ਕਰਿ ਚਿੰਤ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਰਤੇ॥ ਅੰਗ-੧੦੭੦

ਉਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੈ -

ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ॥
ਜਹਾ ਦਾਣੇ ਤਹਾਂ ਖਾਣੇ ਨਾਨਕਾ ਸਚ ਹੇ॥ ***ਅੰਗ - ੬੫੩***

ਉਹ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਨੇ ਤੈਥੋਂ ਕਰਾ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ - ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਤੈਨੂੰ ਕਾਮ ਤੋਂ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ, ਲੋਭ ਤੋਂ, ਮੋਹ ਤੋਂ, ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਬਖੀਲੀ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਜੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ, ਰੂਹਾਨੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡਿਗਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ - ਮੂਰਖ ਦੀ -

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ
ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪੦***

ਜਿਸਨੇ ਲਬ, ਲੋਭ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਮੂਰਖ ਹੈ, ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਮੂਰਖ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈਂ, ਐਨਾ ਮੂਰਖ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ - 'ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਿ ਕੈ ਨਹਿ ਮਰਨੁ ਪਛਾਨਾ॥' ਕਹਿੰਦੇ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੂਨ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ, ਖੋਹ-ਖਿੰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲੋਭ ਦੇ

ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਕੋਈ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਬੀਰ ਸਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕੌਤਕ ਦੇਖਿਆ ਮਾਇਆ ਦਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਬੀਬੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਈ ਐ, ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ ਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦਬਕਾ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਔਹ ਬੀਬੀ ਆਈ ਐ, ਉਹਦੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਨੇ, ਗਰੀਬਣੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਗੱਲ। ਕਹਿੰਦੇ, ਭਗਤੋ! ਉਹ ਮਾਇਆ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹਦੇ ਕੇਸ ਪਿਛਲੇ ਗਿੱਚੀ ਦੇ ਕਿਉਂ ਘਸੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਕਿਉਂ ਘਸੇ ਹੋਏ ਨੇ? ਕਹਿੰਦੇ, ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛ ਲਉ। ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਇਸ ਲਈ ਘਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੱਥਾ ਰਗੜਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਲਓ, ਮੈਥੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਲਓ ਪਰ ਇਹ ਸੰਤ ਮੈਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਠਗਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਵਸਾ ਲਵੇਂਗੀ, ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਆਏਗੀ, ਉਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਭੁਲਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਸ ਜਦ ਮਾਇਆ ਆਈ, ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ-

ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਊਸਰਹਿ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ ॥
ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰਿ ਚੰਦਨਿ ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪***

ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰ, ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਿਕਦੇ ਹੋਣ; ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ -

ਧਰਤੀ ਤ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਤੀ
ਪਲਘਿ ਲਾਲ ਜੜਾਉ ॥ ਮੋਹਣੀ
ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੈ ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ ॥ ***ਅੰਗ- ੧੪***

ਮੋਹਣੀਆਂ ਹੋਣ, ਪਲੰਘ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਹੋਵੇ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜਗਮਗ-ਜਗਮਗ ਕਰਦੇ ਹੋਣ; ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਂਗਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ - ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ -

ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ ॥
ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪***

ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ, ਤਾਕਤਾਂ ਆ ਗਈਆਂ; ਮੱਖੀਆਂ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ ਬੇਅੰਤ - ਆਹ ਦੇ ਦਿਉ ਜੀ ਮੈਨੂੰ, ਆਹ ਦੇ ਦਿਉ ਜੀ ਮੈਨੂੰ, ਮੇਰਾ ਆਹ ਖਰਾਬ ਹੈ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਬਚਨ ਦੇ ਦਿਉ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਫਲਾਣੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦਿਉ........। ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਭੁੱਲੇਂਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇਂਗਾ?

ਸੁਲਤਾਨੁ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ
ਤਖਤਿ ਰਾਖਾ ਪਾਉ ॥
ਹੁਕਮੁ ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕਾ ਸਭ ਵਾਉ ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪***

ਤੇ ਚੌਥਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਮਾਇਆ ਨੇ - ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਭੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, ਸੰਤ ਮੈਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਕਾਰ ਕਰੂੰ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੇਰਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਠੱਗ ਲਵੇਂ।

ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਹ ਮੂਹਰਲੇ ਕੇਸ ਘਸ ਗਏ। ਪਿਛਲੇ ਕੇਸ, ਕਹਿੰਦੀ ਇਹ ਪਾਮਰ ਲੋਕ ਨੇ ਜਿਹੜੇ - ਪਾਪੀ, ਵਿਸ਼ਈ ਲੋਕ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਕਬਾਬਾਂ, ਮਾੜਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਦੀ ਹਾਂ। ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਵਾਲ ਇਨ੍ਹਾ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਪੁੱਟੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਕੌਤਕ ਤਾਂ ਦਿਖਾ। ਕਹਿੰਦੀ, ਦੇਖ ਲਓ, ਕੌਤਕ ਮੇਰੇ ਖਤਰਨਾਕ ਨੇ; ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚੱਲੋ। ਕਹਿੰਦੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਭੀ ਦਾ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਥੈਲੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀ।

ਚਾਰ ਮਿਤਰ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਇਕੱਠੇ ਤੁਰੇ ਨੇ, ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਵਾਪਿਸ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਜਦ ਮਾਇਆ ਦੀ ਥੈਲੀ ਦੇਖੀ, ਚਮਕ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਮੋਹਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਲੈ ਬਈ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇ, ਆਪਾਂ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਗਏ, ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ, ਥੈਲੀ ਉਠਾ ਲਈ। ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਕੋਈ ਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕੁਰਾਹੇ ਚੱਲਣ ਲਗ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਗਏ, ਕਿ ਆਪਾਂ ਵੰਡ ਲਈਏ। ਟੱਪਦੇ ਨੇ, ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਐਨਾ ਧਨ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਖਾ ਪੀ ਲਈਏ - ਫੇਰ ਵੰਡਾਂਗੇ। ਦੋ ਬੰਦੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਕਿ ਜਾਉ, ਰੋਟੀ ਲੈ ਆਉ - ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ। ਉਹ ਦੋਇ ਚੁੱਪ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਏਧਰ ਦੋਇ ਚੁੱਪ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ -

"ਤੂੰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ?"

"ਤੂੰ ਕਰ।"

"ਜੇ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕ੍ਰਾ, ਤੂੰ ਬੁਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਗਾ?"

"ਨਹੀਂ।"

"ਜੇ ਆਪਾਂ ਦੋਇ ਲੈ ਲਈਏ ਇਹ ਮੋਹਰਾਂ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ?"

"ਮੈਂ ਵੀ ਇਹੀ ਸੋਚਦਾਂ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ.........।"

"ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ। ਰੋਟੀ ਆਪਾਂ ਖਾ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਖਾਣਗੇ, ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਕੋਲ ਨਦੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਘਸੀਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂਗੇ।"

ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ। ਓਧਰ ਉਹ ਵੀ ਚੁੱਪ ਕਰੀਂ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਇਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - "ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਾਂ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਐਨਾ ਪੈਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ?"

"ਤੂੰ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ?"

"ਤੂੰ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ?"

"ਤੂੰ ਦਸ ਪਹਿਲਾਂ।"

"ਮੈਂ ਕਹਿਨਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੋਹਰਾਂ ਆਪਾਂ ਦੋਇ ਲੈ ਲਈਏ।"

"ਇਹੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ।"

"ਫੇਰ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇਂ?"

"ਉਹ ਰੋਟੀ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖਣਗੇ, ਇਕ ਦਾ ਗਲ ਤੂੰ ਵੱਢ ਦਈਂ, ਇਕ ਦਾ ਮੈਂ ਵੱਢ ਦਊਂ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂਗੇ; ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਊ।"

ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਿਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਹੀ ਪਈ ਰਹਿ ਗਈ।

ਕਹਿੰਦੀ, ਕਿਉਂ ਸੰਤ ਜੀ! ਦੇਖਿਆ ਮੇਰਾ ਕੌਤਕ! ਮੈਂ ਲੋਭੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਾਬੂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਉਂ ਪਾਪ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਲੋਭੀ ਦਾ ਨਾ ਵਿਸਾਹ ਕਰਿਓ ਕੋਈ ਵੀ। ਇਹ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਥਾਂ ਧੋਖਾ ਦਊ ਜਿਥੇ ਹੱਥ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ -

ਲੋਭੀ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਕੀਜੈ
ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਤਿਥੈ ਧੁਹੈ ਜਿਥੈ ਹਥੁ ਨ ਪਾਇ॥ *ਅੰਗ - ੧੪੧੭*

ਜਿਥੇ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਓਥੇ ਆ ਕੇ ਇਹਨੇ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਰੀਂ ਨਾ ਵਿਸਾਹ,
ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਭੀ ਲੋਭੀ ਦਾ- ੨, ੨.

ਜਿਥੇ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਓਥੇ ਲੋਭੀ ਬੰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਇਗਾ
ਸਕਹੁ ਤ ਲੇਹੁ ਬਹੋਰਿ ॥
ਨਾਂਗੇ ਪਾਵਹੁ ਤੇ ਗਏ ਜਿਨ ਕੇ ਲਾਖ ਕਰੋਰਿ ॥ *ਅੰਗ - ੧੩੬੫*

ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 100 ਖਰਬ ਰੁਪਏ ਵਾਲਾ ਵੀ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ਰਾਧ ਸੀ, ਕਿਹਾ, "ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤਾਂ ਬਘਿਆੜ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਸੱਤ ਦਿਨ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ; ਜਾਹ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਜਾ।" ਨਿਹਚਾ ਹੋਇਆ ਉਹਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਪੁੱਤਰ! ਆਹ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ। ਮੈਂ ਤਾਮਸੀ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਬਘਿਆੜ ਬਣਿਆ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆਂ ਫਿਰਦਾਂ। ਤੇਰੇ ਘਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਚਨ ਮੰਨ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਗਤੀ ਕਰਾ ਲੈ। ਤੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਊ। ਤੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।" ਆ ਕੇ ਚਰਨੀਂ ਢਹਿ ਪਿਆ -

"ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਦੱਸੋ।"

"ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।"

"ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਸੂਈ ਹੈਗੀ?"

"ਹੈਗੀ ਮਹਾਰਾਜ।"

"ਲਿਆ।"

"ਐਹ ਫੜ ਲਉ ਸੇਠ ਜੀ ਸੂਈ।"

"ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਕਰਾਂ?"

"ਤੈਥੋਂ ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ।"

ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਕਹਿ ਗਏ। ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸੂਈ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਸਿਆਣੀ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਸੇਠ ਜੀ! ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ? ਜੇ ਛਾਤੀ ਤੇ ਧਰਾਂਗੇ, ਸਰੀਰ ਨੇ ਜਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸੁਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਨਾਲ, ਹੱਡੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀਆਂ, ਸੂਈ ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ? ਜਾਉ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੈ - ਪੁੱਛੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।" ਦੁਬਾਰਾ ਆ ਗਿਆ -

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸੂਈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।"

"ਜਿਥੇ ਤੇਰਾ ਧਨ ਜਾਊਗਾ - ਸੱਤ ਕਰੋੜ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗੀ?"

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।"

"ਫੇਰ ਤੂੰ ਜੋੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਕੀ ਕਰੇਂਗਾ, ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਹੈ ਇਸਦਾ?"

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਨੇਤਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਕੀਚੈ ਨੇਕਨਾਮੀ ਜੋ ਦੇਵੈ ਖੁਦਾਇ॥
ਜੋ ਦੀਸੈ ਜਿਮੀ ਪਰ ਸੁ ਹੋਸੀ ਫਨਾਇ॥
ਦਾਯਮ ਵ ਦੌਲਤ ਕਸੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਨ ਰਹਿੰਗੇ ਕਰੋੜੀ ਨ ਰਹਿੰਗੇ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਦਮੜਾ ਤਿਸੀ ਕਾ ਜੋ ਖਰਚੈ ਅਰ ਖਾਇ॥
ਦੇਵੈ ਦਿਲਾਵੈ ਰਜਾਵੈ ਖੁਦਾਇ॥
ਹੋਤਾ ਨ ਰਾਖੈ ਅਕੇਲਾ ਨ ਖਾਇ॥
ਤਹਕੀਕ ਦਿਲ ਦਾਨੀ ਵਹੀ ਭਿਸਤ ਜਾਇ॥ ***ਨਸੀਹਤਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧***

ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਕੱਲਾ ਨਾ ਖਾ ਲਈਂ, ਇਹਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਉਤੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇ; ਕਰ ਦੇ ਸੇਵਾ, ਸੰਸਾਰ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ - ਬੇਅੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਖਰਚ ਦੇ।" ਸਾਰਾ ਧਨ ਖਰਚ ਦਿਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਘਰ?" "ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਵੀ ਇਸੇ ਧਨ ਦਾ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਾ ਦੇ, ਸਤਿਸੰਗ ਕਰ। ਇਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਏਗਾ।" ਸਾਧੂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਕਾਰੂੰ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਧਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ -

"ਤੁਹਾਡਾ ਆਹ ਹਾਲ ਕਿਉਂ ਹੈ - ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ, ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਘਰ, ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ। ਕੀ ਗੱਲ?"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਇਥੇ ਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

"ਪੈਸਾ ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ?"

"ਸਾਰਾ ਕਾਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ 'ਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ।"

ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ - ਕਾਰੂੰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ, ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੀ ਦੱਸੀਏ! ਇਕ ਵਾਰੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਧਨ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਨਹੀਂ, ਅਜੇ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਢਾਊਂਗਾ। ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬੱਘੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਢੰਡੋਰਾ ਫੇਰਿਆ ਕਿ ਇਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾਏਗੀ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਦਿਨਾਰ ਲਿਆਏਗਾ। ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਾਤਾ! ਇਕ ਦਿਨਾਰ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਲੜਕੀ - ਇਕ ਰੁਪਏ ਦੀ - ਮੈਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦੇ। ਕਹਿੰਦੀ, ਬੇਟਾ! ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਅਖੀਰ, ਜਦ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਊਂ; ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਮਤਾ ਜਾਗੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ, ਜਾਹ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੀ ਕਬਰ ਪੁੱਟ ਲੈ। ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਕੱਢ ਲੈ। ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਪੇਸ਼ ਕਰਿਆ; ਉਥੇ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਾਰੂੰ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਕਹਿੰਦਾ, ਦੱਸ ਰੁਪਿਆ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀ ਕਬਰ 'ਚੋਂ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਬਰਸਤਾਨ ਪੁੱਟ ਕੇ ਰੁਪਏ ਕੱਢ ਲਓ। ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਹਾਲ ਕਰਿਆ ਹੈ - ਇਸ ਨੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਜਾਓ, ਇਹਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦਰਵੇਸ਼ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਠੀਕਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦ ਕਾਰੂੰ ਆਇਆ, ਖਬਰ ਲੱਗੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਕੀਤੇ - ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲੀ ਪਾ ਲਈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਐਸੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇ। ਐਨਾ ਸ਼ਾਂਤ! ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਗਈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਦਰਵੇਸ਼! ਦੱਸੋ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ?" ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਠੀਕਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰੀਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਕਾਰੂੰ ਵੱਲ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ। ਅਖੀਰ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ-

"ਐ ਦਰਵੇਸ਼! ਇਹ ਠੀਕਰੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?"

"ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਨੇ।"

"ਕੀ ਕਰੋਂਗੇ?"

"ਅਸੀਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ - ਆਪਣੇ।"

"ਤੁਸੀਂ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ।"

"ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਮਸਤਾਨੇ ਹਾਂ? ਤੇਰੇ ਜਿਥੇ 45 ਗੰਜ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਥੇ ਰੱਖ ਦਿਆਂਗੇ। ਜਿੱਥੇ ਐਨਾ ਭਾਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਏਂਗਾ, ਆਹ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਝੋਲਾ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ - ਠੀਕਰੀਆਂ ਦਾ?"

"ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ।"

"ਤੇਰੇ ਪਿਉ ਨੇ ਵੀ ਜੋੜੇ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਨੇ?"

"ਉਹ ਏਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ।"

"ਫੇਰ ਤੂੰ ਵੀ ਏਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਏਂਗਾ।"

"ਦਰਵੇਸ਼! ਮੈਨੂੰ ਸੁਮੱਤਿ ਦਿਉ।"

"ਸੁਮੱਤਿ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਧਨ ਰਿਆਇਆ ਤੇ ਖਰਚ ਦੇ। ਤੂੰ ਰਿਆਇਆ ਭੁੱਖੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਇਗਾ
ਸਕਹੁ ਤ ਲੇਹੁ ਬਹੋਰਿ ॥
ਨਾਂਗੇ ਪਾਵਹੁ ਤੇ ਗਏ ਜਿਨ ਕੇ ਲਾਖ ਕਰੋਰਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੬੫***

ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਨੇ 16 ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ। ਸੋਮਨਾਥ ਦੇ ਮੰਦਰ 'ਚੋਂ ਚਾਰ ਅਰਬ ਰੁਪਿਆ ਲੁੱਟਿਆ - ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਲੁੱਟਿਆ। 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਚਦਾ। ਮਨ ਵਿਚ ਲਾਲਸਾ ਜਾਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ - ਜਿੰਨਾਂ ਧਨ ਲਿਆਇਆ ਹੈਂ। ਢੇਰ ਲਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤੇ ਪਹੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰੋਹੜੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਰੋਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਕਦੇ ਐਧਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਓਧਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ; ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਐਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਮਰਿਆ, ਐਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਰਿਆ। ਅਖੀਰ, ਅਫਸੋਸ ਕਰਿਆ ਮਨ ਵਿਚ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਔਲਾਦ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਖੋਹ ਲੈਣਾ ਹੈ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਤੇ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਆਏਗੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਚਣਾ ਨਹੀਂ; ਤੁਸੀਂ ਪੰਧਨਾਮਾ ਲਿਖੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਧਨਾਮਾ..........ਇਕ ਤਾਂ ਵਸੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਇਦਾਦ ਕਿਹਨੂੰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪੰਧਨਾਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਅੰਤਲਾ ਅਨੁਭਵ' ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਲਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਕੱਫਣ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਓ ਤੇ ਢੰਢੋਰਚੀ ਢੰਢੋਰਾ ਪਿੱਟਦਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਏ ਕੱਫਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣੇ,

ਵੇਖ ਲਏ ਦੁਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਕੀ ਲੈ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹੁਣ,
ਸਿਖਿਆ ਲਏ ਮੈਥੋਂ, ਪਾ ਧਿਰਕਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਲਹੂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਡੁੱਬੇ,
ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ ਰਹੇ ਫਿਟਕਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਹਾਇ ਨਫਸ ਸੈਤਾਨ ਦੇ ਲੱਗ ਆਖੇ,
ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਨਾ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਏਸ ਜਹਾਨ ਅੰਦਰ,
ਮਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਏ ਦਿਨ ਚਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਕਰਾਂ ਕੰਮ ਕੋਈ ਨੇਕ ਮਰਦ ਵਾਲਾ,
ਦੇਣੀ ਖੁਦੀ ਤਕਬਰੀ ਹਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਾਰਦਾ ਰਿਹਾ,
ਆਇਆ ਤਰਸ ਨਾ ਕਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ ਖਾਲੀ ਹੱਥੀਂ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ,
ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਾਰ ਧਿਰਕਾਰ ਫਿਟਕਾਰ ਮੈਨੂੰ।

ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, ਸੰਤ ਮੈਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਕਾਰ ਕਰੂੰ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੇਰਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਠੱਗ ਲਵੇਂ। ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਹ ਮੂਹਰਲੇ ਕੇਸ ਘਸ ਗਏ। ਪਿਛਲੇ ਕੇਸ, ਕਹਿੰਦੀ ਇਹ ਪਾਮਰ ਲੋਕ ਨੇ ਜਿਹੜੇ - ਪਾਪੀ, ਵਿਸ਼ਈ ਲੋਕ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਕਬਾਬਾਂ, ਮਾੜਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਦੀ ਹਾਂ। ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਵਾਲ ਇਨ੍ਹਾ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਪੁੱਟੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕੋਈ ਕੌਤਕ ਤਾਂ ਦਿਖਾ। ਕਹਿੰਦੀ, ਦੇਖ ਲਓ, ਕੌਤਕ ਮੇਰੇ ਖਤਰਨਾਕ ਨੇ; ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚੱਲੋ। ਕਹਿੰਦੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਭੀ ਦਾ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਥੈਲੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀ।

ਚਾਰ ਮਿਤਰ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਇਕੱਠੇ ਤੁਰੇ ਨੇ, ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਵਾਪਿਸ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਜਦ ਮਾਇਆ ਦੀ ਥੈਲੀ ਦੇਖੀ, ਚਮਕ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਮੋਹਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਲੈ ਬਈ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇ, ਆਪਾਂ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਗਏ, ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ, ਥੈਲੀ ਉਠਾ ਲਈ। ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਕੋਈ ਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕੁਰਾਹੇ ਚੱਲਣ ਲਗ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਗਏ, ਕਿ ਆਪਾਂ ਵੰਡ ਲਈਏ। ਟੱਪਦੇ ਨੇ, ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਐਨਾ ਧਨ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਖਾ ਪੀ ਲਈਏ - ਫੇਰ ਵੰਡਾਂਗੇ। ਦੋ ਬੰਦੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਕਿ ਜਾਉ, ਰੋਟੀ ਲੈ ਆਉ - ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ। ਉਹ ਦੋਇ ਚੁੱਪ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਏਧਰ ਦੋਇ ਚੁੱਪ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ -

"ਤੂੰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ?"

"ਤੂੰ ਕਰ।"

"ਜੇ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਾਂ, ਤੂੰ ਬੁਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਗਾ?"

"ਨਹੀਂ।"

"ਜੇ ਆਪਾਂ ਦੋਇ ਲੈ ਲਈਏ ਇਹ ਮੋਹਰਾਂ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ?"

"ਮੈਂ ਵੀ ਇਹੀ ਸੋਚਦਾਂ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ.........।"

"ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ। ਰੋਟੀ ਆਪਾਂ ਖਾ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਖਾਣਗੇ, ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਕੋਲ ਨਦੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਘਸੀਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂਗੇ।"

ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ। ਓਧਰ ਉਹ ਵੀ ਚੁੱਪ ਕਰੀਂ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਇਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - "ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਾਂ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਐਨਾ ਪੈਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ?"

"ਤੂੰ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ?"

"ਤੂੰ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ?"

"ਤੂੰ ਦਸ ਪਹਿਲਾਂ।"

"ਮੈਂ ਕਹਿਨਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੋਹਰਾਂ ਆਪਾਂ ਦੋਇ ਲੈ ਲਈਏ।"

"ਇਹੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ।"

"ਫੇਰ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇਂ?"

"ਉਹ ਰੋਟੀ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖਣਗੇ, ਇਕ ਦਾ ਗਲ ਤੂੰ ਵੱਢ ਦਈਂ, ਇਕ ਦਾ ਮੈਂ ਵੱਢ ਦਊਂ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂਗੇ; ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਊ।"

ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਹੀ ਪਈ ਰਹਿ ਗਈ।

ਕਹਿੰਦੀ, ਕਿਉਂ ਸੰਤ ਜੀ! ਦੇਖਿਆ ਮੇਰਾ ਕੌਤਕ! ਮੈਂ ਲੋਭੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਾਬੂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਉਂ ਪਾਪ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਲੋਭੀ ਦਾ ਨਾ ਵਿਸਾਹ ਕਰਿਓ ਕੋਈ ਵੀ। ਇਹ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਥਾਂ ਧੋਖਾ ਦਊ ਜਿਥੇ ਹੱਥ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ -

ਲੋਭੀ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਕੀਜੈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਤਿਥੈ ਧੁਹੈ ਜਿਥੈ ਹਥੁ ਨ ਪਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪੧੭***

ਜਿਥੇ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਓਥੇ ਆ ਕੇ ਇਹਨੇ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਰੀਂ ਨਾ ਵਿਸਾਹ,
ਜਿੰਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਭੀ ਲੋਭੀ ਦਾ - ੨, ੨.

ਜਿਥੇ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਓਥੇ ਲੋਭੀ ਬੰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਇਗਾ ਸਕਹੁ ਤ ਲੇਹੁ ਬਹੋਰਿ ॥
ਨਾਂਗੇ ਪਾਵਹੁ ਤੇ ਗਏ ਜਿਨ ਕੇ ਲਾਖ ਕਰੋਰਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੬੫***

ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 100 ਖਰਬ ਰੁਪਏ ਵਾਲਾ ਵੀ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ਰਾਧ ਸੀ, ਕਿਹਾ, "ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤਾਂ ਬਘਿਆੜ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਸੱਤ ਦਿਨ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ; ਜਾਹ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਜਾ।" ਨਿਹਚਾ ਹੋਇਆ ਉਹਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਪੁੱਤਰ! ਆਹ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ। ਮੈਂ ਤਾਮਸੀ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਬਘਿਆੜ ਬਣਿਆ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆਂ ਫਿਰਦਾਂ। ਤੇਰੇ ਘਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਚਨ ਮੰਨ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਗਤੀ ਕਰਾ ਲੈ। ਤੇਰੇ ਕਰਕੇ

ਮੇਰਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਊ। ਤੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।" ਆ ਕੇ ਚਰਨੀਂ ਢਹਿ ਪਿਆ –

"ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਦੱਸੋ।"

"ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।"

"ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਸੂਈ ਹੈਗੀ?"

"ਹੈਗੀ ਮਹਾਰਾਜ।"

"ਲਿਆ।"

"ਐਹ ਫੜ ਲਉ ਸੇਠ ਜੀ ਸੂਈ।"

"ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਕਰਾਂ?"

"ਤੈਥੋਂ ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ।"

ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਕਹਿ ਗਏ। ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸੂਈ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਸਿਆਣੀ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਸੇਠ ਜੀ! ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ? ਜੇ ਛਾਤੀ ਤੇ ਧਰਾਂਗੇ, ਸਰੀਰ ਨੇ ਜਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸੁਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਨਾਲ, ਹੱਡੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀਆਂ, ਸੂਈ ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ? ਜਾਉ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੈ – ਪੁੱਛੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।" ਦੁਬਾਰਾ ਆ ਗਿਆ –

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸੂਈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।"

"ਜਿਥੇ ਤੇਰਾ ਧਨ ਜਾਊਗਾ – ਸੱਤ ਕਰੋੜ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗੀ?"

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।"

"ਫੇਰ ਤੂੰ ਜੋੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਕੀ ਕਰੇਂਗਾ, ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਹੈ ਇਸਦਾ?"

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਨੇਤਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ –

ਕੀਚੈ ਨੇਕਨਾਮੀ ਜੋ ਦੇਵੈ ਖੁਦਾਇ॥
ਜੋ ਦੀਸੈ ਜਿਮੀ ਪਰ ਸੁ ਹੋਸੀ ਫਨਾਇ॥
ਦਾਯਮ ਵ ਦੌਲਤ ਕਸੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਨ ਰਹਿੰਗੇ ਕਰੋੜੀ ਨ ਰਹਿੰਗੇ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਦਮੜਾ ਤਿਸੀ ਕਾ ਜੋ ਖਰਚੈ ਅਰ ਖਾਇ॥
ਦੇਵੈ ਦਿਲਾਵੈ ਰਜਾਵੈ ਖੁਦਾਇ॥
ਹੋਤਾ ਨ ਰਾਖੈ ਅਕੇਲਾ ਨ ਖਾਇ॥
ਤਹਕੀਕ ਦਿਲ ਦਾਨੀ ਵਹੀ ਭਿਸਤ ਜਾਇ॥ ***ਨਸੀਹਤਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧***

ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਕੱਲਾ ਨਾ ਖਾ ਲਈਂ, ਇਹਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਉਤੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇ; ਕਰ ਦੇ ਸੇਵਾ, ਸੰਸਾਰ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ – ਬੇਅੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਖਰਚ ਦੇ।" ਸਾਰਾ ਧਨ ਖਰਚ ਦਿਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਘਰ?" "ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਵੀ ਇਸੇ ਧਨ ਦਾ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਾ ਦੇ, ਸਤਿਸੰਗ ਕਰ। ਇਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਏਗਾ।" ਸਾਧੂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਕਾਰੂੰ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਧਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ –

"ਤੁਹਾਡਾ ਆਹ ਹਾਲ ਕਿਉਂ ਹੈ - ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ, ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਘਰ, ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ। ਕੀ ਗੱਲ?"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਇਥੇ ਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

"ਪੈਸਾ ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ?"

"ਸਾਰਾ ਕਾਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ 'ਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ।"

ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ - ਕਾਰੂੰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ, ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੀ ਦੱਸੀਏ! ਇਕ ਵਾਰੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਧਨ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਨਹੀਂ, ਅਜੇ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਢਾਊਂਗਾ। ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬੱਘੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਢੰਡੋਰਾ ਫੇਰਿਆ ਕਿ ਇਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾਏਗੀ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਦਿਨਾਰ ਲਿਆਏਗਾ। ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਾਤਾ! ਇਕ ਦਿਨਾਰ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਲੜਕੀ - ਇਕ ਰੁਪਏ ਦੀ - ਮੈਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦੇ। ਕਹਿੰਦੀ, ਬੇਟਾ! ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਅਖੀਰ, ਜਦ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਊਂ; ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਮਤਾ ਜਾਗੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ, ਜਾਹ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੀ ਕਬਰ ਪੁੱਟ ਲੈ। ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਕੱਢ ਲੈ। ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਪੇਸ਼ ਕਰਿਆ; ਉਥੇ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਾਰੂੰ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਕਹਿੰਦਾ, ਦੱਸ ਰੁਪਿਆ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀ ਕਬਰ 'ਚੋਂ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਬਰਸਤਾਨ ਪੁੱਟ ਕੇ ਰੁਪਏ ਕੱਢ ਲਓ। ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਹਾਲ ਕਰਿਆ ਹੈ - ਇਸ ਨੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਜਾਓ, ਇਹਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦਰਵੇਸ਼ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਠੀਕਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦ ਕਾਰੂੰ ਆਇਆ, ਖਬਰ ਲੱਗੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ - ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲੀ ਪਾ ਲਈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਐਸੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇ। ਐਨਾ ਸ਼ਾਂਤ! ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਗਈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਦਰਵੇਸ਼! ਦੱਸੋ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ?" ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਠੀਕਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰੀਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਕਾਰੂੰ ਵੱਲ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ। ਅਖੀਰ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ–

"ਐ ਦਰਵੇਸ਼! ਇਹ ਠੀਕਰੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?"

"ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਨੇ।"

"ਕੀ ਕਰੋਂਗੇ?"

"ਅਸੀਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ - ਆਪਣੇ।"

"ਤੁਸੀਂ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ।"

"ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਮਸਤਾਨੇ ਹਾਂ? ਤੇਰੇ ਜਿਥੇ 45 ਗੰਜ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਥੇ ਰੱਖ ਦਿਆਂਗੇ। ਜਿੱਥੇ ਐਨਾ ਭਾਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਏਂਗਾ, ਆਹ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਝੋਲਾ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ - ਠੀਕਰੀਆਂ ਦਾ?"

"ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ।"

"ਤੇਰੇ ਪਿਉ ਨੇ ਵੀ ਜੋੜੇ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਨੇ?"

"ਉਹ ਏਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ।"

"ਫੇਰ ਤੂੰ ਵੀ ਏਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਏਂਗਾ।"

"ਦਰਵੇਸ਼! ਮੈਨੂੰ ਸੁਮੱਤਿ ਦਿਉ।"

"ਸੁਮੱਤਿ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਧਨ ਰਿਆਇਆ ਤੇ ਖਰਚ ਦੇ। ਤੂੰ ਰਿਆਇਆ ਭੁੱਖੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਇਗਾ ਸਕਹੁ ਤ ਲੇਹੁ ਬਹੋਰਿ ॥
ਨਾਂਗੇ ਪਾਵਹੁ ਤੇ ਗਏ ਜਿਨ ਕੇ ਲਾਖ ਕਰੋਰਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੬੫***

ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਨੇ 16 ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ। ਸੋਮਨਾਥ ਦੇ ਮੰਦਰ 'ਚੋਂ ਚਾਰ ਅਰਬ ਰੁਪਿਆ ਲੁੱਟਿਆ - ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਲੁੱਟਿਆ। 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਚਦਾ। ਮਨ ਵਿਚ ਲਾਲਸਾ ਜਾਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ - ਜਿੰਨਾਂ ਧਨ ਲਿਆਇਆ ਹੈ। ਢੇਰ ਲਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤੇ ਪਹੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰੋਹੜੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਰੋਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਕਦੇ ਐਧਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਓਧਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ; ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਐਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਮਰਿਆ, ਐਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਰਿਆ। ਅਖੀਰ, ਅਫਸੋਸ ਕਰਿਆ ਮਨ ਵਿਚ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਔਲਾਦ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਖੋਹ ਲੈਣਾ ਹੈ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਤੇ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਆਏਗੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਚਣਾ ਨਹੀਂ; ਤੁਸੀਂ ਪੰਧਨਾਮਾ ਲਿਖੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਧਨਾਮਾ..........ਇਕ ਤਾਂ ਵਸੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਇਦਾਦ ਕਿਹਨੂੰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪੰਧਨਾਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਅੰਤਲਾ ਅਨੁਭਵ' ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਲਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਕੱਫਣ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਓ ਤੇ ਢੰਢੋਰਚੀ ਢੰਢੋਰਾ ਪਿੱਟਦਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਏ ਕੱਫਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣੇ,
ਵੇਖ ਲਏ ਦੁਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਕੀ ਲੈ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹੁਣ,
ਸਿਖਿਆ ਲਏ ਮੈਥੋਂ, ਪਾ ਧਿਰਕਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਲਹੂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਡੁੱਬੇ,
ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ ਰਹੇ ਫਿਟਕਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਹਾਇ ਨਫਸ ਸੈਤਾਨ ਦੇ ਲੱਗ ਆਖੇ,
ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਨਾ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਏਸ ਜਹਾਨ ਅੰਦਰ,
ਮਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਏ ਦਿਨ ਚਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਕਰਾਂ ਕੰਮ ਕੋਈ ਨੇਕ ਮਰਦ ਵਾਲਾ,
ਦੇਣੀ ਖੁਦੀ ਤਕਬਰੀ ਹਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਾਰਦਾ ਰਿਹਾ,
ਆਇਆ ਤਰਸ ਨਾ ਕਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ।
ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ ਖਾਲੀ ਹੱਥੀਂ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ,
ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਾਰ ਧਿਰਕਾਰ ਫਿਟਕਾਰ ਮੈਨੂੰ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਤੋਂ ਬਚ, ਤੂੰ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਜਦ ਸੰਤੋਖ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਏਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਰੂਹਾਨੀ ਸਫਰ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਅ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਤੂੰ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਤੇਰਾ ਭਜਨ ਵੀ ਰੋਟੀ ਦਾ, ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਫਿਰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈਂ - ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ।

ਤੀਸਰਾ ਜੋ ਨੇਮ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ 'ਆਸਤਕ ਬੁੱਧੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਭਰੋਸਾ ਕੱਚਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਜੀ,
ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਭਾਈ - ੨, ੨.

ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ॥
ਤਿਸੁ ਜਨ ਆਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ॥ ਅੰਗ - ੨੮੩

ਜੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਰੋਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਹੀ ਮੱਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਆਸਤਕ ਬੁੱਧੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋ ਜਾਪ ਕਰ ਹਰਖੈ ਮਨ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਆਸਤਕ ਬੁੱਧੀ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਜੇ ਨਿਹਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫੇਰ ਗੱਲ ਕੀ ਬਣਨੀ ਹੈ? ਜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਝੋਲੀ ਹੀ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਾਤ ਕਿੱਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਹੈ? ਸ਼ਰਧਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕੋਲ ਦੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਲੰਘਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਠਹਿਰ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਈਂ, ਦੇਖ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਕਥਾ ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਥਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਤੂੰ ਸਰਵਣ ਕਰ ਲੈ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਘੋੜਾ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਘੋੜਾ ਐਥੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਂਦਾ ਤੇਰੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ।" ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੈਠ ਕੇ ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨ ਲਗ ਗਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰਿਆ -

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥
ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੨

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ॥
ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ॥
ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ॥
ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ॥ ਅੰਗ - ੧੧੫੯

ਇਕ ਘੰਟਾ ਕਥਾ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀ ਗਿਆ ਕਿ ਮਨਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਐਨੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 83, 99, 999 ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। 100% ਨਿਹਚਾ ਕਰੀ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਚਲੀ ਗਈ, ਆਪ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਬੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਸੋਚੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾ ਕੇ, ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਉਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਬਾਪ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਰਸਤਾ ਵੀ ਦੱਸੋ - ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ।

ਸੋ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਕੋਈ

ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾਹ ਤੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ; ਉਥੋਂ ਤੈਨੂੰ ਰਸਤਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਸ ਰਸਤੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ, ਫੇਰ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਘੋੜਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭੇਟਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦੇਣ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਤੀਬਰ-ਤਰ ਬੈਰਾਗ ਲਗ ਗਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਜਾ ਕੇ - ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। 14 ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਪਦ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਦਮੂਲ ਖਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੋ 14 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜਦ ਉਥੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਓਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਥਾ ਫੇਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆ ਗਿਆ, ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਪਛਾਣੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਫੇਰ ਪਛਾਣੇ। ਜਦ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਸੀ -

"ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਤੁਸੀਂ ਉਦੋਂ ਦੇ ਹੀ ਕਥਾ ਸੁਣੀ ਜਾਦੇ ਹੋ?"

"ਹਾਂ।"

"ਰੋਜ਼ ਸੁਣਦੇ ਹੋ?"

"ਹਾਂ।"

"......।"

"ਕੀ ਗੱਲ, ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ?"

"ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਸੁਣੀ ਸੀ, ਓਹੀ ਮੇਰੇ ਬਾਣ ਲੱਗਿਆ ਹਿਰਦੇ 'ਚ, ਮੈਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਉਹਨੇ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਮੈਂ ਕਥਾ ਸੁਣ ਲਈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੋ ਮਤਲਬ ਕੀ, ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਗਦੀ। ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਲੰਘ ਗਿਆ - ਹੁਣ ਤਾਂਈ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਲੰਘਣ ਦੇਣਾ - ਵਕਤ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਏਥੇ ਹੀ ਕਰ ਲਓ। ਇਹ ਸਾਰਾ, ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਆਸਤਕ ਬੁੱਧੀ ਹੋਵੇ। ਆਸਤਕ ਬੁੱਧੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੀਜਾ ਨੇਮ ਹੈ -

ਤੀਸਰ ਆਸਤਕ ਬੁੱਧਿ ਹੈ ਗੁਰ ਬਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚਾਇ॥

ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ, ਨਿਸਚਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ।

ਚੌਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦਾਨ। ਨੇਮ ਹੈ ਇਹ। ਦਾਨ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਤੋ ਗੁਣੀ। ਇਹਦਾ ਫਲ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਇਕ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਨਾਲੋਂ ਮੋਹ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ -

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੨੪੫***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਰਾਹ ਪਛਾਨਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਘਾਲ ਕਰਕੇ ਕੁਛ ਦਿਆ ਕਰ। ਸੋ ਏਥੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਚੌਥੇ ਦਾਨ ਦੇਨ ਕੋ ਦਾਤਾ॥
ਸੋ ਰਜ ਤਮ ਸਤ ਗੁਨ ਤ੍ਰੈ ਭਾਂਤਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ)***

ਉਹ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਰਜੋ ਗੁਣੀ, ਇਕ ਤਮੋ ਗੁਣੀ, ਇਕ ਸਤੋ ਗੁਣੀ -

ਕਲਹਿ ਕ੍ਰੋਧ ਸੋ ਬਿਨ ਸੁਭ ਕਾਲਾ॥
ਦੇਤ ਤਾਮਸੀ ਰੀਤ ਬਿਸਾਲਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਲਹ ਹੋਵੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਬਗੈਰ ਸ਼ੁਭ ਥਾਂ ਵਿਚਾਰੇ -

ਖੇਤੁ ਪਛਾਣੈ ਬੀਜੈ ਦਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪੧੧***

ਬਗੈਰ ਖੇਤ ਪਛਾਣੇ ਤੋਂ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਲਹ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਲੈਣਾ ਹੀ ਹੈ - ਤੈਥੋਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੋ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ - ਨਿਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ। ਤੇ ਕਲਹ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿਹੜਾ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ -

ਕਲਹਿ ਕ੍ਰੋਧ ਸੋ ਬਿਨ ਸੁਭ ਕਾਲਾ। ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੁਭ ਕਾਲ ਦੇ, ਕਲਹ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ -

ਦੇਤ ਤਾਮਸੀ ਰੀਤਾ ਬਿਸਾਲਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਉਹ ਤਾਮਸੀ ਦਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਫਲ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਾਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਨਿਜ ਜਸ ਹੇਤ ਦੇਤ ਸੋ ਦਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਚੰਗਾ ਕਹਿਣ, ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੋਵੇ। ਖਾਸ ਲਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਦੱਸ ਦਿਉ ਕਿ ਇਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੈਕਾਰੇ ਬੋਲਣ ਮੇਰੇ ਦਾਨ ਦੇ ਉਤੇ, ਦੇਖਣ, ਖੜ੍ਹਾ ਕਰੇ ਮੈਨੂੰ ਸੈਕਟਰੀ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਕਿ ਐਹਨੇ ਜੀ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਓਧਰੋਂ ਬੁਲਾਉਣ ਜੈਕਾਰਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਸ ਹੋਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਦਾਨ ਹੈ -

ਅਹੈ ਰਾਜਸੀ ਫਲ ਲਘ ਜਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਦਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਫਲ ਹੋਇਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹਦਾ -

ਇਹੁ ਸਾਂਤਕੀ ਫਲ ਸੁ ਵਿਸੇਖੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹ ਸਾਂਤਕੀ ਦਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਲ ਬਹੁਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਦਾਨ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ -

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੇ ਜਾਨ ਕੈ ਸਭੈ ਪਦਾਰਥ ਦੇਯ॥
ਤਨਕ ਨ ਅਪਨਾ ਮਾਨਈ ਤਾਹਿੰ ਅਖੈ ਫਲ ਲੇਯ॥
ਪੰਨਾ - ੧੦੯, (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਉਹਦਾ ਫਲ ਅਖੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਖੈ ਫਲ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਫਲ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀ ਫਲ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ -

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੪੨੮***

ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਖੈ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਮੈਂ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਸ਼ਕੰਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਰ੍ਹਮਾ ਤੱਕ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਗੈਰਾ ਸਾਰਾ।" ਸੱਤ ਦਿਨ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸਮਝ 'ਚ ਆਉਂਦਾ। ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਡੰਨ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜੇ ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉਦਾਸ ਚਿਤ ਦੇਖ ਕੇ ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਨ ਉਹਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਛੇ-ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਨਾ ਕੁਛ ਖਾਂਦੇ ਹੋ, ਨਾ ਪੀਂਦੇ ਹੋ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਜੇ ਚਿੰਤਾ ਹੋਵੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕੰਧ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੰਧ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਅੰਦਰ ਨਾ ਗੱਲ ਰੱਖੇ, ਅੰਦਰ ਗੱਲ ਖਾ ਜਾਏਗੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ –

"ਬੇਟੀ! ਬਿਕਰਮਾਜੀਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਮਝ 'ਚ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।"

"ਪਿਤਾ ਜੀ! ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗੀ।"

"ਦੇ ਦੇਵੇਂਗੀ ਬੇਟੀ?"

"ਹਾਂ।"

ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗੀ।" ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਲੜਕੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਦੱਸ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ; ਜੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਆਇਆ, ਤੁਸੀਂ ਸਬੂਤ ਮੰਗੋਂਗੇ। ਸੋ ਸਬੂਤ ਸਹਿਤ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਉਂ ਕਰੋ ਕਿ ਏਥੋਂ 35 ਮੀਲ ਤੇ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸੁਆਹ ਘੋਲ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਨੇ. ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ।" ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣੀ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੇ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆਏਗਾ, ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਤ ਹੈ ਏਥੋਂ ਤੀਹ ਮੀਲ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਗਰਮ ਗਰਮ ਅੰਗਿਆਰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਅੰਗਿਆਰ ਖਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਤੂੰ ਉਹਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲੈਂ।"

ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਸਾਡੇ ਬਚਨ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਜੰਮਦੇ ਨੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ – ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਨੂੰ, ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕਸ਼ਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਛ ਲਈਂ, ਤੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਜਊ।" ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਉਸਨੇ, ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲਿਆ, ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ, "ਐ ਬੱਚੇ! ਇਉਂ ਦੱਸ, ਮੈਨੂੰ ਐਡਾ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ?' ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਬਿਕਰਮਾਜੀਤ! ਤੂੰ, ਮੈਂ, ਅੰਗਿਆਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸੁਆਹ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਲੜਕੀ, ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਸੀ ਤੇ ਆਪਾਂ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਲੜਕੀ ਦੋ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਸਾਨੂੰ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ – ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਬਾਅਦ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਦਿਨ ਭਗਵਾਨ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿਉ। ਕਹਿੰਦਾ, ਪਹਿਲੇ ਸੰਤ ਨੇ ਇਕ ਰੋਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਰੱਜਣਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅੱਧਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਸੁਆਹ ਖਾਊਂ? ਕਹਿੰਦੇ, "ਤਥਾ ਅਸਤੂ।" ਓਦੋਂ ਦਾ ਉਹ ਸੁਆਹ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ, ਕਹਿੰਦਾ, ਉਹਨੇ ਵੀ ਡੇਢ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਜਦ ਬਾਕੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਮੰਗਿਆ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਅੰਗਿਆਰ ਖਾਊਂ – ਤੈਨੂੰ ਅੱਧਾ ਦੇ ਕੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਛ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਉਹਨੇ 'ਤਥਾ ਅਸਤੂ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਓਦਣ ਦਾ ਉਹ ਅੰਗਿਆਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਦ ਆਇਆ ਤੇ ਜਦ ਡੇਢ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇ ਕੇ ਅੱਧਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰੂੰਗਾ – ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਕੇ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਤਥਾ ਅਸਤੁ। ਓਦਣ ਦਾ ਮੈਂ ਜੰਮੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਐਨੇ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਤੂੰ ਦੋਇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡਾ ਨੇਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮੰਗਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗਏ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ; ਆਵੇ ਤਾਂ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ; ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਲੈ ਆਵਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹੋਏ; ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹੋਏ; ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏਗਾ? ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਾਧੂ ਹੈ ਇਹ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣੇਗਾ ਤੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਇਹਨੂੰ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਿਲੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਰਬੰਸ ਦਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨਹਾਂ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ? ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦ ਇਹ ਭਰ-ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਹੋਏਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਇਹ ਪੁੱਛੇਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਐਨਾ ਵੱਡਾ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਲੜਕੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਭੇਜੇਗੀ, ਤੇ ਜਿੱਦਣ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛੇਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ - ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ। ਸੋ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਆਏ, ਸਾਥੋਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦੋਇ ਸੰਤ ਤੇ ਲੜਕੀ ਵੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ - ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ।

ਸੋ ਇਹਨੂੰ 'ਅਖੈ ਫਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਿਸ ਫਲ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੋ ਉਹ ਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸਮਝ ਕੇ ਫੇਰ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਢਣਾ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੇਤ ਹੈ - ਗੁਰਸਿਖ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਹੋਣ, ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਬਿਮਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਜੀ,
ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ - ੨, ੨.
ਇਹ ਦੋਹੀਂ ਜਹਾਨੀ ਫਲਦੈ,
ਇਹ ਦੋਹੀਂ ਜਹਾਨੀ ਫਲਦੈ - ੨, ੨.

ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ
ਔਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀਕੋ॥
ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੋ
ਅਰ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ॥
ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦੀਯੋ
ਜਗ ਮਹਿ ਜਸ ਔਰ ਦੀਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ॥
ਮੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ
ਸਿਰ ਲੌ ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੋ॥ ***ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ***

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜ - ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੱਗ ਕਰਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ। ਪਰ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਸੀ, ਉਹ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੋਣ ਲਗ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਪੰਡਤ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਹਾਡਾ ਵਰਤਾਰਾ

ਰਿਹਾ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਪੰਡਤ ਨੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਹੁਣ *'ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ ਔਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀਕੋ॥'* ਸਾਡੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਹੋਈ। 'ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੋ ਅਰ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ॥' ਬਾਕੀ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਫਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। *'ਆਗੇ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦੀਯੋ ਜਗ ਮਹਿ ਜਸ ਔਰ ਦੀਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ॥'* ਜਗ ਵਿਚ ਜਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਫਲਦਾ ਹੈ। 'ਮੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲੌਂ ਧਨ ਹੌ ਸਭ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੋ।' ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ, ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ, ਮੇਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁਛ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਧਨ, ਮੇਰਾ ਸਿਰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਮੈਂ - ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਸਰਹੰਦ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਛੋਟੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਿਤਾ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ ਜਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਹੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਛ ਦਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਜਗ ਭੋਗ ਨਈਵੇਦ ਲਖ,
ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਖਿ ਇਕੁ ਦਾਣਾ ਪਾਇਆ॥ ***(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੭/੧)***

ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਜੱਗਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾਣਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਾਣਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਉਹਦੇ ਅਹਾਰ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪੀਹ ਕੇ ਵਿਚ ਜਾਊ; ਕਿੰਨਾ ਫਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਦਸ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਧਨ ਵਾਲੇ ਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਗਰੀਬ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਨਿਰਧਨ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੁਛ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਦਾਨ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਨ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਹੈ; ਗਰੀਬ ਕੋਲ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਦੇਣਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਬਰਾਬਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪਰੋਫਟਿ (ਲਾਭ) ਵਾਲਾ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਨੂੰ ਕੁਛ ਵੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਦਾਨ - ਇਕ ਰੁਪਏ ਵਾਲੇ ਦਾ, ਲੱਖ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ-

"ਮਹਾਰਾਜ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਓ ਸਾਨੂੰ; ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਦਾਨ ਕਰੀਏ ਪਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੁਛ?"

"ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਦਾ ਹੈਂ?"

"ਚਾਰ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤਿੰਨ ਛਕਿਆ ਕਰ, ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਕਰ ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਆਟਾ ਕਿਸੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਜਦ ਸੇਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਾ ਆਇਆ ਕਰ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਦੇਣਾ, ਜਿਥੇ ਦਾਣਾ ਪੱਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਦਾਣਾ ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਜਿਥੇ ਭੁੱਖੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਵਿਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਓਥੇ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?" ਐਨੇ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਵੀ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸੀਂ ਅਤਿ ਦੇ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਅੱਧਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅੱਧੇ ਅਸੀਂ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਉਂ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਬੀਬੀ! ਇਕ ਚੁਟਕੀ ਕੱਢ ਲਿਆ ਕਰ ਆਟੇ ਦੀ, ਉਹ ਚੁਟਕੀ ਇਕ ਬਰਤਨ 'ਚ ਪਾਈ ਜਾਇਆ ਕਰੀਂ। ਜਦ ਬਰਤਨ ਭਰ ਜਾਵੇ, ਓਹੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਈਂ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਛਕਿਆ ਜਾਏਗਾ, ਤੁਰਤ ਦਾਨ ਲਗ ਜਾਏਗਾ - 'ਤੁਰਤ ਦਾਨ ਮਹਾਂ ਕਲਿਆਣ।' ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਐਨਾ ਕੁ ਵੀ ਦਾਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਏਥੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੀ ਹੀ ਬਾਤ ਦਸਦੇ ਹਾਂ।

ਏਥੇ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਸੀਗਾ। ਉਹ ਪੈੜਾਂ ਹੁੰਝ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਛੱਪਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਚਿੜਾ ਚਿੜੀ ਕਿਸੇ ਸਰਾਪ ਵੱਸ, ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਵੱਸ ਇਸ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਉਹ ਇਹਦੇ ਦਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁੰਝ ਭਰ ਕੇ ਦਾਣੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦਾ ਵੀ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਆਪਾਂ ਨੂੰ। ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦਲਿੱਦਰ ਦਾ ਨਾਸ਼, ਦਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚਲੋ, ਦੋ ਦਾਣੇ ਤੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਕਰੀਂ, ਦੋ ਮੈਂ ਚੁੱਕਿਆ ਕਰੂੰ; ਗੁਰੂ ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪੈਣ ਲਗ ਗਏ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਹਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਬਰਕਤ ਪੈਣ ਲਗ ਗਈ। ਅਖੀਰ, ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਨਵਾਂ ਘਰ ਪਾ ਲਿਆ, ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਕਿ ਉਹਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇਖ ਕੇ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਕਬਾਬਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ - ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ। ਨਾਸਤਕ ਬੁੱਧੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਰੀਬ ਸੀਗਾ, ਦੁੱਖ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੁੱਖ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਯਾਦ ਰੱਖ ਲਵੇ। ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ-ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੈਰ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ, ਦੁਖ ਪਏ ਤੇ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ - ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ -

"ਇਹ ਤਾਂ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਪਾਪ ਕਰਨ ਲਾ ਦਿਤਾ।"

"ਫੇਰ?"

"ਫੇਰ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੈ।"

"ਓਹੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ।"

"ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਦਾਣਾ ਜਿਹੜੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹਦੇ ਦਲਿੱਦਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਰੀਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਕਮਾਈ ਗਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

ਤਿਉ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਝਾਕ ਹੈ ਵਿਹੁ ਖੰਡੂ ਪਾਜੁ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੫/੧੨

ਜਿਵੇਂ ਬਿਹੁ ਦੇ ਕੈਪਸੂਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦਾ - ਖੰਡ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਹੋਏ, ਇਉਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਦਾਨ ਦਾ ਪੈਸਾ ਖਾਣਾ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਾਲਚ ਦੇ ਵਸ ਆ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਦੋ ਦਾਣੇ ਇਹਦੇ ਘਰ ਸੁੱਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਮੀਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਗਰੀਬੀ ਝੱਲਣੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰੋਇਆ ਸਟਪਟਾਇਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੱਥ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਪਾਉਨਾਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੇਰੀ ਜਿਹੜੀ ਅਮੀਰੀ ਆਈ ਸੀ, ਦਾਨ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਤੈਨੂੰ। ਚਾਰ ਦਾਣੇ ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਲੰਗਰ 'ਚ ਪੈਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ ਤੇ ਚਾਰ ਦਾਣੇ ਹੁਣ ਲੰਗਰ ਦੇ ਤੇਰੇ ਘਰ ਪੈਂਦੇ ਨੇ; ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਗਲ ਗਈ। ਸੋ ਜਾਹ, ਕੁਛ ਦਾਨ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰ।" ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਦੋ ਦਾਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਿੰਨੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਮਿੱਤ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਮਿੱਤ ਨਹੀਂ ਕੱਢੋਂਗੇ ਤਾਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਨੇ ਇਹਦੇ - ਇਕ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਅੱਗ ਹੈ, ਇਕ ਚੋਰ ਨੇ ਤੇ ਇਕ ਰਾਜ ਡੰਨ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੇ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ 'ਧਰਮ' ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਖੋਂਹਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲੇ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਕੱਢ ਅਸੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਬਿਮਾਰੀ ਪਾ ਦਿਆਂਗੇ, ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਟੈਕਸ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਊ ਜਾਂ ਚੋਰ ਆ ਕੇ ਖੋਹ ਲੈਣਗੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੋ ਦਾਨ ਹੈ - *'ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ*

ਭਲੋ ਅਰ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ॥ ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦੀਯੋ ਜਗ ਮਹਿ ਜਸ ਔਰ ਦੀਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ॥' ਬਾਕੀ ਸਭ ਫਿੱਕਾ ਹੈ। *'ਮੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲੌਂ ਧਨ ਹੌਂ ਸਭ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੋ।'* ਅਸੀਂ ਤਾਂ, ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਦਾਨ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਭੀ ਦਾਨ ਕਰੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਦਾਨ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਦਾਨ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਚੌਥਾ ਨੇਮ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਤਾਮਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਲਹ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ, ਖਿਝ ਕੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ। ਦੂਸਰਾ, ਆਪਣੇ ਜੱਸ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਫਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਹੀ ਥਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਦਾਨ ਦੇਣਾ - *'ਖੇਤੁ ਪਛਾਣੈ ਬੀਜੈ ਦਾਨੁ।'* ਸੋ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਹੀ ਥਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਦੇਣਾ - *'ਕਰਕੈ ਬਿਨੈ ਸੁਪਾਤਰ ਦੇਖੀ॥ ਇਹੁ ਸਾਂਤਕੀ ਫਲ ਸੁ ਵਿਸੇਖੀ॥'* ਇਹਦਾ ਫਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - *ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੇ ਜਾਨ ਕੈ ਸਭੈ ਪਦਾਰਥ ਦੇਯ॥ ਤਨਕ ਨ ਅਪਨਾ ਮਾਨਈ ਤਾਹਿੰ ਅਖੈ ਫਲ ਲੇਯ॥*

ਆਪਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਨਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਦੇਵੇ।

ਦਰਬ ਕਿਧੋ ਬਿਦਿਯਾ ਕੋ ਦਾਨਾ॥
ਦੇਤ ਸਾਂਤਕੀ ਹ੍ਵੈ ਨਿਰਮਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਦਾਨ ਪੈਸੇ ਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੋ, ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਅਕਲ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੋ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੈ - ਸਿਹਤ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੋ -

ਤਿਹ ਕੋ ਫਲ ਹ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਬਿਸਾਲਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਹਿੰਦੇ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਬੇਦ ਸੰਤ ਭਾਖਤ ਇਸ ਢਾਲਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਬੇਦ ਵੀ, ਸੰਤ ਵੀ ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਹ ਚੌਥਾ ਨੇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਵਾਂ ਨੇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਪੂਜਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ -

ਪੰਚਮ ਪੂਜਾ ਮਨ ਕਰ ਕਰਨੀ॥
ਰਿਦੈ ਭਾਵਨੀ ਗੁਰ ਮਹਿੰ ਧਰਨੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਮਨ ਤੋਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ -

ਸਫਲੀ ਪੂਜਾ ਹੋਵਤ ਤਾਂ ਕੀ॥
ਸਭ ਭਾਵਨੀ ਸੋ ਮਤ ਜਾਂਕੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਛੇਵਾਂ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਨਿਹਚਾ ਕਰਨਾ।' ਜੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਤੇ ਨਿਹਚਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਾਂ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਨਿਹਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਵੇਂ ਕੂੜ ਕਪਟ ਕਰਕੇ -

ਜੋ ਬਿਨੁ ਪਰਤੀਤੀ ਕਪਟੀ ਕੂੜੀ ਕੂੜੀ ਅਖੀ ਮੀਟਦੇ
ਉਨ ਕਾ ਉਤਰਿ ਜਾਇਗਾ ਝੂਠੁ ਗੁਮਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ - ੭੪***

ਐਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਨਿਹਚਾ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਬਾਣੀ ਤੇ। ਬਾਣੀ ਕੁਛ ਹੋਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਿਹਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ -

ਛਠਮ ਨੇਮ ਜਿਨ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂਕੇ ਜੇ ਅਨਸਾਰ॥

ਤਿਸ ਹੀ ਕੋ ਪਢਹੈ ਸੁਨੈ ਤਿਸ ਕੋ ਕਰੈ ਵਿਚਾਰ॥
ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਤ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਆਨ॥
ਤਿਸ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨੈ ਨਹਿੰ ਕਾਨ॥ *ਪੰਨਾ – ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਰਲਦੇ, ਉਹ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਨਣੇ ਨਾ ਕਰੇ। ਕਿਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਸੁਣੇਗਾ, ਊਟ ਪਟਾਂਗ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ। ਮਨਘੜਤ ਬਾਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਰਲਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ। ਉਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਨਿਹਚਾ ਰੱਖਣਾ, ਇਹ ਛੇਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੱਤਵਾਂ ਹੈ ਪਾਠ ਸੁਣਨਾ – ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਿਹਚੇ ਦੇ ਨਾਲ–

ਸਪਤਮ ਪਠੈ ਸੁਨੈ ਜਹਿੰ ਰੀਤੀ॥
ਵਰਤੈ ਤਹਿੰ ਅਨਸਾਰ ਸਪ੍ਰੀਤੀ॥
ਬਿਨਾਂ ਦੰਭ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਵਨ॥
ਕਰੈ ਸਦਾ ਹ੍ਵੈ ਤਨ ਮਨ ਪਾਵਨ॥ *ਪੰਨਾ – ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)*

ਇਹ ਭੇਖ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਦੰਭ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਣਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਮੀਚ ਬੈਠੀ ਜਾਣਾ, ਅੰਦਰੋਂ ਲਗਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਲਾ ਲੈ ਲਈ, ਅੰਦਰੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ ਤੇ 'ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਮਸ਼ਕਰੇ ਟਿਕਾ ਲਾਉਣ ਸ਼ੈਤਾਨ।' ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਬਿਰਤੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ, ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਆਰ ਨਾਲ –

ਧਾਰਨਾ – ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਮੂਰਖ ਭੇਖ ਦਿਖਾ ਕੇ – ੨

ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ ਜਗਤ ਕੋ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਸ ਕੀਨ॥
ਅੰਤਕਾਲ ਕਾਤੀ ਕਟਯੋ ਬਾਸ ਨਰਕ ਮੋ ਲੀਨ॥ *ਪੰਨਾ –੫੮, ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ*

ਪੂੰਅਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ॥
ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਸਤਾ॥
ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ॥
ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ॥ *ਪੰਨਾ – ੧੪੮*

ਉਤੋਂ ਭੇਖ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੌਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਪਾਖੰਡ ਤੋਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਬਾਤ ਕਰੇ – 'ਬਿਨਾ ਦੰਭ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਵਨ॥ ਕਰੈ ਸਦਾ ਹ੍ਵੈ ਤਨ ਮਨ ਪਾਵਨ॥' ਬਿਨਾਂ ਦੰਭ, ਬਗੈਰ ਭੇਖ ਤੋਂ, ਬਗੈਰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ। ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ। ਸੋ ਇਹ ਸੱਤਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਅੱਠਵਾਂ ਜੋ ਨੇਮ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸਾਂਕਤੀ ਬਿਰਤੀ। ਸਾਂਤਕੀ ਬਿਰਤੀ 'ਚ ਰਹਿਣਾ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਬਿਰਤੀ 'ਚ ਨਾ ਰਹਿਣਾ, ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣਾ –

ਅਸਟਮ ਬ੍ਰਿਤਿ ਸਾਂਤਕੀ ਰਾਖੈ॥
ਨਿਵ ਚਲਣਾ ਮਧਰੀ ਮੁਖ ਭਾਖੈ॥
ਨਵਮੋ ਨੇਮ ਪਾਠ ਜੋ ਕਰਨਾ॥
ਤਿਹ ਮੈ ਅਪਰ ਨ ਬਚਨ ਉਚਰਨਾ॥

ਪੰਨਾ – ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਨੌਵਾਂ ਨੇਮ ਹੈ – ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੇ; ਕੌੜੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਬੋਲੇ –

ਦਸਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ ਜੋ ਕਰਾਵੈ॥
ਭੂਖੇ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਮੁਖ ਪਾਵੈ॥

ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਦਸਵਾਂ ਨੇਮ ਹੈ - ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ। ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ ਕਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਣਾ। ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਦੁਤੀ ਹੋਮ ਹੈ ਗਯਾਨ ਕਾ ਰਸ ਰਿਖੀਕ ਕੇ ਦਰਬ॥

ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਐਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨਾ -

ਗਯਾਨ ਅਗਨ ਮਹਿ ਹੋਮ ਹੀ ਤਨ ਹੰਤਾਦਕ ਸਰਬ॥

ਪੰਨਾ - ੧੦੯ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, 'ਮੈਂ' - 'ਮੇਰੀ' ਨੂੰ ਦਘਧ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਇਹ 'ਹੋਮ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਹੋਮ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਸਾਧੂਆਂ ਤੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਚ ਅੰਨ ਪਾਉਣਾ, ਇਹ 'ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਹਦਾ ਫਲ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਜੱਗ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਅਸਮੇਧ ਜੱਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਫਲ ਹੋਵੇ,
ਲੰਗਰ ਛਕਾਏ ਸਿੱਖ ਨੂੰ - ੨, ੨.

ਪੰਚ ਬਾਰ ਗੰਗ ਜਾਇ, ਬਾਰ ਪੰਚ ਪ੍ਰਾਗ ਨਾਇ,
ਤੈਸਾ ਪੁੰਨ ਏਕ ਗੁਰਸਿਖ ਕਉ ਨਵਾਏ ਕਾ॥
ਸਿਖ ਕਉ ਪਿਲਾਏ ਪਾਨੀ, ਭਾਉ ਕਰਿ ਕੁਰਖੇਤ,
ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਜਗ ਫਲ ਸਿਖ ਕਉ ਜਿਵਾਏ ਕਾ॥
ਜੈਸੇ ਸਤ ਮੰਦਰ ਕੰਚਨ ਕੇ ਉਸਾਰ ਦੀਨੇ,
ਤੈਸਾ ਪੁੰਨ ਸਿਖ ਕਉ ਇਕ ਸਬਦ ਸਿਖਾਏਕਾ॥
ਜੈਸੇ ਬੀਸ ਬਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਧ ਕੀਆ ਕਾਹੂ,
ਤੈਸਾ ਫਲ ਸਿਖ ਕਉ ਚਾਪ ਪਗ ਸੁਆਏ ਕਾ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਕਬਿੱਤ ੬੭੩***

ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਫਲ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਜਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ - 'ਦਸਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ ਜੋ ਕਰਾਵੈ॥' ਦਸਵਾਂ ਜੋ ਨੇਮ ਹੈ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ ਦਾ ਹੈ - ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਦਾ - 'ਭੂਖੇ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਮੁਖ ਪਾਵੈ।'

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ! ਇਹ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸ ਯਮ ਦੱਸੇ ਨੇ, ਦਸ ਨੇਮ ਦੱਸੇ ਨੇ; 20 ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੰਦਲੀਆਂ, ਧਾਰਨ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਨੇ। ਜਦ ਧਾਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਨਾਮ ਦੀ ਪਉੜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੇ। ਉਹਦਾ ਫਿਰ ਤੀਸਰਾ ਡੰਡਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣਾ; ਜਿਥੇ ਰੌਲਾ-ਰੱਪਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਆਵਾਜਾਈ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਸੁਣਾਈ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਆਸਣ ਬਣਾ ਲਉ, ਇਕ ਚੌਕੀ ਬਣਾ ਲਉ ਘਰ ਵਿਚ, ਉਥੇ ਰੋਜ਼ ਬੈਠੋ - ਉਸੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ। ਉਥੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਬੈਠਾਂਗੇ, ਉਥੇ ਭਜਨ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਜਲਾਲ ਨੇ, ਅੰਦਰੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਨੇ, ਉਹਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਜਾਉ, ਉਹਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖੋ, ਜੂਠੇ ਹੱਥੀਂ ਉਥੇ ਨਾ ਜਾਉ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠੋ, ਸੁਚ-ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਰੱਖੋ। ਜਦੋਂ ਬੈਠੋਗੇ, ਬੈਠਣਸਾਰ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿੱਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੋ ਚੌਥਾ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਾਹ

ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਥਾਈਂ। ਇਹ ਮਨ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਹ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ, ਸਾਹ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਉ, ਮਨ ਰੁਕ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਘੋੜਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਵਾਰ ਕਿੱਧਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਲੰਬੀ-ਚੌੜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ -

ਸੂਰ ਸਰੁ ਸੋਸਿ ਲੈ ਸੋਮ ਸਰੁ ਪੋਖਿ
ਲੈ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਮਰਤੁ ਸੁ ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ ॥
ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ
ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੯੧***

'ਸੂਰ ਸਰੁ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, 'ਸੂਰਜ ਨਾੜੀ' ਨੂੰ, 'ਸੋਮ ਸਰੁ' ਚੰਦਰਮਾ ਨਾੜੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾਰ ਲਉ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉ; ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਫਿਰ presence of mind (ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ) ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ। ਭਜਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਤਰੀਕੇ ਨੇ - ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਪਦੇ ਹਾਂ, ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਪਦੇ ਹਾਂ, ਮੂਲਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਮੂਲਮੰਤਰ, ਫਿਰ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਧਿਆਨ ਅੰਦਰ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ। ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਨੱਕ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ, ਹਵਾ ਉਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਚੈਕ ਕਰੋ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਹ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਦੀ 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੀ 'ਵਾਹਿ' ਅਰ 'ਗੁਰੂ' ਦੀ ਹੈ; ਜੈਸਾ ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਅਧਿਕਾਰੀ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਆਹ ਫੌਲੋ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ਆਮ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ - ਹਰ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰਲੀ ਖੇਡ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਸੁਆਸ ਕੰਟਰੋਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ-

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਪੇਖੁ ॥
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥
ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੫***

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਦੇ ਗੇੜੇ,
ਜਪ ਲਉ ਵਾਹਿਗੁਰੂ - ੨, ੩

ਜਿਹਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨੇੜੇ ਕਰਕੇ ਦੇਖ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ; ਇਸ ਨਿਹਚੇ ਵਿਚ ਆਉ ਫੇਰ 'ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ॥ ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ॥' ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਨਾਸਕਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੇ, ਚਾਹੇ ਆਗਿਆ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ, ਚਾਹੇ ਨਾਭੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੇ; ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸੁਰਤਿ ਟਿਕਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ -

ਅੰਗ ਚਤ੍ਰਥੋ ਪ੍ਰਾਨਾ ਯਾਮ॥ ਪੂਰਕ ਕੁੰਭਕ ਰੇਚਕ ਨਾਮ॥

ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਹਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਇਕ ਰੇਚਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਪੂਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਕੁੰਭਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਰ ਤੇ ਮਨ ਸੁਰਤ ਟਿਕਾਵੈਂ॥
ਦਹਿਨੇ ਸੁਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਚਢਾਵੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਚੰਦਰਮਾ ਨਾੜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਅੰਦਰ ਖਿਚੇ - ਸੁਆਸ, ਇਹ ਇੜਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਖੈਂਚਤ ਦ੍ਵਾਦਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਜੋਇ॥
ਓਅੰਕਾਰ ਜਪੈ ਤਬ ਸੋਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਰਾਂ ਵਾਰੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ.......'ਕਰੇ, ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੋਇਐ ਕਿ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਦੱਸਿਆ ਕਰੋ; ਜਦ ਤਿੰਨ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲਵੇ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰੀ, ਫੇਰ ਪੰਜ ਵਾਰੀ, ਫੇਰ ਛੇ ਵਾਰੀ ਤੇ ਫੇਰ ਦੁੱਗਣਾ ਅੰਦਰ ਰੋਕੇ। ਜੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਸੁਆਸ ਖਿਚਦਿਆਂ, ਤਾਂ ਛੇ ਵਾਰੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸਾਹ ਰੋ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਦੂਸਰੀ ਨਾੜ ਜਿਹੜੀ ਹੈ - ਸੱਜੀ, ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਛੇ ਵਾਰੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸਾਹ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਆਸ ਟਿਕ ਜਾਏਗਾ, ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗਾ ਫੇਰ ਇਉਂ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਸੁਆਸ ਮੇਰਾ ਲੰਬਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਕਹਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਕਰ ਲਉ। ਫੇਰ ਏਦੂੰ ਵੱਧ ਜਾਵੇ - ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਕਰ ਲਉ, ਫੇਰ ਵਧ ਜਾਵੇ - ਛੇ ਵਾਰੀ ਕਰ ਲਓ, ਫੇਰ ਸੱਤ ਵਾਰੀ। ਜਿੰਨਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ - ਓਨਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਅ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਨਹੀਂ। ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਅ ਨੂੰ ਨਾ ਫੜਨ ਕਰਕੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਤਾਕਤ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਨਾਮ ਕਾਹਦੇ ਨਾਲ ਜਪ ਲਏਗਾ। ਨਾਮ, ਤਾਂ ਜਪ ਹੋਣੇ ਜੇ ਸਰੀਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਪਾ ਦਿਉ - ਆਪੇ ਹੀ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾ - 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ'-

ਰਸਨਾ ਜਪੀਐ ਏਕੁ ਨਾਮ॥
ਈਹੈ ਸੁਖੁ ਆਨੰਦੁ ਘਨਾ ਆਗੈ ਜੀਅ ਕੈ ਸੰਗਿ ਕਾਮ॥
ਕਟੀਐ ਤੇਰਾ ਅਹੰ ਰੋਗੁ॥
ਤੂੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਰਾਜ ਜੋਗੁ॥ ***ਅੰਗ - ੨੧੧***

ਸੋ ਰਸਨਾ ਨਾਲ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰੀ ਜਾ, ਤੈਨੂੰ ਇਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਗਰਮੀ ਦੌਰਾ ਕਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਖੁਸ਼ਕੀ ਕਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੂੰ ਸੁਆਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਆ ਜਾ। ਇਹ, ਸੰਤ ਦੇਖ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਏਧਰ ਆਉ; ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਖੁਸ਼ਕੀ ਵਧ ਕੇ ਆਦਮੀ ਝੱਲਾ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫੈਲੀਆਂ ਨੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈਆਂ, ਲਿਟਰੇਚਰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਡੋਲਦਾ, ਸਾਰੇ ਟਿਕ ਕੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਆਦਮੀ ਸਾਰੇ ਹਿਲਾਏ ਪਏ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤਰੀਕਾ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਉਹ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, 'ਬਾਹਰ ਤੇ ਮਨ ਸੁਰਤ ਟਿਕਾਵੈ॥ ਦਹਿਨੇ ਸੁਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਚਢਾਵੈ॥ ਖੈਂਚਤ ਦ੍ਵਾਦਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਜੋਇ॥ ਓਅੰਕਾਰ ਜਪੈ ਤਬ ਸੋਇ॥' ਓਨਾਂ ਚਿਰ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰੀ ਜਾ। ਇਹੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੇ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ -

ਜਿਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅੰਤਰ ਠਹਿਰਾਵੈ॥
ਕੁੰਭਕ ਤੇਤੋ ਨਾਮ ਕਹਾਵੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਪ੍ਰਾਣ ਰੋਕਣਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ..........ਕੁੰਭਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। '24 ਮਾਤਰਾ ਓਅੰਕਾਰਾ' 24 ਬਾਰ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਜੋਗੀ ਨੇ, ਉਹ 84 ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਜਪ ਕਰੈ ਤਹਿਂ ਸਮਹਿ ਉਚਾਰਾ॥

ਬਾਵੇਂ ਸੁਰ ਸਿਉਂ ਕਰੇ ਉਤਾਰਾ॥ ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਫੇਰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸੁਆਸ ਉਤਾਰ ਲੈਣਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਚਲਾਇਆ, ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰੋ ਫੇਰ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖਿੱਚੋ, ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰੋ। ਫੇਰ ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਖਿਚਿਆ, ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਲੀ ਬਦਲੀ ਕਰੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਜੁਗਤਿ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਾਲੀ ਜੁਗਤਿ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਹੈ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਇਹਦਾ lesson (ਸਬਕ) ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ lesson (ਸਬਕ) ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋ ਇਕ ਵਾਰੀ; ਜੇ ਤਾਂ ਸ਼ੌਕ ਹੋਏਗਾ, ਚੱਲ ਪੈਣਗੇ। ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਈ ਨਾਮ ਮਿਲਿਐ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੋ। ਸੋ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - 'ਬਾਵੇਂ ਸੁਰ ਸਿਉਂ ਕਰੇ ਉਤਾਰਾ॥ ਦ੍ਵਾਦਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਜਪ ਓਅੰਕਾਰਾ॥' ਬਾਰਾਂ ਵਾਰੀ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਜਾਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਸੁਆਸ ਛੱਡ ਦੇਵੇ।

ਰੇਚਕ ਯਾਂਕੋ ਨਾਮ ਕਹੀਜੈ॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਜੋ ਛੋਡਨ ਕੀਜੈ॥

ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਛੱਡੇ, ਇਉਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।

ਤੈਸੇ ਹੀ ਬਾਂਏਂ ਤੇ ਦਾਂਏਂ॥ ਦਾਂਏਂ ਤੇ ਬਾਂਏਂ ਸੁ ਚਢਾਏ॥ ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹੇ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਟਿਕ ਜਾਵੇਗੀ, ਮਨ ਦੌੜਨ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ - ਅੰਦਰ ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਰਸਨਾ ਨੂੰ ਰਸ ਆਵੇਗਾ, ਝਰਨ੍ਹਾਟਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਫੇਰ ਜੀਅ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਬੁਲਾਵੇ ਨਾ, ਨ ਉਠਾਵੇ ਕੋਈ। ਮਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਸ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਸੁਰਤਿ ਨਹੀਂ ਟਿਕੀ। ਸੋ ਇਹ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਜਿੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਲਏਗਾ ਫੇਰ ਨਾਮ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਪੇ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਸੁਆਸ ਆਪੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ - ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ। ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੀਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਆਪੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ - ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੇ -

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਚੀ-ਉਚੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰੇ। ਇਹਨੂੰ 'ਊਚਾ ਨਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਦੂਸਰਾ 'ਅਪਾਸੂ ਨਾਮ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਪਾਸੂ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਬੁੱਲ ਹਿੱਲੀ ਜਾਣੇ ਪਰ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਆਉਣੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੀਭ ਹਿੱਲਦੀ ਹੈ, ਬੁੱਲ ਹਿਲਦੇ ਨੇ। ਇਹਦਾ ਫਲ ਉਚੀ ਬੋਲਣ ਨਾਲੋਂ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਮਾਨਸਿਕ ਨਾਮ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਸਿਕ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੰਨਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ - ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਹਨੂੰ 'ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀਭ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਪ ਲੈ ਪਿਆਰਿਆ,

ਬਿਨਾਂ ਜੀਭ ਦੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ -੨

ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ॥

ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ ਨਾਉ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੫੬***

ਫਲ ਕਿੰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲੋਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲਣਾ - ਬੈਖਰੀ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਅਪਾਸੂ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਪਣਾ, ਤੀਸਰਾ ਮਾਨਸਿਕ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਬਗੈਰ ਜੀਭ ਤੋਂ, ਜੀਭ ਹਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਚਲਤ ਬੈਸਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਰਿਦੈ ਚਿਤਾਰਿ ॥
ਚਰਣ ਸਰਣ ਭਜੁ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ
ਭਵ ਸਾਗਰ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੦੬***

ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਨਾਮ ਹੈ, ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਆਮ ਜੋ ਹੈ...........ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ; ਪਤਾ ਵੀ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਥੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹੈ, ਸ਼ੌਕ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਨੇ, ਉਹ ਗੱਲ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੌਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਗਾਹਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਗੱਲ ਫੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ -

ਰਾਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇ ਕੈ ਕਬੀਰਾ ਗਾਂਠਿ ਨ ਖੋਲ੍ ॥
ਨਹੀ ਪਟਣੁ ਨਹੀ ਪਾਰਖੂ ਨਹੀ ਗਾਹਕੁ ਨਹੀ ਮੋਲੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੬੫***

ਚਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ - ਨਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਸੌਦਾ ਹੈ।

ਕਬੀਰਾ ਏਕੁ ਅਚੰਭਉ ਦੇਖਿਓ ਹੀਰਾ ਹਾਟ ਬਿਕਾਇ ॥
ਬਨਜਨਹਾਰੇ ਬਾਹਰਾ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਾਇ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੭੨***

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾਉ - ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ, ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਜੀਭਾ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਉਹ ਚਲਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਫੇਰ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ -

ਖੁਲੈ ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਇਸ ਢਾਰਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਸੁਰਤ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਆਗਿਆ ਚਕ੍ਰ ਵਿਚ। ਇਥੇ ਸਹੰਸਰ ਦਲ ਕਮਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਹੋਏਗਾ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਭਰਮਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਤਿੰਨ ਮਾਇਆ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ - ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ। ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੀ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਆਦਮੀ। ਦੂਸਰੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ 'ਮਾਨਸੀ ਮਾਇਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਬਾਹਰਲੀ ਚੇਤਨ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸੀ ਮਾਇਆ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮਾਇਆ ਹੈ; ਉਹ ਹੈ 'ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ, ਉਥੋਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਐਨੀ ਦਿਲਕਸ਼ ਹੈ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ 12000 ਮੀਲ ਤਕ ਸਭ ਕੁਛ ਦਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, "ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਕੋਈ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਦੱਸ ਦਿਓ।" ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰਾ।" ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਹਿੜਾ ਕਰਿਆ, "ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਤਾਂ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਭੇਤ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਕਰੀ ਹੈ।" ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਸਹੰਸਰ ਦਲ ਕਮਲ ਵਿਚ, ਉਥੇ ਸਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮੰਡਲ ਹੈ, ਉਥੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ; ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਤਾਂ ਤਿਲ੍ਹਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਗਿਆ ਆਇਆ -

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥ ***ਅੰਗ - ੫੯੩***

ਉਹ ਤਾਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ –

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ
ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥ ***ਅੰਗ – ੫੬੦***

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲਗ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ (Earth Planet) ਤੇ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ – ਸਭ ਦਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲਓ, ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ 'ਦੂਰਦਰਸ਼ਕ ਸਿੱਧੀ' ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁਪਤ ਬਾਤ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਨੇ, ਕੀਹਨੇ ਗੁਪਤ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਿਐ ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ 'ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਸਿੱਧੀ' ਹੈ – ਮੈਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲਓ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਪੁਰਸ਼, ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਿਹੜੇ ਨੇ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰੂੰ – ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ 'ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ' ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਸਾਰੇ ਮੰਡਲ ਦਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਕੁਛ ਹੈ, ਗੁਪਤ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ – ਮੈਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੋ। ਇਕ ਹੋਰ ਆਈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਜਿੰਨਾ ਭਾਰਾ ਜੀਅ ਕਰੇ, ਬੰਦਾ ਕਰ ਲਵੇ, ਜਿੰਨਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਚਾਹੇ, ਓਨਾਂ ਕਰ ਲਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਐਨਾ ਵੈਰਾਗ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਦਰਲੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ – ਸ਼ਕਲਾਂ ਬਣਾ ਕੇ। ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲਾਂ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ – ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੀਆਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਓਥੇ ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਬੰਦਾ। ਸਾਨੂੰ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੈਰਾਗ ਬੜਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਧਰ ਦੇਖਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦਾ ਮੰਡਲ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ; ਉਥੇ ਤਿਲ੍ਹਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ – ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ। ਇਹ ਜਦ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਫੇਰ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ –

ਖੁਲੈ ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਇਸ ਢਾਰਾ॥
ਠਹਿਰਹਿਂ ਪ੍ਰਾਣ ਜਿ ਦਸਵੇਂ ਦ੍ਵਾਰਾ॥ ***ਪੰਨਾ – ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਫੇਰ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ 'ਚ ਪ੍ਰਾਣ ਠਹਿਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਅੱਜ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਤ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ –

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ...........॥ ***ਅੰਗ – ੯੩੮***

ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਥੇ ਫਿਰ –

ਤਬੈ ਅਨਾਹਦ ਕੀ ਧੁਨ ਖੁਲ ਹੈ॥ ***ਪੰਨਾ – ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਉਥੇ ਅਨਹਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ –

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥
ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥ ***ਅੰਗ – ੯੫੪***

ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਾ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ,
ਘਟ ਵਿਚ ਤੇਰੇ, ਘਟ ਵਿਚ ਤੇਰੇ।
ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥
ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥

ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥
ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੫੪***
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੪੭***

ਸੋ ਏਥੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੂੰ 'ਮਾਨਸਿਕ ਨਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਮਾਨਸਿਕ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਸੋ ਇਹਦਾ ਫਲ ਵਧਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਸਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਫੇਰ ਕੰਠ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਫੇਰ ਨਾਭੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਸੋ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਦ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਧੁਨ ਸੁਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਧੁਨ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਧਿਆਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਸ ਗੁਰਸਿਖ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਯੋਗ ਦੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਧਿਆਨ ਕਿਸ ਦਾ ਧਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹੋ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ - ਕੋਈ ਚਤਰਮੁਖੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਰਦਾ ਹੈ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਧਰੀਏ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ,
ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ - ੨

ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨ॥ ***ਅੰਗ - ੮੬੪***

ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਇਹ ਨਿਹਚਾ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਿਹਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਿਹਚਾ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਨੇ, ਉਹ ਪਹੁੰਚੇ ਨੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਘਟ ਨਿਹਚਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਹਿ ਗਏ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੇ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਭਾਈ ਬਾਲਾ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨੌ ਖੰਡਾਂ, ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ - ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਤਕ ਕਰੇ - ਸਾਰੇ ਦੇਖੇ। ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਸੀ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅੱਛਾ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਹੋਏ।" ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ। ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਿਹਚਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਸੰਤ ਹੈ; ਦੂਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੰਤ ਹੈ; ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਚੌਥਾ ਨਿਹਚਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ।

ਫੇਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ?" ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਕੋਏ ਕੋਲੋਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਹੰਝੂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਿਆ; ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਬੋਲੇ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਸੀ - ਗੁਰ-ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ' ਸਮਝਦੇ ਸੀ।" ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ।" ਸੋ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਨਿਹਚਾ ਹੋਵੇ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਇਹ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਧਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ - 'ਖੁਲੇ ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਇਸ ਢਾਰਾ। ਠਹਿਰਹਿਂ ਪ੍ਰਾਣ ਜਿ ਦਸਵੇਂ ਦ੍ਵਾਰਾ॥ ਤਬੈ ਅਨਾਹਦ ਕੀ ਧੁਨ ਖੁਲ ਹੈ॥ ਦਰਸਨ ਪਰਮ ਜੋਤ ਕੋ ਮਿਲ ਹੈ॥' ਉਥੇ ਜੋਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਝਿਲਮਿਲ ਕਾਰ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸਾ॥
ਜਹਿਂ ਪਿਖ ਹ੍ਵੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਖ ਰਾਸਾ॥
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਧਰਹੀ ਧਯਾਨ ਕੋ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਧੁਨ ਵਧ ਜਾਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਧਿਆਨ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਵਾਂ ਜੋ ਅੰਗ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ 'ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ'। ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ; ਮਨ ਦੌੜਦਾ ਹੇ - ਫੇਰ ਰੋਕਣਾ। ਸੋ -

ਪੰਚਮ ਅੰਗ ਸੁ ਜੋਗ ਕੋ ਪ੍ਰਤਯਾਹਾਰਹਿ ਪਾਇ॥
ਅੰਗ ਇਸੀ ਕੇ ਜੁਗਲ ਵਿਚਾਰੋ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹਦੇ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਨੇ -

ਪ੍ਰਥਮਹੁ ਗਿਆਨ ਰਿਖੀਕੁ ਸੁਧਾਰੋ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੇ - ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਕੰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ - ਬਾਹਰ ਮੁਖ ਤੋਂ ਅੰਤਰਮੁਖ ਲਿਆਉ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ -

ਵਾਹਿਰ ਮੁਖ ਤੇ ਅੰਤਰ ਲਿਆਵਨ॥
ਨਿਜਾ ਨੰਦ ਮਹੁ ਕਰਹਿ ਟਿਕਾਵਨ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਨਿਜ-ਅਨੰਦ, ਭਜਨ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਬਾਹਰੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ -

ਦੁਤੀਓ ਅੰਗ ਸੁਨਹੁ ਚਿਤ ਲਾਇ॥
ਅਸਨ ਸੁ ਰਜ ਤਮ ਜੁਗਲ ਤਜਾਇ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਰਜੋ ਗੁਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ, ਨਾਲੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ -

ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਲਹਿ ਅਲਪ ਅਹਾਰੰ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਥੋੜ੍ਹਾ ਆਹਾਰ ਕਰਕੇ ਸਤੋ-ਗੁਣੀ ਰਹਿਣਾ -

ਪ੍ਰਤਿਆਹਾਰ ਸੁ ਨੀਕ ਬਿਚਾਰੰ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰੋਕ ਰੋਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਣਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲਾ ਛੇਵਾਂ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਧਾਰਨਾ। ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਕਲਪ ਉਠੇ ਤਾਂ ਰੋਕ ਦੇਣਾ। ਫੇਰ ਸੰਕਲਪ ਉਠੇ, ਫੇਰ ਰੋਕ ਦੇਣਾ, ਮਨ ਨਾਲ ਝਗੜੀ ਜਾਣਾ -

ਮਨ ਹੀ ਨਾਲਿ ਝਗੜਾ ਮਨ ਹੀ ਨਾਲਿ ਸਥ
ਮਨ ਹੀ ਮੰਝਿ ਸਮਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੮੭***

ਇਹਦੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਕਿ ਸੰਕਲਪ ਉਠਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ -

ਤਿਹ ਤੇ ਪੁਨ ਪੁਨ ਕਰੈ ਹਟਾਵਨ॥
ਜੋਰੈ ਧਿਆਨ ਬਿਖੈ ਮਨ ਪਾਵਨ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ, ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਵੇ।

ਸਪਤਮ ਅੰਗ ਜੋਗ ਕਾ ਧਯਾਨ॥
ਦ੍ਵੈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਲਖਹੁ ਸੁਜਾਨ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਗੁਰ ਮੂਰਤ ਕਾ ਧਰੈ ਜੁ ਧਯਾਨਾ॥
ਸੋ ਬਾਹਿਰ ਮੁਖ ਧਿਆਨ ਬਖਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦਸਦੇ ਨੇ - ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ 'ਪ੍ਰਤੀਕ ਧਿਆਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਪ੍ਰਤੀਕ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤੀ ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਕਰ ਲੈਣੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਮਲ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਾਮਲ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖੀਂ, ਅਸੀਂ ਨਾਉਂ ਵੀ ਨਾਰਾਇਣ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਵਨਾ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪੁੱਤਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਭਾਵਨਾ ਬਣਨੀ ਖੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ ਭਾਵਨਾ ਬਣਨੀ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ -

ਅੰਤਕਾਲ ਜਮਦੂਤ ਵੇਖਿ ਪੁਤ ਨਰਾਇਣੁ ਬੋਲੈ ਛਹਿਆ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਵਾਰ ੧੦/੨੦

ਅਜਾਮਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿ
ਕੀਨੀ ਕਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ॥ ***ਅੰਗ - ੯੮੧***

ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰੀ ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਰਾਇਣ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਕਹਿ ਕੇ ਹਾਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ-

ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ
ਜਮਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ॥ ***ਅੰਗ - ੯੮੧***

ਇਹਨੂੰ 'ਪਰਤੀਕ ਧਿਆਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਗੁਰੂ ਤੇ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਕਰਨੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ। ਦੂਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - 'ਸੰਪਤ ਧਿਆਨ।' ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਵੀ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ, ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਹੈ,
ਨਾਨਕ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ - ੨

ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ
ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੋੁਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੪੪੨***

ਸੋ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਇਕੋ ਕਰਕੇ ਜਾਣਨਾ, ਇਹ ਸੰਪਤ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - 'ਅਹੰਗ੍ਰਹ ਧਿਆਨ।' ਅਹੰਗ੍ਰਹ ਧਿਆਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧਿਆਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਏਥੇ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਬੁੱਤ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਬੁੱਤ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੂਜਦੇ ਹਾਂ - ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਬੁੱਤ ਹੈ, ਕੋਠੀਆਂ ਵੀ ਬੁੱਤ ਨੇ, ਪੈਸੇ ਟਕੇ ਵੀ ਬੁੱਤ ਨੇ, ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਬੁੱਤ ਨੇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਬੁੱਤ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਜੇ ਕੋਈ ਬੁੱਤ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਜੂਦ

ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਵਜੂਦ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਗੁਰ ਮੂਰਤ ਕਾ ਧਰੈ ਜੁ ਧਯਾਨਾ॥
ਸੋ ਬਾਹਿਰ ਮੁਖ ਧਿਆਨ ਬਖਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹ ਬਾਹਰਮੁਖ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਤਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਗੁਰਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ॥ ***ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਵਾਰ ੨੪/੨੫***

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ -

ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥ ***ਪੰਨਾ ੮੭੯***

ਸੋ ਫੇਰ ਜਦ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ 'ਅਹੰਗ੍ਰਹ ਧਿਆਨ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੋ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਿਹਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਉਹ ਧਿਆਨ 'ਅਹੰਗ੍ਰਹਿ ਧਿਆਨ' ਹੁੰਦਾ ਹੇ; ਤਿੰਨ ਫੁੱਲ ਉਹਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ - ਪਹਿਲਾਂ ਫੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਬੋਧ ਗਿਆਨ; ਦੂਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਸਮ' ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵਰਤਦਾ ਹੈ; ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਸਮ ਨਾਮ', ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਹ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ। ਸੋ ਤਿੰਨ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਨਿਰਗੁਣ ਦੀ। ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਾਂ, ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਰਿਦੈ ਲੈ ਧਾਰਉ॥
ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰਉ॥
ਮਤ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲੈ ਸੰਸਾਰਿ॥
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ॥ ***ਅੰਗ - ੮੬੪***

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਧਰਦੇ ਅਵਸਥਾ ਕੀ ਆਏਗੀ - ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ - ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਬੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਸੋ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮੰਡਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦਾ ਮੰਡਲ। ਸੋ ਉਥੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਧੁਨ ਵਜਦੀ ਹੈ - ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ***ਅੰਗ - ੨੯੩***

ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥ ***ਅੰਗ - ੮੭੯***

ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜਬੈ ਅਨਾਹਦ ਧੁਨ ਖੁਲ ਜਾਵੈ॥
ਕਿਧੋ ਜੋਤ ਕੋ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਿੰਨੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜੋਤੀਆਂ ਨੇ - ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜੋਤੀਆਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਨੇ -

ਇਹੁ ਅੰਤ੍ਰਕ ਮਨ ਮਹੁ ਪਹਿਚਾਨਹੁ॥
ਅਸਟਮ ਅੰਗ ਸਮਾਧ ਬਖਾਨਹੁ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਸੱਤਵਾਂ ਧਿਆਨ ਆ ਗਿਆ, ਅੱਠਵਾਂ ਫੇਰ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਗਈ।

ਜਬ ਮਨ ਠਹਿਰਹਿ ਹੋਇ ਅਡੋਲਾ॥
ਤਿਹ ਕੋ ਨਾਮ ਸਮਾਧ ਅਮੋਲਾ॥
ਸੋ ਸਮਾਧਿ ਹੈ ਉਭੈ ਪ੍ਰਕਾਰੀ॥
ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਾਕਲਪ ਉਚਾਰੀ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਇਕ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਨਿਰਵਿਕਲਪ' ਹੈ, ਇਕ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਸਾਵਿਕਲਪ' ਹੈ। ਸਾਵਿਕਲਪ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ - 'ਗਿਆਤਾ, ਗਿਆਨ, ਗੇਅ' ਵੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ 'ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ-

ਸੋ ਸਾ ਵਿਕਲਪ ਕਹਿਤ ਹੈਂ ਜੋਗੀ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਨ॥
ਆਪ ਭਿੰਨ ਨਹਿ ਭਿੰਨ ਧਿਆਨਾ॥
ਯੇਹ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰ ਜਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਨਾ ਆਪ ਰਿਹਾ, ਨਾ ਧਿਆਨ ਰਿਹਾ - ਰੱਬ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਹੁਣ ਸੁਣਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਜਿੰਨਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਸਾਰ ਹੀ ਨਾਮ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਹੀ ਗਿਆਨ। ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਜਪਦੇ,
ਸਾਰੇ ਵਣਾਂ ਦੇ ਪੰਖੇਰੂ - ੨

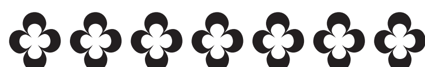
ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ
ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀ ਹੋਰ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੬੫***

ਐਨਾ ਧਿਆਨ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਹੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ ਜਦ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਨ! ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ! ਇਹ ਅੱਠ ਅੰਗ ਤੈਨੂੰ ਯੋਗ ਦੇ ਦੱਸੇ ਨੇ; ਇਹਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਜੇ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਨਤੀਜੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਖੇਲ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ਇਹਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਬੰਦੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਬਿਜਨਸਮੈਨ, ਨੌਕਰੀ-ਚਾਕਰੀ ਵਾਲੇ - ਸਭ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਉਹਦਾ ਨਾਉਂ 'ਭਗਤਿ ਯੋਗ' ਹੈ।" "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਭਗਤਿ ਯੋਗ ਵੀ ਦੱਸੋ।" ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੇਰ ਭਗਤਿ ਯੋਗ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ।

ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਏਥੇ ਹੀ ਸਮਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੈ, ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਇਸਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਏਗੀ। ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰੀ ਹੈ, ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹੈ ਤੇ ਭਗਤਿ ਯੋਗ ਦੀ ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਰਾਈ, ਫੇਰ ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗੇ। ਸੋ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ 'ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ' ਵਿਚ ਬੋਲੋ।

ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ, ਅਰਦਾਸ

7

ਸ਼ਾਨ – ....।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥ *ਅੰਗ – ੨੫੬*
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥ *ਅੰਗ – ੨੮੯*

ਜੈਸਾ ਬਾਲਕੁ ਭਾਇ ਸੁਭਾਈ ਲਖ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵੈ ॥
ਕਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਝਿੜਕੇ ਬਹੁ ਭਾਤੀ
ਬਹੁੜਿ ਪਿਤਾ ਗਲਿ ਲਾਵੈ ॥
ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਖਸਿ ਲਏ
ਪ੍ਰਭੁ ਆਗੈ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੈ ॥ **ਅੰਗ – ੬੨੪**
ਧਾਰਨਾ – ਪਿਆਰੇ, ਜਬ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ, ਸੰਸਾ ਉਤਰ ਗਿਆ – ੨
ਠਾਕੁਰ ਤੁਮ੍ ਸਰਨਾਈ ਆਇਆ ॥
ਉਤਰਿ ਗਇਓ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ
ਜਬ ਤੇ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ
ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ॥
ਦੁਖ ਨਾਠੇ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਏ
ਅਨਦ ਅਨਦ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ੧ ॥
ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਕਢਿ ਲੀਨੇ ਅਪੁਨੇ
ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਮਾਇਆ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ
ਬਿਛੁਰਤ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ **ਅੰਗ – ੧੨੧੮**
ਧਾਰਨਾ – ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ
ਦੇਵਤੇ ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ।
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ ॥
ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ ॥
ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥
ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥ **ਅੰਗ – ੧੧੫੯**

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ 'ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ'। ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਆਪ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਟਰੱਕਾਂ, ਟਰਾਲੀਆਂ, ਬੱਸਾਂ, ਪੈਦਲ ਤੇ ਹੋਰ ਸਵਾਰੀਆਂ – ਸਕੂਟਰਾਂ, ਸਾਈਕਲਾਂ ਆਦਿ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ। ਜਿੰਨੇ ਕਦਮ ਕੋਈ ਚੱਲ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਹਰ ਕਦਮ ਦਾ ਫਲ ਇਕ ਯੱਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਅੱਧਾ ਫਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਜੋ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰਵਣ

ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤੇ ਗੱਜ ਬੱਜ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ –

ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਜਗ ਫਲਾ ਸੁਣਿ ਗਾਵਨਹਾਰੇ ਰਾਮ॥ ***ਅੰਗ – ੫੪੬***

ਕਈ ਕ੍ਰੋੜ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸੁਣਦੇ ਨੇ ਤੇ ਫਿਰ ਗਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਚਿਤ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ, ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰੋ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੋ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ? ਸਾਡੇ ਜਿਹੜੇ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨੇ ਜਨਮ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ, ਉਹ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ –

ਰੇ ਮਨ ਰਾਮ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ॥
ਸ੍ਰਵਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨੁ ਸੁਨਉ ਅਰੁ ਗਾਉ ਰਸਨਾ ਗੀਤਿ॥
ਕਰਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਿਮਰੁ ਮਾਧੋ ਹੋਹਿ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ॥ ***ਅੰਗ – ੬੩੧***

ਯਾਨੀ, ਪਾਪੀ ਤੋਂ ਤੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਏਂਗਾ। ਸੋ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਐ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਐ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਐਵੇਂ ਇਹਨੂੰ ਗੁਆ ਨਾ; ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਰਲੱਭ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ 'ਨਰ-ਨਰਾਇਣੀ ਦੇਹ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹਦੀ ਕਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਸੋ ਐਸੀ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਣੀਆਂ ਨੇ, ਕਬਾਬਾਂ, ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਨੇ, ਨਿੰਦਿਆ ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ ਹੈ; ਫਿਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਇਆ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜੋ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਲੋਕ ਵੀ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲੋਚਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਨਰ-ਨਰਾਇਣੀ ਦੇਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਇਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਬਚਨ ਚੱਲ ਰਹੇ ਨੇ। ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਚੱਲ ਪਏ ਕਿ ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਕਿੰਨਾ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਆਪ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਇਹ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਐਨਾ ਪਰਤਾਪ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। 'ਓਅੰਕਾਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਇਹ ਜਿਹਬਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਆ ਸਕਦੀਆਂ, ਪਾਪ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕੀ ਪੁਰਸ਼; ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਬਧਿਕ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ) ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਐਨੇ ਜਾਨਵਰ ਮਾਰੇ ਉਸ ਨੇ; ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਮਾਰ ਲਏ, ਨੱਠਣ ਵਾਲੇ ਮਾਰ ਲਏ, ਹਿਰਨ ਆਦਿ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗਿਲਾਨੀ ਆ ਗਈ; ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਪਾਪੀ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਹੋਣਾ। ਐਨੇ ਜੀਵ ਮੈਂ ਨੱਚਦੇ, ਟੱਪਦੇ, ਖੇਲ੍ਹਦੇ ਮਾਰ ਲਏ। ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਮੇਰਾ ਹਾਲ? ਸਾਧੂਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਲੇਖੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਮਾਰੇਂਗਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੇਰਾ ਮਾਸ ਨੋਚਣਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵੇਂਗਾ, ਉਹ ਵੀ ਤੇਰਾ ਮਾਸ ਖਾਂਣਗੇ। ਵੈਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ ਮਨ ਵਿਚ। ਨਾਲੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਵਾਂ।

ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੁਕਮ ਸੀ – ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾ ਖੇਲ੍ਹਣ ਦਾ। ਇਹ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਿਆ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਮੇਤ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਫੜੋ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿਓ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਹੋ ਗਈ। ਫੜ ਕੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੁੱਟਣਾ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਐਨੀਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ ਪਾਇਆ ਕਰੇ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਬੀਬੀ, ਜੋ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਰਸ ਆਇਆ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਨਰ ਦੇਹ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਦੁੱਖ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਦੇਹ ਕੰਮ ਆ ਜਾਏ ਕਿਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰ

ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਨੇ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਗਈ।

ਕਾਫੀ ਦਿਨ ਜਦ ਲੰਘ ਗਏ, ਕੋਈ ਮਹੀਨੇ, ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕੈਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਪੇਸ਼ ਕਰੋ। ਉਹ ਬੀਬੀ, ਜੋ ਮਰਦਾਵੇਂ ਭੇਸ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਦ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਤੈਂ ਐਨੇ ਜਾਨਵਰ ਮਾਰੇ ਨੇ।" ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, "ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਪਾਪ ਕਰਿਆ ਹੈ।" ਉਹਨੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਲੜਕੀ ਹਾਂ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਰ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ।" ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ?" ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, "ਦੋਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਬੇਕਸੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਮਕ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਰਦ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਗਈ; ਮੈਨੂੰ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇਹੀ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇ।" ਇਨਸਾਫ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਚੰਗਾ! ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੇਰੀ ਦੇਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤਖਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ।"

ਰਾਜਾ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਐਧਰ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਲੱਗੀ ਚੋਟ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਮਾੜਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਔਰਤ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਛਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕੈਦ ਵਿਚ ਆ ਪਈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭਜਨ ਕਰਾਂ।" ਚੰਗੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਮਾੜਾ ਬੰਦਾ ਜਦੋਂ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਵੇ ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜਿਹੜਾ ਵਿਚਾਲਲਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਮਾੜਾ ਬੰਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਲਮੀਕ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ, ਪਾਪ ਛੱਡਣ ਦਾ, ਤੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਗਨਕਾ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ – ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ, ਵਿਚਾਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸੋ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਬੜਾ ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤਪ ਦੇਖਿਆ ਉਹਦਾ, ਇਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਹਾਂ, ਉਹਨੇ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ? ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਜਾਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਾਧੂ ਨੇ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਵਾਂ। ਸੋ ਇਹ ਵੀ ਤਪ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਦੂਰ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ। ਜਦੋਂ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਇਹ ਜੀਵ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸੀ, ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਔਰਤ ਬਣ ਗਈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰੇਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਤਪ ਕਰਾਂਗਾ। ਸੋ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਬੈਠਦੀ ਸਾਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਦਵੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਤ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਫੌਜ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ, ਪਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਅਖੀਰ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਾਮਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਾਓ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਾਪਿਸ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ –

ਨਾਰੀ ਤੇ ਜੋ ਪੁਰਖੁ ਕਰਾਵੈ ਪੁਰਖਨ ਤੇ ਜੋ ਨਾਰੀ॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਸਾਧੂ ਕੋ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਤਿਸੁ ਮੂਰਤਿ ਬਲਿਹਾਰੀ॥ ***ਅੰਗ – ੧੨੫੨***

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਰਖ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਰੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਾਮਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਟੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲਿਆਓ। ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਆਏ। ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ

ਦਿਤੀ। ਉਹਨੂੰ ਅਪਾਣਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪ ਦੁਬਾਰਾ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ! ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰੀ, ਮਨ ਵਿਚ ਦਇਆ ਆਈ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ; ਕਿੱਡੀ ਪਦਵੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਸੋ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇਹੀ' ਹੈ। ਹੁਣ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਵੀ ਨਾਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਪਤਿਤ ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸੋ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ, ਚਾਹੇ ਬੀਬੀ ਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਭਾਈ ਦੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਪਵਿੱਤਰ ਨੇ। ਇਹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤੈਨੂੰ -

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ ॥
ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ ॥
ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥
ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥ ੧ ॥
ਭਜਹੁ ਗੋੁਬਿੰਦ ਭੂਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ ॥
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਾ ਏਹੀ ਲਾਹੁ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੫੯***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੁ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਓ, ਦੇਖਿਓ ਕਿਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਂ। ਏਹੀ ਲਾਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਤੈਨੂੰ ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੇਂ। ਇਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਇਹੋ ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ ਐ,
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣੇ ਦੀ - ੨, ੨.

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਬਾਕੀ ਜਿੰਨੇ ਕੰਮ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਇਹ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ -

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥
ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨***

ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ - 'ਭਜਹੁ ਗੋੁਬਿੰਦ ਭੈਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਾ ਏਹੀ ਲਾਹੁ॥' ਦੇਖਿਓ ਭਾਈ! ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਇਓ, ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਇਓ। ਇਹੀ ਲਾਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ ਲਓ -

ਜਬ ਲਗੁ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਹੀ ਆਇਆ॥
ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ॥ ***ਅੰਗ- ੧੧੫੯***

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੁਢਾਪੇ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ - ਕਿਉਂਕਿ ਬੁਢਾਪਾ ਰੋਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਜਪ ਲੈ - ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਐਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਫਲੀਭੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਬੰਦੇ ਉਤੇ; ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਗਰੀਬ, ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਵੀ ਹਿੱਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਿੱਲ ਕੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਕਬਾਬਾਂ, ਮਾਸ, ਮੱਛੀ, ਚੋਰੀਆਂ-ਚਕਾਰੀਆਂ, ਝਗੜੇ-ਝਾਵੇ; ਚਾਰ ਕੇ ਦਿਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਜਵਾਨੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗਧੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਛੜੱਪੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬੁਢਾਪੇ ਦਾ ਰੋਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਢਾਪਾ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ, ਨਾਮ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ। ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹੋ

ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਜਪ ਲੈ - 'ਜਬ ਲਗੁ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਹੀਂ ਆਇਆ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ॥' ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਦਮੀ ਨੂੰ - ਕਦੇ ਮਿਹਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਜਿਗਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਗੁਰਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਾਰਟ ਟ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਈ, ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀ ਅਧਰੰਗ ਬਗੈਰਾ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਨਾਮ ਜਪੇਂਗਾ; ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੁੰਦਾ, ਫਿਰ ਤਾਂ 'ਹਾਇ ਹਾਇ' ਕਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਨਾਮ ਜਪੀਏ ਦਾ ਵੇਲਾ ਤਾਂ ਬਚਲਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਰਾਮ ਜਪਉ ਜੀ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥
ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥ **ਅੰਗ - ੩੩੭**

ਅਟੱਲ ਤੇ ਅਮਰ ਨੇ ਧਰੂੰ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ। ਧਰੂੰ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ; ਅਮਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਨੇ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੌ ਨੇ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਿਆ। ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਐ। ਪਰ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਬੜੀ ਔਖੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਸੋਜੀ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਣ ਦਿੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਮਨ ਐਨਾ ਖਿੰਡ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕਾਗਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬੜਾ ਕੁਝ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਢੇਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ, ਸ਼ੰਕੇ, ਡਰ, ਆਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਆਦਿ ਡੈਣਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੀਆਂ ਵੱਢਦੀਆਂ ਨੇ। ਫਿਰ ਨਾਮ ਜਪੇਂਗਾ ਕਿ ਇਨਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੇਂਗਾ? ਸੋ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ॥' ਜਦੋਂ ਤਕ ਕੋਈ ਐਸੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਜਪ ਲੈ -

ਜਬ ਲਗੁ ਬਿਕਲੁ ਭਈ ਨਹੀ ਬਾਨੀ॥
ਭਜਿ ਲੇਹਿ ਰੇ ਮਨ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ॥ **ਅੰਗ - ੧੧੫੯**

ਯਾਨੀ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਤੋਤਲੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਜਿਵੇਂ ਪਪੀਹਾ 'ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ' ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਕਰ ਲੈ ਤੂੰ ਵੀ - 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ', 'ਰਾਮ-ਰਾਮ', 'ਅਲਾਹ-ਅਲਾਹ'; ਕੋਈ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਾਉ ਜੇਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਵ ਹੈ॥ **ਅੰਗ - ੧੧੬੮**

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਾਮ ਨੇ, ਸਭ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੇ। ਸਭ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਨੇ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਆਕਾਰ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਵਿਚ ਸਭ ਨੇ ਸਮਾਅ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਪ ਲੈ ਜਿਹੜਾ ਤੈਥੋਂ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਲੈ ਲੈ ਕਿਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ -

ਅਬ ਨ ਭਜਸਿ ਭਜਸਿ ਕਬ ਭਾਈ॥
ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ॥ **ਅੰਗ - ੧੧੫੯**

ਫੇਰ ਤਾਂ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਡਰੇਂਗਾ। ਫਿਰ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਕਹੇਂਗਾ? ਫੇਰ ਤਾਂ ਸਬੰਧੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੱਸ ਜਾਹ। ਓਧਰ ਉਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ -

ਮਨ ਕੀ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਰਹੀ॥
ਨਾ ਹਰਿ ਭਜੇ ਨ ਤੀਰਥ ਸੇਵੇ ਚੋਟੀ ਕਾਲਿ ਗਹੀ॥ **ਅੰਗ - ੬੩੧**

ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਅਬ ਸਾਰੁ॥
ਫਿਰਿ ਪछੁਤਾਹੁ ਨ ਪਾਵਹੁ ਪਾਰੁ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੫੯***

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਜਪੀਏ? ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਿਐ ਰਾਮੁ ਨ ਹੋਇ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੯੧***

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਜਪਿਆ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸਵਾਲ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਗਏ, ਉਥੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕਰਿਆ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਿਹੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ? ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਨੇ - ਇਕ ਨੂੰ 'ਭਗਤਿ ਜੋਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇਕ ਨੂੰ 'ਕਸ਼ਟ ਜੋਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਤੂੰ ਦੱਸ ਕਿਹੜਾ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਦੋਇ ਦੱਸ ਦਿਓ, ਜਿਹੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਮੈਂ ਅਪਣਾਅ ਲਊਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ' ਕਸ਼ਟ ਜੋਗ' ਬਾਰੇ ਦਸਦੇ ਹਾਂ; ਲਓ ਸੁਣੋ।

ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਹਿਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ - ਦਸ ਯਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਦਸ ਨੇਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਹਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਕਰੀਬਨ 26 ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਸੁਣੇਗਾ, ਤੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਬੜਾ ਚੌਕਸੀ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲੱਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਹਿਲਾ 'ਅਹਿੰਸਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨ ਮਨ ਨਾਲ, ਨਾ ਸਰੀਰ ਨਾਲ, ਨ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ, ਨ ਬਚਨ ਨਾਲ; ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਦਿਲੋਂ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ।' ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ - 'ਬੁਰਾ ਬਿਗਾਨਾ ਚਿਤਵੀਏ ਅਪਨਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏ।'

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥
ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ॥ ***ਅੰਗ - ੩੮੬***

ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਆਏਗਾ, ਬਿਗਾਨਾ ਬੁਰਾ ਨ ਚਿਤਵੇ।

ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਸਤਿ' - ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ, ਪਖੰਡ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਤੀਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - 'ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ।' ਕੋਈ ਕੰਮ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰ ਜੋ ਚੋਰੀ ਦਾ ਹੋਵੇ - ਨਾ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਚੋਰੀ ਕਰ, ਨਾ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਰ। ਪਾਪ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਡਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ, ਲੁਕਿਆ ਰਹੇਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣੂ; ਉਹਦੀ ਹੀ ਚਿੰਤਾਂ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹੇਗੀ।

ਚੌਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ' ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਅ'॥ ਜਤ ਸਤ ਆਪਣਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ।

ਪੰਜਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਧੀਰਜ'।

ਛੇਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਖਿਮਾ'।

ਸੱਤਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਦਇਆ।'

ਅੱਠਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਕੋਮਲ ਚਿੱਤ।'

ਨੌਵਾਂ 'ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ।'

ਦਸਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਸੌਚ' ਯਾਨੀ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਬਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਬਚਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ –

ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥
ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ***ਅੰਗ – ੪***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਇਹ ਦਸ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ 'ਯਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਾਂ 'ਸਮ' ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਦੂਸਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਨੇਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ 'ਤਪ' – ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਪ – ਰਜੋ ਗੁਣੀ, ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਤਪਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਦੂਸਰਾ 'ਦਾਨ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ – ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਦਾਨ, ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਦਾਨ, ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਦਾਨ। ਖਿਝ ਕੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ, ਕੁਪਾਤਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ, ਕੁਵੇਲੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਪਾਪ ਕਰਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਉਸਤਤ ਵਾਸਤੇ, ਵਡਿਆਈ ਵਾਸਤੇ, ਕਾਰਜ ਸਿਧੀ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ 'ਰਜੋ ਗੁਣੀ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਵਸਤੂ ਜਾਣ ਕੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ 'ਸਤੋ ਗੁਣੀ' ਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਇਹਦਾ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜ਼ਿਆਦਾ।

ਤੀਸਰਾ ਨੇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਸੰਤੋਖ'।

ਚੌਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਆਸਤਕ ਬੁੱਧੀ।'
ਪੰਜਵਾਂ – 'ਪੂਜਾ।'
ਛੇਵਾਂ – 'ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼।'
ਸੱਤਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ – ਜੋ ਕੁਛ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲਣਾ; ਉਲਟ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਜਾਣਾ।
ਅੱਠਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਸਾਂਤਕੀ ਬਿਰਤੀ।'। ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, Frustration ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣੀ, ਝੁੰਝਲਾਹਟ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣੀ; ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣਾ, ਧੀਰਜ ਰੱਖਣਾ।
ਨੌਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਨਿਤਨੇਮ' – ਨਿਤਨੇਮ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਖੁੰਝਾਉਣਾ। ਜੋ ਵੀ ਨਿਤਨੇਮ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।
ਦਸਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ' – ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਉਣਾ।
ਇਹ ਦੋ ਅੰਗ ਹੋ ਗਏ – ਇਕ 'ਯਮ' ਤੇ ਇਕ 'ਨੇਮ'। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਫੇਰ ਤੀਸਰਾ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਆਸਣ।' ਐਸੇ ਇਕਾਂਤ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਬਿਖਸ਼ੇਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਭਜਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਥਾਂ ਛਾਂਟ ਲੈਣੀ; ਕੋਈ ਚੌਕੀ ਬਣਾ ਲੈਣੀ, ਕੋਈ ਆਸਣ ਲੈ ਲੈਣਾ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਹੀ ਰੋਜ਼ ਭਜਨ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਥਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਨ ਇਕ ਦਮ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਚੌਥਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ' – ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਣੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਥਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਪੰਜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ' – ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ। ਮਨ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਰੋਕ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਾਉਣਾ।
ਛੇਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਧਾਰਨਾ।' ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜਨਾ। ਜੁੜਦਾ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਰੋਕ ਕੇ ਜੋੜਨਾ। ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸੇ ਦੇਣੇ ਤੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ –

ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਘਿ ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ॥ ***ਅੰਗ – ੧੦੯੬***

ਸੱਤਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਧਿਆਨ।' ਧਿਆਨ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ। ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਪ੍ਰਤੀਕ, ਸੰਪਤ ਤੇ ਅਹੰਗ੍ਰਹਿ। ਸੋ ਤਿੰਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਓ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਫਿੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ।

ਅੱਠਵਾਂ ਅੰਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਸਮਾਧ।' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਣੀ। ਜਦੋਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਭਜਨ ਕਰਕੇ ਫੁਰਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਲੈ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ 'ਕਸ਼ਟ ਜੋਗ।' ਇਹ ਔਖਾ ਹੈ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਦਸਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰੀਂ। ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਟੀਚਰ ਯਾਨੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ, ਵਪਾਰੀ ਵੀ, ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ, ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ - ਸਭ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦਾ ਫਲ ਘਟ ਹੈ, ਫਲ ਇਹਦਾ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ, ਓਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ।

ਆਪਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ 'ਭਗਤਿ ਜੋਗ' ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੌਕ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਸੁਣਿਓਂ ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਲਮ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਹਨੇ ਕੀਹਨੇ ਦੇਖਣੀ ਹੈ ਤੇ ਕੀਹਦਾ ਕੀਹਦਾ ਭਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਧਿਆਨ ਕਰੋ, ਸਾਡਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜਦੋਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਾਂਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਯਮ, ਮਨ ਰਾਖਨ ਨੀਵਾਂ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਰਹਿਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਰੱਖਣਾ। ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਤਾਂ ਕਹੋ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦਿਲੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ -

ਹਮ ਨੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥ ***ਅੰਗ - ੭੨੮***

ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ॥
ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ॥ ***ਅੰਗ - ੨੬੬***

ਨੀਵਾਂ ਪਲੜਾ ਭਾਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਵੱਡੇ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ -

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਯਮ ਮਨ ਰਾਖਨ ਨੀਵਾਂ।
ਨਿਜ ਗੁਨ ਤੇ ਨਿਰਮਾਨ ਸਦੀਵਾ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਗੁਣ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਨੇ - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਦਾ, ਕੋਈ ਇੰਜਨੀਅਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਾਇੰਸਦਾਨ, ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਤੇ ਕੋਈ ਟੀਚਰ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਵੇਂ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਜਾਵੀਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਟਰੈਕਟਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਜਾਵੀਂ, ਨੀਵਾਂ ਰਹੀ; ਨੀਵੇਂ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਲਗਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਰੁੱਖ ਉਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਫਲ ਨੀਵਿਆਂ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਗਦੇ,
ਫਲ ਨੀਵਿਆਂ, ਫਲ ਨੀਵਿਆਂ ਰੁਖਾਂ ਨੂੰ ਲਗਦੇ,
ਉਚਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਸਿੰਬਲਾ, ਸਿੰਬਲਾ-੨

ਸਿੰਮਲ ਰੁਖੁ ਸਰਾਇਰਾ ਅਤਿ ਦੀਰਘ ਅਤਿ ਮੁਚੁ ॥
ਓਇ ਜਿ ਆਵਹਿ ਆਸ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਨਿਰਾਸੇ ਕਿਤੁ ॥
ਫਲ ਫਿਕੇ ਫੁਲ ਬਕਬਕੇ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਹਿ ਪਤ ॥
ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੭੦

ਪੰਖੀ ਸਿੰਬਲ ਰੁਖ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ - ਹਰੇ ਹਰੇ ਫਲ ਦੇਖ ਕੇ, ਹਰੇ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਦੇਖ ਕੇ; ਪਰ ਫਲ ਫਿੱਕੇ ਨੇ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਬਕਬਕੇ ਨੇ, ਗਲਘੋਟੂਆ ਲਗਦਾ ਹੈ - ਫਲ ਖਾ ਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਂਝ ਸਿੰਬਲ ਉਚਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖ! ਨੀਵਾਂ ਰਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ। ਉਚੇ 'ਚ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਉਚੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ; ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਸਾਰਾ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕੱਟੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਨੀਵਾਂ ਖੇਤ ਉਸ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇਗਾ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਖੇਤ ਵਿਚ ਧਾਨ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਉਚੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਵੀ ਵੱਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਨਾ ਉਚੇ ਹੋਣ ਦਾ। ਖਜੂਰ ਉਚੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਹੀ ਵਾਸਤੇ ਛਾਉਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਤੇ ਫਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੀਵਾਂ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਠੀਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਬਾਂਸੁ ਬਡਾਈ ਬੂਡਿਆ ਇਉ ਮਤ ਡੂਬਹੁ ਕੋਇ॥
ਚੰਦਨ ਕੈ ਨਿਕਟੈ ਬਸੈ ਬਾਂਸੁ ਸੁਗੰਧੁ ਨ ਹੋਇ॥ ਅੰਗ - ੧੩੬੫

ਬਾਂਸ, ਚੰਦਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹਦੇ 'ਚ ਸੁਗੰਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਚਾ ਹੈ, ਹੰਕਾਰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ - 'ਹੰਕਾਰਿਆ ਸੋ ਮਾਰਿਆ।' ਸੋ ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਹਿਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਰੱਖਣਾ। ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਗ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਫਲਾਣਾ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪਾਠੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੰਤ ਹਾਂ, ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਨੇ। ਆਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ। ਨੀਵੇਂ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਨ 'ਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ -

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥
ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ॥ ਅੰਗ - ੭੨੮

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੋ ਸਭੁ ਕੋਇ॥
ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੂਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ॥ ਅੰਗ -੧੩੬੪

ਸਭ ਕੀ ਰੇਨੁ ਹੋਇ ਰਹੈ ਮਨੂਆ
ਸਗਲੇ ਦੀਸਹਿ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ॥
ਸਭ ਮਧੇ ਰਵਿਆ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ
ਦਾਨੁ ਦੇਤ ਸਭਿ ਜੀਓ ਸਮ੍ਹਾਰੇ॥ ਅੰਗ - ੩੭੯

ਭਾਈ, ਚੰਗਾ ਮੈਂ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਕੋਈ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਹਰ ਵਕਤ ਰੱਖੇ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਦੀ। ਕੋਈ ਔਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧਣਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਰਹਿਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਨੇਮ ਨਾਲ ਜਾਵੇ।। ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਕ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ

ਹੀ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ -

ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਸਤਸੰਗੁ ਨ ਲਭੈ
ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ਜੀਉ॥ ***ਅੰਗ - ੯੫***

ਦੂਜੋ ਨੇਮ ਜਾਇ ਸਤਿਸੰਗਤਿ॥
ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਨਿ ਮਿਲ ਪੰਗਤ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰੇ। ਏਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਥੋਂ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਜੀ - ੨
ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਹੈ - ੨, ੨.

ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਾਮ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਮਿਲ ਗਿਆ ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵੀ ਮਿਲੇਗਾ -

ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਜਿਥਹੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ ਆਨ੍ਹੇਰੁ ਗਵਾਇਆ ॥
ਲੋਹਾ ਪਾਰਸਿ ਭੇਟੀਐ ਕੰਚਨੁ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੪੪***

ਜਿਵੇਂ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿਓ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕਿੱਡਾ ਹੀ ਵਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ, ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ, ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ
ਨਾਉ ਪਾਈਐ ਮਿਲਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥
ਜਿਨ੍ ਕੈ ਪੋਤੈ ਪੁੰਨੁ ਹੈ ਤਿਨ੍ਹੀ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੨੪੪-੧੨੪੫***

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਜੋ ਨੇਮ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਵੇ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁਣੇ।

ਤੀਜੀ ਰਹਿਤ ਹੇ 'ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ'। ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਾ। ਜਗਿਆਸੂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੰਮ-ਕਾਰ, ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਭੀ ਕਰੋ, ਟੀਚਰ (ਅਧਿਆਪਕ) ਬਣ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੜ੍ਹਾਓ, ਵਪਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ਼ ਕਿਥੋਂ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਸਾਨੂੰ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਦੇਖੋ, 'ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ' ਮਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ-

ਸੋ ਇਕਾਂਤੀ ਜਿਸੁ ਰਿਦਾ ਥਾਇ॥ ***ਅੰਗ - ੧੧੮●***

ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਾਂਗੇ, ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਚਿਤਵਾਂਗੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ 'ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ' ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਲਖਈ ਨਾਹਿਂ॥
ਏਕੋ ਬਿਆਪਕ ਸਭ ਘਟ ਮਾਹਿਂ। ***ਅੰਗ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਚਿਤ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸਤਿ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਇਕ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਓ', ਪਰ ਇਹ ਬਚਨ ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਚਮੁੱਚ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੇ। ਮਾੜਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ, ਮੰਦਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹੀਏ,
ਸਭ ਘਟਿ ਰਾਮ ਵਸਦੈ - ੨.
ਫਰੀਦਾ ਖਾਲਕੁ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਲਕ ਵਸੈ ਰਬ ਮਾਹਿ ॥
ਮੰਦਾ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ਜਾਂ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੮੧***

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇਖਣਾ।

ਚੌਥਾ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਆਸਨ।
'ਚੌਥੋ ਆਸਨ ਸਮਝਹੁ ਚਿਤ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ, ਗ੍ਰੰਥ)***

ਆਪਣਾ ਜਿਹੜਾ ਚਿਤ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਆਸਣ ਬਣਾ ਲਓ, ਇਹਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰੋ -

ਕਰਹਿ ਗੁਬਿੰਦ ਵਿਖੈ ਥਿਤ ਬ੍ਰਿੱਤ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ, ਗ੍ਰੰਥ)***

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਓ, ਨੱਠਣ ਨਾ ਦਿਓ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ।

ਪੰਜਵੀਂ ਰਹਿਤ 'ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ' ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ, ਰੇਚਕ। ਇਕ ਖਿੱਚਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਨੂੰ, ਇਕ ਰੋਕਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁਆਸ ਛੱਡਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ -

ਪੂਰਕ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨ ਸਭੈ ਕਰਖ ਕਰ ਲੇਯ॥
ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਬਚਨ ਸਾਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 'ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 'ਭਗਤਿ ਜੋਗ' ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ 'ਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰੀ ਜਾਣੇ ਨੇ, ਖਿਚੀ ਜਾਣੇ ਨੇ, ਖਿਚੀ ਜਾਣੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਬਚਨ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ -

ਬਚਨ ਸੁਨ ਸਮਝੀ ਵਸਤ, ਜੋ ਰਿਦੈ ਸਦਾ ਥਿਰ ਕੇਯ॥
ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਜਿਹੜਾ ਬਚਨ ਹੁਣ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਸਮਝ ਲਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਣਾ -

ਕਰ ਅਭਯਾਸ ਨ ਤਹਿ ਪਰਹਰੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਉਂ ਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਉ, ਸਗੋਂ ਇਹਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਪਕਾਉਂਦੇ ਜਾਓ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ - ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ। ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਬਹਿਰੰਗ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਤਰੰਗਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਬੋਲੋ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ, ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੋ, ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੋਚੋ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ; ਤੀਜੀ ਰਹਿਤ ਕਿਹੜੀ ਸੀ, ਚੌਥੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ। ਫੇਰ -

ਸਦ ਠਹਰਾਵਨ ਮਨ ਮਹਿੰ ਕਰੈ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾ ਲਵੇ। ਜੋ ਕੁਛ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਕਰੋ, ਐਵੇਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਨਾ ਇਹਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ -

ਕੁੰਭਕ ਦੂਜੋ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਇਹ ਕੁੰਭਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ। ਫਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੀਜਾ - ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ। ਇਹਨੂੰ ਰੇਚਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ; ਬਾਹਰ ਕੱਢਣੀਆਂ ਨੇ ਬੁਰਿਆਈਆਂ। ਸਾਹ ਜਿਵੇਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਈ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪੂਰਕ ਰੇਚਕ ਕੁੰਭਕ ਦਾ ਸਾਹ

ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਨਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ॥
ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ॥ ***ਅੰਗ - ੭੫੫***

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿੰਦਿਆ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਚੁਗਲੀ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਈਰਖਾ ਛੱਡ ਦਿਓ -

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ
ਤਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ॥ ***ਅੰਗ - ੩੦੮***

ਛੱਡ ਦਿਓ ਈਰਖਾ -

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥
ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ॥ ***ਅੰਗ - ੩੮੬***

ਨਹੀਂ ਦੁਖੀ ਹੋਵੋਂਗੇ। ਨਾ ਰੱਖੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ - ਚਿਤ ਵਿਚ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਣੋ। ਉਹ ਬਾਤ ਸੁਣ ਕੇ ਛੱਡਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਬਣਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਆਹ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਆਹ ਵੀ ਚੱਡ ਦਿਓ। ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਛੱਡਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਹ ਰੇਚਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਜੇ ਤਜਨਾ ਕਹਾ।
ਤਹਿਂ ਤਜ ਦੇਯ ਹੋਤ ਸੁਖ ਮਹਾਂ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਉਹਨੂੰ ਤਜ ਦੇ, ਫੇਰ ਮਹਾਨ ਸੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਛੇਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ 'ਧਿਆਨ' ਦਾ। ਓਧਰ ਕਸ਼ਟ ਜੋਗ ਵਿਚ ਵੀ ਛੇਵਾਂ 'ਧਿਆਨ' ਦਾ ਤੇ ਏਧਰ ਭਗਤਿ ਯੋਗ ਵਿਚ ਵੀ ਛੇਵਾਂ ਧਿਆਨ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਸੁਣਦਾ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ, ਗਾਉਂਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਵੇ, ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਵੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ -

ਸਬਦ ਅਰਥ ਮਹਿਂ ਰਾਖਹਿ ਧਯਾਨਾ॥
ਫੁਰਨ ਨ ਦੇਹਿ ਸੰਕਲਪ ਅਪਾਨਾ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧-੧੧੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ***

ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ - ਕਦੇ ਇੰਡੀਆ 'ਚ, ਕਦੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਕਦੇ ਘਰ, ਕਦੇ ਦਫਤਰ, ਕਦੇ ਕਿਤੇ-ਕਦੇ ਕਿਤੇ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣਾ ਬੜੀ ਔਖੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਸੰਤ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਬੋਲ ਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਕਰ।

"ਕੀ ਇਉਂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?"

"ਨਹੀਂ ਜੀ, ਇਉਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।"

"ਹੁਣ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਤੇਰੀ ਸੁਰਤੀ ਟਿਕ ਜਾਵੇਗੀ।"

"ਜੀ ਹੋਰ ਜੁਗਤ ਦੱਸੋ।"

"ਭਾਈ, ਤੂੰ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰ ਕਿ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਲਗ ਕੰਨਾਂ ਆਦਿ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇਖੀ ਜਾਇਆ ਕਰ।"

"ਜੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਹਾਂ ਦੀ ਜੁਗਤੀ?"

"ਭਾਈ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਿਆ ਕਰ, ਫੇਰ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾ ਲੈ, ਫਿਰ ਤੇਰੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ।"

ਖਸ਼ਟਮ ਧਯਾਨ ਅੰਗ ਸੁਨ ਜੈਸੇ।
ਪਢਨ ਸੁਨਨ ਗੁਰ ਬਚ ਬੈਸੇ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੧-੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

'ਸਬਦ ਅਰਥ ਮਹਿਂ ਰਾਖਹਿ ਧਯਾਨਾ। ਫੁਰਨ ਨ ਦੇਹਿ ਸੰਕਲਪ ਅਪਾਨਾ।' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾ ਫੁਰਨ ਦੇਵੇ - ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ।

ਸਪਤਮ ਅਹੈ ਧਾਰਨਾ ਅੰਗਾ।
ਤਹਿਂ ਸਰੂਪ ਸੁਨੀਯੇ ਰੁਚ ਸੰਗਾ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸੱਤਵੀਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈ 'ਧਾਰਨਾ'। ਉਹ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ - ਰੁਚੀ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੇਰੀ ਰੁਚੀ ਨਾ ਹੋਈ, ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ 'ਤੇ ਗੱਲ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ। ਸੋ, ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਭਾਈ-

ਮਨ ਸੰਕਲਪ ਵਿਖੈ ਜੇ ਜਾਵੈ।
ਪੁਨ ਤਹਿ ਰੋਕ ਸਬਦ ਮਹਿਂ ਲਾਵੈ॥ ***ਪੰਨਾ - ੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਦ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚ ਮਨ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ - ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਦਾ, ਜਦੇ ਈ ਰੋਕ ਲਵੇ। ਮੁੜ ਕੇ ਜਿਥੋਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ। 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਸਾਰਾ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ, 'ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ।' ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਮੁਕ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹ। ਜਿਹੜੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਨੱਠ ਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਫਿਰ ਲਗ ਜਾ। ਇਹ ਮਨ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਹੈ - ਵਾਰ-ਵਾਰ। ਇਹਨੂੰ 'ਧਾਰਨਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫਿਰ ਟਿਕਾਉ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਬ ਮਨ ਟਿਕਿਓ ਘਰੀ ਦੋ ਚਾਰਾ।
ਤਹਿ ਕੋ ਨਾਮ ਸਮਾਧ ਉਚਾਰਾ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਦੋਂ ਮਨ ਇਕ ਘੜੀ (25 ਮਿੰਟ) ਟਿਕ ਗਿਆ, ਦੋ ਘੜੀਆਂ (50 ਮਿੰਟ) ਟਿਕ ਗਿਆ, 100 ਮਿੰਟ ਟਿਕ ਗਿਆ, ਫਿਰ 'ਤਹਿ ਕੋ ਨਾਮ ਸਮਾਧ ਉਚਾਰਾ' ਉਹਨੂੰ 'ਸਮਾਧੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੈ ਜਬ ਲਗੀ ਸਮਾਧ।
ਤਿਸਹਿ ਵਧਾਵਹਿ ਤਨ ਮਨ ਸਾਧ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਦੋਂ ਸਮਾਧੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਇਸਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਵਧਾਓ - ਇਸਨੂੰ। ਇਹ ਸਮਾਧੀ ਓਨੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਜਿੱਡੀ 'ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ' ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਹ ਖਿੱਚ-ਖਿੱਚ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਉਹਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਸਟ ਜਾਮ ਮਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੈ ਜਬ।
ਪੂਰਨ ਹੋਤ ਸਮਾਧ ਭਲੇ ਤਬ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਜਦੋਂ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਲੱਗੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸਮਾਧੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਭਗਤ ਜੋਗ ਇਹ ਜਾਨੀਏ ਕਲਿ ਮਹਿ ਪੰਥ ਸੁਖੇਨ।
ਪੰਨਾ - ੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ. ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ ਦੁਸਤਰ ਅਹੈ ਹੋਇ ਨ ਜੇਨੰ ਕੇਨ। ***ਪੰਨਾ - ੧੧੨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੁ, ਪ੍ਰ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਓਹ ਪਹਿਲਾ ਰਸਤਾ (ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ' ਦਾ ਅਸੀਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਹਿੰਸਾ ਆਦਿ ਦਸ ਅੰਗ ਦੱਸੇ ਸੀ, ਦਸ ਨੇਮ ਦੱਸੇ ਸੀ - ਆਸਣ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ, ਧਾਰਨਾ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਅੰਗ ਦੱਸੇ ਸੀ, ਸਾ-ਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਨਿਰ-ਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ, ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਨ! ਇਹ ਤੂੰ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰ ਲੈ, ਯਾਦ ਕਰ ਲੈ। ਦੋਇ ਰਸਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਉਥੇ। ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ - ਕਰ ਲੈ।"

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੋ ਭਾਈ -

ਧਾਰਨਾ - ਐਸੋ ਕਰ ਸੰਨਿਆਸਾ,
ਰੇ ਮਨ, ਐਸੋ ਕਰ ਸੰਨਿਆਸਾ - ੩

ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰਿ ਸੰਨਿਆਸਾ।
ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਭੈ ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ
ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ। ***ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦***

ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਲੋਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡਦੇ ਨੇ, ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਇਕੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਬੀਆਂ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਦੀਆਂ ਨੇ, ਕੇਸ ਮੁੰਨ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਰੋਡੇ-ਭੋਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਬਸਤਰ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਹਿਨਦੇ ਨੇ। ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੀ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸੰਨਿਆਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਖੋ, ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ -ਬੀਬੀਆਂ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ, ਭਾਈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। 'ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਭੈ ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ.............॥' ਜਿਹੜੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਨੇ - ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਅੰਦਰ; ਕੋਠੀਆਂ ਨੇ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਜੰਗਲ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਗ ਜਾਓ। 'ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ॥' ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਓ ਕਿ ਐਹ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰੱਖੋ -

ਫਰੀਦਾ ਕਿਥੈ ਤੈਡੇ ਮਾਪਿਆ ਜਿਨੀ ਤੂੰ ਜਣਿਓਹਿ॥
ਤੈ ਪਾਸਹੁ ਓਇ ਲਦਿ ਗਏ ਤੂੰ ਅਜੈ ਨ ਪਤੀਣੋਹਿ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੮੧***

ਵੈਰਾਗ ਕਰੋ, ਉਦਾਸ ਰਹੋ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਾ ਆਓ, ਵਰਤੋ ਸਭ ਕੁਛ। ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਚਾਕਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਾ ਆਓ, ਚਿੱਤ 'ਚ ਉਦਾਸੀ ਰੱਖੋ। ਫਿਰ -

ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ ਜੋਗ ਕੋ ਮੱਜਨੁ ਨੇਮ ਕੇ ਨਖਨ ਬਢਾਓ॥ ***ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਿਰ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜਤਿ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਜਟਾਂ ਤਾਂ ਮੈਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਵਿਚ ਜੂੰਆਂ ਭੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਔਖੀਆਂ ਨੇ ਸੰਭਾਲਣੀਆਂ ਪਰ ਇਹ ਜਤ ਗੁਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰਤਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ -

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਬਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਤ ਰਾਮ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਛੇ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਉਚਾ ਸੀ, ਸੁਹਣਾ-ਸੁਨੱਖਾ ਐਨਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਰੱਬ ਨੇ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ

ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਬਾ ਜਾਨ! ਮੈਂ, ਔਹ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਪਾਹੀ ਹੈ, ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਫੌਜ ਦਾ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਦਿਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਊਂਗੀ - ਜਿੱਦ ਪੈ ਗਈ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਅੱਗਾ-ਪਿੱਛਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਚਲੋ ਇਸਨੂੰ ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜਾਗੀਰਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਦੇਣੀਆਂ ਨੇ, ਮੈਂ ਹੀ ਵੱਡਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਸੰਦ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ।

ਸੰਤ ਰਾਮ ਦਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਜੀ ਇਕ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਪਈ ਤੇ ਆ ਕੇ ਸੰਤ ਰਾਮ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਦੇਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਸੰਤ ਰਾਮ ਜੀ! ਮੁਬਾਰਕ ਹੋਵੇ, ਵਧਾਈਆਂ।" ਸੰਤ ਰਾਮ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਿਆ, "ਕੀ ਗੱਲ ਐ?" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਰਿਹਾ ਹੈ ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਮ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਨੇ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਿੱਤਰ! ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ; ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਜਤਿ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਚਾਹੀਦੀ?" ਉਥੋਂ ਹੀ ਦੌੜ ਗਿਆ।

ਐਧਰ ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਰਾਮ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਸੋ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿਸ਼ੌਰ ਵਿਖੇ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਹਥਕੜੀ ਲਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਿਆ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ? ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ - ਪੰਜਾਬ ਦਾ।" ਸੰਤ ਰਾਮ ਕਹਿੰਦਾ, "ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ! ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਤਿ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਟਲ ਸਕਦਾ।"

ਅਖੀਰ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਕਟਵਾ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕਟਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ। ਸੋ ਥਾਲ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਏ। ਲੜਕੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਸਿਰ ਸਵਾ ਗਿੱਠ ਉਚਾ ਉਠ ਗਿਆ। ਉਹ ਹੱਥ ਉਪਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਿਰ ਸਵਾ ਗਿੱਠ ਹੋਰ ਉਚਾ ਉਠ ਜਾਵੇ। ਦਰਬਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਦੇਖ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਨੇ, ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿ ਭਾਈ, ਆਹ ਜਟਾਂ ਬਣਾਓ ਜਤਿ ਦੀਆਂ, ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ ਜੋਗ ਕੋ ਮੱਜਨੁ........।' ਇਸ਼ਨਾਨ ਜਿਹੜੇ ਕਰਨੇ ਨੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੇ ਕਰੋ।

'...............ਨੇਮ ਕੇ ਨਖਨ ਬਢਾਓ।' ਨਿਤਨੇਮ ਰੋਜ਼ ਕਰਨਾ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਦੱਸਿਆ ਰਸਤਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਤਨੇਮ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਖੁੰਝਾਉਣਾ। ਜੇ ਨਿਤਨੇਮ ਖੁੰਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਮੈਲ ਪੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨੇਮ ਦੇ ਨਖਨ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸਹੁ ਨਾਮ ਬਿਭੂਤ ਲਗਾਓ। ***(ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦)***

ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਗਿਆਨ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ -

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥
ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੮੨***

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਓ ਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਓ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਬਿਭੂਤੀ ਲਗਾਓ; ਸੁਆਹ ਮਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਰਾਮ, ਅਲਹ ਅਲਹ ਕਰੋ, ਇਹ ਬਿਭੂਤੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਗਾਓ। ਫਿਰ-

ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦

ਹੁਣ ਖਾਣਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਕਲ੍ਹ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਚਾਰ ਪਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਛਕਿਆ ਕਰੋ। ਇਹਨੂੰ 'ਅਲਪ ਅਹਾਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਫਿਰ ਨੀਂਦ ਜਿਹੜੀ ਹੈ - ਬੰਦੇ ਦੀ ਨੀਂਦ ਛੇ ਘੰਟੇ, ਔਰਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੱਤ ਘੰਟੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ੮ ਘੰਟੇ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ੯ ਘੰਟੇ ਹੈ। ਨੌਂ ਘੰਟੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨੀਂਦ ਹੋਰ ਘਟਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ, ਦਇਆ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਖਿਮਾ ਧਾਰੋ।

ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਨਿਰਬਾਹਿਬੋ ਹ੍ਵੈਬੋ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤਿ॥ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦

character (ਆਚਰਣ) ਸ਼ੁਭ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਠਾਈਂ ਨਾ ਫਿਰੋ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਠ ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਸਿਉ ਲਯਾਵੈ॥ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦

ਇਹ ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਹੋਰ ਛੱਡ ਦਿਓ ਅਤੇ ਛੇਵਾਂ - ਹੱਠ ਛੱਡ ਦਿਓ।

ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੋ ਦਰਸੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪਾਵੈ। ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦

ਕਿੱਡੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਨੇ ਇਹ ਪੰਜੇ ਚੀਜ਼ਾਂ। ਇਕ ਮੋਹ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ - ਕਿੱਡਾ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ।

ਇਕ ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ, ਇਕ ਰਮਣੀਕ ਥਾਂ ਦੇਖੀ, ਖੂਹ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੇ ਤੇ ਹਰਟ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਾ ਕੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੋਹਣੀ ਥਾਂ ਸੀ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਆ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾ ਦੇਈਏ। ਸੋ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ - ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ, ਲੱਸੀ, ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿੱਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬਜ਼ੁਰਗਾ! ਤੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ ਹੈ, ਚਿਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ; ਤੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਕਰ ਦੇਈਏ? ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਿਗੜ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਹੀ ਛਕਾਇਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਲਗ ਗਏ।" ਮਹਾਰਾਜ ਹੱਸਣ ਲਗ ਗਏ। ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਬਜ਼ੁਰਗਾ! ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ।" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਮੁਕਤੀ-ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਜਿਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਰ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ, ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਮੁਕਤੀ, ਇਹ ਉਧਾਰ ਰਿਹਾ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ।" 'ਚੰਗਾ ਭਾਈ' ਕਹਿ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੁਬਾਰਾ ਆਏ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਪਰਲਾ ਬਲਦ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੰਦਰਲੇ ਬਲਦ ਨੂੰ ਆਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਮੂਹਰੇ। ਜਿਥੇ ਹਲਾਈਂ ਮੁੜਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਨੱਠ ਕੇ ਮੁੜ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕਾਕਾ! ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਜੀ ਉਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਕਰ ਲਈਏ ਇਸ ਬਲਦ ਨਾਲ?" ਬਲਦ ਖੜ੍ਹਾਅ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਤੂੰ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਬਲਦ ਬਣ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤੈਨੂੰ ਮੁਕਤ?" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਗਰੀਬ ਨੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਮਰ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਚੱਲ ਲੈਣ ਦਿਓ ਅਜੇ ਮੈਨੂੰ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਫੇਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੱਤਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਭਾਈ ਉਹ ਬੈਲ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?" ਕਾਕਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਫਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।" ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬਜ਼ੁਰਗਾ! ਕਿਉਂ! ਹੁਣ ਦੱਸ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਕਰ ਦੇਈਏ?" ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਔਲਾਦ ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਗੰਦੀ ਹੈ; ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਐਨੀ ਕੁ ਜਿੰਦੀ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ। ਚੋਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਭੌਂਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ। ਪੁਰੇ ਦੀ ਹਵਾ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਨੀਂਦ ਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਭੌਂਕਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ, ਚੋਰ ਮੈਨੂੰ ਡੰਡੇ ਮਾਰਦੇ ਨੇ। ਆਹ ਦੇਖੋ, ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਵਿੰਗੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫਿਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦੇਈਏ?" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਗਰੀਬ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਬੱਚੇ, ਚੋਰ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਚੱਲ ਮਰਦਾਨਿਆਂ, ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ।" ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਜੂਨ ਉਹਨੇ ਸੱਪ ਦੀ ਪਾ ਲਈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਣ ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਘਰ ਮਿਲੂਗਾ।" ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ, 'ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਔਹ ਦੇਖ, ਗੰਦੀ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਸੁੰਡ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਡੱਕੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੁੰਡ ਬਣ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤੇਰੀ? ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਉਧਾਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ ਸੀ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਨਿਆਣੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਨੇ, ਦਾਲ ਖਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਬਚਦੀ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਹੀ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਨਾਲੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ - ਪੋਤੇ ਪੋਤੀਆਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਇਹਨੇ ਜਾਣਾ।, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿ ਕੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਇਹਦੇ ਉਤੇ।" ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ, ਉਹਨੇ ਦਿੱਬ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ, ਸੁਰਤਿ ਆ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਦੇਖ, ਮੋਹ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਭਿਆਨਕ ਜਨਮ ਤੂੰ ਧਾਰੇ ਨੇ, ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਐਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਦੱਸ ਕਿੰਨਾ ਅਨੰਦ ਹੈ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ।"

ਸੋ ਇਉਂ ਇਹ, ਇਕ ਚੋਰ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਠ ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਸਿਉ ਲਯਾਵੈ॥

ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੋ ਦਰਸੈ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹਿ ਪਾਵੈ॥ ***ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦***

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ, ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾ ਖਾਇਆ ਕਰ -

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ॥
ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ॥ ***ਅੰਗ - ੧੬***

ਇਸ ਲਈ ਛੱਡ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ -

ਪਰਹਰਿ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਝੂਠੁ ਨਿੰਦਾ
ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਅਹੰਕਾਰੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥
ਤਜਿ ਕਾਮੁ ਕਾਮਿਨੀ ਮੋਹੁ ਤਜੈ
ਤਾ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਵੈ ॥
ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਤ ਦਾਰਾ
ਤਜਿ ਪਿਆਸ ਆਸ ਰਾਮ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੧

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਰਹਿਤਾਂ ਨੇ ਭਾਈ। ਬਾਦ ਵਿਵਾਦ ਛੱਡ ਦੇ, ਐਵੇਂ ਨਾ ਝਗੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾਇਆ ਕਰ, ਝੂਠਾ ਹੀ ਲੜੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਛੋਡਿ ਆਪਤੁ ਬਾਦੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ਮਾਨੁ ਸੋਈ ਜੋ ਹੋਗੁ॥
ਬਾਦੁ ਬਿਬਾਦੁ ਕਾਹੂ ਸਿਉ ਨ ਕੀਜੈ॥
ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਰਸਾਇਨੁ ਪੀਜੈ॥ ਅੰਗ - ੧੧੬੪

ਸੋ ਇਹ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ 'ਚ ਰਹੋ, ਸਾਰੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰੋ। ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਖਿਡੌਣਾ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਕੋਠਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

ਸੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਕਾਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਹੈ - 3781 ਤੇ ਮੈਂ ਦੱਸੀ ਜਾਵਾਂ, ਜੀ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ 3781 ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਦੱਸ ਕੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਕਹੀ ਜਾਵਾਂ, ਜੀ 3781 ,ਕੋਠੀ ਦਾ ਨੰਬਰ ਹੈ 781, ਉਹ ਪੁੱਛਣ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਉਂ ਕੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਕੋਠੀ ਦਾ ਹੀ ਨੰਬਰ ਦੱਸੀ ਜਾਵਾਂ - 781; ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਹਿੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਕੋਠੀ ਦਾ ਨੰਬਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕੋਠੀ ਦਾ ਨੰਬਰ 781 ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਜਾਵਾਂ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਇਕ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸਰੀਰ ਹੰਢਾਅ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ-

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ ॥ ਅੰਗ - ੧੭੬

ਕਦੇ ਸੱਪ ਦਾ ਵੀ ਸਰੀਰ ਮਿਲਿਆ, ਕਦੇ ਬਲਦ ਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਕੀੜੇ ਦਾ, ਕਦੇ ਮਿਰਗ ਦਾ, ਕਦੇ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਦਰਖਤ ਵੀ ਬਣੇ, ਕਦੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਬਣੇ - ਇਸ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝੋ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਸਰੀਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ 25 ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਨੱਕ ਆਦਿ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ; ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜ ਹਵਾ ਨੇ; ਫਿਰ ਮਨ ਹੈ, ਚਿਤ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਹੰਭਾਵ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਉਪਰ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਜਿਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੈਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਰੱਬ ਨੇ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਿਲਣਾ; ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ। ਪਹਿਲਾ ਸਮਝ, ਤੂੰ ਹੈਂ ਕੀ? ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ 'ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ' ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤੋਂ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਚਾਹੇ 'ਭਗਤਿ ਯੋਗ' ਹੈ, ਚਾਹੇ 'ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ' ਹੈ; ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਦੁਆਰਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਪਤ ਹੈ; ਉਹਨੂੰ sixth sense ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲੇ। ਬਿਅੰਨ ਅੱਖੜੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਪਤ ਰੱਖਿਆ, ਦੇਹੀ ਵਿਚ, ਦੁਆਰਾ ਦਸਵਾਂ - ੩

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥
ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥
ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥
ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੫੪***
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ***ਅੰਗ - ੯੪੭***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਰੱਬ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਆਉਣਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸਫਲ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈਂ - ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇਰੀ ਦੇਹੀ। ਕੀ ਐ! ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਹੱਡ ਵਿਕਦੇ ਨੇ, ਚੰਮ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਗ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੀਂ -

ਨਰੂ ਮਰੈ ਨਰੁ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਪਸੂ ਮਰੈ ਦਸ ਕਾਜ ਸਵਾਰੈ॥ ***ਅੰਗ - ੮੭੦***

ਤੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਪੀਂਦਾ ਹੈਂ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਪਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਗੰਦੀ ਚੀਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਦੇਖਣਾ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸਨੂੰ -

ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਰਕਤੁ ਪਰੇਟੇ ਚਾਮ॥
ਇਸੁ ਊਪਰਿ ਲੇ ਰਾਖਿਓ ਗੁਮਾਨ॥ ***ਅੰਗ - ੩੭੪***

ਇਸ ਦੇਹੀ 'ਚ ਹੈ ਕੀ? ਬਿਸ਼ਟਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਹੱਡੀਆ ਨੇ, ਖ਼ੂਨ ਪਿਆਂ ਹੈ, ਪਾਕ ਪਈ ਹੈ, ਮੈਲ ਪਈ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੋਮਾਂ ਥਾਣੀਂ ਹਰ ਵਕਤ ਮੈਲ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਗੁਮਾਨ ਕਰੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈਂ? ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਏਕ ਵਸਤੁ ਬੂਝਹਿ ਤਾਂ ਹੋਵਹਿ ਪਾਕ॥
ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਾਪਾਕ॥ ***ਅੰਗ - ੩੭੪***

ਯਾਨੀ ਜੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬੁੱਝ ਲਿਆ 'ਆਤਮ ਤੱਤ' ਨੂੰ, ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਉਸ ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਆਤਮ ਤੱਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣ ਗਿਆ; ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਤੇਰਾ ਚਰਨ ਟਿਕੇਗਾ, ਧਰਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ; ਜਿਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇਂਗਾ, ਉਹ ਜਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਹਾਂ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੈਂ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਗੰਦ ਮੂਲ ਦਾ ਥੈਲਾ ਹੈਂ। ਇਹ ਜੀਵ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਬਾਰ-ਬਾਰ; ਆਤਮ ਤੱਤ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹੀ ਤਾਲਾ ਲਾ ਦਿਤ, ਹੁਣ ਇਹ ਜੰਗਾਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਲਾ। ਕੀ ਪਤਾ, ਤਾਲਾ ਕਦੋਂ ਦਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਖਰਬ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰੋੜ ਖਰਬ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਰਬ ਖਰਬ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜੀ ਗਈ, ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤਾਲਾ ਲਗ ਗਿਆ।

ਥਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ॥
ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ॥ ਅੰਗ - ੪

ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ, ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਡਾ ਜਨਮ; ਬੜਾ ਹੀ ਸ਼ੁਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੰਗੇ ਹੀ ਭਾਗ ਸੀਗੇ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਲਗ ਗਏ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਇਸ ਤਾਲੇ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ? ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਲੋੜ? ਜੇ ਤਾਂ ਬੰਦ ਰਹਿ ਗਿਆ ਫਿਰ -

ਇਸੁ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਚੂਕੈ ਸੋ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ॥ ਅੰਗ - ੧੦੭੫

ਫਿਰ ਤੂੰ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਰਮਦਾ ਫਿਰੇਂਗਾ। ੮੪ ਲੱਖ ਟਿੰਡ ਹੈ ਇਕ ਖੂਹ ਦੀ; 42 ਲੱਖ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ 42 ਲੱਖ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਹੇਠਾਂ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਟਿੰਡ ਸ਼ਿਖਰ ਆਈ ਤੇ, ਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਪਾਣੀ 'ਚੋਂ, ਤਾਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਬਾਹਰ ਤੇ ਜੇ ਟਿੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਿੰਬੜਿਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਟਿੰਡ ਕਦ ਮੁੱਕਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਾਰੀ ਆਊ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਕੁਛ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਕੁੱਤਾ ਬਿੱਲਾ ਬਣ ਜਾਵਾਂ - ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਇਉਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਜਾਵਾਂ, ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਣ ਜਾਵਾਂ ਪਰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਂ। ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਬਣੇਂਗਾ ਜੇ ਹੁਣ ਦਾਨ ਕਰੇਂਗਾ, ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਜੇ ਦਾਨ ਨਾ ਕਰਿਆ, ਅਗਾਹਾਂ ਭੀ ਭੁੱਖਾ ਮਰੇਂਗਾ। ਜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਢਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਖੇਤੀ ਬੀਜ ਲੈ ਨਾਮ ਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਹੁਣਿ ਵਤੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਬੀਜਿਓ ਅਗੈ ਭੁਖਾ ਕਿਆ ਖਾਏ॥ ਅੰਗ - ੪੫੦

ਸੋ ਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁੰਜੀ ਪੁੱਛ ਲੈ, ਕਿਥੇ ਹੈ ਕਿਉਨਕਿ ਜੰਗਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜਿੰਦਾ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਨਹੀਂ ਤੈਥੋਂ -

ਜਿਸ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਿਨਿ ਦੀਆ ਤਾਲਾ ਕੁੰਜੀ ਗੁਰ ਸਉਪਾਈ॥
ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ॥ ਅੰਗ - ੨੦੫

ਨਾ ਤਾਂ ਜਿੰਦਾ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈਲ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲਵੇਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਨਾਮ ਦੀ ਚਾਬੀ ਲੈਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ ਤੈਨੂੰ। ਜੁਗਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਦਾ ਖੁਲ੍ਹੇਗਾ। ਸੋ ਉਹ ਹੈ -

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ॥ ਅੰਗ - ੯੫੪

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹਣੇ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਲੈ, ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਇਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਧਾਰ ਲੈ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਚਾਬੀ ਲਾ ਲੈ, ਫੇਰ ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਜਦੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਹਾਂ ਭਾਈ! ਉਥੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹੋਣਗੇ ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੇ, ਧੁਨੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹਨੂੰ 'ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - 'ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ॥' ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ ਉਥੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ - ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ -

ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ॥ ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਫੇਰ -

ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ॥ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ ਨਾਉ॥ ਅੰਗ - ੧੨੫੬

ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਸੁਣਦੀਆਂ ਨੇ -

ਹਰਿ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ॥ ਅੰਗ - ੯੨੨

ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜੀਉ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ, ਤੇ ਪਉਣ ਦਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵਾਜਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ -

ਧਾਰਨਾ - ਵੱਜਦਾ ਹੈ ਵਾਜਾ, ਪਉਣ ਦਾ ਵਜਾਇਆ -੨

ਹਰਿ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥
ਵਜਾਇਆ ਵਾਜਾ ਪਉਣ ਨਉ ਦੁਆਰੇ ਪਰਗਟੁ ਕੀਏ ਦਸਵਾ ਗੁਪਤੁ ਰਖਾਇਆ ॥
ਅੰਗ - ੯੨੨

ਦਸ ਪੌਣਾਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੇ। ਦਸਾਂ ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਰੀਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ, ਪੰਜ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ। ਸੋ ਉਹ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਪਤ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਜਿਹਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਆ ਕੇ ਭਾਵਨੀ ਲਾਵੇ, ਪਿਆਰ ਲਾਵੇ –

ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ ਇਕਨਾ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦਿਖਾਇਆ॥ ਅੰਗ – ੯੨੨

ਜਦ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਜੁਗਤਿ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ – ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦਸਵਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਦਿਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ –

ਤਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ ਨਵ ਨਿਧਿ
ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਪਾਇਆ॥ ਅੰਗ – ੯੨੨

ਅੰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਥੇ, ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ–

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਪਿਆਰੈ ਜੀਉ
ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ॥ ਅੰਗ – ੯੨੨

ਇਸ ਥਾਂ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ –

ਸਭੈ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ ਰਾਮਾ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਬੋਲੈ ਰੇ॥ ਅੰਗ – ੯੮੮

ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਛੇਵੀਂ sence ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤੀਸਰਾ ਨੇਤਰ, ਤੀਸਰਾ ਤਿਲ, ਸ਼ਿਵਨੇਤਰ, ਬਿਅੰਨ ਅੱਖੜੀਆਂ ਜਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਉਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ –

ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ ਘਾਟੀ॥
ਊਪਰਿ ਹਾਟੁ ਹਾਟ ਪਰਿ ਆਲਾ ਆਲੇ ਭੀਤਰਿ ਥਾਤੀ॥ ਅੰਗ – ੯੭੪
ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ॥
ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਰਣੈਹਾਰੈ ਸਾਜੇ ॥
ਦਸਵੈ ਪੁਰਖੁ ਅਤੀਤੁ ਨਿਰਾਲਾ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ਅੰਗ – ੧੦੩੯

ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਉਹਦੀ ਜੁਗਤਿ ਇਹ ਹੈ ਭਾਈ ਕਿ ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਦਸਵੇਂ ਦੀ ਇਹਨੂੰ ਸੁਰਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਨੌਂ ਘਰ ਦੇਖ ਜੋ ਕਾਮਣ ਭੂਲੀ,
ਵਸਤ ਅਨੂਪ ਨ ਪਾਈ ਜੀ – ੨

ਇਹ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੌਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਨੱਠਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿੰਦਿਆ, ਜੀਭ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖਪ-ਖਪ ਮਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਥਾਈਂ ਨੱਠਿਆ ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਬਾਹਰ। ਇਉਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਇਕ ਪੰਛੀ ਸੀ, ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਇਕ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਉਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਸੀ ਜਿਧਰ ਬਹੁਤ ਆਰਾਮ ਸੀ। ਠੰਢਾ ਕਮਰਾ ਸੀ। ਪੰਛੀ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕੁੱਤੇ ਬਿੱਲੇ ਬਣਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ। ਹੁਣ ਇਹਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਇਹਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਘਰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ –

ਨਉ ਦਰ ਠਾਕੇ ਧਾਵਤੁ ਰਹਾਏ॥ ਅੰਗ – ੧੨੪

ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠਾਕ ਲਓ। ਠਾਕ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਨਾ, ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਪ ਲੜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸੱਪ

ਦੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਣੂ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਰੱਸੀ ਜਾਂ ਧਾਗਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਠਾਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ। ਜਾੜ੍ਹ ਦੁਖਦੀ ਹੋਵੇ, ਠਾਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਦੁਖਦੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਨੀਂ ਦਰਾਂ ਨੂੰ ਠਾਕ ਲਓ – 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰਕੇ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਠਾਕੇ ਜਾਣਗੇ ਫਿਰ –

ਦਸਵੈ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਏ॥ ***ਅੰਗ – ੧੨੪***

ਦਸਵੇਂ ਵਿਚ ਆਪੇ ਹੀ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ –

ਓਥੈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਗੁਰਮਤੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਵਣਿਆ॥ ***ਅੰਗ – ੧੨੪***

ਦਿਨ ਰਾਤ ਓਥੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਿਆਸੂ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਹੇ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਹੈ –

ਜਹ ਝਿਲਿ ਮਿਲਿ ਕਾਰੁ ਦਿਸੰਤਾ ॥
ਤਹ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਬਜੰਤਾ ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਮੈ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਾਨੀ ॥ ੨ ॥
ਰਤਨ ਕਮਲ ਕੋਠਰੀ ॥ ਚਮਕਾਰ ਬੀਜੁਲ ਤਹੀ ॥ ***ਅੰਗ – ੬੫੭***

ਓਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ –

ਨੇਰੈ ਨਾਹੀ ਦੂਰਿ॥ ਨਿਜ ਆਤਮੈ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ॥ ***ਅੰਗ – ੬੫੭***

ਇਕਨਾ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਕਨਾ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ, ਦੂਰ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦੂਰ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਓਥੇ ਈ ਰੱਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ –

ਜਹ ਅਨਹਤ ਸੂਰ ਉਜ੍ਯਾਰਾ॥
ਤਹ ਦੀਪਕ ਜਲੈ ਛੰਛਾਰਾ॥ ***ਅੰਗ – ੬੫੭***

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ। ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਠਾਕ ਲੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਠਾਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਇਨਹਾਂ ਨੂੰ ਠਾਕਣ ਵਾਸਤੇ।

ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਿਸ ਤੇ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹਦਾ ਫਿਰ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ ਘਰ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੇ। ਓਥੈ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ, ਦੁਖ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ। ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਭੋਗਾਂ ਨਾਲੋਂ – ਬੈਕੁੰਠ ਨਾਲੋਂ ਵੀ, ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਉਸਨੂੰ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ –

ਧਾਰਨਾ – ਕ੍ਰਿਪਾ ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਏ,
ਨਿਜ ਘਰ ਵਾਸਾ ਮਿਲਦੈ – ੨
ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ
ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆ ਥਾ॥ ***ਅੰਗ – ੧੦੦੨***

ਗੁਰੂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਢੂੰਢਦਾ ਫਿਰ–

ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ॥
ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗਿ ਸਮਾਈ॥ ***ਅੰਗ – ੬੮੪***

ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ।

ਕਈ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ! ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਰ, ਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਤ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ।

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ॥ ਅੰਗ - ੧੨੯੦-੧੨੯੧

ਗੁਰੂ, ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰ ਅੰਦਰ ਉਹ ਘਰ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਆਤਮਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹ ਬਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ॥ ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਓਥੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੇ - ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਵਜਦੇ ਨੇ, ਧੁਨੀ ਉਠਦੀ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤ -

ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ਤਹ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਹੈਰਾਨੁ॥
ਤਾਰੁ ਘੋਰ ਬਾਜਿੰਤ੍ਰ ਤਹ ਸਾਚਿ ਤਖਤਿ ਸੁਲਤਾਨ॥ ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਉਥੇ ਸੱਚ ਦੇ ਤਖਤ 'ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੈਠਾ ਹੈ -

ਸੁਖਮਨ ਕੈ ਘਰਿ ਰਾਗੁ ਸੁਨਿ ਸੁੰਨਿ ਮੰਡਲਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
ਅਕਥ ਕਥਾ ਬੀਚਾਰੀਐ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇ ॥
ਉਲਟਿ ਕਮਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਿਆ ਇਹੁ ਮਨੁ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਇ ॥
ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਇਹ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਨੇ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ, ਸ਼ੌਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਜੋ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤੇ ਨੇ, 'ਉਲਟ ਕਮਲ; ਕੀ ਹੋਇਆ? ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਿਵੇਂ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ-

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਜਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਖੁਆਇਆ ॥ ਅੰਗ - ੬੪੪

ਅਸੀਂ ਵਿਹੁ ਇਕੱਠੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ ਪਏ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਰ ਲੈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ, ਤੇਰਾ ਕੌਲ ਉਲਟਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਲਹਿਰੇ ਆਉਣਗੇ, ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ, ਫਿਰ ਮਰੇਂਗਾ ਨਹੀਂ ਦੁਬਾਰਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਏਂਗਾ ਜਿਸ ਵਕਤ ਬਗੈਰ ਜੀਭ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਜਾਂਚ ਆ ਗਈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਥੰਮ੍ਹ ਲਿਆ; ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ -

ਧਾਵਤੁ ਥੰਮ੍ਹਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ
ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਆਏ ॥
ਨਾਮੁ ਵਿਹਾਝੇ ਨਾਮੁ ਲਏ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਸਮਾਏ ॥
ਧਾਵਤੁ ਥੰਮ੍ਹਿਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ
ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਪਾਇਆ ॥
ਤਿਥੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨੁ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਉਪਜੈ
ਜਿਤੁ ਸਬਦਿ ਜਗਤੁ ਥੰਮ੍ਹਿ ਰਹਾਇਆ ॥ ਅੰਗ - ੪੪੦

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ 'ਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਘੁੱਗੀਆਂ, ਕਾਵਾਂ, ਬਾਂਦਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ

ਗੱਲਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀਆਂ - ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਦੋ ਬਿੱਲੀਆਂ ਲੜ ਪਈਆਂ ਰੋਟੀ ਪਿੱਛੇ। ਉਥੇ ਬਾਂਦਰ ਆ ਗਿਆ ਵੰਡਣ ਵਾਸਤੇ। ਉਹ ਰੋਟੀ ਕਦੇ ਇਕ ਪਲੜੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਵਾਧੂ ਖਾ ਲਵੇ, ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਪੱਲੜੇ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਪਾ ਲਵੇ। ਇਉਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਆਦਿ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲੀ, ਦੂਜੀ, ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦ ਆਦਮੀ ਉਪਰਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਟੀਚਰ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਕਰੀ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਾ ਦਿਓ, ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਕੁਛ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਟ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਇਕ ਇੰਚ ਭੀ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਜਿਥੇ ਜੰਮਣ ਵੇਲੇ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਪਿਛੇ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਅਗਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕੇ, ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕੋਈ ਵੀ। ਤਰੱਕੀ, ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਚੱਲਣ ਦੀ - ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 'ਧਾਵਤੁ ਥੰਮਿਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ' ਯਾਨਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸ ਦਿਤੀ ਫਿਰ ਇਹ ਮਨ ਥੰਮ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

..............................ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸੁਖ ਵਾਸੁ॥ ਅੰਗ - ੧੪੧੪

ਉਥੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਭੋਜਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਨਾਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਨਾਲ ਰੱਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। 'ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਉਪਜੈ' ਸਹਜ ਨਾਲ ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਉਠਦੀਆਂ ਨੇ। 'ਜਿਤੁ ਸਬਦਿ ਜਗਤੁ ਥੰਮਿ ਰਹਾਇਆ' - ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਰਚ ਦਿਤਾ -

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ॥
ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰਿ ਜਗਤ ਮੋ ਰਹਾ॥ ਅੰਗ - ੧੫੮੦ (ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)
ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ॥ ਅੰਗ - ੩

ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ॥ ਅੰਗ - ੧੦੦੩

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਧੁਨ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ -

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥ ਅੰਗ - ੨੮੪

ਤਹ ਅਨੇਕ ਵਾਜੇ ਸਦਾ ਅਨਦੁ ਹੈ ਸਚੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਏ॥
ਇਉ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ
ਧਾਵਤੁ ਥੰਮਿਆ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਆਏ॥ ਅੰਗ - ੪੪੧

ਸਾਡਾ ਲਖਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਜੂਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤੇ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੁਣਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਸਦੇ ਨੇ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪੁਛਦੇ ਨੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸਾਡੇ ਤੇ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਕੋਈ ਜੁਗਤ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਮ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।" ਸੋ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਇਹ

ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਮਨ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਲਾ ਦਿਉ, ਫਿਰ ਇਹ ਆਤਮਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਣਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾਕਾਰ, ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਬਣਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁਚਕਾਰ ਕੇ, ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ, ਸਮਝਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ-

ਧਾਰਨਾ - ਸਾਧ ਪਿਆਰਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਆਪਣੇ ਨੂੰ -੨

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੱਸੋ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਏ ਹੋ? ਕੀ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ, ਕੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਾਤ ਹੈ?" ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਜੋ ਪਰਮਪਦ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲ ਰਸਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਂ ਸੁਣਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਪਤ ਰਾਹ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹ ਰਾਹ ਲੱਭਦਾ ਨਹੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪਾਉ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਮੈਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਾਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਖੋ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ-

ਮਨ ਤੇ ਸਭਿ ਸਾਧਨ ਬਨੇ, ਮਨ ਲਗ ਸਭਿ ਉਪਦੇਸ॥

ਪੰਨਾ - ੫੫੨੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮਨ ਹੈ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ 'ਅਮਨ' ਹੋ ਗਿਆ, 'ਉਨਮਨ' ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਇਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਅਗਾਹਾਂ ਫਿਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ। ਇਹ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ -

ਮਨ ਸਮਝਾਵਨ ਕਾਰਨੇ ਕਛੂਅਕ ਪੜੀਐ ਗਿਆਨ॥ ***ਅੰਗ - ੩੪੦***

ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਮਨ ਦੇ ਨੇ -

ਮਨੂਆ ਪਲਟੇ ਗਯਾਨ ਹੁਇ ਮਨ ਲਾਗੇ ਰਤਿ ਸ਼ੇਸ਼॥

ਪੰਨਾ ੫੫੨੦ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਮਨੂਆ ਪਲਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਜੇ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਜੁਗਤ ਦੱਸੋ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਾਉ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ, ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। (ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸੁਣ ਚੁੱਕੇ ਹੋ।) ਇਹ ਦਸ ਯਮ ਨੇ, ਦਸ ਨੇਮ। ਬਾਕੀ ਪੰਜ ਸਾਧਨ ਹੋਰ ਨੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸੁਆਸ ਨੂੰ ਦੇਖੋ-ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ। ਕਿੱਥੇ ਸੁਰਤਿ ਲੱਗੇ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ? ਕਹਿੰਦੇ ਜਦੋਂ ਨੱਕ ਦੀ ਕਰੂਮਲੀ ਦੇ ਕੋਲ ਸੁਰਤ ਜੋੜੋਗੇ ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸੁਆਸ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਹ ਦੇ ਉਤੇ ਮਨ ਅਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਰੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਫਿਰ ਮਨ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰਮੁਖ ਖਿਚੋ। ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨੱਠਣ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਉ। ਸਾਹ ਦੇ ਉਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਓ। ਫਿਰ ਧਿਆਨ ਸੁਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ 'ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ' 'ਚ ਜਾਂ ਜਿਥੋਂ ਸੁਆਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਟਿਕਾ ਲਉ ਤੇ ਸਾਹ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰੋ ਕਿ ਖਾਲੀ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ, ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਗਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਾਲੀ। ਜੁਗਤੀ ਇਹ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ, ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਔਖੀ ਹੈ ਇਹ

ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ, ਅੱਠਵੀਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਔਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਾ ਲੈ ਲੈਣ 108 ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ, ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰਨ –

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
॥ ਜਪੁ ॥
ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ **ਅੰਗ – ੧**

ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਰਸਨਾ ਜਪਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਉ ਕਿ ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ, ਮਿਡਲ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ – ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ। ਇਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਪ ਹੋਣਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਜਪ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਫਲੀਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਫਿਰ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ – ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ। ਮਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹੋ – 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ', 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ', ਰਾਮ ਰਾਮ; ਜੋ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੈ – ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਜਪੋ। ਚਾਹੇ ਪੰਚ ਨਾਮ ਨੇ, ਚਾਹੇ ੴ ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੀ 'ਪੰਚ ਨਾਮ' ਹੈ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਪੋ, ਜਪੋ ਸਹੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਜਪਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਏਗੀ, ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ।

ਫਿਰ ਬਾਹਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਉਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿਲਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਯਾਨੀ 1000 ਵਾਰ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਬੋਲ ਕੇ ਕਹੋ, ਇਕ ਬਾਰ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿਲਾ ਕੇ ਜੀਭ ਨਾਲ ਕਹਿ ਲਓ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ; ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਅਗਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ 'ਮਾਨਸਿਕ ਨਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ॥
ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ ਨਾਉ॥ **ਅੰਗ – ੧੨੫੬**

ਉਹਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ – ਸੁਆਸ ਦੇ ਨਾਲ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕਾਂਤ ਬੈਠ ਕੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਾਹ ਲਓ – ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਅਤੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸਾਹ ਦੇ ਨਾਲ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਕਹਿ ਦਿਉ, ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿ ਦਿਉ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਪੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ 'ਵਾਹਿ' ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹ ਨਾਲ ਸੁਰਤਿ ਦੁਆਰਾ ਕਹੇ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ' ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਉਂ ਸੁਆਸ ਨੇ ਧੀਮਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੁਆਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ' ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਨੇ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਧੁਨੀ ਨਾਮ ਦੀ ਉਠਣ ਲੱਗ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਪਣਾ ਨਹੀਂ ਆਪ, ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤਰ ਸੁਣਨਾ ਹੈ ਧੁਨੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਧੁਨੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੋਲਿਓ ਸਾਰੇ–

ਵਾ............ਹਿ............ਗੁ..............ਰੂ...........

ਵਾ............ਹਿ............ਗੁ..............ਰੂ...........

ਵਾ............ਹਿ............ਗੁ..............ਰੂ...........

ਵਾ............ਹਿ............ਗੁ..............ਰੂ...........

ਇਹ ਧੁਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਧੁਨੀ ਬਣ ਗਈ, ਫਿਰ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਮੂੰਹ ਤੋਂ, ਸਾਹ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸਾਹ ਆਵੇ, ਨਾ ਆਵੇ; ਉਹਦੀ ਮੌਜ ਹੈ। ਇਹ –

ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥ ***ਅੰਗ – ੮੭੯***

ਇਹ ਧੁਨੀ ਨੇ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਚੀ ਹੋਏਗੀ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਾਏਗੀ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਏਗੀ।

ਇਥੇ ਜਾ ਕੇ ਧਿਆਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਅਨਹਦ ਦਾ ਧਿਆਨ – ਤਿੰਨੇ ਧਿਆਨ। ਤੇ ਇਹਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ 'ਅਨਹਦ ਦਾ ਧਿਆਨ' ਜਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੂੰਜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅੰਦਰ; ਫਿਰ ਇਹ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਨੂੰ ਰੁਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸਾਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ; ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਨੇ ਘੰਟੇ ਦਾ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਯਾਨਿ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰੋ।

ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ – ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ ਨੇ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ, ਪੰਜ ਪੌਣਾਂ ਨੇ, ਮਨ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਅਹੰਭਾਵ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਉਪਰ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹਨੂੰ 'ਆਤਮਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਐਥੇ ਬਿਰਤੀ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ, ਉਥੇ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, 'ਪਰਮ ਤੱਤ' ਜਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਨੇ ਜੋੜ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਦਾ ਜੋ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ –

ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ॥
ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ॥ ***ਅੰਗ – ੧੩੭੦***

ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸ ਦਿਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ। ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਜਦ ਸੁਆਸ ਕਾਬੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਧੁਨੀ ਜਾਗ ਪਏਗੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਰੋਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਬਣੀ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਰੀਰ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਕਣ ਕਣ ਨਾਮ ਜਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਫਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ? ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਨੇ ਇਹੀ ਨਾਮ ਇਕ ਘੜੀ ਜਪ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡ ਖਾਲੀ ਕਰਾ ਦਿਤੇ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੁਗਤ ਸੀ, ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨੇ ਜਪਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਮਝ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ, ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ – ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ, ਚੁਗਲੀ, ਨਿੰਦਿਆ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਪਰ ਆਹ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਸਾਡੀ ਰੁਚੀ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਰੁਚੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਕਰਿਓ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਲਿਓ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੱਗੇ ਰਿਹੋ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲੱਗ ਗਏ, ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵੀ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ। ਜੇ ਇਕ ਸੁਆਸ ਵੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਕ ਸੁਆਸ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦੇ ਨੇ, ਨੀਂਦ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨੀਂਦ ਰਹਿ ਗਈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕੌਣ ਜਾਗਦੇ ਨੇ? ਉਹ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਨ ਲਗ ਗਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਪੈ ਗਈ –

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।

ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ। *ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ*
ਧਾਰਨਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਓ, ਕੌਣ ਜਾਗਦੇ - ੨
ਕੋਈ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸੰਗਤੇ, ਕੌਣ ਜਾਗਦੇ।

ਪਿਛਲਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਦਾ, ਉਹ ਸੌਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਸੁਰਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਉ ਉਠਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ -

ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥
ਤਿਨਾ ਦਰੀਆਵਾ ਸਿਉ ਦੋਸਤੀ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ *ਅੰਗ - ੧੪੬*
ਝਾਲਾਘੇ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਰਾਧਿ ॥
ਕਾਰ੍ਹਾ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ ॥ *ਅੰਗ - ੨੫੫*
ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਐ ਚਾਮਕਨਿ ਤਾਰੇ ॥
ਜਾਗਹਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ *ਅੰਗ - ੨੫੫*

ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪੈ ਗਏ, ਖਿੱਚ ਪੈ ਗਈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰ ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ -

ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਦਿਨੋ॥ *ਅੰਗ - ੪੫੯*

ਉਹ ਸਦਾ ਜਾਗਦੇ ਨੇ, ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਸੁਆਸ ਵੀ ਬਿਰਥਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ -

ਚਰਣ ਕਮਲ ਧਿਆਨੁ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕੁ ਖਿਨੋ॥ *ਅੰਗ - ੪੫੯*

ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਵੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਨੂੰ ਭੁੱਲਦੇ ਨੀ। ਇਹ ਕਮਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਏਦੂੰ ਉਰੇ ਨੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ ਇਹ ਦੁਆਰਾ। ਐਡੀ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜੇਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਜਦ ਲਗਨ ਲੱਗੀ, ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤੇ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ (ਰਾਮਪੁਰ, ਦੁਰਾਹੇ ਦੇ ਨੇੜੇ) ਆ ਗਏ। ਆਪ (ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕਿ ਸੌਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੌਂ ਸਾਲ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਧਰਤੀ ਨਾਲ। ਹਰ ਵਕਤ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ; ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ। ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣਾ; ਬਚਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। 'ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ।' ਉਹ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦੇ, ਮਿਲਾਪ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਠਹਿਰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਰਮ ਤੀਬਰ ਵੈਰਾਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ 'ਮੰਦ ਵੈਰਾਗ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੈਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ, ਡੇਰੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਐਥੇ ਆ ਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਨੱਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਦ ਵੈਰਾਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ 'ਗਧਾ ਵੈਰਾਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਦੂਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਘੋੜਾ ਵੈਰਾਗ'। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਚਾਉ ਨਾਲ। ਮੁੜ ਕੇ ਬਿਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਘੋੜਾ ਵੈਰਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਸ਼ੇਰ ਵੈਰਾਗ'। ਘਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਹੁਣ ਵਸਲ ਤੋਂ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਰਹਿਣਾ; ਹੁਣ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਦਮ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਮਲ ਧਿਆਨੁ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕੁ ਖਿਨੋ॥
ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ ਕਾ ਕਲਮਲਾ ਦੁਖ ਜਾਰੇ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਹਰਿ ਦਾਸ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ॥ ***ਅੰਗ - ੪੫੯***

ਉਹ ਜਾਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ -

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਹਿ
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ
ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪੂਕਾਰਾ ॥ ***ਅੰਗ - ੬੦੦***
ਸਗਲ ਸਹੇਲੀ ਅਪਨੈ ਰਸ ਮਾਤੀ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਤੀ ॥
ਮੁਸਨਹਾਰ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ ॥
ਸੂਨੇ ਨਗਰਿ ਪਰੇ ਠਗਹਾਰੇ ॥ ***ਅੰਗ - ੧੮੨***

ਐਹ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਸੁੰਨਾ ਨਗਰ ਦੇਖ ਕੇ, ਕਿ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੇ, ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਏਸ ਨੂੰ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ- ਲੁੱਟੇ ਗਏ ਮਨਮੁਖ,
ਘੂਕ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ - ੨, ੨.

ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਕਬਾਬਾਂ ਪੀ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ, ਬੇ-ਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਅਸਾਡਾ ਸਮਾਂ ਅਜਾਈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪੰਜ ਚੋਰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤੀ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੨੪***

ਗੁਰਮੁਖ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਕ ਸੁਆਸ ਵੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ -

ਸਾਚੇ ਕੀ ਲਿਵ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਤੀ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੨੪***

ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਵ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖ ਸੋਇ ਰਹੇ ਸੇ ਲੁਟੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਬਤੁ ਭਾਈ ਹੇ॥ ***ਅੰਗ - ੧੦੨੪***

ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਬਤ ਲੈ ਗਏ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ, ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਬਾਕੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ੨੪ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਆਸ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਦਿਨ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ, ਰਾਤ ਸੌਂ ਕੇ ਲੁੱਟੀ ਗਈ। ਇਉਂ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਾਤਾਂ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ! ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਨੀਂਦ ਨੂੰ ਖੰਡਤ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਚਿਤ-ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ-

ਧਾਰਨਾ - ਕਿਵੇਂ ਦਾਤਾਂ ਪਾਵੇਂਗਾ, ਕਿਵੇਂ ਦਾਤਾਂ ਪਾਵੇਂਗਾ - ੨

ਫਰੀਦਾ ਰਾਤਿ ਕਥੂਰੀ ਵੰਡੀਐ ਸੁਤਿਆ ਮਿਲੈ ਨ ਭਾਉ॥ ***ਅੰਗ - ੧੩੮੨***

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਜੋ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ, ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ –

ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਨੈਣ ਨੀਂਦ੍ਰਾਵਲੇ ਤਿੰਨ੍ਹਾ ਮਿਲਣੁ ਕੁਆਉ ॥ ਅੰਗ – ੧੩੮੨

ਜਿਹੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ ਇਹ ਦਾਤ?

ਕਬੀਰ ਸੂਤਾ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਬੈਠਾ ਰਹੁ ਅਰੁ ਜਾਗੁ॥
ਜਾ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ ਬੀਛੁਰਾ ਤਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਲਾਗੁ॥ ਅੰਗ – ੧੩੭੧

ਬੈਠਾ ਰਹਿ ਜਾਗ ਕੇ। ਕਿਉਂ ਬੈਠਾ ਰਹੁ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਤੇ ਤੂੰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ – 'ਜਾ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ ਬੀਛੁਰਾ ਤਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਲਾਗੁ॥' ਇਕ ਥਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ?

ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ॥ ਅੰਗ – ੧੪੨

ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਿਉਂਦਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸ ਗਿਆ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਰਦੇ ਹੀ ਨੇ। ਜਗਿਆਸੂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸੁਹਣੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਮੁਰਦੇ ਨੇ, ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਭੀ ਮੁਰਦੇ ਨੇ, ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਭੀ ਮੁਰਦੇ ਨੇ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ ਭਾਈ! ਸਾਰੇ ਮੁਰਦੇ ਨੇ –

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ङਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥
ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ ॥ ਅੰਗ – ੨੫੩

ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਈ! ਜਾਗ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਸਮਝ –

ਧਾਰਨਾ – ਤੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ਓ,
ਗਾਫਲਾ, ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਨ ਜਾਗਿਆ – ੪
ਫਰੀਦਾ ਪਿਛਲ ਰਾਤਿ ਨ ਜਾਗਿਓਹਿ ਜੀਵਦੜੋ ਮੁਇਓਹਿ॥ ਅੰਗ – ੧੩੮੩

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਉਂਦਾ ਈ ਮਰ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਜਾਗਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੌਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਝਾਲਾਘੇ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਰਾਧਿ॥
ਕਾਰਾ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ॥ ਅੰਗ – ੨੫੫

ਉਹ ਵੇਲਾ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ –

ਜੇ ਤੈ ਰਬੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਤ ਰਬਿ ਨ ਵਿਸਰਿਓਹਿ॥

ਯਾਦ ਰੱਖ, ਇਕ ਦਿਨ ਸਮਾਂ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣੀ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! –

ਧਾਰਨਾ – ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਗਾਉਣਾ ਨਹੀਂ,
ਰੱਜ ਕੇ ਸੌਂ ਲਈ, ਰੱਜ ਕੇ ਸੌਂ ਲਈ – ੨, ੪
ਕਬੀਰ ਸੂਤਾ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਉਠਿ ਕਿ ਨ ਜਪਹਿ ਮੁਰਾਰਿ ॥
ਇਕ ਦਿਨ ਸੋਵਨੁ ਹੋਇਗੋ ਲਾਂਬੇ ਗੋਡ ਪਸਾਰਿ ॥ ਅੰਗ – ੧੩੭੧

ਫਿਰ ਕਿੰਨੀਆ ਹੀ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾਉ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਜਾਗਦਾ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜਗਾਇਆ ਜਾਗੇ, ਨਾ ਆਪ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਲਾਹਾ ਉਠਾ ਲੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੌਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵੇਲੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜੇ ਪਾਪ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੌਕ ਹੈ, ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਰਖਦੇ ਨੇ ਤੇ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਅਜਾਈਂ ਜਾਣ

ਦਿੰਦੇ ਕੋਈ ਵੀ, ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਘਟਾ ਦਿਤੀ, ਨੀਂਦ ਘਟਾ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਦੇਖੋ, ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਦਾਸੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ, ਸਭ ਘਟਾ ਦਿਤੇ। ਆਸ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਠ ਕੇ ਆਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੇ ਸਵੈ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇਹ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੋ ਗਈ ਅੰਦਰ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰੋਮ ਰੋਮ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਰੋਮ ਰੋਮ ਹਰਿ ਧਿਆਵੇ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਦਾ - ੪

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ॥ ਅੰਗ - ੯੪੧

ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਰੋਮ 'ਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਭ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ-

ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਬੋਲਹਿ ਭਲੀ ਬਾਣਿ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨●

ਜਾਨਵਰ ਬੋਲਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ ਕਿ ਇਹ 'ਗੁਟਕੂੰ-ਗੁਟਕੂੰ' ਕਰਦੇ ਨੇ ਸਗੋਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿਇਹ ਸਾਰੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਧਾਰਨਾ - ਨਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਜਪਦੇ,
ਸਾਰੇ ਵਣਾਂ ਦੇ ਪੰਖੇਰੂ - ੨, ੨.
ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ
ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀ ਹੋਰ॥ ਅੰਗ - ੧੨੬੫

ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਰੂੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਮ ਜਪਦੀ ਲਗਦੀ ਹੈ - ਹਵਾ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਦੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਆਕਾਸ਼ ਭੀ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਸਾਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਮਾਂਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਫੇਰ ਕੁਛ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਜਦੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਫੁਰਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨਮਨ, ਰੂਹਾਨੀ ਮਨ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਇਹੁ ਮਨੁ ਲੇ ਜਉ ਉਨਮਨਿ ਰਹੈ॥
ਤਉ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਕੀ ਬਾਤੈ ਕਹੈ॥ ਅੰਗ - ੩੪੨

ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਫਿਰ ਭੂਤ, ਭਵਿਖਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਘਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਂ, ਸਾਰਾ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਸਾਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਭਵਿਖਤ ਦੀਆਂ ਵੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਸਭ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ -

ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਤ ਕੀ ਸਭਿ ਬਾਤ।
ਭਈ ਰਿਦੇ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਬੱਖਯਾਤ।
ਗੁਰ ਕੀ ਗਤਿ ਜਬਿ ਹੂੰ ਮਨਿ ਜਾਨੀ।

ਜੰਗ ਬੀਚ ਹੁਇ ਸੰਤਤਿ ਹਾਨੀ। ਪੰਨਾ - ੫੫੨੩ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਅੱਜ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠੇ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਚੜ੍ਹੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ - ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ, ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ, ਸਰਹੰਦ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਾਈ ਧਾਰ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਨੇ, ਮਾਰ ਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਏਧਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਮਰਜੀਵੜੇ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਜਾਨਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਿਲੇ, ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਕਰੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੁਬਾਰਾ ਬਿਰਤੀ 'ਚ ਫੇਰ ਇਹੋ ਗੱਲ ਆ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਕੀ ਦਿਸਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਫੌਜਾਂ ਦਿਸ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ; ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ। ਇਕ ਮੁੱਠੀ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਖਾਂਦੇ ਨੇ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਮੁੱਠੀ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੋ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਕ ਮੁੱਠੀ ਮਿਲਣ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਸਿੰਘ ਪੱਤੇ ਉਬਾਲ ਉਬਾਲ ਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਦਰਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਲਾਂ ਪੀਹ ਪੀਹ ਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਖੜਯੰਤਰ ਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਸਿੰਘ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਝੁਣਝੁਣੀ ਖਾਧੀ, ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਫੇਰ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਰਤ ਚਾੜ੍ਹੀ ਪਰ ਫੇਰ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਸਾਰਾ। ਜਿਵੇਂ ਫਿਲਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹ ਗਈ ਪੂਰੀ ਫਿਲਮ ਸਾਮ੍ਹਣੇ। ਹੋਰ ਦੇਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਮੀਂਹ ਪੈ ਗਿਆ, ਠੱਕਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਰਦੀ ਹੈ, ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਸਿਰਫ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਿਛੁੜ ਗਏ। ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਮਾਤਾਵਾਂ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ ੪● ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਰਹਿ ਗਏ। ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼! ਝੁਣਝੁਣੀ ਜਿਹੀ ਆ ਗਈ। ਹੈਂ ਇਹ ਕੀ ਦਿਸ ਰਹਿਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ; ਫੇਰ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਵੇਲੇ, ਬਿਰਤੀ ਫੇਰ ਉਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਸ ਲੱਖ ਫੌਜ ਹੈ, ਥਾਂ-ਥਾਂ ਚੌਂਕੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਕੱਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦੇ ਸਨ। ੧੪ ਸਾਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੇ-ਛੇ ਫੁੱਟ, ਸਾਢੇ ਛੇ-ਛੇ ਫੁੱਟ ਕੱਦ, ਹਾਥੀਆਂ ਵਰਗੇ ਕੱਦ ਨੇ - ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਨੇ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗ ਰਹੇ ਨੇ, ਬਰਛੇ ਲਗ ਰਹੇ ਨੇ, ਤੀਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਨੇ। ਅਖੀਰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਟੁਕੜੇ-ਟੋਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਗਿਰ ਪਏ।.............ਸਹਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਮਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼। ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਲ ਆ ਗਿਆ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਕੀ ਦਿਸਣ ਲਗ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ? ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ?

ਫੇਰ ਸੁਰਤੀ ਖਿੱਚੀ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦੇਖੇ - ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਛੱਡੋ ਤੇ ਦੀਨ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾਇ ਮੌਤ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨਾਲ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾਂਦੇ, ਦਮ ਘੁਟਦੇ, ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਅੰਗ ਘੁਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖੇ। ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੀਵਾਰ ਗਿਰ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਭਾਰੇ ਜ਼ਾਲਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਤੇ ਗੋਡੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਉਂ ਜ਼ਿਬ੍ਹਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਬੱਕਰੇ ਨੂੰ ਜਿਬ੍ਹਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਏਧਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੜ੍ਹੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਨੇ, ਇਕੱਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ; ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਪਏ ਨੇ ਤੇ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਸਿੰਘ ਮਿਲਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ

ਪਹੁੰਚਦੇ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗਵਾਈ। ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਛ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰੀਆਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਭਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਥਾਪਿਆਂ ਹੋਇਆ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਜੱਗ ਦੇ ਵਿਚ ਵੰਸ਼ ਰੱਖ ਲਓ ਆਪਣੀ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੂਰ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।" ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਅੱਧੋ-ਅੱਧ ਪੜ੍ਹਿਓ ਭਾਈ -

ਧਾਰਨਾ - ਬੰਸ ਰੱਖ ਲੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ,
ਜੱਗ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰਹਿ ਜਊਗਾ - ੨, ੨.

"ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਅੱਜ ਜਦ ਮੈਂ ਭਜਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਿਆ - ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਬੱਚੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ, ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ, ਮਹਿਲ ਸਾਰੇ ਕੋਈ ਐਧਰ, ਕੋਈ ਓਧਰ; ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ, ਜਿੱਧਰ ਮੂੰਹ ਹੈ, ਓਧਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਮੈਂ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਠੀਕ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ, ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਹੈ।" ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਲਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ, ਨੇਤਰਾਂ 'ਚ ਜਲ ਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?" "ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ -

ਜਗ ਮਹਿਂ ਬੰਸ ਰਾਖਿਬੋ ਕਰੀਯਹਿ॥
ਪੁਰਹੁ ਆਸ ਇਹ ਆਪ ਬਿਰਰਯਿਹਿ॥ ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ, ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਬੰਸ ਤਾਂ ਰੱਖ ਲਓ ਆਪ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਓ ਇਸ ਤੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਭਜਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰ ਲਿਆ?" ਹੱਸ ਪਏ ਮਹਾਰਾਜ।

ਸ਼੍ਰੀ ਜੀਤੋ ਤੇ ਸੁਨਿ ਮੁਸਕਾਏ॥
ਭੂਤ ਭਵਿਖਤ ਤੁਵ ਲਖਿ ਪਾਏ॥ ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭਵਿਖਤ ਅਤੇ ਲੰਘਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਂ ਸਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਹੈਰਾਨੀ ਹੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੱਚੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਾਇਆ ਹੈ? ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮੰਗ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ -

ਸੰਤਤਿ ਕੇ ਹਿਤ ਜੋਗ ਕਮਾਯੋ॥
ਕੈ ਪਰਲੋਕ ਭਲੋ ਉਰ ਭਾਯੋ॥ ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਿਆ ਹੈ?"

ਮੋਹ ਆਦਿ ਸੇ ਸਕਲ ਬਿਕਾਰਾ॥
ਇਨ ਤੇ ਚਹੀਯਹਿ ਬਨਿਬੋ ਨਯਾਰਾ॥ ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਮੋਹ ਜੋ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬੰਦੇ ਨੂੰ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੋਹ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਹੋ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸਤੋਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਕਰੋ। ਆਤਮਾ ਨਾ ਕਦੇ ਮਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੇ ਜੰਮਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਇਕ-ਰਸ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਤੈਂ ਬਿਪ੍ਰੀਤ ਸਗਲ ਇਹ ਧਾਰੀ॥
ਕਯੋਂ ਨਹਿਂ ਲਖੀ ਅਰਸ਼ ਸਿਰਦਾਰੀ॥ ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

"ਉਲਟੀ ਗੱਲ ਸੋਚ ਲਈ। ਅਗਲਾ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਅਗਲਾ ਪਾਸਾ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤੁਹਾਨੂੰ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਉਧਰ ਸੁਰਤਿ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਹੀ ਮੈਂ

ਰੋਕ ਲਗਾਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੈਥੋਂ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਅਗਲਾ ਪਾਸਾ ਦੇਖਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਦੇਖ ਲਓ" -

ਧਾਰਨਾ - ਵਾਸਾ ਜਾ ਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਲੈਣਗੇ,
ਦੇ ਕੇ ਏਥੇ ਸੀਸ ਆਪਣਾ - ੨, ੨.

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਮੋਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਜਾਗ ਪਿਆ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸੀ? ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੀਸ ਵਾਰਨੇ ਨੇ। ਸੋ, ਤੈਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦੇਖਣੀ ਸੀ 'ਤੈਂ ਬ੍ਰਿਪੀਤ ਸਗਲ ਇਹ ਧਾਰੀ। ਕਯੋਂ ਨਹਿਂ ਲਖੀ ਅਰਸ਼ ਸਿਰਦਾਰੀ।' ਇਹ ਪਦਵੀ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਉਹ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪਦਵੀ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਮੋਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਜਾਗ ਪਿਆ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸੀ? ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੀਸ ਵਾਰਨੇ ਨੇ। ਸੋ, ਤੂੰ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦੇਖਣੀ ਸੀ 'ਤੈਂ ਬ੍ਰਿਪੀਤ ਸਗਲ ਇਹ ਧਰੀ। ਕਯੋਂ ਨਹਿਂ ਲਖੀ ਅਰਸ਼ ਸਿਰਦਾਰੀ।' ਇਹ ਪਦਵੀ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਕਦੀ, ਉਹ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪਦਵੀ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਸੁਤ ਸਮੇਤ ਜੋ ਪਦ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ।
ਤਹਿਂ ਕੋ ਬਨੋ ਸਦਾ ਤੁਮ ਬਾਸੀ। ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਉਹ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪਦ, ਜਿਥੋਂ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਆਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ - ਉਹ ਕਿਉਂ ਮੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸੰਤਤ ਰੱਖ ਲਓ, ਬੱਚੇ ਬਚਾ ਲਓ।

ਨੱਸ੍ਵਰ ਜਗਤ ਦੇਖਿ ਕਯੋਂ ਭੂਲੀ॥
ਜੋਗ ਧਰੇ ਆਨੰਦ ਬ੍ਰਿਤਿ ਝੂਲੀ। ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਹ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਜਗਤ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਹ ਨਾਮ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀ ਸੀ ਆਉਣ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ।

ਧਾਰਨਾ - ਏਥੇ ਰਿਹਾ ਨ ਜਗਤ ਉਤੇ ਕੋਈ,
ਵਾਰੀ ਆਈ ਉਠ ਜਾਵਣਾ - ੨, ੨.

ਏਕ ਸ਼ਿਵ ਭਏ ਏਕ ਗਏ ਏਕ ਫੇਰ ਭਏ,
ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈਂ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਔਰ ਬਿਸਨ ਕੇਤੇ ਬੇਦ ਔ ਪੁਰਾਨ ਕੇਤੇ,
ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਮੂਹਨ ਕੈ ਹੁਇ ਹੁਇ ਬਿਤਏ ਹੈਂ।
ਮੋਨਦੀ ਮਦਾਰ ਕੇਤੇ ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ ਕੇਤੇ,
ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਕੇਤੇ ਕਾਲ ਬਸ ਭਏ ਹੈਂ।
ਪੀਰ ਔ ਪਿਕਾਂਬਰ ਕੇਤੇ ਗਨੇ ਨ ਪਰਤ ਏਤੇ
ਭੂਮਿ ਹੀ ਤੇ ਹੋਇ ਕੈ ਫੇਰ ਭੂਮਿ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹੈਂ। ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ-ਕਬਿੱਤ ਪਾ: ੧੦

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੇਖੋ, ਗੱਲ ਉਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸੱਚ ਹੋਵੇ। ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਝੂਠ ਹੈ ਤੇ ਏਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਕੋਈ ਰਿਹਾ ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ? ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਏ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਜਗਤ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਕ ਦਿਨ ਰਹਿਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਤਰਨਾ।

ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿਬੋ।
ਤਨ ਤੇ ਭਿੰਨ ਆਪ ਕੋ ਲਹਿਬੋ। ਪੰਨਾ - ੫੫੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)

ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹੋ, ਕਿਉਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ?" ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਮਾਂ ਹਾਂ। ਮਾਂ ਦੁੱਖ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ - ਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ, ਨਾ ਤੁਹਾਡਾ, ਨਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ। ਕਿੰਨੀ ਤਬਾਹੀ, ਕਿੰਨੀ ਬਰਬਾਦੀ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਿਵੇਂ ਦੌੜੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਮੈਥੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਹੋਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ।"

ਧਾਰਨਾ - ਭਾਰੀ ਬਿਪਤਾ ਇਹ ਔਖੀ ਹੋ ਜੂ ਦੇਖਣੀ,
ਤਨ ਛੱਡਾਂ ਦੇਵੋ ਆਗਿਆ - ੨, ੨.

ਮੁਝ ਕੌ ਖੁਸੀ ਕਰੋ ਤਨ ਛੋਰੋਂ।
ਮਹਿਦ ਬਿਘਨ ਗਲ ਪਿਖਯੋ ਨ ਲੋਰੋਂ। ***ਪੰਨਾ - ਪਪ੨੪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੋ ਮੇਰੇ ਉਤੇ, ਆਗਿਆ ਦਿਓ, ਆਪਣਾ ਤਨ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ। ਐਨੇ ਵਿਘਨ, ਐਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਥੋਂ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ। ਮਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਓ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹੋ; ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਅ ਕਰੇ ਏਥੇ ਰਹੋ, ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਚਲੇ ਜਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹੋ ਜਿਥੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।"

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ, ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ। ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ, "ਚਲੋ ਭਾਈ ਚੱਲੀਏ।" ਉਥੇ ਆ ਗਏ, ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਕਮ?" ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੇਖੋ, ਇਹ ਚਲ੍ਹਾ ਕਿੰਨਾ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ ਲੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ? ਇਹਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਭਰਨਾ ਹੈ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ।" ਆਪ ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਗੱਡੇ ਲਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਚਲ੍ਹਾ ਭਰ ਦਿਤਾ, ਵਧੀਆ ਸੜਕ ਬਣਾ ਦਿਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ।" ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਬਚਨ ਸਾਡਾ?" "ਮਹਾਰਾਜ! ਕਿਹੜਾ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਜਦ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ।" "ਮਹਾਰਾਜ! ਯਾਦ ਹੈ।" ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਕੀ?" "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਓ - ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਿਖੇ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੇਖ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਰੇਲ ਦਾ ਡੱਬਾ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਾ ਲੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।" ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਜ਼ੈਲਦਾਰ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੇਖੀਂ, ਗੱਲ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਕਰੀਂ, ਇਹ ਬਚਨ ਰਿਹਾ ਤੇਰਾ ਸਾਡਾ।" ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ। ਛੋਟੇ ਮਹਾਰਾਜ (ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ) ਵੀ ਕੋਲ ਸੀ, ਵੱਡੇ ਵੀ ਕੋਲ ਸੀਗੇ। "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, "ਏਥੋਂ ਦੁਖਦਾ ਹੈ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ, ਧਰਨ ਪੈ ਗਈ।" ਗੱਲ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਈ, ਜਾ ਕੇ ਕੰਪੌਡਰ ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ - ਦੋਰਾਹੇ ਤੋਂ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਲੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਆ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਕੱਢ ਦਿਤੀ; ਚਲਿਆ ਜਾਹ।" ਟਾਲ ਦਿਤੇ। ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ, ਇਹ ਥਾਂ ਭੀੜਾ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਮੰਜਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਲਾਨ ਵਿਚ ਡਾਹ ਦਿਓ।" ਮੰਜਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਲਾਨ 'ਚ ਡਾਹ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦਰੀਆਂ ਵਿਛਾ ਦਿਓ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿਚ, ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਤਾਈਂ।" ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਦਰੀਆਂ ਕਿਉਂ ਵਿਛਾਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ ਉਠ ਕੇ। ਆਪ ਇਕ ਵਜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪੈ ਗਏ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੁਛ ਤਕਲੀਫ ਜਿਹੀ ਹੈ।" "ਮਹਾਰਾਜ! ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਮੰਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।" ਕਹਿੰਦੇ, ਛੱਡੋ, ਸਿਵਲ ਸਰਜਨਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ। ਰਹਿਣ ਦਿਓ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਉਣਾ।"

ਛੋਟੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਸਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਲ ਸੀ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਿਆ, ਆਪ ਬੈਠ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਰਤੀ ਖਿੱਚ ਲਈ ਅੰਦਰ ਨੂੰ, ਫੇਰ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ, ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ, ਇਕ ਝਟਕਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰਿਆ, ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਬਿਨਾਂ ਦੱਸੇ ਹੀ ਛੱਡ ਚੱਲੇ, ਕਿਸੇ

ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਤਾਂ ਥਾਪ ਦਿਓ।" ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ; ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਇਕ ਝਟਕਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਮਾਰਿਆ, ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖੋ! ਅਸੀਂ ਗੇਂਦ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਗਰਾਊਂਡ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਬੇਅੰਤ ਪਲੇਅਰ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਆਏ ਨੇ; ਜਿਹੜਾ ਲੈ ਜਾਊਗਾ, ਗੋਲ ਕਰ ਲਊਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਊਗਾ, ਕਿਹੜਾ ਜਥੇਦਾਰ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਥਾਪਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਇਉਂ ਕਹਿ ਕੇ ਫੇਰ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਇਕ ਝਟਕਾ ਜਿਹਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ, "ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਓ।" ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪ –

ਆਸਨ ਕਰਿ ਬੈਠੀ ਤਤਕਾਲਾ। ***ਪੰਨਾ – ੫੫੨੫ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਘਰ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਆਸਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਰੌਲਾ ਨਾ ਪਾਈ –

ਸਾਧਯੋ ਪੂਰਬ ਜੋਗ ਬਿਸਾਲਾ। ***ਪੰਨਾ – ੫੫੨੫ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਸੁਰਤੀ ਚਾੜ੍ਹ ਲਈ, ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਲੈ ਗਏ –

ਤਿਸ ਅਭਯਾਸ ਬਲ ਤੇ ਖਿਚਿ ਸ੍ਵਾਸ।
ਦਸਮ ਦ੍ਵਾਰ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਤਿਹ ਬਾਸ। ***ਪੰਨਾ – ੫੫੨੫ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਅੰਦਰ ਸੁਆਸ ਠਹਿਰਾ ਲਏ।

ਪਾਇ ਜੋਤ ਬ੍ਰਹਮਰੰਦ੍ਰ ਫੋਰਾ।
ਗਮਨੀ ਗੁਰਪੁਰਿ ਤਨ ਕੋ ਛੋਰਾ। ***ਪੰਨਾ – ੫੫੨੫ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂ. ਗ੍ਰੰਥ)***

ਪੈਰ ਦੋਇ ਜੋੜ ਲਏ, ਝਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਰੁੰਧਰ ਫੋੜ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਥਾਈਂ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਦਿਤੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਧਾਮ ਸੱਚਖੰਡ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸੋ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਆਵੇ ਜਾਇ ਨਿਸੰਗ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਾ,
ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਾ – ੨

ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰੋ। ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਲਓ।

ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ

ਅਰਦਾਸਿ